

ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΟΝ ΤΗΣ ΕΣΤΙΑΣ

ΜΗΤΡΟΣ ΥΠΟΘΗΚΑΙ

ΗΤΟΙ

ΑΝΑΓΝΩΣΜΑΤΑΡΙΟΝ

ΕΓΚΡΙΘΕΝ ΚΑΤΑ ΤΟΝ ΔΙΑΓΩΝΙΣΜΟΝ ΤΩΝ ΔΙΔΑΚΤΙΚΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ

ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΠΕΝΤΑΕΤΙΑΝ 1901—1906

Διὰ τὴν Ε΄ τάξιν τοῦ προτύπου, ἤτοι τὴν Α΄
τάξιν τοῦ Ἑλληνικοῦ.

ΥΠΟΘΗΚΑΙ

ΥΠΟ

ΑΡΣΙΝΘΟΣ ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ

ΕΚΔΟΣΙΣ ΤΕΤΑΡΤΗ

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

ΕΚΔΟΣΙΣ ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΟΥ ΤΗΣ ΕΣΤΙΑΣ

Ι. Δ. ΚΟΛΛΑΡΟΥ, πρῶην Γ. ΚΑΣΔΟΝΗ

44—Ὁδὸς Σταδίου—44

1901

Τὰ γνήσια αντίτυπα φέρουσι τὴν ὑπογραφήν τῆς συγ-
γραφέως καὶ τὴν σφραγίδα τοῦ Βιβλιοπωλείου τῆς Ἑστίας.

Dr. Panos...

ΕΚ ΤΟΥ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΥ ΠΑΡΑΣΚΕΥΑ ΛΕΩΝΗ

Ἐκ τῆς λογοδοσίας τῶν κ.κ. κριτῶν τῆς ἐπὶ τῶν διδακτικῶν βιβλίων ἐπιτροπείας ἀποσπῶμεν τὴν περὶ τοῦ βιβλίου τῆς κ. Ἀρσινόης Παπαδοπούλου κρίσιν :

«Ἀναγνωσματάριον μετὰ λίαν ἀγαπητῆς ἐπιμελείας συντεταγμένον περιέχει ὕλην λίαν ἐπιτυχῶς ἐκλεχθεῖσαν καὶ διὰ γλώσσης ὁμαλῆς καὶ γλαφυρᾶς ἐκτεθειμένην.

«Τὸ βιβλίον τοῦτο ἔσται πολύτιμον ἀνάγνωσμα ἐμπνέον ἀγάπην πρὸς τὴν πατρίδα καὶ ἔρωτα πρὸς τὴν ἀρετὴν· κατ' ἀκολουθίαν ἢ ἐπιτροπεία ἐγκρίνει αὐτό, ἵνα χρησιμεύσῃ ὡς ἀναγνωστικὸν βιβλίον τῆς Ε' τάξεως τῶν Παρθεναγωγείων».

Ἄ Ἐκδότης

ἸΩΑΝ. Δ. ΚΟΛΛΑΡΟΣ

18265

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΠΡΩΤΟΝ

ΠΑΤΡΙΣ

Η ΒΑΣΙΛΟΠΑΙΣ ΙΦΙΓΕΝΕΙΑ

(Διήγημα)

Οἱ Ἕλληνες ἦσαν ἐλλειμενισμένοι εἰς τὴν Αὐλίδα, μικρὴν πόλιν, κειμένην ἀπέναντι τῆς Χαλκίδος ἐπὶ τῆς ἀκτῆς τῆς Βοιωτίας· ματαίως ὅμως περιέμενον εὐνοϊκοὺς ἀνέμους, ὅπως ἀποπλεύσωσι κατὰ τῆς Τρωάδος. Ἦσαν μὲν ἀνυπόμονοι νὰ τιμωρήσωσι τὴν ὕβριν, τὴν ὁποίαν ἔκαμεν εἰς αὐτοὺς ὁ Πάρις ἀρπάζων τὴν βασίλισσαν τῆς Σπάρτης Ἑλένην, καὶ ὅμως ἔμενον πάντοτε ἐκεῖ ἀκίνητοι· διότι, ὡσάκις ἐπεχείρουν ν' ἀποπλεύσωσιν, ἀνεμοὶ ἐναντία ἠμπόδιζον αὐτοὺς.

Τὴν ἀρχηγίαν τοῦ στόλου καὶ τοῦ στρατοῦ εἶχεν ὁ Ἀγαμέμνων, ἀλλ' ὁ κραταῖος ἐκεῖνος βασιλεὺς τοῦ Ἄργους καὶ τῶν Μυκηνῶν, ἀφ' ἧς ἡμέρας εἶδεν ὑπὸ τὰς διαταγὰς του τὰ χίλια διακόσια πλοῖα τῶν συμμάχων Ἑλλήνων καὶ τὰς ἑκατὸν χιλιάδας στρατιωτῶν, ἔγεινε ματαιόφρων καὶ ὑπερόπτης· ἐπλαττε δὲ σχέδια μεγάλα, ὅτε εἰδησις ἀπρόοπτος ἦλθε νὰ πλήξῃ τὴν καρδίαν του βαθέως. Ὁ μάντις Κάλχας συμβουλευθεὶς τοὺς χρησμούς περὶ τῆς ἐναντιότητος ἐκείνης τῶν ἀνέμων, ἔμαθεν, ὅτι ἡ θεὰ Ἄρτεμις δὲν θὰ ἐπιτρέψῃ εἰς τὰ πλοῖα τῶν Ἑλλήνων ν' ἀναχωρήσωσιν οὔτε νὰ κερδήσωσι τὴν νίκην κατὰ τῶν Τρώων, ἂν δὲν θυσιασθῇ πρῶτον ἐπὶ τοῦ βωμοῦ τῆς ἡ θυγάτηρ τοῦ Ἀγαμέμνονος Ἰφιγένεια.

* Ἡ Αὐλὶς εἶχε λιμένα εὐρύχωρον, ἔκειτο δὲ ἀπέναντι τῆς Χαλκίδος, νοτιώτερον τοῦ στενοῦ, ἐπὶ τῆς θέσεως περίπου, ὅπου κεῖται σήμερον τὸ χωρίον Βαθύ.

Ἐξαλλος ἐκ τῆς θλίψεως ὁ δυστυχῆς πατήρ διατάττει ἀμέσως τὸν κήρυκα Ταλθύβιον νὰ κηρύξῃ ἐπίσημως τὴν διάλυσιν τοῦ στρατοῦ· διότι κατ' οὐδένα τρόπον δὲν συνήνει εἰς τὴν θυσίαν τῆς κόρης του.

Ἄλλ' ὁ ἀδελφός του Μενέλαος ἔρχεται κατ' ἰδίαν εἰς τὴν σκηνὴν του καὶ τὸν ἰκετεύει νὰ σκεφθῇ ὠριμώτερον. Ἐνθυμίζει εἰς αὐτὸν, ὅτι ὡς ἀρχιστράτηγος τοῦ στόλου καὶ τοῦ στρατοῦ ὅλων ὁμοῦ τῶν Ἑλλήνων καὶ ὡς ἀπόγονος ἡρώων ἔχει καθήκοντα, πρὸ τῶν ὁποίων δὲν δύναται νὰ ὀπισθοδρομήσῃ· ἀφείλεις, λέγει εἰς αὐτόν, χάριν τῆς πατρίδος νὰ ἐπιβάλλῃ σιγὴν εἰς τὴν θλιψίην σου». Καὶ τέλος μετὰ πολλὰς προσπαθείας καὶ μετὰ πολλὰς παρακλήσεις πείθει αὐτὸν νὰ στείλῃ ἄνθρωπον εἰς Ἄργος διὰ νὰ καλέσῃ εἰς Αὐλίδαν τὴν σύζυγόν του Κλυταίμνηστραν καὶ τὴν θυγατέρα του Ἰφιγένειαν· ἀπέφυγεν ὁμως ὁ Ἀγαμέμνων νὰ γνωστοποιήσῃ εἰς αὐτάς καὶ τὸν σκοπὸν, διὰ τὸν ὅποιον τὰς προσεκάλει.

Ἄλλ' ὅταν ὁ ἀπεσταλμένος του ἀνεχώρησε καὶ ὁ Μενέλαος ἐπέστρεψεν εἰς τὸ στρατόπεδον, μείνας μόνος τὴν νύκτα εἰς τὴν σκηνὴν τοῦ ὀδυνητοῦ πατρός, ἠσθάνθη ἀμέσως ἐξεγειρομένην τὴν καρδίαν του· ἠσθάνθη, ὅτι θὰ ἦτο ἀδύνατον νὰ ἐπιβάλλῃ σιγὴν εἰς τὴν θλιψίην του, ἀδύνατον νὰ ἴδῃ θυσιαζόμενον τὸ τέκνον του, καὶ καλεῖ ἐσπευσμένως ἄλλον θεράποντα γέροντα καὶ ἀφωσιωμένον εἰς αὐτὸν νὰ ἔλθῃ εἰς τὴν σκηνὴν του· αὐτὸς ἐγνωρίζε τὴν Ἰφιγένειαν του, ἀφ' ἧς εἶχε γεννηθῆ καὶ τὴν ἡγάπα μὲ ὄλην τὴν στοργήν, μὲ τὴν ὁποίαν οἱ πιστοὶ θεράποντες ἀγαπῶσι τὰ τέκνα τῶν κυρίων των.

Εἰς αὐτὸν λοιπὸν διηγεῖται ἐμπιστευτικῶς ὅποιον κίνδυνον διατρέχει ἡ θυγάτηρ του, ἂν ἔλθῃ εἰς Αὐλίδαν, καὶ τὸν παραγγέλλει νὰ σπεύσῃ ἀμέσως εἰς Ἄργος διὰ νὰ προλάβῃ τὴν ἀναχώρησίν της.

— Ἀκουσον, ὦ γέρον, λέγει εἰς αὐτόν· οὔτε νὰ σταθῆς καθ' ὁδὸν πλησίον κρήνης, οὐδὲ στιγμῆς ἀνάπαυσιν νὰ ζητήσης, ἂν δὲν φθάσῃς πρῶτον εἰς τὰ ἀνάκτορά μου καὶ εὔρης τὴν σύζυγόν μου Κλυταίμνηστραν. Καὶ καθ' ὁδὸν ἀκόμη ἐνῶ τρέχεις, νὰ ἔχῃς τὰ ὄμματά σου προσεκτικὰ, μήπως συναντήσης ἐρχομένας ἐδῶ τὰς βασιλικὰς ἀμάξας. Τὴν ἀμαξάν, ἐφ' ἧς ἐπιβαίνει ἡ θυγάτηρ μου, γνωρίζεις· εὐθύς, ὡς ἴδῃς αὐτήν, ὄρμησον, ἀναχαίτισον τοὺς ἵππους καὶ στρέψον αὐτοὺς πάλιν εἰς τὰς Μυκήνας.

— Ἀλλὰ, βασιλεῦ, τί θὰ εἴπῃ ἡ σύζυγός σου καὶ ἡ θυγάτηρ σου,

Πῶς θὰ γείνω πιστευτός εἰς αὐτάς, ἀφοῦ πρὸ ὀλίγου σὺ ὁ ἴδιος τὰς προσεκάλεσες νὰ ἔλθωσιν ἐδῶ ;

— Ἰδοῦ· ἡ ἐπιστολὴ αὕτη φέρει τὴν σφραγιδαῖ μου· φύλαττε αὐτὴν καλῶς καὶ παράδος εἰς χεῖρας μόνης τῆς συζύγου μου. Γράφω εἰς αὐτήν, ὅτι τὰ πολεμικά μου ἔλαχον τροπὴν ἀπαισίαν καὶ τὴν παραγγέλλω νὰ μένη. Σπεῦσον ὅμως, ἀναχώρησον· διότι ἰδοῦ ἀρχίζει νὰ φωτίζῃ τὸν ὀρίζοντα ἡ ἡώς.

* *
*

Ἄλλ' ἢ Κλυταιμνήστρα εὐθύς, ὡς ἔφθασεν ὁ πρῶτος ἀπεσταλμένος, ἔσπευσε νὰ ὑπακούσῃ εἰς τὴν πρόσκλησιν τοῦ συζύγου τῆς· οὔτε καθ' ὁδὸν συνήντησε τὸν γέροντα θεράποντα, διότι ἀνεχώρησεν ἐκεῖνη δι' ἄλλης ὁδοῦ. Ἐπειδὴ δὲ ὑπέθεσεν, ὅτι ὁ σύζυγός τῆς προσεκάλει αὐτὴν ἐν τῷ μέσῳ τῶν τῶν στρατηγῶν καὶ τῶν βασιλέων Ἑλλήνων, διὰ νὰ μνηστεύσῃ τὴν θυγατέρα των, κατεχάρη· ἐνέδυσσε τὴν νεαρὰν βασιλοῦπαιδα ἐνδύματα πολυτελεῆ· ἐφόρεσε καὶ ἡ ἴδια στολὴν βασιλικὴν βαρύτιμον, καλέσασα δὲ τὰς θαλαμηπόλους τῆς καὶ ἄλλην ἀκολουθίαν τιμητικὴν ἐξ Ἀργείων νεανίδων, διέταξε νὰ ζευξῶσι τὰς λαμπροτέρας ἀμάξας τῆς. Μεθ' ἑαυτῆς ἔλαβεν ἐπίσης καὶ τὸν μικρὸν τῆς υἱὸν Ὀρέστην, ὅστις ἦτο νήπιον τότε, καὶ ἀνεχώρησε περιχαρῆς, παραγγέλλουσα εἰς τοὺς ἠνιόχους τῆς νὰ σπεύδωσι καθ' ὁδόν. Ἐνῶ δὲ προσπορεύετο τῆς πολυπληθοῦς ἐκεῖνης ἀκολουθίας, ἡ νεαρὰ τότε ἔτι Κλυταιμνήστρα ἤστραπτεν ὅλη ἐκ χρυσοῦ καὶ κοσμημάτων. Ἐσκέπτετο δὲ, ὅτι ἔμελλε νὰ ἐκπλήξῃ διὰ τῆς καλλονῆς καὶ τοῦ πλούτου τῆς ὄλους τοὺς Ἕλληνας, τοὺς συνηγμένους εἰς Αὐλίδα, καὶ νὰ τύχῃ παρ' αὐτῶν, ὡς σύζυγος τοῦ κραταίου ἀρχιστρατήγου, δόξης καὶ τιμῶν.

* *
*

Ὁ Ἀγαμέμνων ἦτο βέβαιος πλέον, ὅτι εἶχε προλάβει τὴν ἀναχώρησιν τῆς θυγατρὸς του. ἄλλ' εὐρίσκετο εἰς ἀμνηχανίαν, μὴ γνωρίζων πῶς νὰ κατορθώσῃ τὸν ἀπόπλου τοῦ στρατοῦ, ὅτε αἴφνης ὁ πρῶτος ἀπεσταλμένος, τὸν ὁποῖον εἶχε πέμψει εἰς Ἄργος, ἔρχεται εἰς τὴν σκηνὴν του καὶ ἀναγγέλλει εἰς αὐτόν, ὅτι συμφώνως πρὸς ὅσα τὸν εἶχε διατάξει, ὠδήγησεν ἀσφαλῶς τὴν βασίλισσαν καὶ τὴν θυγατέρα τῆς· ὅτι ἔφθασαν ἤδη αὐταὶ εἰς Αὐλίδα καὶ ἴστανται ἔξω τῆς πόλεως πλησίον τῆς κρήνης διὰ ν' ἀνακαυθῶσι. Προσθέτετε ὅμως,

εὐθύς ὡς ἐγνώσθη, ὅτι ἡ βασιλόπαις ἔφθασε, πλῆθος πολὺ συνέρρευσε· ἐκεῖ διὰ τὴν θαυμάσῃ· καὶ ἄλλοι μὲν ἔλεγον, ὅτι ἐκάλεσεν αὐτὴν ὁ πατὴρ τῆς διὰ τὴν νυμφεύσῃ, ἄλλοι ὁμῶς διὰ τὴν θυσιάσῃ εἰς τὴν Ἀρτέμιδα.

Ἄπελπισία καταλαμβάνει τότε τὸν Ἀγαμέμνονα.

— Ἀλλοίμονον, λέγει, πῶς νὰ ἐξέλθω εἰς προϋπάντησιν τῆς σύζυγος μου; Τί νὰ εἶπω εἰς αὐτήν! Ἀλλὰ καὶ τὴν Ἰφιγένειάν μου πῶς ν' ἀτενίσω!

Καὶ ὁ ἥρωες ἐκεῖνος, ὁ ἐκπλήττων τὰ πλήθη εἰς τὸν πόλεμον διὰ τῆς ἀνδρείας του, καταβληθεὶς ἐκ τῆς ἀγγελίας ταύτης κλαίει!

Παρῶν εἶναι μόνος ὁ ἀδελφός του Μενέλαος, ἀλλὰ τώρα δὲν παρακινεῖ πλέον αὐτὸν νὰ θυσιάσῃ τὴν θυγατέρα του· τὰ δάκρυα τοῦ ἀδελφοῦ του συγκινοῦσιν αὐτὸν βαθύτατα καὶ ὀρμίζεται, ὅτι θὰ κάμῃ πᾶν ὅ,τι δύναται, ὅπως σώσῃ τὴν βασιλόπαιδα ἐκ τῶν ἀπαιτήσεων τοῦ πλήθους.

Ἄλλ' ὁ πατὴρ δὲν ἔχει πλέον ἐλπίδας· πῶς εἶναι δυνατόν τώρα ν' ἀντιστῶ; λέγει· πρὶν ἢ ἔλθῃ ἡ θυγάτηρ μου, ἦτο εὐκολόν, ἀλλὰ τώρα θὰ ἔχῃ ἤδη ὁ Κάλχας ἀνακοινώσει τοὺς χρησμούς εἰς τοὺς στρατιώτας· ὁ δὲ Ὀδυσσεύς, αὐστηρὸς ὡς εἶναι, ὅταν πρόκειται περὶ καθήκοντος, εὐθύς, ὡς μάθη, ὅτι ἀρνοῦμαι νὰ ἐξασφαλίσω διὰ τῆς θυσίας τὸν ἀπόπλου τοῦ στρατοῦ, θὰ ἐξεγείρῃ ὅλους τοὺς Ἕλληνας ἐναντίον μου καὶ θὰ κατευθυνθῶσιν εἰς Ἄργος διὰ νὰ καταστρέψωσιν αὐτό.

— Ἀλλοίμονον, ἀνακράζει, διέξοδον δὲν εὕρισκω πλέον! Καὶ στέλλει τὸν ἀδελφόν του νὰ προλάβῃ, μήπως μάθῃ ἡ Κλυταιμνήστρα τὴν φοβεράν εἰδησίαν ἀπὸ τοῦδε.

Μετ' ὀλίγον πρὸ τῆς σκηνῆς φθάνουσιν αἱ ἄμαξαι, αἱ φέρουσαι τὴν Κλυταιμνήστραν καὶ πρώτη τρέχει νὰ ἐναγκασθῇ τὸν πατέρα τῆς ἡ Ἰφιγένεια. Ἡ νεκρὰ βασιλόπαις εἶναι ζαυθὴ καὶ ἀφελεστάτη· βίπτεται δὲ εἰς τὰς ἀγκάλας τοῦ πατρὸς τῆς, λέγουσα·

— Ἄφες με νὰ σὲ ἀσπασθῶ, πάτερ μου.

— Ἀσπάσθητί με, κόρη μου, ἀπαντᾷ ὁ Ἀγαμέμνων· σὺ μὲ ἀγαπᾷς περισσότερον ἀπὸ ὅλα τὰ τέκνα μου.

— Πόσον καιρὸν εἶχον νὰ σὲ ἴδω, πάτερ μου! Πόσον χαίρω, διότι σὲ βλέπω!

— Καὶ ἐγὼ χαίρω πολὺ, τέκνον μου!

— Ἄλλὰ φαίνεσαι λυπημένος· τί ἔχεις, πάτερ μου ;

— Ἐχουν πολλὰς φροντίδας οἱ βασιλεῖς, τέκνον μου.

— Ἄφες τώρα τὰς φροντίδας καὶ βλέπε ἐμέ.

— Ἰδού, εἶμαι ὄλος ἰδικός σου.

— Ἄλλὰ σπογγίζεις δάκρυα ἀπὸ τοὺς ὀφθαλμούς σου, πάτερ μου!

Τί ἔχεις καὶ κλαίεις ;

— Κλαίω, διότι μετ' ὀλίγον θὰ σὲ χωρισθῶ.

— Μὴ φεύγῃς λοιπόν, πάτερ μου, μείνε μαζί μας εἰς τὸν οἶκόν σου.

— Καὶ ἐγὼ τὸ ἐπιθυμῶ, ἀλλ' ἐπειδὴ εἶναι ἀδύνατον, δι' αὐτὸ κλαίω.

— Ἄλλὰ δὲν θ' ἀργήσητε νὰ νικήσητε τὰ ἐχθρικά στρατεύματα, ἐλπίζω εἰς τοὺς θεούς.

— ὦ, ἡ ἐκστρατεία αὕτη μ' ἔχει ἤδη καταστρέψει πρὶν ἢ τελειώσῃ ὑπὲρ ἡμῶν !

— Ἐννοεῖς, πάτερ μου, διότι εἶσαι ἠναγκασμένος νὰ μένης τόσον μακρὰν ἀπὸ ἡμᾶς καὶ νὰ κρατῆς ἐδῶ ἀκίνητον καὶ τὸν στρατόν ;

— Ὑπόθεσις σπουδαία μὲ κρατεῖ ἐδῶ καὶ μᾶς εἶναι ἀδύνατον ν' ἀποπλευσώμεν, ἂν δὲν τελειώσῃ

Ἄλλ' ἀδυνατῶν νὰ συκρατήσῃ ἐπὶ πλέον τὴν συγκίνησίν του πρὸ τῶν ἀφελῶν ἐρωτήσεων τῆς Ἰφιγενείας, προτρέπει αὐτὴν νὰ εἰσέλθῃ εἰς τὴν σκηνήν, ὅπου ἀναμένουσιν αὐτὴν αἱ φίλαι τῆς. Πάλιν ὅμως περιβάλλει αὐτὴν διὰ τοῦ βραχίονός του καὶ τὴν ἀσπάζεται φιλοστόργως, κατόπιν δὲ φεύγει μακρὰν.

* *

Ἐν τούτοις ὁ πιστὸς θεράπων τοῦ Ἀγαμέμνονος μὴ εὐρὼν τὴν βασίλισσαν εἰς Ἄργος, ἐπέστρεψεν ἐσπευσμένως καὶ ἀναζητεῖ αὐτὴν πανταχοῦ, τὴν εὐρίσκει πρὸ τῆς σκηνῆς τοῦ συζύγου τῆς καὶ ἐκεῖ ἀποκαλύπτει εἰς αὐτὴν ὅσα ὁ τεθλιμμένος σύζυγος δὲν ἔχει τὸ θάρρος νὰ τῇ ἀνακοινώσῃ.

Ὁ Ἀχιλλεύς, ὁ βασιλεὺς τῶν Μυρμιδόνων, εἶναι παρὼν· εἶχεν ἔλθει ἐκεῖ νὰ ζητήσῃ τὸν Ἀγαμέμνονα, διότι ἡ παρουσία τοῦ ἀρχιστρατήγου ἦτο ἀναγκαία εἰς τὸ στρατόπεδον, ἀλλὰ δὲν τὸν εὗρεν· ἀπελπισ τὸτε ἡ δυστυχῆς μήτηρ δὲν γνωρίζει ποῦ νὰ καταφύγῃ· λησμονεῖ, ὅτι εἶναι βασίλισσα καὶ ὀδυρομένη γονυπετεῖ πρὸ τοῦ νεαροῦ ἥρωος.

— ὦ υἱὲ τῆς Θετίδος, λέγει· εἰς αὐτόν, καταφεύγω εἰς σέ, ὅπως

καταφεύγει ὁ ἀπηλπισμένος εἰς τὸν βωμόν. Βοήθητόν με νὰ σώσω τὸ τέκνον μου!

Ἐκεῖνος, ἂν καὶ δὲν συγκινεῖται ποτε οὐδὲ κατὰ τὰς φονικωτέρας μάχας, κάμπτεται ἀμέσως πρὸ τοῦ μητρικοῦ ἄλγους· ἐννοεῖ τὴν ἀγωνίαν τῆς μητρὸς ἐκείνης, ἀπὸ τῆς ὁποίας θ' ἀρπάσῃ τὴν θυγατέρα της, διὰ νὰ τὴν σφαγιάσωσιν ἐπὶ τοῦ βωμοῦ, καὶ ὑπόσχεται μεθ' ὄρκου, ὅτι μὲ πᾶσαν θυσίαν του θ' ἀπομακρύνῃ τὸν κίνδυνον ἀπὸ τῆς βασιλοῦ παιδός· ἀναχωρεῖ δὲ ἀμέσως εἰς τὸ στρατόπεδον διὰ νὰ ἐκτελέσῃ τὴν ὑπόσχεσίν του.

* *
*

Ὅταν ὁ Ἄγαμέμνων ἐπέστρεψεν εἰς τὴν σκηνὴν του, ἡ Κλυταιμνήστρα ὑποδέχεται αὐτὸν ὀργισμένη· τὸν ἐλέγχει μὲ λόγους πικροτάτους, διότι δὲν ἀνθίσταται εἰς τὰς ἀπαιτήσεις τοῦ στρατοῦ καὶ τὸν ἐρωτᾷ:

— Μήπως δὲν ἔχουν καὶ ἄλλοι βασιλεῖς θυγατέρας; Πρέπει καὶ καλὰ ἡ ἰδικὴ μας νὰ σφαγῇ! Διατί δὲν προσφέρει τὴν ἰδικὴν του θυγατέρα ὁ Μενέλαος, ἀφοῦ μάλιστα χάριν τῆς βασιλίσσης Ἑλένης ἔγεινεν ὅλη αὐτὴ ἡ ἐκστρατεία τῶν συμμάχων Ἑλλήνων; Ἄν ἦσο πατὴρ δίκαιος, θὰ ἔλεγε εἰς τοὺς Ἕλληνας· Ἐπιθυμεῖτε ν' ἀποπλεύσωμεν εἰς τὴν Τρωάδα· ἔχετε δικαίον. Ἄλλ' ἄς θέσωμεν κληρὸν μεταξὺ τῶν θυγατέρων ὅλων ὑμῶν καὶ εἰς ὅποιονδήποτε ἂν λάχῃ, αὐτὴν ἄς προσφέρωμεν εἰς τὴν θεάν.

Ἡ ἀτυχὴς Ἰφιγένεια εἶναι παρούσα καὶ ἀκούει ὅλα ταῦτα, κλαίει δὲ καὶ θρηνεῖ ἀπαρηγόρητα καὶ μὲ λόγους συγκινητικωτάτους παρακαλεῖ τὸν πατέρα της νὰ τὴν σώσῃ.

Ἄλλ' ἐκεῖνος, ἂν καὶ φαίνεται ὅτι πᾶσχει πολὺ, ἀπαντᾷ εἰς αὐτὴν τὰ ἑξῆς·

— Ἰδέ, κόρη μου, πόσα στρατεύματα εἶναι κεκλεισμένα εἰς τὰ πλοῖα καὶ πόσοι στρατηγοὶ καὶ βασιλεῖς ἔνοπλοι περιμένουσιν ἐπὶ κεφαλῆς τῶν στρατιωτῶν των· εἶναι ὅλοι ἀνυπόμονοι ν' ἀναχωρήσωμεν· ἀλλ' ὁ Κάλχας εἶπεν, ὅτι οὔτε ν' ἀποπλεύσωμέν ποτε θὰ δυνηθῶμεν οὔτε νὰ νικήσωμεν τοὺς ἐχθρούς, ἂν δὲν θυσιασθῆς σύ. Ἄνευ σοῦ, ὦ κόρη μου, θὰ μείνῃ ἀτιμώρητος ἡ ὕβρις κατὰ τῆς Ἑλλάδος καὶ τὰ Ἑλληνικὰ στρατεύματα ὀργισμένα ἐναντίον μας θὰ σπεύσωσιν εἰς τὸ

"Αργός διά νά φονεύσωσι καί σέ καί ἐμέ καί ὄλας τὰς κόρας. Ἡ τιμή τῆς πατρίδος ἀπαιτεῖ τήν θυσίαν ταύτην· εἴτε θέλω ἐγὼ νά σέ θυσιάσω εἴτε δὲν θέλω, τὸ θέλει ἡ Ἑλλάς καί ἡ ἀπαιτήσις τῆς πατρίδος εἶναι ἀνωτέρα καί ἰσχυροτέρα ὄλων· ἡμεῖς δὲ πρό αὐτῆς εἴμεθα ἐλάχιστοι !

Καί χωρὶς κἄν νά στρέψῃ νά ἴδῃ τὰ δύο ἐκείνας ἀγαπητάς του ὑπάρξεις, ἐξέρχεται τῆς σκηνῆς.

— Τετέλεστα, ἀναφωνεῖ ἡ Κλυταιμνήστρα, λαμβάνουσα τὴν θυγατέρα τῆς εἰς τὴν ἀγκάλην τῆς, ὅπως τὴν προστατεύσῃ· ἀφοῦ ὁ πατὴρ μᾶς ἐγκαταλείπει, ἀπωλέσθημεν !

Ἄλλ' ἰδοῦ βλέπει μακρόθεν ἐρχόμενον τὸν Ἀχιλλεῦ· παρακλουθοῦσιν αὐτὸν στρατιῶται, καί ἡ ἐλπίς ἀναγεννᾶται ἀμέσως εἰς τὴν καρδίαν τῆς· ματαίως ὄμως, διότι καί αὐτὸς ἀναγγέλλει, ὅτι ὁ στρατὸς ὄλος εἶναι ἀνάστατος.

— Διατί ; τὸν ἐρωτᾷ.

— Διότι ἀπαιτεῖ νά θυσιασθῇ ἡ θυγάτηρ σου.

— Καί δὲν ἀντιτείνει κανεὶς εἰς τοῦτο ;

— Κανεὶς· προσεπάθησα νά τὴν ὑπερασπίσω, ἀλλὰ μοὶ ἀπήνητησαν διὰ λιθοβολισμῶν.

— Καί τίς ἐτόλμησε νά βλάψῃ σέ, ὦ Ἀχιλλεῦ ;

— Ὅλος ὁ στρατός !

— Καί οἱ Μυρμιδόνες σου δὲν ἦσαν ἐκεῖ νά σέ ὑπερασπίσωσιν ;

— Αὐτοὶ πρῶτοι ἐπέπεσον ἐναντίον μου.

— ὦ, πόσον φοβερός εἶναι ὁ ὄχλος, ὅταν εἶναι ἐξηγριωμένος !

Πῶς θὰ τὴν σώσωμεν λοιπὸν ;

— Ὑπεσχέθην ὅτι θὰ τὴν ὑπερασπίσω μὲ πᾶσαν θυσίαν μου καί θὰ τηρήσω τὴν ὑπόσχεσίν μου.

— Θὰ πολεμήσῃς λοιπὸν εἰς ἐναντίον ὄλων ;

— Ναί· βλέπετε τοὺς ὀπλισμένους ἐκείνους ἀνθρώπους ; Αὐτοὶ εἶναι ἰδικοί μου.

Ἄλλ' ἡ Ἴφιγένεια, εἰς τὴν ὁποίαν ἐπροξένησαν ἐντύπωσιν βαθεῖαν οἱ λόγοι τοῦ πατρὸς τῆς, ἔχει λάβει ἤδη ἀπόφασιν γενναίαν· θέλει τῶρα ν' ἀποθάνῃ διὰ νά μὴ ἐκθέσῃ οὔτε τὸν πατέρα τῆς οὔτε ἑαυτήν. Ἡ δειλὴ ἐκείνη κορασίς, ἣτις μέχρι τῆς στιγμῆς ἐκείνης ἴστατο μακρὰν, μὴ τολμῶσα κἄν νά ὀμιλήσῃ εἰς τὴν μητέρα τῆς ἐνώπιον

του ξένου, προχωρεί, τώρα πρὸς αὐτὴν ἀποφασιστικῶς. Ὁ ἦρωας Ἀχιλλεὺς πρῶτον τότε βλέπει αὐτὴν κατὰ πρόσωπον καὶ μένει ἔκθαμβος πρὸ τῆς καλλονῆς της. Καὶ εἶναι εἴπερ ποτὲ ὠραία ἡ ξανθὴ βασιλόπαις τὴν στιγμὴν ἐκείνην· οἱ ὀφθαλμοὶ της φωτίζονται ὑπὸ λάμπειας ζωηρᾶς καὶ ἡ φυσιογνωμία της ὅλη ἐκφράζει τὰ εὐγενῆ καὶ μεγάλα αἰσθήματα, ἅτινα κατέχουσιν αὐτήν.

— Ὅχι, μῆτέρ μου, λέγει, δὲν θέλω νὰ μὲ ὑπερασπισθῆ κανεὶς· ἦ ἀποθάνω, τὸ ἀπεφάσισα. Ἄκουσον πῶς σκέπτομαι· εἰς ἐμὲ ἔχει τώρα τὰς ἐλπίδας της ὁλόκληρος ἡ Ἑλλάς· ἂν ἀποθάνω, θὰ δυνηθῶσι τὰ πλοῖα ν' ἀποπλεύσωσι καὶ θὰ κερδήσωσι τὴν νίκην· θὰ μάθωσι δὲ οἱ βάρβαροι ὅτι, ἂν ὑβρίσωσι καὶ εἰς τὸ μέλλον Ἑλληνίδας, δὲν θὰ μείνωσιν ἀτιμώρητοι. Θὰ ὠφελήσῃ λοιπὸν ὁ θάνατός μου καὶ ἡ δόξα, ὅτι ἔσωσα τὴν πατρίδα, θὰ μοὶ μείνῃ αἰώνια. Δὲν πρέπει ν' ἀγαπῶ τόσο πολὺ τὴν ζωὴν! Δὲν μ' ἐγέννησες μόνον διὰ σέ· μ' ἐγέννησες διὰ τὴν Ἑλλάδα! Ἀναρίθητοι κωπηλάται, ἀναρίθητοι στρατιῶται θὰ λάβωσι διὰ τῆς θυσίας μου τὸ θάρρος, ὅπως ἀποθάνωσιν ὑπὲρ πατρίδος. Ἡ ἰδική μου ζωὴ εἶναι μία· εἶναι λοιπὸν δίκαιον νὰ τεθῆ ὡς ἐμπόδιον εἰς ὅλους ἐκείνους; Ἐπειτα, ἀφοῦ τοιαύτη εἶναι ἡ θέλησις τῆς θεᾶς, πρέπει θνητὴ ἐγὼ ν' ἀντιστῶ εἰς αὐτήν! Ὅχι, τὴν δίδω τὴν ζωὴν μου εὐχαρίστως· ἀς μὲ θυσιάσουν διὰ νὰ κυριεύσουν τὴν Τροίαν!

Ὅλοι θαυμάζουν τὴν Ἰφιγένειαν καὶ παρχυθοῦσι τὴν ὀδυρομένην μητέρα. Ἡ Ἰφιγένεια προσπαθεῖ καὶ αὐτὴ νὰ παρηγορήσῃ τὴν μητέρα της.

— Μὴ κλαίης, μῆτέρ μου, καὶ λυπῆς καὶ ἐμέ· σὲ παρακαλῶ, μῆτε τοὺς πλοκάμους σου νὰ κόψης, μῆτε νὰ πενηθοροήσης χάριν ἐμοῦ.

— Νὰ μὴ πενηθοροήσω, ἀφοῦ θὰ σὲ χάσω!

— Δὲν θὰ μὲ χάσης, θὰ σοὶ μείνῃ ἡ δόξα μου.

— Νὰ μὴ θρηνήσω τὸν θάνατόν σου!

— Ὅχι· διότι τάφον δὲν θὰ ἔχω· ὁ βωμὸς τῆς θεᾶς θὰ εἶναι ὁ τάφος μου.

— Ἀλλὰ τί νὰ εἶπω εἰς τὰς ἀδελφάς σοι;

— Νὰ τὰς ἀποχαιρετίσης ἐκ μέρους μου, ἀλλ' οὔτε αὐτὰς νὰ ἐνδύσης πένθημα. Λαμβάναυσα δὲ εἰς τὰς ἀγκάλας της τὸν μικρόν της ἀδελφόν, τὸν ἀσπάζεται τρυφερῶς· ἀνάθρεψον αὐτὸν καλῶς, μῆτέρ μου, λέγει, διὰ ν' ἀναδειχθῆ μίαν ἡμέραν ἀνὴρ Ἑλλήν.

— Καὶ τίνα ἄλλην παραγγελίαν ἔχεις νὰ μοὶ δώσης, τέκνον μου;

— Νὰ μὴ εἴπῃς ποτὲ λόγον ψυχρὸν εἰς τὸν πατέρα μου, διότι ἠναγκάσθη νὰ μὲ θυσιάσῃ.

Ταῦτα λέγουσα ἀποσπᾶται ἡσύχως ἀπὸ τὰς ἀγκάλας τῆς μητρός της καὶ ἐρωτᾷ.

Τίς θὰ ἔλθῃ νὰ μὲ λάβῃ διὰ νὰ μὲ ὀδηγήσῃ εἰς τὸν βωμόν;

— Καὶ ἐγὼ θὰ ἔλθω μαζί σου, τέκνον μου· ἀναφωνεῖ ὀδυρομένη ἡ Κλυταιμνήστρα.

— Ὅχι· σὺ πρέπει νὰ μείνῃς μῆτέρ μου· τοῦτο εἶναι προτιμότερον καὶ διὰ σέ καὶ δι' ἐμέ. Ἄς ἔλθῃ τις ἐκ τῶν συμμάχων τοῦ πατρός μου νὰ μὲ ὀδηγήσῃ.

Ἄλλ' ἰδοὺ φθάνει ὁ Ὀδυσσεύς· φορεῖ τὴν βασιλικὴν του στολὴν καὶ παρακολουθεῖται ὑπὸ ἀκολουθίας τιμητικῆς.

— Ἀναχωρεῖς, τέκνον μου! ἀνακράζει ἡ δυστυχὴς μήτηρ.

— Ναί, ὦ μῆτέρ μου, ἀναχωρῶ, ὡς βλέπεις, ἐνδόξως.

Καὶ ἀποσπασθεῖσα πάλιν ἀπὸ τὴν ἀγκάλην τῆς μητρός της ἀποχαιρετᾷ αὐτὴν τρυφερῶς· μὲ βῆμα δὲ σταθερὸν ἀκολουθεῖ τὸν Ὀδυσσεά. Κατόπιν αὐτῆς ἔπονται αἱ θαλαμηπόλοι της καὶ αἱ Ἀργεῖαι νεάνιδες· ὅλοι δακρῶσιν, ἀλλὰ θαυμάζουσι τὸν ἥρωισμόν της.

Ἡ δόξα σου, λέγουσιν εἰς αὐτήν, θὰ μείνῃ αἰώνια.

*
* *

Μετ' ὀλίγον φθάνουσιν εἰς τὸ ἄλσος, ἐν μέσῳ τοῦ ὁποίου ὑψοῦται ὁ ναὸς τῆς Ἀρτέμιδος· ἐκεῖ τὰ πάντα εἶναι ἕτοιμα διὰ τὴν θυσίαν καὶ ὁ στρατὸς ὅλος εἶναι συνηθροισμένος· περιμένουσιν ἐπίσης ἐκεῖ οἱ στρατηγοὶ καὶ οἱ ἄνακτες ὅλοι ἐν στολῇ. Αἱ ἀστράπτουσαι περικεφαλαῖαι τῶν καὶ οἱ πολυτελεῖς τῶν θώρακες, αἱ ἀσπίδες καὶ αἱ λόγχαι τῶν παρατεταγμένων στρατιωτῶν, αἱ περὶ τὸν βωμόν προτοιμασῆαι. τὰ ἄνθη ἐντὸς κανίστρων, διὰ τῶν ὁποίων ἐμελλον νὰ βάνωσι τὸ θῦμα οἱ ὠρισμένοι ἐπὶ τῆς τελετῆς, ὅλα προσδίδουσιν εἰς τὴν σκηνὴν ἐκείνην τι σοβαρὸν καὶ μυστηριῶδες· ἐνοεῖ τις ἀμέσως, ὅτι γεγονὸς θλιβερὸν μέλλει νὰ τελεσθῇ. Κάτωχρος ἐν μέσῳ τῶν βασιλέων ἴσταται ὁ Ἀγαμέμνων· αἰσθάνεται, ὅτι ὀφείλει νὰ δώσῃ τὸ παράδειγμα, ὅπως θυσιάζωσιν οἱ Ἕλληνες τὸ πᾶν ὑπὲρ πατρίδος καὶ καταβάλλει προσπαθείας ὑπερανθρώπους, ὅπως συγχαρτήσῃ τὴν θλι-

ψίν του· εἶναι ἥρωσ καὶ ἡ θέλησίς του ἡ ἀκλόνητος πνίγει τὸν πόνον τῆς καρδίας του καὶ ὅμως ἰδοὺ βλέπει ἐρχομένην μακροθεν τὴν θυγατέρα του καὶ λυγμὸς ἀκούσιος ἐκφεύγει ἐκ τοῦ στήθους του.

Συγκίνησις βαθεῖα καταλαμβάνει τότε ὅλον ἐκεῖνο τὸ πλῆθος· ἡ Ἰφιγένεια προχωρεῖ, πλησιάζει καὶ οἱ στρατιῶται παραμερίζουσιν ἑκατέρωθεν αὐτῆς ἀνοίγοντες δίοδον· πανταχοῦ ὅμως, ὅθεν διέρχεται ἡ νεαρὰ κόρη, κραυγὴ ἐκπλήξεως ἐγείρεται ἐκ τοῦ πλῆθους· ὅλοι μένουσιν ἔκθαμβοι πρὸ τῆς καλλονῆς τῆς. Καὶ ἐκεῖνη, βλέπουσα τὰ ὄμματα ὄλων προσηλωμένα ἐπ' αὐτῆς, καταλαμβάνεται ἐξ αἰδημοσύνης καὶ καταβιβάζει τὰ ἰδικὰ τῆς πρὸς τὴν γῆν, προχωρεῖ ὅμως πάντοτε μὲ βῆμα σταθερόν, ὡς γνησία Ἑλληνίς βασιλόπαις. Πόσον ἀφελῆς εἶναι καὶ πόσον χαρίεσσα! Φορεῖ εἰσέτι τὴν λευκὴν καὶ ἀργυροκέντητον ἐσθῆτα, τὴν ὁποίαν ἐνέδυσεν αὐτὴν ἡ μήτηρ τῆς, ὅταν ἀνεχώρησαν ἐξ Ἄργους· ἡ ξανθὴ τῆς κόμη λευκὴν κυματίζει ὀπισθεν τῆς. Ὅλοι ἀτενίζουσι πρὸς τὴν νεαρὰν κόρην μετ' ἐνθουσιασμοῦ· καὶ οἱ στρατιῶται ἐκεῖνοι, οἱ συρρέουσιντες ἐκεῖ ἐκ τῶν διαφόρων μερῶν τῆς Ἑλλάδος δὲν παραπονοῦνται πλέον, διότι ἐγκατέλιπον πρὸ τόσου καιροῦ τὰς οἰκογενεῖας των, διότι ἀφῆκαν τοὺς ἀγροὺς τῶν ἀκαλλιεργήτους καὶ μέλλουσι ν' ἀπέλθωσι μακρὰν εἰς τόπους ἀγνώστους· αἰσθάνονται τώρα νέον θάρρος, ὅπως πολεμήσωσιν· εἶναι βέβαιοι τώρα, ὅτι θὰ κερδήσουν τὴν νίκην.

Ἡ Ἰφιγένεια φθάνει πρὸ τοῦ πατρός τῆς καὶ μὲ φωνὴν γλυκεῖαν, ἥτις ἐν μέσῳ τῆς βαθυτάτης σιγῆς ἠκούσθη εἰς ὅλον τὸ πλῆθος, λέγει·

— Ἥλθον, πάτερ μου, μὲ χαρὰν νὰ δώσω τὴν ζωὴν μου ὑπὲρ πατρίδος· ἀφοῦ τοιαύτη εἶναι ἡ θέλησις τῆς θεᾶς, εἴθε διὰ τῆς θυσίας μου νὰ κερδήσωσι τὰ Ἑλληνικὰ ὄπλα τὴν νίκην καὶ νὰ ἐπανέλθῃτε ὅλοι εἰς τὰς πατρίδας σας ἐνδοξοὶ καὶ εὐτυχεῖς!

Ὁ Κάλχας ἐν τούτοις, ὅστις μέχρι τῆς στιγμῆς ἐκείνης προσήυχετο κατ' ἰδίαν, πλησιάζει τώρα πρὸς τὴν βασιλόπαιδα· φορεῖ ἐπὶ τῆς κεφαλῆς του στέφανον καὶ πέπλον μακρὸν καὶ θέτει καὶ ἐπὶ τῆς ἰδικῆς τῆς κεφαλῆς στέφανον· εἶτα λαμβάνει τὴν νεαρὰν κόρην ἐκ τῆς ξανθῆς τῆς κόμης καὶ φέρει αὐτὴν ὀπισθεν τοῦ βωμοῦ. Ἀρχεται τότε ἡ νεομισμένη τελετὴ, ἀλλὰ μετὰ τὸ πέρασ αὐτῆς οὐδεὶς τολμᾷ πλέον νὰ ὀμιλήσῃ, οὐδεὶς νὰ ἴδῃ πρὸς τὸν βωμόν. Ὅλοι ἀποστρέφουσι τεθλιμμένοι τὰ βλέμματτα, καὶ πολλοὶ πολεμιστὰὶ μέλλοντες νὰ περι-

φρονήσωσι τὸν θάνατον κρύπτουσι νῦν μεταξὺ τῶν χειρῶν των τὸ πρόσωπον καὶ ἀπομάσσουσι δάκρυα.

Ὁ Κάλχας πλήττει τὸ θῦμα· ἀκούεται ὁ κρότος τῆς καταπιπτούσης μαχαίρας, ἀλλ' ὦ τοῦ θαύματος! Δὲν ἔχει πλέον ἐνώπιόν του τὴν Ἰφιγένειαν· ἀντ' αὐτῆς βλέπει ἔλαφον ἀσπαίρουσαν εἰς τὸ αἶμα! Ἡ Ἄρτεμις, ἡ φοροῦσα τὴν σελήνην ἐπὶ τῆς κεφαλῆς της ὡς στέμμα καὶ ἐντὸς τῆς φερέτρας της κρύπτουσα βέλη ἀργυρᾶ, ἡ σοβαρὰ ἐκείνη θεὰ, ἡ λαμβάνουσα ὑπὸ τὴν προστασίαν της ὅλας τὰς ἐναρέτους καὶ σάφρονας νεάνιδας, κατῆλθεν ἐξ οὐρανοῦ ἐντὸς νέφους καὶ ἔλαβε τὴν Ἰφιγένειαν μεθ' ἑαυτῆς!

Δὲν εἶχε ζητήσει τὴν εὐσεβῆ κόρην, ὅπως θυσιασθῆ αὐτὴ ἀσπλάγχχνως ἐπὶ τοῦ βωμοῦ της· τὴν εἶχε ζητήσει, διότι ἐξ ὅλων τῶν νεανίδων τῆς Ἑλλάδος αὐτὴν ἠγάπησε περισσότερον.

Συγκεκρινημένος ὁ Κάλχας στρέφεται πρὸς τὸ πλήθος καὶ δεικνύει τὴν ἔλαφον.

— Ἴδετε, λέγει, ἡ θεὰ διὰ νὰ μὴ μιάνη τὸν βωμόν της μετὰ τὸ αἶμα τοιαύτης κόρης μᾶς ἔστειλεν ἀντ' αὐτῆς ἔλαφον· νῆχαριστήθη δὲ τόσον ἐκ τῆς θυσίας, ὥστε μᾶς δίδει πλοῦν αἴσιον καὶ μᾶς παραγγέλλει νὰ σπεύσωμεν ἀμέσως κατὰ τῆς Τρωάδος.

Ἄλλαλαγμοὶ χαρᾶς ἐκάλυψαν τὴν φωνὴν του καὶ ἀγγελιοφόρος σπεύσας ἔφερεν ἀμέσως τὴν χαροποιὸν ἀγγελίαν εἰς τὴν ὀδυρομένην μητέρα.

— Μὴ κλαῖτε, λέγει εἰς αὐτήν· δὲν ἀπέθανεν ἡ κόρη σου· ἡ θεὰ ἔλαβεν αὐτήν εἰς τοὺς οὐρανοὺς καὶ ἐπὶ τοῦ βωμοῦ της ἐθυσιάσθη ἔλαφος. Μετ' ὀλίγον φθάνει καὶ ὁ Ἀγαμέμνων καὶ ἐπιβεβαιοῖ τὰ αὐτά. Πρέπει, λέγει εἰς τὴν σύζυγόν του, νὰ εἴμεθα καὶ οἱ δύο εὐτυχεῖς, διότι ἡ θυγάτηρ μας ἠξιώθη τοιαύτης τιμῆς παρὰ τῆς θεᾶς.

Διατάξας δὲ τότε τὰ στρατεύματα νὰ ἔμβωσιν εἰς τὰ πλοῖα, προτρέπει καὶ τὴν Κλυταιμνήστραν νὰ λάβῃ τὸν μικρὸν Ὀρέστην καὶ νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς τὸ Ἄργος εἰς τὰ ἄλλα των τέκνα.

Ἄλλ' ἐκείνη ἀκούει αὐτὸν σιωπηλὴ καὶ περίλυπος· ὅταν δὲ τὰ πλοῖα ἀνεχώρησαν καὶ πέριξ αὐτῆς ἐβασίλευσεν ἡ σιγὴ καὶ ἡ ἠρημία, τότε βροχθεῶς ἀναβαίνει ἐπὶ τῆς βασιλικῆς της ἀμάξης· δὲν φορεῖ πλέον ἐνδύματα πολυτελεῖ, οὔτε στολίζουσι αὐτὴν βασιλικὰ κοσμήματα· ἡ ἐσθῆς της εἶναι ἀπλουστάτη, ἀλλὰ δὲν εἶναι πένθιμος.

Βλέπει τὰ πλοῖα ἀπομακρυνόμενα τανύως ὑπὸ τὴν πνοὴν τοῦ οὐρίου ἀνέμου καί, πρὶν ἢ ἀναχωρήσῃ καὶ αὐτή, στρέφεται πρὸς ἀνατολάς· τοὺς δακρυσμένους ὀφθαλμούς της ὑψοῖ πρὸς τὸν οὐρανὸν καὶ τείνει πρὸς τὰ ἄνω τὴν χεῖρα.

— ὦ θεά, λέγει, σύ, ἥτις ἔλαβες ἀπ' ἐμοῦ τὸ τέκνον μου, προστατεύσον τὰ Ἑλληνικὰ στρατεύματα καὶ τὸν σύζυγόν μου καὶ δός εἰς αὐτοὺς τὴν νίκην καὶ τὸν θρίαμβον!

Ὁ Σωκράτης ὑπακούων εἰς τοὺς νόμους τῆς πατρίδος.

Ὁ Σωκράτης εἶχε κατηγορηθῆ εἰς τὸ δικαστήριον ὑπὸ ἀνθρώπων ἐχόντων συμφέρον νὰ συκοφαντήσωσιν αὐτόν, οἱ δὲ δικασταὶ κατεδίκασαν αὐτὸν εἰς θάνατον. Ἐγκλειστος λοιπὸν εἰς τὸ δεσμωτήριον ὁ μέγας φιλόσοφος, περιέμενεν ἀταράχως τὴν ἡμέραν, καθ' ἣν ἤθελον φέροι εἰς αὐτὸν νὰ πῆ τὸ κώνειον· ἀλλ' οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ καὶ οἱ φίλοι του δὲν ἔμενον, ὡς ἐκεῖνος, ἀτάραχοι· ἠγανάκτουσαν, διότι ἔμελλον νὰ ἴδωσιν ἀποθνήσκοντα ἀδίκως τὸν ἐνάρετον διδάσκαλόν των καὶ προητοιμαζόν κρυφίως ὅλα τὰ μέσα, ὅπως φυγαδεύσωσιν αὐτὸν ἀσφαλῶς εἰς Θεσσαλίαν. Ἦτο ὄρθρος εἰσέτι βαθύς· ὁ δὲ Σωκράτης ἐκοιμᾶτο εἰς τὴν φυλακὴν του· ὁ φιλόσοφος ἐκεῖνος, ὅστις καθ' ὄλον τὸν βίον του εἶχε διδάξει, ὅτι ἡ βᾶσις πάσης σοφίας εἶναι τὸ νὰ γνωρίζῃ τις τὸν ἑαυτόν του, ἐκοιμᾶτο ἡσυχώτατα, ὅπως οἱ ἐνάρετοι μόνον καὶ οἱ ἀθῶοι δύνανται νὰ κοιμῶνται κατ' αὐτὰς τὰς παραμονὰς ἔτι τοῦ θανάτου των, ἐξεπλάγη ὅμως πολὺ, ὅταν ἀνοίξας τοὺς ὀφθαλμούς εἶδε παρὰ τὴν κλίνην του εἰς τοιαύτην ὥραν τὸν ἀγαπητόν του μαθητὴν Κρίτων. Ὁ Κρίτων ἦτο ὀλοψύχως ἀφωσιωμένος εἰς τὸν διδάσκαλόν του, εἶχε δὲ ἔλθει ἐκεῖ διὰ ν' ἀναγγείλῃ εἰς αὐτόν, ὅτι τὴν ἐπομένην ἡμέραν ἀπὸ τῆς πρωίας ἐκείνης ἔμελλον νὰ δώσωσιν εἰς αὐτόν νὰ πῆ τὸ κώνειον. Ἀλλὰ δὲν εἶχεν ἔλθει τόσον ἔνωρίς διὰ νὰ εἴπῃ τοῦτο μόνον εἰς τὸν διδάσκαλόν του ἠθέλε ν' ἀναγγείλῃ εἰς αὐτὸν συγχρόνως, ὅτι τὰ πάντα εἶναι ἑτοιμα πρὸς σωτηρίαν του καὶ νὰ παρακινήσῃ αὐτόν νὰ φύγῃ τὴν πρωίαν ἐκείνην ἐκ τῆς εἰρκτῆς· ἀλλ' ἐπειδὴ ἐγνώριζεν, ὅτι ὁ Σωκράτης ἤθελε φέροι πολλὰς ἐνστάσεις, ἤλθεν ἐπίτηδες τόσον ἔνωρίς διὰ νὰ λάβῃ καιρὸν ὅπως τὸν πείσῃ.

Ὁ Σωκράτης ὅμως ἐθεώρει τὴν ὑπακοὴν εἰς τοὺς νόμους τῆς πατρίδος καὶ εἰς τὰς ἀποφάσεις τῶν δικαστηρίων ὡς τὸ ἱερώτερον χρέος παντός πολίτου· τοῦτο εἶχε διδάξει καθ' ἕλρον αὐτοῦ τὸν βίον· τοῦτο ἐφρόνει καὶ τὴν στιγμὴν ἐκείνην, ὥστε ἀπήντησεν ἀμέσως, ὅτι ἐπρότιμα νὰ μείνῃ εἰς τὴν φυλακὴν του καὶ ν' ἀποθάνῃ, παρά νὰ παραδῶσθαι τοὺς νόμους τῆς πατρίδος του φεύγων.

Ἄλλ' ὁ Κρίτων ἐπέμενε παρακαλῶν θερμῶς τὸν διδάσκαλόν του νὰ μὴ ἀρνηθῆ εἰς αὐτὸν τὴν χάριν ἐκείνην· τότε ὁ Σωκράτης, ὅπως τὸν πείσῃ, εἶπεν εἰς αὐτὸν τὰ ἑξῆς·

— Ἐάν, ἀγαπητὲ Κρίτων, ἀπεφάσιζον νὰ φύγω, οἱ Νόμοι καὶ ἡ Πατρίς ἤθελον παρουσιασθῆ ἐνώπιόν μου καὶ ἤθελον μοὶ εἶπει: «Τί κάμνεις ὦ Σώκρατες; Ἀπεφάσισες νὰ μᾶς καταστρέψῃς; Ἄλλὰ δὲν γνωρίζεις, ὅτι εἶναι ἀδύνατον νὰ ὑπάρξῃ πόλις, ὅταν οἱ νόμοι τῆς δὲν τηρῶνται καὶ αἱ ἀποφάσεις τῶν δικαστηρίων τῆς δὲν ἐκτελῶνται πιστῶς; Νομίζεις ἴσως, ὅτι σὲ ἠδικήσαμεν καὶ διὰ τοῦτο θέλεις νὰ μᾶς παρακούσῃς; Ἐλησμονήσες ὅμως τί ἐδίδαξες εἰς ἕλρον τὸν βίον σου; Δὲν ἐδίδαξες, ὅτι δὲν πρέπει νὰ πράττῃ τις κακὸν ἀντὶ κακοῦ; Ἡ Πατρίς, ὦ Σώκρατες, διὰ τῶν νόμων τῆς καὶ διὰ τῶν φροντίδων τῆς σ' ἐγέννησε, σὲ ἔθρεψε, σὲ ἐξεπαίδευσεν· ἐξεπαίδευσεν ἐπίσης καὶ τοὺς γονεῖς σου καὶ τοὺς προγόνους σου. Εἶσαι λοιπὸν τέκνον μου, εἶσαι θρέμμα μου· πῶς τολμᾶς νὰ μὲ βλάψῃς; Ἐάν ὁ πατήρ σου ἢ ὁ διδάσκαλός σου σὲ κτυπήσωσιν ἢ ἄλλως πως σὲ κακοποιήσωσιν, ἔχεις ποτὲ σὺ τὸ δικαίωμα ν' ἀποδώσῃς κατ' αὐτῶν τὸ βράβισμα ἢ νὰ κακοποιήσῃς αὐτούς; Βεβίαιώς ὄχι· ἀλλὰ λοιπὸν δὲν γνωρίζεις, ὅτι ἡ Πατρίς εἶναι τιμιωτέρα καὶ ἀγιωτέρα καὶ ἀπὸ τοὺς γονεῖς σου καὶ ἀπὸ τοὺς διδασκάλους σου καὶ ὅτι καθήκόν σου εἶναι νὰ σέβῃσαι καὶ ν' ἀγαπᾶς αὐτὴν καὶ ὅταν ἀκόμη εἶναι ὠργισμένη κατὰ σοῦ καὶ ἀδικός;». Τί θὰ ἠδυνάμην, ὦ φίλε Κρίτων, ν' ἀπαντήσω εἰς τὰς σοβαρὰς ταύτας ἐρωτήσεις τῆς Πατρίδος; ἠρώτησε τὸν μαθητὴν του ὁ Σωκράτης.

Ὁ Κρίτων δὲν εὗρε τι ν' ἀπαντήσῃ, διότι ἦτο μαθητὴς γνήσιος τοιοῦτου διδασκάλου. ἐλυπήθη μὲν πολὺ, διότι ἀπώλεσε τὴν ἐλπίδα, ὅτι ἤθελε σώσει τὸν διδάσκαλόν του, ἀλλὰ τὴν ἀπόφασιν ἐκείνην παρεδέχθη ὡς ὀρθὴν καὶ οὐδὲ λέξιν εἶπε πλέον εἰς τὸν Σωκράτην, ὅπως τὸν παρακινήσῃ νὰ φύγῃ.

Ἐν τούτοις ὁ Σωκράτης δὲν ἀπέθανε τὴν ἐπομένην ἡμέραν· τὸ κώνειον ἔδωκεν εἰς αὐτὸν νὰ πῆ τὴν μεθεπομένην· πολὺ δὲ ἔνωρίς συνέρρευσε εἰς τὸ δεσμοτήριον τὴν ὠρισμένην ἐκείνην ἡμέραν ὅλοι οἱ μαθηταὶ τοῦ τεθλιμμένοι· ἤρχοντο ν' ἀποχαιρετίσωσι τὸν διδάσκαλόν των. Ἐκεῖνος ἐδέχθη αὐτοὺς μὲ χαρὰν, ὅταν δὲ ἦλθεν ἡ ὥρα νὰ πῆ τὸ κώνειον, ἐξηγῶν εἰς αὐτοὺς τὰς διδακτικὰς τοῦ περιθλαστικῆς ψυχῆς, ἔλαβεν ἀταράχως τὸ ποτήριον εἰς τὴν χεῖρα. Ἄλλ' ὅτε ἔφερεν αὐτὸ εἰς τὰ χεῖλη του, ὁ ἀγαπητὸς τοῦ Κρίτων τὸν ἠρώτησε περίλυπος·

— Ἐχεις παραγγελίαν τινὰ νὰ μοὶ δώσης, διδάσκαλε;

Ὁ δὲ Σωκράτης ἀπήντησε·

— Σοὶ παραγγέλλω νὰ εἶσαι ἐνάρετος· διότι ἐξ ὅλων τῶν ἀγαθῶν τοῦ κόσμου τὸ μεγαλείτερον εἶναι ἡ ἀρετὴ, καὶ ὅστις ἔχει αὐτήν, πρέπει νὰ ζηλευθῆται ἀπὸ ὅλους τοὺς ἀνθρώπους.

Καὶ πάλιν ἠρώτησεν αὐτόν·

— Πῶς θέλεις νὰ σὲ ἐνταφιάσουν, διδάσκαλε;

Ὅπως θέλετε, ἀπειρήθη ἐκεῖνος· ἂν δυνήθητε νὰ μὲ συλλάβητε.

Ἐξηκολούθησε δὲ συνδιαλεγόμενος μετὰ τῶν μαθητῶν τοῦ περιθλαστικῆς μέχρι τῶν τελευταίων στιγμῶν του. Ὁ ὠραῖος θάνατός του ἐπεσφράγισε τὴν διδακτικὰν του καὶ ὁ μέγιστος ἐκεῖνος τῶν φιλοσόφων μένει πάντοτε δι' ἡμᾶς καὶ δι' ὅλον τὸν κόσμον παράδειγμα ἀρετῆς, ὑπακοῆς εἰς τοὺς νόμους καὶ φιλοπατρίας.

Τί εἶναι ἡ Πατρίς;

Τί εἶναι λοιπὸν ἡ Πατρίς, ὥστε νεάνιδες ἄβραϊ κατὰ τὸ ἄθος τῆς ἡλικίας των ν' ἀποθνήσκωσι χάριν αὐτῆς εὐχαρίστως καὶ φιλόσοφοι μέγιστοι νὰ πίνωσι ἀτάραχοι τὸ δηλητήριον, διὰ νὰ ὑπακούσωσιν εἰς τοὺς νόμους τῆς; Τί εἶναι ἡ Πατρίς, ὥστε καὶ αὐτοὶ οἱ γονεῖς ἐκουσίως νὰ προσφέρωσιν ὑπὲρ αὐτῆς τὰ τέκνα των;

Ἀνθρωπὸς τις εἶχε περιηγηθῆ ὅλας τὰς χώρας τῆς γῆς καὶ ἐπισκεφθῆ τὰς σημαντικωτέρας αὐτῆς μεγαλοπόλεις, ἀλλ' ὅτε ἐπανῆλθεν εἰς τὸ χωρίον του, τὸν ἠρώτησέ τις ἐκ τῶν φίλων του·

— Εἰπέ μοι, σύ, ὅστις περιηγήθης τόσους τόπους, τί σοὶ ἤρασε περισσύτερον ἀφ' ὅλα, ὅσα εἶδες;

Ἐκεῖνος δὲ ἀπεκρίθη·

— Ἄφ' ὅλα, ὅσα εἶδον, τίποτε δὲν μὲ συνεκίνησε τόσον, ὅσον ὅταν ἐπιστρέφων εἰς τὸ χωρίον μου διέκρινα διὰ μέσου τῶν δένδρων τοῦ κήπου μας τὴν πατρικὴν μου στέγην. Ἐθαύμασα τὰ λαμπρὰ ἄνθη τῶν τροπικῶν καὶ ὠσφράνθη τὸ διαπεραστικὸν ἄρωμά των, ἀλλ' οὐδὲν ἐξ αὐτῶν μοι ἐπροξένησε τόσην εὐχαρίστησιν, ὅσην ὅτε ἤσθάνθη καὶ πάλιν τὸ ἄρωμα τοῦ βασιλικοῦ, τὸν ὁποῖον ἡ μήτηρ μου σπείρει κατ' ἔτος πρὸ τῆς θύρας τοῦ οἰκίσκου μας, ὅταν ἐπκνευρον τὰ ἀπλᾶ γαρόφαλλα, τὰ ὅποια ἡ ἀδελφή μου καλλιεργεῖ.

Ἄν λοιπὸν εἰς τὴν πενιχρὰν καλύβην, εἰς τὴν ὁποίαν γεννᾶται τις, προσκολλᾶται τόσον, εἶναι δυνατὸν νὰ μὴ ἀγαπήσῃ περισσότερο ἀπὸ ὅλας τὰς χώρας τῆς γῆς τὰς πεδιάδας, τὰ ἔρη καὶ τὸν οὐρανόν, ὑπὸ τὸν ὁποῖον ἠϋξήθη; Πατρίς, εἶπέ τις τῶν ποιητῶν, εἶναι ὁ τύπος, ὅπου ἐδραμεύθη ἡ ψυχὴ. Καὶ αὐτοὶ οἱ ἀπολίτιστοι λαοὶ τοῦ Ἰσημερινοῦ, οἵτινες ζῶσιν εἰς τὰς καυστικὰς ἐρήμους, καὶ αὐταὶ αἱ ὑπερβόρειαι φυλαί, αἱ στήνουσαι τὰς δερματίνας καλύβας των ἐπὶ ἀπεράντων χιονοσκεπῶν πεδιάδων, ἂν ἀναγκασθῶσι νὰ μακρυνθῶσιν ἐκ τῶν τόπων ἐκείνων, καταλαμβάνονται ἀπὸ θλίψιν καὶ ἀποθνήσκουσι πολλάκις ἀπὸ νόσον, ἣτις ὀνομάζεται νοσταλγία.

Ἄλλ' ἂν προσκολλᾶται τις μὲ στοργὴν εἰς τὴν πατρίδα του, προσκολλᾶται ἐπίσης καὶ εἰς τοὺς ἀδελφούς, μετὰ τῶν ὁποίων συνηξήθη. Δυνάμεθα λοιπὸν νὰ μὴ ἀγαπῶμεν καὶ ἡμεῖς περισσότερο ἀπὸ ὅλους τοὺς ἀνθρώπους τῆς γῆς ἐκείνους, πρὸς τοὺς ὁποίους μᾶς συνδέουσι κοινὴ γλῶσσα, κοινὰ ἔθιμα, κοινὰ ἐλπίδες;

Τίνες ὅμως εἶναι οἱ ἀδελφοὶ μας οὗτοι; Εἶναι ἄρα γε ὅσοι κατοικοῦσιν εἰς τὰς Ἀθήνας; Ὅσοι διαμένουσιν εἰς τὰς διαφόρους ἐπαρχίας τοῦ βασιλείου τῆς Ἑλλάδος;

Ὅχι· οὗτοι ἀπαρτίζουσιν ἐλάχιστον μόνον μέρος τῶν ἀδελφῶν, ὅσοι ὅλοι ὁμοῦ ἀποτελοῦσι μεθ' ἡμῶν τὸ Ἑλληνικὸν Ἔθνος. Ἀπὸ τῶν Ἀκροκεραυνίων ὀρέων καὶ τῶν ὀρέων τῆς Ῥοδόπης μέχρι τῶν ἐσχατιῶν τῆς Κρήτης, καὶ ἀπὸ τοῦ Ἰονίου πελάγους μέχρι τῶν ἐνδοτέρων τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, πανταχοῦ ὑπάρχουσιν ἀδελφοί, καταγόμενοι, ὡς ἡμεῖς, ἐκ τῶν αὐτῶν ἐνδόξων προγόνων καὶ ἔχοντες μεθ' ἡμῶν κοινὸν τὸν πόθον, ὅπως εὐδαιμονήσῃ εἰς τὸ μέλλον ἡ Ἑλλάς.

Ἄλλ' ἂν καὶ πολλοὶ ἐξ αὐτῶν ἔχυσαν τὸ αἷμά των, ὅπως παρα-

σκευασθῆ ἡ γωνία τοῦ ἐλευθέρου βασιλείου, ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἡμεῖς ζῶμεν, δὲν ἀπήλαυσαν εἰσέτι τῆς εὐτυχίας τοῦ ν' ἀποτελέσωσι μίαν μεθ' ἡμῶν μεγάλην πατρίδα !

**Συμφοραὶ τῶν Χίων
κατὰ τὸν ὑπὲρ ἀνεξαρτησίας ἀγῶνα.**

(Ἐκ τοῦ διηγήματος «Δουκῆς Λάρας» Δημ. Βικέλα)*

Τὴν αὐγὴν τῆς Μεγάλης Πέμπτης ἠκούσαμεν τὴν λειτουργίαν καὶ ἐκοινωνήσαμεν τῶν θείων μυστηρίων. Ἦτο λαμπρὰ ἑαρινὴ πρωΐα καὶ ὅταν ἐπεστρέψαμεν ἐκ τῆς ἐκκλησίας, ἀντὶ νὰ μείνω ἐντὸς τῆς οἰκίας, λαβὼν εἰς χεῖρας τὴν νηστήσιμον τροφήν μου ὑπῆγα νὰ παραγευθῶ ἐπὶ τοῦ ἐξώστου. Ἄλλ' ἅμα ἤνοιξα τὴν ἐπ' αὐτοῦ θύραν καὶ ὕψωσα τὸ βλέμμα πρὸς τὸ πέλαγος, εἶδον θέαμα, τὸ ὅποσον μὲ κατέπληξε. Παρήτησα τὸ πρόγευμα καὶ ἔδραμον πρὸς τὸν πατέρα μου. Μὲ ἠκολούθησεν ἐπὶ τοῦ ἐξώστου καὶ ἐβλέπομεν ἀμφοτέροι πρὸς τὴν θάλασσαν.

Ἐβλέπομεν σειρὰν μακρὰν πλοίων μεγάλων πλεόντων πρὸς τὸν λιμένα μας. Ἀπειχον εἰσέτι πολὺ, ἀλλ' ἦτο διαυγῆς ἡ ἀτμόσφαιρα καὶ διεκρίνοντο τὰ ἱστία, καμπύλα ὑπὸ τοῦ ἀνέμου τὴν πνοήν, καὶ

* Κατὰ τὴν δεκάτην Μαρτίου τοῦ 1822 ὁ διοικητὴς τῆς Σάμου Λυκαῦρος Λογοθέτης ἐπεβιάσθη εἰς Χίον μετὰ 2,500 στρατιωτῶν καὶ ἐξήγειρε τοὺς κατοικοὺς εἰς ἐπανάστασιν. Οἱ ἐν τῇ νήσῳ Τοῦρκοι ἠναγκάσθησαν τότε νὰ κλεισθῶσιν εἰς τὸ φρούριον· ἀλλὰ μετὰ τινας ἡμέρας πολυάρημα στίφη Ὀθωμανῶν συνηθροίσθησαν ἐκ τῆς Μικρᾶς Ἀσίας ἀντικρὺ καὶ βοηθοῦντος καὶ τοῦ Τουρκικοῦ στόλου, ὅστις ἐκανονισθόλει, ἐπεβιάσθησαν ἐπὶ τῆς ἀτυχοῦς νήσου. Καὶ πρὶν ὅμως ἢ ἔτι ταῦτα προσορμισθῶσιν ἐντελῶς, οἱ ἐντὸς τοῦ φρουρίου κεκλεισμένοι Τοῦρκοι λαβόντες θάρρος ἐπεχείρησαν ἔξοδον. Φοβεροὶ ἐπέπεσον τότε κατὰ τῶν ἀτυχῶν κατοίκων, οἵτινες ἔφευγον ἔντρομοι ὅπου ἠδύναντο· ἀλλ' οἱ ἄγριοι διώκται τῶν καταφθάνοντες πανταχόθεν κατέσφαζον αὐτούς. Ἡ πόλις μετεβλήθη μετ' ὀλίγον εἰς σωρὸν ἐρείπιων, αἱ ἐκκλησίαι ἐμιάνθησαν καὶ αὐτὰ τὰ ὅσα τῶν νεκρῶν διεσκορπίσθησαν εἰς τὰς ὁδοὺς. Ἐκ τῶν ἑκατὸν χιλιάδων κατοίκων, οἵτινες ἀπήρτιζον τὸν πληθυσμὸν τῆς εὐτυχοῦς ἁλωτε ἐκείνης νήσου, μόλις χίλιοι διέμειναν· ἀλλὰ καὶ οὗτοι ἐπαίσθητῶς ἠλαττώθησαν, διότι μετὰ τὴν τρομερὰν ἐκείνην σφαγὴν χιλιάδες πτωμάτων ἔμειναν ἄταφα καὶ ἀνεπύχθησαν ἕνεκα τούτου ἐπιδημικαὶ ἀσθένειαι.

αἱ διπλαῖ καὶ αἱ τριπλαῖ λευκαὶ ζῶναι ἐπὶ τῶν μαύρων σκαφῶν. Ἐνῶ δὲ τὰ μεγάλα ταῦτα πλοῖα ἐφαίνοντο πλησιάζοντα, ἄλλη σειρά πλοιαρίων μικρῶν, δεχομένων ἐκ πλαγίου τὸν ἄνεμον εἰς τὰ τρίγωνα ἰστία των, ἔφευγε παρὰ τὴν παραλίαν πρὸς τῆς Σάμου τὴν διεύθυνσιν. Τὰ μεγάλα ἐν τούτοις πλοῖα ὡσεὶ δισταζόντα, ἀντὶ νὰ ἐξακολουθήσωσι τὸν πρὸς τὸν λιμένα πλοῦν, ἤλλαξαν αἴφνης δρόμον. Ἐνόμισα ἐπ' ὀλίγον ὅτι ἀνεχώρουν. Ἄλλ' ὄχι· δὲν ἀπεμακρύνοντο, ἐλοζοδρόμου ἀπέναντι τῆς Χίου. Τὰ δὲ μικρὰ πλοιαρία φεύγοντα πρὸς τὰ δεξιὰ μας ἐχάνοντο τὸ ἐν μετὰ τὸ ἄλλο ὅπισθεν τῆς τελευταίας ἄκρας τῆς νήσου.

Δὲν ἦτο δύσκολον νὰ ἐννοήσωμεν τί συνέβαινε. Ὁ Τουρκικὸς στόλος κατήρχετο ἰσχυρὸς, οἱ δὲ ἐπαναστάται ἀνεχώρουν. Ἄλλ' οἱ Χῖοι τί ἔμελλον ν' ἀπογείνωσιν;

Ἄγνοῶ πόσην ὥραν ὁ πατὴρ μου καὶ ἐγὼ ἐμένομεν ἐπὶ τοῦ ἐξώστου σιωπηλοὶ καὶ ἀκίνητοι, μὲ τοὺς ὀφθαλμοὺς πρὸς τὸ πέλαγος προσηλωμένους.

— Νὰ φύγωμεν, νὰ φύγωμεν, εἶπεν αἴφνης ὁ πατὴρ μου, καὶ ἐστράφη πρὸς τὴν οἰκίαν.

Ἐστράφη καὶ ἐγὼ, καὶ τότε εἶδον ὅτι ὅπισθεν ἡμῶν ἐπὶ τοῦ ἐξώστου ἴσταντο ἡ μήτηρ καὶ αἱ δύο ἀδελφαί μου βλέπουσαι κ' ἐκεῖναι ἐν σιωπῇ τὸ πρὸ ἡμῶν ἐπὶ τῆς θαλάσσης θέαμα.

Ὁ πατὴρ μου ἐξῆλθεν ἀμέσως τῆς οἰκίας. Τὸν ἠκολούθησα κατὰ διαταγὴν του. Ἦθελε νὰ συσκεφθῶμεν μετὰ τῶν συγγενῶν περὶ τοῦ πρακτείου.....

Πρὶν ἔτι προσορμισθῶσι τὰ πλοῖα, οἱ Τούρκοι ἐξεληθόντες τοῦ φρουρίου ἐχύθησαν εἰς τὴν πόλιν καὶ ἤρχισαν νὰ λεηλατῶσι καὶ ν' ἀρπάζωσι καὶ νὰ φονεύωσιν. Ὅτε φεύγοντες ἠκούομεν τοὺς κανονιοβολισμοὺς, ἀπεβιβάζοντο οἱ ἐν τῷ στόλῳ καὶ ἠῤῥῆξεν οὕτω τῶν δημίων ὁ ἀριθμὸς.

Τὴν ἐπιούσαν δὲ ἡ θάλασσα ἐκαλύφθη ὑπὸ πλοιαρίων φερόντων ἀπὸ ἀντικρῦ τὰ λυσσῶντα στίφη, τὰ ὁποῖα ἐπὶ τοσοῦτον χρόνον ἐπερίμενον τῆς ἄγρας τὴν ὥραν. Τότε τὸ κακὸν ἐκορυφώθη· ἡ πόλις δὲν ἐξήρκει, ὅπως τοὺς κορέσει, καὶ ἐπέπεσον εἰς τὴν ἐξοχὴν.

Τὴν Κυριακὴν τοῦ Πάσχα ἐτελέσθη τοῦ Ἀγίου Μηνᾶ τὸ τρο-

μερὸν ὀλοκαύτωμα. Ἀντίστασις δὲν ὑπῆρχεν· οἱ μὴ φευγόντες ἐκ τῶν ἐπαναστατῶν διεσπάρησαν κρυπτόμενοι, ὥστε οὐδὲν ἀνεχαίτιζε τῶν θηρίων τὴν πρόοδον ἢ μόνη ἢ ἀφθονία τῆς προχείρου λείας. Καθ' ὅσον αὕτη ἐξήντλειτο, κατὰ τοσοῦτον ἐξετείνεται ἡ ζώνη τῆς καταστροφῆς, καὶ οὕτως ἠκούομεν τοὺς Τούρκους ἐπὶ μᾶλλον καὶ μᾶλλον πλησιάζοντας εἰς τὸ καταφύγιόν μας.

Τοὺς ἠκούομεν πλησιάζοντας. Ψυχρὰ ἡ ἔκφρασις καὶ ἀφηρημένη. Ἄλλὰ πῶς νὰ ἐκφράσω τὴν φρίκην τῶν ἀκουσμάτων ἐκείνων; Ἀνάγκη διὰ τῆς φαντασίας, ἀναγνώστα, νὰ συμπληρώσῃς τῆς ἀφηγήσεώς μου τὸ ἀτελές, δίδων ζῶην εἰς τὰς σκηναὶς καὶ τὰς ἐντυπώσεις, τὰς ὁποίας ἡ μνήμη μου ἤδη ἀνακαλεῖ. Διότι ἄλλο ν' ἀναγινώσκῃς, ἡσύχως καθήμενος ἐντὸς τοῦ δωματίου σου, περὶ καταστροφῶν γενομένων εἰς χώραν ἀπέχουσαν ἢ ἄγνωστον καὶ εἰς ἐποχὴν μεμακρυσμένην, καὶ ἄλλο ν' ἀκούῃς ὅτι ἄνθρωποι γνωστοὶ σου συγγενεῖς καὶ φίλοι, συμπολιταὶ σφάζονται καὶ αἰχμαλωτίζονται, ὅτι οἰκίαι, τὰς ὁποίας πρὸ ὀλίγων ἡμερῶν εἶδες ἢ ἐπισκέφθῃς, πυρπολοῦνται ἢ ἐλεηλατηθήσαν· ἄλλο νὰ σοὶ λέγουν ὀνομαστί, ἐφρονεῦθη ἐκεῖνος, ἢ σύζυγος τοῦ ἄλλου ἠχμαλωτίσθη, τὴν εἶδεν ὁ δεῖνα συρομένην ἐκ τῆς χειρὸς ὑπὸ Τούρκου ἀγρίου, καὶ κλαίουσαν καὶ κραυγάζουσαν! Καὶ τὴν φωνὴν τῆς τὴν γνωρίζεις, τὴν ἤκουσες τασάκις νὰ σοὶ λαλῇ εὐθύμως· καὶ νομίζεις τὴν ὅτι ἀκούεις τοὺς γοεροὺς κραυγασμούς τῆς, ὅτι τὴν βλέπεις μὲ ἀνεστραμμένην τὴν κεφαλὴν καὶ τὴν κόμην λυτὴν ἀγομένην εἰς τὴν αἰχμαλωσίαν, εἰς τὴν κατασχύνην, καὶ συλλογίζεσαι τὸν ἄνδρα τῆς καὶ τὰ τέκνα τῆς! Καὶ εἶσαι σὺ αὐτὸς ἐκεῖ πλησίον μετὰ τῶν γονέων, μετὰ τῶν παρθένων ἀδελφῶν σου, καὶ περιμένεις ἀπὸ ὥρας εἰς ὥραν νὰ παραστῶσιν ἐνώπιόν σου οἱ ἀνόσιοι διώκται. "Ω! Ὁ Θεὸς νὰ σὲ προφυλάξῃ ἀπὸ τοιαύτας δοκιμασίας.....

Ἐφορτώσαμεν λοιπὸν ἐκ νέου ἐφαπλώματα καὶ ζωτροφίας ἐπὶ τῶν ἡμιόνων καὶ ἐστείλαμεν ἐμπρὸς τὸν κηπουρὸν μὲ ὀδηγίαν νὰ μᾶς περιμένῃ εἰς τὸν Ἅγιον Γεώργιον, χωρίον κείμενον εἰς τὰ δυτικώτερα τῆς νήσου, ὅπου ὁ πατήρ μου ἐνεθυμήθη ὅτι εἶχε χωρικὸν σύντεκνον. Ἀποχαιρετίσαντες δὲ τοὺς δύο γέροντας ἀνεχωρήσαμεν καὶ ἡμεῖς κατόπιν καὶ ἐφθάσαμεν τὸ ἀπόγευμα εἰς Ἅγιον Γεώργιον, κατὰκοποι ἐκ τοῦ δρόμου καὶ τοῦ ἡλίου.

Ἄμα εἰσῆλθομεν εἰς τὸ χωρίον, ἐνοήσαμεν ὅτι ἀσύνηθές τι συνέβαινε ἐντὸς αὐτοῦ. Ὁ κόσμος ἦτο εἰς κίνησιν, αἱ ὁδοὶ πλήρεις ἀνθρώπων, μεταξὺ δ' αὐτῶν ἄνδρες ἔνοπλοι, οἵτινες ἐφαίνοντο ξένοι· εἰς τὰς θύρας τῶν οἰκιῶν γυναῖκες καὶ παιδιὰ ἐβλεπον καὶ ὠμίλου· ἦτο ὡς ἐν ἡμέρᾳ ἐορτῆς, καὶ ἦσαν τῶντι ἐορτάσιμοι αἱ ἡμέραι ἐκεῖ· ἄλλ' ἡ ἐπὶ τῶν προσώπων ἀνησυχία ἐμαρτύρει ὅτι τὸ χωρίον δὲν ἐώρταζεν.

Ὁ πατήρ μου ἐπλησίασε γέροντα χωρικὸν ἰστάμενον παρὰ τὴν ἀνοικτὴν θύραν του. Τὸν ἠρώτησε περὶ τοῦ συντέκνου του. Ὁ σύντεκνος δὲν ἦτο εἰς τὸ χωρίον. Ἀνεχώρησε πρὸ ἔτους. Ἠρώτησεν ἂν ἦλθεν ὁ κηπουρός μας μὲ τὰς δύο ἡμιόλους. Οὔτε χωρικός ἦλθεν οὔτε ἡμιόνοι ἐφάνησαν. Ἠρώτησε διατί ἡ κίνησις καὶ πόθεν οἱ ὀπλοφόροι. Οἱ ὀπλοφόροι ἦσαν Σάμιοι φεύγοντες τοὺς Τούρκους καὶ ὁ Λογοθέτης ἦτο μετ' αὐτῶν.

Ὁ Λογοθέτης ἐντὸς τοῦ χωρίου διωκόμενος ὑπὸ τῶν Τούρκων! Ἡμεῖς δὲ ἤλθομεν εἰς Ἅγιον Γεώργιον, διὰ ν' ἀποφύγωμεν τοὺς Τούρκους! Καὶ οὔτε ὁ σύντεκνος εἰς τὸ χωρίον οὔτε ὁ κηπουρός μας, ἡμεῖς δ' ἐκεῖ εἰς τὸν δρόμον, ἀπηυδῆμενοι, ἄνευ τροφῆς, ἄνευ καταφυγίου, ἄνευ ὁδηγοῦ!

Ὁ χωρικός μας ἐλυπήθη καὶ μας ἐδέχθη εἰς τὴν καλύβην του. Εἰσῆλθομεν ὅλοι ἐντὸς αὐτῆς καὶ ἐκαθήμεθα περιμέμοντες τὸν κηπουρόν. Ἀπὸ τῆς πρωίας ἤμεθα ἄσιτοι. Ὁ φιλόξενος χωρικός μας ἠρώτησεν ἂν πεινώμεν καὶ μᾶς ἐπρόσφερε τὸ πτωχικὸν δεῖπνόν του, ἀλλ' ὁ πατήρ μου τὸν ὑπεχάριστησε μὴ θελήσας νὰ τοῦ στερήσωμεν τὸν ἄρτον του.

Ἐν τούτοις αἱ ὄραι παρήρχοντο καὶ ὁ κηπουρός δὲν ἐφαίνετο, αἱ δὲ ἀδελφαί μου ἐπέινων. Μ' ἔστειλεν ὁ πατήρ μου ν' ἀγοράσω ὅ,τι εὔρω καὶ ἐξηρχόμην πρὸς τοῦτο τῆς καλύβης, ὅτε εἶδον αἴφνης εἰς τὸ φῶς τοῦ δύνοντος ἡλίου γενικὴν ἐνώπιόν μου παραζάλην. Αἱ γυναῖκες ἔτρεχον μὲ τὰ βρέφη εἰς τὴν ἀγκάλην, οἱ ἄνδρες μὲ βάρη ἐπὶ τῶν χειρῶν, φράσεις διακεκομμέναι ἀντηλλάσσοντο, καὶ ἔφευγον ὅλοι ἔξω τοῦ χωρίου, ἐνῶ οἱ ὀπλοφόροι συναθούμενοι ἠτοιμάζοντο νὰ φράξωσι τὴν εἴσοδον. Ἦτο καθὼς ἡ αἰφνίδιος κίνησις τῶν φύλλων ἐπὶ τοῦ ἐδάφους πρὶν ἢ ἡ καταιγὶς ἐπιπέσῃ.

— Οἱ Τούρκοι ἐπλάκωσαν! Φύγετε! Κρυφθῆτε, ἔκραξε τρέχων

πρὸς ἡμᾶς ὁ γέρων χωρικός.

Τὴν αὐγὴν ἐξημερώθημεν εἰς τὸ παράλιον, εἰς λιμένα ἔρημον ἀντικρὺ τῆς νήσου τῶν Ψαρῶν. Ἐκεῖ ἠθέλομεν καὶ ἠλπίζομεν νὰ καταφύγωμεν. Ἄλλ' ὁ ἄνεμος ἦτο σφοδρός, ἐντὸς δὲ τοῦ λιμένος καὶ εἰς τὸ πέλαγος οὔτε πλοῖον ἐφαίνετο οὔτε πλοιάριον, οὐδὲ διεκρίνετο ἀντικρὺ σημεῖον ζωῆς. Ἡ δὲ παραλία ἦτο ἤδη κατελιημμένη ὑπὸ ἄλλων προσφύγων πρὸ ἡμῶν ἀφικομένων καὶ συσσωρευθέντων ἐκεῖ μὲ τὴν αὐτὴν ὡς ἡμεῖς ἐλπίδα. Δὲν τοὺς εἶδομεν οὔτε τοὺς ἠκούσαμεν μακρόθεν. Μόνον ὅτε ἐπλησιάσαμεν εἰς τὸν αἰγιαλόν, εἶδομεν ὑπὸ τὰς ἐλαίας, αἵτινες κατέβαινον μέχρι τῆς θαλάσσης, σωροὺς σωμάτων κατακειμένων ἐπὶ τοῦ ἐδάφους. Ἐκεῖ διήλθον οἱ δυστυχεῖς ὀλόκληρον τὴν νύκτα, ἐνῶ ἡμεῖς ὑπὸ τὴν πνοὴν τῆς τρικυμίας ἐβαδίζομεν πρὸς τὸ αὐτὸ σημεῖον ὡς εἰς λιμένα σωτηρίας.

Ἐστάθημεν καὶ ἡμεῖς τότε. Αἱ γυναῖκες ἐπέzeugσαν καὶ ἐκαθίσασαν εἰς ἐνὸς δένδρου τὴν ῥίζαν. Τόσα ἔτη παρήλθον καὶ τόσα ἐδοκίμασα ἔατοτε, ἀλλ' ὅμως ποτὲ δὲν θὰ λησμονήσω τὴν αἴσθησιν τοῦ καμάτου, ὑπὸ τοῦ ὁποίου κατ' ἐκείνην τὴν ὥραν κατεβλήθη. Πρὸ εἰκοσιτεσσάρων ὥρῶν ἐπεριπάτουμ ἐν κενόν τὸν στόμαχον. Ἐξηπλώθη κατὰ γῆς πλησίον τῆς μητρὸς μου καὶ ἔκλεισα τοὺς ὀφθαλμούς, ἀνευ τῆς ἐλαχίστης δυνάμεως εἰς τὰ μέλη μου, ἀνευ σκέψεως εἰς τὴν κεφαλὴν μου. Καὶ ἤσθάνθη τὴν χεῖρα τῆς μητρὸς ἐπὶ τοῦ μετώπου μου, καὶ ἤνοιξα τοὺς ὀφθαλμούς καὶ εἶδον τὴν ἀγαπητὴν κεφαλὴν τῆς κεκλιμένην ἀνωθέν μου. Δὲν ἀντηλλάξαμεν λέξιν, ἀλλ' ἔφυεν ἡ μήτηρ μου καὶ μ' ἐφίλησε, καὶ ἔκλεισα πάλιν τοὺς ὀφθαλμούς. Τὰ ἐνθυμοῦμαι ταῦτα πάντα ὡς νὰ συνέβησαν χθές.

Ὁ πατὴρ μου εἶχε προχωρήσει εἰς συνάντησιν τῶν πρὸς ἡμᾶς ἐρχομένων. Μετ' ὀλίγον ἐπέστρεψεν ἀκολουθούμενος ὑπὸ γέροντος, τὸν ὁποῖον δὲν ἀνεγνώρισα. Ἄλλ' ἡ μήτηρ μου τὸν ἀνεγνώρισε καὶ ἐγερθεῖσα ἔδραμε πρὸς αὐτόν. Ὁ γέρων ἤνοιξε τὰς ἀγκάλας του καὶ ἔσφιγγεν ἐπὶ τοῦ στήθους τὴν μητέρα μου. Ἦτο τοῦ πατρὸς τῆς ἀδελφός.

Μέχρι τῆς στιγμῆς ἐκείνης οὐδεὶς ἡμῶν εἶχε κλαύσει. Ὁ τρόμος τοῦ ἐπικειμένου κινδύνου, ἡ ἀδιάκοπος κίνησις, αἱ μεταβολαὶ τῶν σκηνῶν, τὸ ἀλλεπάλληλον τῶν ἐντυπώσεων, διετήρουν εἰς ἔντασιν

τὸ νευρικὸν σύστημα· εἴμεθα ψυχῇ τε καὶ σώματι ἀπηυδημένοι, ἀλλ' ἔμενον στεγνὰ τὰ βλέφαρά μας.

Ἄλλ' εἰς τοὺς κόλπους τοῦ γέροντος κρύπτουσα τὴν κεφαλὴν ἢ τάλαινα μήτηρ μου, ἀφέθη τότε ὀλόκληρος εἰς τῆς λύπης τὴν κυριότητα, καὶ ἠκούοντο οἱ λυγμοὶ τῆς καὶ οἱ στεναγμοὶ τῆς ἐξέσχιζον τὴν καρδίαν μου. Αἱ ἀδελφαί μου περιεκύκλωσαν τὴν μητέρα κλαίουσαι, ὁ δὲ πατὴρ μου ἔκρυπεν ἐντὸς τῶν χειρῶν του τὸ πρόσωπον, καὶ ἐγὼ ἠσθάνθην τὴν καρδίαν μου ἀναβαίνουσαν εἰς τὸν λαϊμόν μου, καὶ τοὺς ὀφθαλμούς μου θολούς, καὶ ἦτο γενικὸς ὁ θρήνος καὶ ὁ κοπετός ὑπὸ τὴν ἐλαίαν, ἥτις μᾶς ἐσκίαζεν.

Πρὸς τὰς μαθητριάς.

Ἴσως, ἀγαπηταί μοι μαθήτριάι, ὁσάκις μανθάνετε ἐκ τῆς ἱστορίας τὰς θυσίας, ὅσας ὑπέστησαν οἱ ἥρωες τοῦ εἰκοσιένα, ὕψως σώσωσιν ἡμᾶς ἐκ τῶν δεινῶν τῆς δουλείας, σκέπτεσθε καθ' ἑαυτάς. Πόσον εὐτυχεῖς εἶναι ἐκεῖνοι, διότι διὰ τῆς ζωῆς καὶ τοῦ θανάτου των ἐδόξασαν τὴν πατρίδα! Τὰ κατορθώματά των ἐξεγείρουσι καὶ ἐντὸς ἡμῶν τὸν πόθον τοῦ νὰ φανῶμεν μίαν ἡμέραν ὠφέλιμοι εἰς αὐτήν. Ἄλλ' ἀπὸ τοῦδε τί δυνάμεθα νὰ πράξωμεν; Δὲν εἴμεθα εἰμὴ μικραὶ μαθήτριάι.

Καὶ ὅμως, τέκνα μου, ἀπὸ τοῦδε δύνασθε ν' ἀποβῆτε ὠφέλιμοι εἰς τὴν πατρίδα σας, ἂν πραγματικῶς ὁ πόθος σας εἶναι ν' ἀναδειχθῆτε μίαν ἡμέραν γνήσια τέκνα τῆς Ἑλλάδος· διότι δὲν εὐεργετεῖ τὴν πατρίδα του μόνον ὁ πράττων ἔργα μεγάλα, ἀλλὰ καὶ ἡ ἐλαχίστη μαθήτριά καὶ ἡ ἀφανεστάτη κόρη εὐεργετεῖ αὐτήν, ἂν εἰς τὴν θέσιν, εἰς τὴν ὁποίαν ἐτάχθη, ἐκτελεῖ μὲ ἀκρίβειαν τὰ καθήκοντά της.

Ἄλλ' εἶναι τόσον μικρά, τόσον εὐκόλα τὰ καθήκοντα αὐτά, θὰ ἀπαντήσητε.

Τόσον τὸ καλλίτερον, τέκνα μου, ἂν σᾶς φαίνωνται μικρὰ καὶ εὐκόλα. Πραγματικῶς, ἂν εἶναι εὐκόλον, ὁσάκις σᾶς ἐπιβάλλουσι τιμωρίας εἰς τὸ σχολεῖον, νὰ προσπαθῆτε ν' ἀποδεικνύησθε εἰς τὸ μέλλον καλλίτεραι, ἀντὶ νὰ θεωρῆτε τοὺς διδασκάλους σας ἀδίκους· ἂν εἶναι εὐκόλον, νὰ συγκεντρῶνητε κατὰ τὴν ὥραν τῶν μαθημάτων

ἔλθῃ σας τὴν διάνοιαν εἰς ὅσα ἀκούετε καὶ νὰ προσπαθῆτε κατόπιν εἰς τὴν κατ' ἰδίαν μελέτην σας ν' ἀντιληφθῆτε ὀρθῶς ὅσα περιέχει τὸ βιβλίον· ἂν σᾶς εἶναι εὐκόλον, νὰ φέρησθε μὲ ἀγάπην καὶ μὲ εὐγένειαν πρὸς ὅλας ἀνεξαιρέτως τὰς συμμαθητρίδας σας καὶ νὰ ἐκτελεῆτε κατ' οἶκον προθύμως, καὶ ὅσα ἀπαιτοῦσιν ἀπὸ σᾶς οἱ γονεῖς σας· ἂν ὅλα ταῦτα σᾶς φαίνωνται εὐκόλα, θὰ τὰ ἐκτελέσητε εὐχαρίστως καὶ δὲν ἀμφιβάλλω, ὅτι θὰ τὰ ἐκτελέσητε, ἂν ἀναλογισθῆτε πόσον μεγάλην σπουδαιότητα ἔχουσιν εἰς τὸν μετέπειτα βίον σας. Τίποτε, ἐξ ὧσων ἀποβλέπουσιν νῦν τὰ καθήκοντά σας δὲν εἶναι ἀσήμικτον ὡς πρὸς τὸ μέλλον σας· διότι ἡ κόρη, ἣτις ἐνωρὶς συνειθίζει νὰ ἐκπληροῖ μὲ ἀκριβειαν ὅλας τὰς ὑποχρεώσεις της πρὸς τὴν σχολὴν καὶ ὅλα τὰ καθήκοντά της πρὸς τοὺς γονεῖς της, θὰ ἐκπληρώσῃ μίαν ἡμέραν ἐπαξίως καὶ τὰ ὅσα ὀφείλει εἰς τὴν κοινωνίαν. Μαθήτρια, ἣτις προσπαθεῖ νὰ εἶναι ἀρίστη πάντοτε εἰς τὰ μαθήματά της, ἂν μὲν ἐπιδοθῇ κατόπιν εἰς τὸ διδασκαλικὸν στάδιον, θὰ εὐεργετήσῃ τὴν πατρίδα της μορφώουσα ἐπαξίως τὰς συμπατριώτιδάς της, ἂν δὲ γείνη οἰκοδέσποινα, θὰ ἀναθρέψῃ χάριν τῆς πατρίδος πολίτας κοινωφελεῖς καὶ ἐναρέτους. Ὁ Ἐπαμεινώνδας, ὅταν ἐκέρδησε τὴν ἐν Λεύκτροις μάχην, εἶπεν εἶμαι εὐτυχῆς, διότι θὰ χαρῆ ἡ μήτηρ μου· καὶ διὰ τῶν λόγων ἐκείνων ἀπέδειξεν ὁποῖαν ἐπιρροὴν εἶχεν ἐξασκήσει ἡ μήτηρ του ἐπ' αὐτοῦ. Ἡ δὲ σώφρων Κορνηλία, ἣτις ἀνέθρεψε τοὺς δύο Γράκκους, εὐηργέτησε τὴν Ῥώμην περισσότερον ἢ ἂν εἶχε θυσιάσει εἰς τὸν πόλεμον τὴν ζωὴν της ὑπὲρ αὐτῆς. Ἡ μήτηρ ἐπίσης τοῦ Βασιγκτῶνος, ἡ ἐμπνεύσασα τὴν ἀρετὴν εἰς τὸν μέγαν ἰδρυτὴν τῆς Ἀμερικανικῆς ὁμοσπονδίας, παρέσχεν εἰς τὴν πατρίδα της μεγαλειτέρας ἐκδουλεύσεις, ἢ ὅσας ἤθελον παράσχει εἰς αὐτὴν πολλοὶ στρατηγοὶ ὁμοῦ. Ἡ εὐδαιμονία τῆς πατρίδος ἐναπόκειται εἰς τὴν μητέρα· εἰς τὴν μητέρα ἀποβλέπει μετ' ἐλπίδος καὶ ἡ Ἑλλάς!

Οἱ νεκροὶ τοῦ Φαλήρου.

(Ἀχιλλέως Παράσχου).

*Δὲν ἔξερω πῶς ἐδρέθηκα προχθὲς ἔς τὸ Φαληρέα,
 Πῶχει γὰρ χρίνα κόκκαλα ἔς τὸ χῶμά του σπαρμένα
 Καὶ τάφο μέσ' ἔς τὴ μέση του στημένο ὅσων σημάτα.
 Τάφο, ποὺ γέρνει σ' ἕνα δυὸ λιθάρια ῥαγισμένα,*

Ψηλό 'σὰν τὰ αἰσθήματα, 'ποῦ τρέφουν τὴν καρδιά μας,
 'Σὰν τὴν ἐνγλωμοσύνη μας καὶ 'σὰν τὰνάστημά μας !..
 Δὲν τὸ πιστεύω ρὰ βρεθῆ ρὰ μ' ἐρωτήση στόμα,
 Ποῦρε τὸ μῆμα, καὶ 'ς αὐτὸ ποιὸς κοίτεται ἀκόμα ;
 Μ' ἄρ εἶναι τόσο δύστυχ·ς καὶ εἰς καὶ δὲν τὸ 'ξέρη,
 'Εγὼ σημάδια ρὰ τοῦ 'πῶ ἀμέσως ρὰ τὸ εὔρη.
 Τὸ μῆμα τοῦτο 'ποῦ γι' αὐτὸν εἶν' ἄγνωστο καὶ ξέρο,
 Εἶναι 'ς τὸ Φάληρο, κορτὰ 'ς τὸ θέατρο κτισμένο.
 Δὲν εἶναι τρόπος τὴ μερὶα αὐτὴ ρὰ μὴν πηγαίνη...
 'Εκεῖ, 'ποῦ Φράγκα μάρισσα, γυναικὰ ξεσχισμένη,
 Γιὰ τὴν καλὴ Τραβιάτα της ἀπ' τὴ σκηρὴ στενάζει,
 Καὶ μεθυσμένο κι ἄσεμρο τραγοῦδι ἀλαλάζει.

.....
 'Εκεῖ τὸ μῆμα βρίσκεται· τὸ βλέπει κίθε χρόνο,
 Καὶ τὸ νεκρὸ του κράζουρε Καραϊσκάκη μόνο . . .
 Τὸνομα τοῦτο ποῦ στερεὶα καὶ πέλαγο γυρίζει,
 Εἰς τὴν Ἑλλάδα πῶς μπορεῖ καρεῖς ρὰ τὸ γνωρίζη!
 Καταραμένα τὰ παιδιὰ καὶ τρισκαταραμένα,
 'Ποῦ τῶν πατέρων τὰ κορμιὰ δβρίζουν πεθαμμένα !

9

.....
 Βλέπεις, δὲν εἶχαρ ἄλλη γῆ τὸ θέατρο ρὰ χτίσουν
 Κ' ἐπήγαρ εἰς τὰ κόκκαλα ἐκείνων ρὰ τὸ στήσουν.
 'Ολίγους τόπους τὰ καλὰ μᾶ· ἔδωκαρ σπαθιά τους,
 Κ' ἐμεῖς τὴ γῆ διαλέξαμε, 'ποῦ κρύβει τὰ κορμιὰ τους...
 Καταραμένα τὰ παιδιὰ καὶ τρισκαταραμένα,
 'Ποῦ τῶν πατέρων τὰ κορμιὰ δβρίζουν πεθαμμένα !

.....
 'Ὡσὰν ρὰ ἔλαμπεν ὁ γαλαρὸς αἰθέρας.
 'Ητορ γλυκεῖα παραμονὴ ἐκείνης τῆς ἡμέρας,
 'Ποῦ σήμερο γιωρτάλομε καὶ προσκυνοῦμε ὅλοι·
 Τῆς Αἰύρας μας ἡ λειτουργία, τῆς Παραγιάς ἡ σκόλη !
 Γεμάιος ἀπὸ ὄνειρα γλυκὰ καὶ περασμένα,
 Τὸ Φάληρέα διάβαιρα μὲ 'μάτια δακρυσμένα
 Καὶ 'ς τὴ νεκρὴ καὶ ἡσυχὴ ἐκείνη πεδιάδα
 Ἀραστημένη ἔβλεπα καὶ πάλι τὴν Ἑλλάδα
 Τὴν ἔβλεπα· 'ς τὸ χέρι της ἐκράταγε μηλιόρι.
 Ζωσμένη δαμασκί σπαθὶ καὶ φουσταρέλλα χιόρι.
 Κλέφτου τσαπράζια βρόνταγαρ 'ς τὰ στηθια τὰ δροσᾶτα,
 Καὶ 'ς τὸ ψηλό της τὸ κορμὶ ἀνέμιζε φλοκάτα
 "Α, ρὰ τὴ βλέπατε καὶ σεῖς καθὼς ἐγὼ τὴν εἶδα,
 Τὴ ρύκτα 'κείνη ὅλη φῶς καὶ λάμφι, τὴν πατρίδα.

Νὰ βλέπατε τὶ ἔμμορφιὰ ἢ μάνα μας τὴν ἔχει !
 Σ' ὅλη τὴ γῆ ποῦ θάλασσα καὶ κῶμα περιβρέχει
 Ποιὸ ἄλλο γένος, ποιὸς λαὸς καὶ ποιὰ φυλὴ μεγάλη,
 Ἔχοντε μάνα ὅαν κ' ἐμᾶς, μὲ τέτοια, τέτοια κάλλη ;

.....

Τοὺς πεθαμμένους ἔβλεπα ἀκίνητος ἔμπροστά μου
 Καὶ δνρατὰ ἔς τὰ στήθα μου ἔτυποσε ἡ καρδιά μου.
 Ἀραστημένη ἔβλεπα καὶ πάλι τὴν Πατρίδα
 Τοὺς ἥρωα, ποῦ πρόφθασα παιδάκι, ξαναεῖδα!
 Εἶδα τοῦ Γρίβα τὴ ματιὰ, τὸν πηγρωτὸ Γκριζώτη
 Τὸ Βάσσο, τὸ Νικηταρᾶ κοινὰ ἔς τὸ Γαρδικιώτη.
 Ματιαὶς αὐτῶν, στήθια πλατιά, κορμιά πλατάρια εἶδα.
 Πιστόλαι, μέσ' ἔς τὸ μάλαμμα σπαθιῶν γερωτὴ λεπίδα.
 Εἶδα τὸν Κώστα Μπότσαρη, τὸν Κίτσο τὸν Τζαβέλλα,
 Εἶδα τοῦ Χατζῆ Πέτρον μας τὴν ἄσπρη φουσταρέλλα.
 Τοῦ Μαχρυνιάνρη τὸ κορμὶ ἑστηλώετο ἔμπροστά μου
 Καὶ τοῦ Πλαπούτα τᾶρματα καμάρων ἢ ματιὰ μου
 Ὅλους ἐκείτους ἔβλεπα, ποῦ πρόφθασα κ' ἀκόμα
 Τὸ Μήτσα μας ποῦ σκέπασε προχθὲς τὸ μαῦρο χῶμα.
 Τὴ Λεβεντιὰ τῆς Ροῦμελῆς καὶ τοῦ Μωριά τὰ κάλλη
 Ἐχόρτασε τὸ μάτι μου καὶ ξαναεῖδα πάλι
 Ἐκείτους ποῦ ἐλάτρευσα, ἐκείτους ποῦ λατρεύω,
 Καὶ μέσ' ἔς τὸ κειμητήριον τὴ ρύχτα τοὺς γυρεύω !
 Τί νὰ σᾶς πῶ ; . . . Δὲν ἔμπορῶ, δὲν ἔμπορῶ νὰ ζήσω
 Σ' αὐτὰ τὰ χρόνια, καὶ γι αὐτὸ τὸ μάτι ρίχτω πίσω,
 Καὶ μὲ τὸ Νικοτσάρα ζῶ, μιλῶ μὲ τὸ Μιαούλη.
 Καὶ μὲ τὸ ροῦ ἀκολοθῶ τὸ Μπότσαρη ἔς τὸ Σοῦλι !

.....

Ἐστὸ μνημα, ὅαν ἔξημέρωσε, ἐδρέθηκα μονάχος.
 Χλωμὸς ὅα νεκρολοῦλουδο, ἀκίνητος ὅα βράχος,
 Κ' ἡ κεφαλὴ μου ἔγερε ἔς ἄδνρατὰ μου στήθα.
 Ὅνειρο ἦτανε αὐτὰ ποῦ εἶδα ἢ ἀλήθεια ;
 Καὶ οἱ νεκροὶ καμμιά φορὰ ἀληθινὰ ξυπνᾶρε . . .
 Ἄρισως ἦταν ὄνειρο, ἐνλογημένο νᾶραι !—
 Ἐστὴν πόλι τότε ἐστράφηκε τὸ ἄσκολό μου βῆμα,
 Κ' ἔμπρός μου πάντα ἔβλεπα τοῦ στατηγοῦ τὸ μνημα,
 Κ' ἀκουγα, πάντα ἀκουγα ἔς τὰ δένδρα, ἔς τὰ λιθάρα,
 Ὅρα τραγοῦδι, μιὰ φωνή· αὐτὸς τότε παλληκάρια !

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΔΕΥΤΕΡΟΝ

Η ΜΗΤΗΡ

Ἡ μήτηρ.

Ὁ Ῥωμαῖος φιλόσοφος Πλίνιος παραπονεῖται εἰς τι τῶν συγγραμμάτων του κατὰ τῆς φύσεως· ἡ φύσις, λέγει, δὲν ἐφρόντισε διὰ τὸν ἄνθρωπον μὲ ὕσιν στοργὴν ἐφρόντισε διὰ τὰ λοιπὰ δημιουργήματα· πρὸς αὐτὸν ἐφέρθη ὡς μητριὰ μᾶλλον παρὰ ὡς μήτηρ· διότι ἐνῶ δι' ἄλλα τὰ ζῶα μεριμνᾷ εὐθὺς ἀπὸ τῆς γεννήσεως αὐτῶν, τὸν ἄνθρωπον μόνον ρίπτει ἐπὶ τῆς γῆς γυμνόν, καταδικάζουσα αὐτὸν εἰς κλαυθμυρισμοὺς καὶ εἰς δάκρυα. Ὅταν ὁ ἄνθρωπος ἀρχίσῃ νὰ σύρηται ἐπὶ τῶν γονάτων καὶ ἐπὶ τῶν χειρῶν του, παρέχει τὸ πρῶτον δεῖγμα τῆς ἰσχύος του, ἀλλὰ καὶ τοῦτο πρέπει νὰ παρέλθουν μῆνες πολλοί, ἕως οὗ τὸ κατορθώσῃ. Τὰ ζῶα ὑπὸ τῶν ἐνστικτῶν τῶν ὀδηγούμενα τρέχουσιν ἀμέσως, πετῶσιν ἢ κολυμβῶσιν· ἐνῶ ὁ ἄνθρωπος οὐδὲν γνωρίζει ἀφ' ἑαυτοῦ, ἂν μὴ διδαχθῇ τοῦτο· οὔτε νὰ ὀμιλήσῃ οὔτε νὰ περιπατήσῃ οὔτε νὰ τραφῇ. Ἐν ἐνὶ λόγῳ εἰς οὐδὲν ἄλλο ὀδηγοῦσιν αὐτὸν τὰ ἐνστικτικὰ εἰμὴ εἰς τὸ νὰ κλαίῃ.

Ἄλλ' ὁ Γάλλος ἰατρός Δαθκὶν ἀπαντῶν εἰς ταῦτα, λέγει· ὄχι, δὲν ἐφέρθη ὡς μητριὰ πρὸς τὸν ἄνθρωπον ἢ φύσις· ἂν ρίπτῃ αὐτὸν ἐπὶ τῆς γῆς γυμνόν, τὸν ὑποδέχεται ἢ μήτηρ του, ἢ μήτηρ, ἣτις γνωρίζει νὰ τὸν προστατεύῃ! Ἰκεῖνη γνωρίζει ἐπίσης τί ζητεῖ διὰ τῶν κλαυθμυρισμῶν καὶ διὰ τῶν δακρύων του· διὰ τοῦτο εἰς μόνον τὸν ἄνθρωπον ἐδόθη ἢ πρὸς τοὺς γεννήτορας εὐγνωμοσύνη· εἰς αὐτὸν μόνον ἢ εὐγένεια τῶν αἰσθημάτων, ὁ ἐνθουσιασμός, ἢ γενναιοφροσύνη, ὁ πόθος πρὸς τὴν ἐπιστήμην, εἰς αὐτὸν τὸ πρὸς τοὺς προγόνους σέβας καὶ ἡ ἐλπίς εἰς ζωὴν μέλλουσαν!

Ὁ δὲ Στέφανος Καραθεοδωρῆς ὀμιλῶν καὶ αὐτὸς περὶ τῆς ἐπιρροῆς, τὴν ὁποίαν ἐξασκεῖ ἡ μήτηρ ἐπὶ τῆς ἀνατροφῆς τοῦ τέκνου τῆς, λέγει· «Ἡ φύσις εἰς τὰς τρυφεράς τῶν μητέρων χεῖρας ἐνεπιστεύθη τὴν βρεφικὴν μας ἡλικίαν· αὐταὶ ἐλαφρὰ ἐκτυλίσσουσι τὸν χάρτην τοῦ λογικοῦ καὶ μᾶς ἐγγράφουσιν ἐπ' αὐτοῦ τὰς πρώτας γνώσεις, συμφώνως πρὸς τὰς ὁποίας ἡμεῖς κατόπιν καὶ τὰ αἰσθήματα καὶ τὰς ιδέας καὶ τὴν γλῶσσαν αὐτὴν μορφώνομεν. Αἱ μητέρες εἶναι δι' ἡμᾶς αἱ ἱέρειαι τῆς φύσεως· αὐταὶ μᾶς κατηχοῦσιν εἰς τὰ καθήκοντα, τὰ ὅποια ἔχομεν πρὸς τὴν κοινωνίαν· αὐταὶ μᾶς ἐξηγοῦσιν ὅσα θαυμαστά βλέπομεν πέριξ ἡμῶν εἰς τοῦτον τὸν νέον κόσμον καὶ ἔχουσι τὴν ὑπομονὴν νὰ μᾶς διδάσκωσι τὴν γλῶσσαν συλλαβὴν πρὸς συλλαβὴν, διορθώνουσαι καὶ ἐπιδιορθώνουσαι τὰ συνεχῆ μας σφάλματα. Ἄλλὰ διὰ νὰ πράξωσιν ὅλα ταῦτα ὀρθῶς, πρέπει νὰ γνωρίζωσι τὸ ἀξίωμα τῶν».

Ὅποια λοιπὸν σοβαρὰ καθήκοντα ἔχει ἡ μήτηρ, ὅπως ἀνταποκριθῆ ἑπαξίως εἰς ὅλα, ὅσα ἀπαιτοῦνται παρ' αὐτῆς! Ἄλλὰ καὶ τὰ τέκνα ὁπόσας ὑποχρεώσεις ὀφείλουσι πρὸς τὴν μητέρα! Βεβαίως ἡ φύσις δὲν ὑπῆρξεν ἀσπλαγχνος πρὸς τὸν ἄνθρωπον· ὑπῆρξεν εὐεργετικωτάτη, διότι συνέδεσεν αὐτὸν τοσοῦτον στενωῶς πρὸς τὴν μητέρα του. Ὅσάκις λοιπὸν τὰ τέκνα δὲν φέρονται πρὸς τὴν μητέρα μὲ στοργὴν καὶ μὲ σέβας, διαπράττουσιν ἀσέβειαν μεγίστην. Ἴδου τί μᾶς διηγεῖται περὶ ἑαυτοῦ σοφὸς τις Πέρσης, ὅστις παραφερθεὶς ποτε ὠμίλησεν ὑπεροπτικῶς πρὸς τὴν μητέρα του· «Ἡ μήτηρ μου, λέγει, ἐλυπήθη τόσον, ὥστε ἀπεσύρθη εἰς γωνίαν τινὰ κατὰ μόνας· δάκρυα ἀνέβλυσαν ἐκ τῶν ὀφθαλμῶν τῆς· ἐπλησίασα πρὸς αὐτὴν καὶ ἡ εὐαίσθητος ἐκείνη γυνὴ μοὶ εἶπε· «Σὺ, ὅστις σήμερον μοὶ ἐφέρθης ὡς ἀνώτερός μου, λησμονεῖς πύσον μικρὸν σὲ ἐγνωρίσα;». Οἱ λόγοι οὗτοι, προσθέτει ὁ σοφός, μοὶ ἐπροξένησαν τοιαύτην ἐντύπωσιν, ὥστε μοὶ εἶναι ἀδύνατον νὰ λησμονήσω αὐτοὺς εἰς τὸ ἐξῆς».

Πρὸς τὰ τέκνα ὠραίαν παραίνεσιν δίδει καὶ ὁ Ἰταλὸς Σίλβιος Πέλικος· «Ἀκούετε, ὦ παῖδες, λέγει, τὰς συμβουλὰς τοῦ πατρός σας καὶ ἀκολουθεῖτε αὐτὰς κατὰ γράμμα, διότι ὅστις τιμᾶ τοὺς γεννητόρας του, θέλει εὖρει κατόπιν χαρὰν καὶ ἀπὸ τὰ ἴδια του τέκνα. Τιμᾶτε τὸν πατέρα σας καὶ μὴ λησμονεῖτέ ποτε τί ὑπέστη χάριν ὑμῶν ἡ μήτηρ σας· σκέφθητε, ὅτι ἄνευ αὐτῆς δὲν ἠθέλετε ὑπάρχει

εις τὸν κόσμον τοῦτον καὶ μεριμνήσατε ὑπὲρ αὐτῆς καὶ ὑπὲρ τοῦ πατρὸς σας, ὅπως ἐκεῖνοι ἐμερίμνησαν ὑπὲρ ὑμῶν· περιθάλπετε αὐτοὺς κατὰ τὸ γῆρας των· μὴ προξενήσητέ ποτε εἰς αὐτοὺς θλίψιν· ἀπ' ἐναντίας καὶ ἂν ἔχωσι θλίψεις, ἢ ὄψις σας ἕς ἐνθαρρύνῃ αὐτούς· προσπαθεῖτε νὰ ἐπαναφέρητε τὸ μεϊδίαιμα ἐπὶ τῶν χειλέων των καὶ τὴν χαρὰν ἐν τῇ καρδίᾳ των. Ἔχετε δὲ πάντοτε ὑπ' ὄψιν σας, ὅτι αἱ εὐχαί, αἱ διδόμεναι παρὰ τῶν γονέων πρὸς τέκνα εὐγνώμονα, εἶναι ἀποδεκταὶ παρὰ τοῦ Θεοῦ.

Βίος φιλομήτωρ.

«*Τίμα τὸν πατέρα σου καὶ τὴν μητέρα σου, ἵνα εὖ σοι γένηται*» λέγει ἡ ἱερὰ Γραφή· προσθέτει δὲ καὶ τό: *ἵνα μακροχρόνιος γένη ἐπὶ τῆς γῆς*». Διότι ἡ μακροβιότης παρ' Ἰουδαίους ἐθεωρεῖτο ὡς ἐν τῶν μεγίστων ἀγαθῶν.

Ἐραίαν πραγματοποίησιν τῆς ἐπαγγελίας ταύτης μάς παρέχει ὁ βίος τοῦ Ἀμερικανοῦ Βασιγκτῶνος. Ὁ Βασιγκτῶν, περὶ τοῦ ὁποίου οἱ συμπατριῶταί του εἶπον, ὅτι ἦτο ὁ μέγιστος ἐκ τῶν ἀγαθῶν ἀνδρῶν τῆς πατρίδος του καὶ ὁ ἀγαθώτατος ἐκ τῶν μεγίστων, ἐγεννήθη κατὰ τὸ 1732· γενέθλιος αὐτοῦ γῆ ἦτο τὸ Μπριζ Κριχ ἐν Βιργινίᾳ, μιᾷ τῶν ἐπαρχιῶν τῶν ἠνωμένων ἀποικιῶν τῆς Βορείου Ἀμερικῆς. Δικαίως δὲ συγκαταλέγεται μεταξὺ τῶν μεγάλων ἀνδρῶν, τῶν ὁποίων τὸν χαρακτῆρα ἐμόρφωσεν ἡ μήτηρ· ἐνωρίτατα ἐστερήθη τοῦ πατρὸς του ὁ Βασιγκτῶν, ἀλλ' ἡ μήτηρ αὐτοῦ ἦτο γυνὴ μὲ χαρακτῆρα ἰσχυρόν, ἐκοσμεῖτο δ' ἐπίσης μὲ ἀρετὰς πολλὰς, ὥστε ὄχι μόνον διηύθυνε μὲ σύνεσιν τὴν μεγάλην κτηματικὴν περιουσίαν τοῦ συζύγου της, ἀλλὰ καὶ ἐπισταμένως ἐνησχολήθη εἰς τὴν μόρφωσιν τῶν τέκνων της. Τὸ πρῶτον, τὸ ὅποιον βαθύτατα ἐνέπνευσεν εἰς αὐτά, ἦτο ἡ ἀποστροφή πρὸς τὸ ψεῦδος. Ὁ Γεώργιος ἦτο μόλις ἐξαιρετῆς, ὅτε φίλος τις οἰκογενειακὸς ἐδώρησεν εἰς αὐτὸν μικρὸν πέλεκυν· τὸ δῶρον τοῦτο ἐνέπλησε χαρᾶς τὸν μικρὸν, διότι ἦτο παιδίον ζωηρὸν καὶ ῥωμαλέον, ἀγαπῶν τὰς γυμναστικὰς ἀσκήσεις τόσον, ὅσον καὶ τὰ ἀθύρματά του· ἀνεπτύσσετο δὲ ἐν τῇ φύσει ἐν μέσῳ τῶν δενδρώνων καὶ τῶν κήπων, αἵτινες περιέβαλλον τὸν πατρικὸν του οἶκον. Ἐδραμε λοιπὸν ἀμέσως εἰς τὸν κῆπον, διὰ νὰ πεισθῇ, ἂν ὁ πέλεκυς του ἦτο κοπτερός, τὴν δὲ

ἀρετήν του ἐδοκίμασεν ἐπὶ πολλῶν νεκρῶν ὀπωροφόρων δένδρων, τὰ ὁποῖα ὁ πατήρ του, ὅστις ἔζη τότε ἔτι, ἀδρᾶ δαπάνη εἶχε κομίσει ἐξ Ἀγγλίας. Ὁ πατήρ τοῦ Γεωργίου ἦτο πλούσιος γαιοκτημῶν καὶ ἠγάπα πολὺ νὰ καταγίνηται ὁ ἴδιος εἰς γεωπονικὰς ἐργασίας. Ὅταν λοιπὸν ἀνεκάλυψε τὴν ζημίαν, ἣτις εἶχε γείνει εἰς τὰ ἀγαπητά του δένδρα, ὠργίσθη σφόδρα· ἐπέπληξε τοὺς ὑπηρέτας του καὶ ἀπήτησε παρ' αὐτῶν νὰ ὁμολογήσωσι τίς ἦτο ὁ ἔνοχος. Ἄλλ' οὐδεὶς ἐγνώριζεν αὐτόν, διότι ὁ μικρὸς ἦτο μόνος εἰς τὸν κήπον, ὅτε ἐδοκίμασε τὸν πέλεκύν του. Ὁ Γεώργιος ὅμως, ὅτε ἤκουσε τὰς ἐπιπλήξεις τοῦ πατρὸς του καὶ εἶδε πόσον ἦτο ὠργισμένος, ἐταράχθη, ἐννοεῖται, πολὺ· αἱ παρειαὶ του ἐγεινκν καταπόρφυροι καὶ δάκρυα ἐπλήρωσαν τοὺς ὀφθαλμούς του, ἀλλὰ σταθεὶς πρὸ τοῦ πατρὸς του ἀνεφώνησε· «Πάτερ μου, ἐγὼ τὸ ἔκαμα!».

Ἡ ὀργὴ τοῦ πατρὸς κατηνύασθη ἀμέσως· εἶδε τὴν συγκίνησιν καὶ τὸν φόβον τοῦ τέκνου του καὶ λαβὼν αὐτὸ εἰς τὰς ἀγκάλας του, τὸ ἠσπάσθη λέγων· «Θὰ ἐπροτίμων νὰ χάσω ὅλα τὰ ὀπωροφόρα δένδρα τοῦ κήπου μου, παρὰ νὰ ἔχω υἱόν, μὴ τολμῶντα νὰ ὁμολογήσῃ τὴν ἀλήθειαν!».

Ἄλλη ἀρετὴ, τὴν ὁποίαν προσεπάθησε νὰ ἐμπνεύσῃ εἰς τὰ τέκνα της ἡ μήτηρ τοῦ Βασιγκτῶνος, ἦτο ἡ λιτότης· ἂν καὶ πλούσια, συνειθίζεν αὐτὰ εἰς βίον ἀπλούστατον καὶ εἰς τὴν ἀγάπην πρὸς τὴν ἐργασίαν. Ἐδίδασκεν ἐπίσης εἰς αὐτὰ τὴν ὑπακοὴν πρὸς τοὺς ἀνωτέρους καὶ τὴν ἀγλόνητον ἐκείνην πεποιθήσιν εἰς τὴν θεῖαν πρόνοιαν, ἣτις μορφώνει τοὺς ἐναρέτους ἄνδρας.

Εἰς τὸ σχολεῖον ὁ νεκρὸς Βασιγκτῶν διεκρίνετο ὄχι μόνον διὰ τὴν ἐπιμέλειάν του, ἀλλὰ καὶ διὰ τὴν παραδειγματικὴν του συμπεριφορὰν· διεκρίνετο ἐπίσης καὶ διὰ τὴν εὐθύτητα καὶ τὴν εὐγένειάν, μεθ' ἧς ἐφέρετο πρὸς τοὺς συμμαθητάς του. Ἐκτοτε ὁ χαρακτήρ του εἶχέ τι ἐπιβάλλον σεβασμὸν εἰς τοὺς συντρόφους του· διὰ τοῦτο ὅ,τι δῆποτε καὶ ἂν ἔκαμνον οἱ συμμαθηταὶ του, συνεβουλεύοντο αὐτὸν πάντοτε· καὶ εἴτε παίγνια διωργάνουν εἴτε διασκεδάσεις, αὐτὸν ἐξέλεγον πρῶτον.

Δεκατριετῆς ὁ Βασιγκτῶν ἐγραφε πρὸς ἰδίαν του χρῆσιν μικρὸν δοκίμιον περιλαμβάνον κανόνας καλῆς συμπεριφορᾶς· πρὸς τοὺς κανόνας ἐκείνους προσεπάθει νὰ συμμορφώνη ἑαυτόν. καὶ τοῦτο εἶναι μία

ἔτι ἀπόδειξις πόσον εἶχε συνειθίσει ἔνωρις νὰ ἐπιβάλλῃ τὴν θέλησιν του εἰς ὃ,τι ἡ κρίσις ὑπεδείκνυεν εἰς αὐτὸν ὡς ὀρθόν. Δὲν εἶναι δὲ οἱ κανόνες οὗτοι ἐρανίσματα ἐκ ξένων συγγραμμάτων, ἀλλ' εἶναι προῖον σκέψεως καὶ μελέτης ἐπὶ τῶν ἰδίων ἀναγκῶν τοῦ νεαροῦ μαθητοῦ, ἠδύνατο δὲ ν' ἀποβῶσιν ὠφέλιμοι ὄχι μόνον εἰς παιδιὰ φοιτῶντα ἔτι εἰς τὸ σχολεῖον, ἀλλὰ καὶ εἰς ὠρίμους ἀνθρώπους. Σφύζονται ἐπίσης πολλὰ τῶν μαθητικῶν του χειρογράφων· διότι κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην τὰ βιβλία ἦσαν σπάνια, ὁ δὲ Βασιγκτῶν, καίτοι ἀνῆκεν εἰς οἰκογένειαν εὐπορον, ἐπειδὴ ἔνωρις εἶχε συνειθίσει εἰς τὴν φιλοπονίαν, δὲν ἀπέστεργε ν' ἀντιγράφῃ πολλὰ ἐκ τῶν ἀναγκαιούτων εἰς αὐτὸν βιβλίων· εἶναι δὲ ταῦτα γεγραμμένα μὲ τὴν τάξιν καὶ καθαριότητα, ὥστε δύνανται νὰ χρησιμεύσωσιν ὡς πρότυπον εἰς πολλοὺς μαθητάς.

Τὸν Βασιγκτῶνα ἐχαρκτηρίζε παραδειγματικὴ ἀκρίβεια εἰς ὅλα ὅσα ἔπραττεν ἀποτέλεσμα καὶ τοῦτο τῶν μητρικῶν διδασμάτων. Διηγοῦνται ὅτι, ὅτε ἦτο πρόεδρος τῆς δημοκρατίας, περιέμενε νῆμεραν τινὰ ἕνα τῶν γραμματέων του, ὅστις προσῆλθεν εἰς τὸ γραφεῖον ὀλίγα τινὰ λεπτὰ ἀργότερον τοῦ συνήθους· ἀπελογήθη δὲ λέγων, ὅτι τὸ ὥρολόγιόν του ἐπῆαιρεν ὀπίσω· τότε ἀπεκρίθη ἀταράχως ὁ Βασιγκτῶν· «Ἦσεῖς πρέπει νὰ προμηθευθῆτε εἰς τὸ μέλλον ἄλλο ὥρολόγιον ἢ ἐγὼ ἄλλον γραμματέα».

Τοῦ Βασιγκτῶνος ἡ κλίσις ἐκ μικρῆς ἡλικίας ἦτο πρὸς τὸ ναυτικὸν στάδιον· ἔκτοτε ἐνασχόλησιν του προσφιλεῖ εἶχε νὰ σχεδιάζῃ γεωγραφικοὺς χάρτας καὶ νὰ ζωγραφίζῃ πλοιάρια. Ἦτο μὲν πάντοτε ἐπιμελέστατος μαθητής, ἀλλὰ μὲ πολλήν του ἀνυπομονήσιαν περιέμενε τὴν στιγμήν, καθ' ἣν ἤθελεν ἐγκαταλείψει τὰ μαθητικὰ θρανία, διὰ νὰ εἰσέλθῃ ὡς δόκιμος ναυτικός εἰς τὰ πλοῖα καὶ νὰ διαπλῆ τούς Ὁκεανούς· αὐτὸ ἦτο τὸ μόνον του ὄνειρον. Ἐπὶ τέλους ἔφθασεν εἰς τὸ ποθοῦμενον τέμα· ἐτελείωσε τὰς πρώτας ἐγκυκλοπαιδικὰς σπουδὰς του καὶ τότε οἱ φίλοι του κατώρθωσαν νὰ διορισθῇ ὡς δόκιμος ὑπαξιωματικός εἰς πλοῖον τοῦ βασιλικοῦ ναυτικοῦ. Ἡ χαρὰ του ἦτο ἀπερίγραπτος, διότι ἔμελλον νὰ ἐκπληρωθῶσιν οἱ πόθοι του. Ἄλλ' ἡ μήτηρ του, ὅτε ἔμαθε τὸν διορισμὸν τοῦτον, δὲν ἐχάρη καὶ αὐτὴ ἐπίσης· ἀπ' ἐναντίας, ὅτε ἤλθεν ἡ ἡμέρα νὰ δώσῃ τὴν συγκατάθεσιν της, ὅπως ἀνχωρήσῃ ὁ υἱὸς της, ἔφερον ἐνστάσεις. Φίλοι τότε τοῦ νεαροῦ Γεωργίου συνηνώθησαν ὅλοι καὶ προσεπάθησαν

νά πείσωσιν αὐτήν, ὅπως μεταβάλλῃ γνώμην· ἐκάμφθη ἐπὶ τέλους ἐκείνη εἰς τὰς παρακλήσεις των, ἠτοίμασε μάλιστα ἡ ἰδία ὄλα τὰ ἐνδύματα τοῦ υἱοῦ της καὶ τὰ πρὸς τὸ ταξείδιόν του χρειώδη· ἦδη τὰ κιβώτια τοῦ νεαροῦ δοκίμου ἐστάλησαν εἰς τὸ πλοῖον, τὸ ὅποιον περιέμενεν ἠγκυροβολημένον εἰς τὸν ποταμὸν Ποτομάκον. Ἄλλ' ὅτε ἔφθασεν ἡ στιγμή τοῦ ἀποχαιρετισμοῦ, τὸ θάρρος ἐγκατέλειψε τὴν φιλόστοργον μητέρα· ἤσθάνθη ὅτι θὰ ἦτο ἀδύνατον εἰς αὐτήν ν' ἀποχωρισθῇ τοῦ υἱοῦ της καὶ ἔκλαυσε! Πάλιν τότε ἰσχυρὰ ἠγέρθη ἐν τῇ καρδίᾳ τοῦ Γεωργίου· ἔπρεπε λοιπὸν νὰ ἐγκαταλείψῃ τὰς γλυκυτάτας τῶν ἐλπίδων του! νὰ λησμονήσῃ ὅσα ὄνειρα ἀπὸ τῆς παιδικῆς του ἡλικίας ἔπλαττεν; Ἡ στιγμή ἦτο φοβερὰ διὰ νεανίαν ζωηρόν, εὐφυῆ, ἀνδρεῖον! Καὶ ὅμως ἡ πρὸς τὴν μητέρα ἀφοσίωσις ὑπερίσχυεν· εἶχε θέλησιν ἰσχυράν ὁ νεανίας καὶ ἐπέβαλε δι' αὐτῆς σιγὴν εἰς τὴν καρδίαν του. Ἀγογγύστως ἐπανῆλθεν εἰς τὰ μαθητικὰ θρανία καὶ ἐξηκολούθησε τὰ μαθήματα, ὅσα ὑπελείποντο εἰσεῖτι εἰς αὐτόν, ὅπως περατώσῃ τὰς ἐγκυκλίους σπουδὰς του.

Ὁ Θεός, ὁ διευθύνων τὰς τύχας τῶν ἀνθρώπων κατὰ τὰς ἀνεξερευνήτους βουλάς του, εἶχεν ἄλλως ὀρίσει τὰ τοῦ βίου τοῦ εὐγενοῦς ἐκείνου τὴν καρδίαν νεανίου· ἐπεφύλαττεν εἰς αὐτὸν στάδιον ἐνδοξὸν ἐπὶ τῆς ξηρᾶς καὶ ὄχι ἐπὶ τῆς θαλάσσης!

Κατὰ τὸ 1754 ἐξερράγη ὁ πόλεμος τῶν Ἀγγλων, οἵτινες ἐκυριάρχουν τότε τῶν Ἀποικιῶν τῆς Βορείου Ἀμερικῆς, πρὸς τοὺς Γάλλους τοὺς κατοικούντας εἰς Καναδᾶν. Ὁ Γεώργιος, ὅπως ὅλοι οἱ συνομήλικές του Ἀμερικανοί, ἔλαβε μέρος εἰς τὸν ἀγῶνα ἐκείνον, διεκρίθη δὲ τόσον ἐπὶ ἀνδρείᾳ καὶ ἐπὶ ἰκανότητι, ὥστε μετὰ τὸ πέρας τοῦ πολέμου ἔφερεν ἦδη βαθμὸν συνταγματάρχου· ἦτο δὲ τότε εἰκοσιοκταετής.

Μετ' ὀλίγον ἀνεφύησαν αἱ πρὸς τοὺς Ἀγγλους διενέξεις τῶν Ἀμερικανῶν καὶ ἐξελέγη τότε εἰς ἓκ τῶν πεντήκοντα καὶ ἐνὸς σεβαστῶν καὶ ἐξόχων ἀνδρῶν τῆς πατρίδος του, οἵτινες ἀπήρτισαν τὸ ἐν Βοστώνῃ συνέδριον. Ὁ πόλεμος κατὰ τῶν Ἀγγλων δὲν ἤρρησε νὰ κηρυχθῇ καὶ σχεδὸν ἀμέσως εἰς αὐτὸν ἀνέθεσαν οἱ συμπατριῶταί του τὴν ἀρχηγίαν τοῦ στρατοῦ. Ἐμελλε νὰ διεξαγάγῃ τὸν ὑπὲρ τῆς ἀνεξαρτησίας ἀγῶνα· ἀλλ' ἦτο δυσχερέστατος ὁ ἀγὼν ἐκεῖνος, διότι τὰ μέσα ἦσαν ἀνεπαρκῆ καὶ αἱ ἐπικουραὶ ὀλίγισται· νὰ εἶχε δ' ἐπίσης

παλίσση ὁ Βασιγκτὼν κατὰ παντοίων ἄλλων προσκομμάτων ἀνυπερ-
 βλήτων· καὶ ὅμως ἡ ἐπιμονή του ἦτο ἀνένδοτος καὶ ἡ ἀνδρεία του
 ἀξιοθαύμαστος. Κατ' ἀρχὰς μετὰ δυσκολίας ἀντέστη εἰς τοὺς "Αγγ-
 γλους στρατηγούς· πολλάκις μάλιστα ἐνίκηθη ὑπ' αὐτῶν, ἀλλὰ μεθ'
 ἐκάστην ἦτταν ἀνηγείρετο ἰσχυρότερος καὶ ἐμπειρότερος καὶ ἀπὸ τὰς
 ἦττας του αὐτὰς ὠφελεῖτο, πολλάκις ἀπέσπασε καὶ τῶν ἐχθρῶν
 του τὸν θαυμασμόν· τὸν ἐθαύμαζον, διότι καὶ τότε τὸν ἐχαρα-
 κτήριζεν ἡ αὐτὴ ἀκρίβεια περὶ τὴν ἐκτέλεσιν τῶν καθηκόντων του καὶ
 ἡ αὐτὴ εὐθύτης, τὴν ὁποῖαν εἶχε καὶ ὅτε ἦτο νέος. Τέλος ἀνεδείχθη
 νικητὴς, ὑπερέβαλε κατὰ τὴν ἐμπειρίαν ὅλους τοὺς στρατηγούς, ὅσοι
 ἐστάλησαν ὅπως πολεμήσωσι κατ' αὐτοῦ καὶ ἠνάγκασε τὸν "Αγγλον
 ἀρχιστράτηγον νὰ παραδοθῆ· «Ἦθελα νὰ σὲ γνωρίσω ἐκ τοῦ πλη-
 σίον, εἶπεν εἰς αὐτὸν Ἰνδός τις ἐκ τῶν ἰθαγενῶν, ὅστις ἐπολέμησεν
 εἰς τὸ ἐχθρῖκὸν στρατόπεδον· τσακίς ἐσκόπευσα κατὰ σοῦ καὶ ὅμως,
 ἂν καὶ εἶμαι ἄριστος σκοπευτής, δὲν κατώρθωσά ποτε νὰ σὲ πλη-
 γώσω· ἀναμφιβόλως ἡ τύχη σὲ κατέστησεν ἄτρωτον!» Καὶ ὅμως δὲν
 ἦτο ἄτρωτος ὁ Βασιγκτὼν, ἦτο ἀτρόμητος· πιστὸς εἰς τὸ καθήκον
 του περιεφρόνει τὸν θάνατον πρὸ τοῦ κινδύνου τῆς πατρίδος· ἐμάχετο
 ὅπως καταστήσῃ τὴν πατρίδα του ἀνεξάρτητον, τὸν δὲ εὐγενῆ του
 ἐκεῖνον πόθον ἐντὸς ὀκτῶ ἐτῶν κατώρθωσε νὰ πραγματοποιήσῃ.
 Ἠλευθέρωσε τὴν πατρίδα του ἐκ τῆς κυριαρχίας τῶν "Αγγλων καὶ
 ἔκτοτε αἱ Ἠνωμέναι Πολιτεῖαι τῆς Βορείου Ἀμερικῆς εἶναι αὐ-
 τόνομοι.

Μετὰ τὸ τέλος τοῦ πολέμου ἀπέδειξε καὶ τότε σύνεσιν καὶ ἐμπει-
 ρίαν οὐ τὴν τυχοῦσαν· διότι διέλυσε τὸν στρατὸν ἐν πειθαρχίᾳ καὶ
 τάξει. Ὅτε δὲ εἶδεν, ὅτι τὸ ἔργον του ἐπερατώθη, ἀπεκδυθεὶς ἀφ'
 ἑαυτοῦ τὸ μέγα ἀξίωμα τοῦ ἀρχιστράτηγου, ἐπανῆλθεν εἰς τὸν
 ἀπλούστατον ἰδιωτικὸν βίον, τὸν ὁποῖον διῆγε καὶ πρότερον.

Οἱ συμπατριῶταί του ὅμως ἄλλως εἶχον κρίνει περὶ τοῦ Βασιγ-
 κτῶνος· ἔκριναν ὅτι, ὅπως ὑπῆρξεν ἐν καιρῷ πολέμου μέγας ὡς ἀρχι-
 στράτηγος, ἤθελεν ἀποβῆ μέγας καὶ ἐν καιρῷ εἰρήνης ὡς διοργανω-
 τῆς τῆς νεοσυστάτου δημοκρατίας. Ἐξέλεξαν λοιπὸν αὐτὸν ὁμοθυμῶς
 πρόεδρον τῆς δημοκρατίας· ὅτε δ' ἔληξεν ἡ πρώτη τετραετία, ἐξέλε-
 ξαν αὐτὸν καὶ ἐκ δευτέρου τοιοῦτον. Κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ἡ
 Εὐρώπη ἦτο ὅλη ἀνάστατος, ἕνεκα τῆς Γαλλικῆς ἐπαναστάσεως

τὰ ἔθνη ἐκηρύττοντο ὑπὲρ ἢ κατ' αὐτῆς, ἀλλ' ὁ Βασιγκτὼν τὴν προσοχὴν τοῦ ἔχων ὅλην προσηλωμένην εἰς τὴν ὀρθὴν διοργάνωσιν τῆς δημοκρατίας ἔμεινεν οὐδέτερος. Οὕτω δὲ ἠδυνήθη ν' ἀναδείξῃ ὑπὸ τὴν ἰδικὴν του προεδρίαν του τὴν πατρίδα του πλουσίαν, εὐδαίμονα καὶ ἰσχυράν.

Μετὰ τὸ πέρασ τῆς δευτέρας τετραετίας κατέθεσε μόνος του τὴν ἐξουσίαν ἢ μήτηρ του ἐπέζησεν, ὅπως ἴδῃ τὸν υἱὸν τῆς ἐν ὄλῃ αὐτοῦ τῇ δόξῃ, ἀλλ' ἐξηκολούθει νὰ ζῆ βίον ἀπλοῦν εἰς τὴν αὐτὴν οἰκίαν, εἰς τὴν ὁποίαν ἔζη καὶ ὅτε ἀνέτρεφε τὰ τέκνα τῆς. Ὁ δὲ Βασιγκτὼν καὶ ὅτε ἦτο νικηφόρος στρατηγὸς καὶ ὅτε ἦτο ἔνδοξος πρόεδρος τῆς δημοκρατίας, ἀπολαύων τοῦ σεβασμοῦ ὅλων τῶν συμπατριωτῶν του, ἐπεσκέπτετο τὴν μητέρα του μετὰ τὴν αὐτὴν στοργὴν καὶ μετὰ τὸ αὐτὸ σέβας, τὸ ὅποιον εἶχε καὶ ὅτε νεανίας ἐλησμόνησε τὰς ἰδίας του κλίσεις, ὅπως ὑπακούσῃ εἰς τὴν θέλησιν ἐκείνης. Δύο ἔτη ἀφοῦ κατέθεσε τὸ ἀξίωμα τοῦ προέδρου χρυσολογήσας ἀπέθανεν· ἐπὶ δὲ τῆς κλίνης τοῦ θανάτου ἐπέδειξε τὴν αὐτὴν ἤρεμον εὐσέβειαν πρὸς τὸν Θεὸν καὶ τὴν αὐτὴν πεποιθήσιν πρὸς τὴν θείαν Αὐτοῦ πρόνοιαν, τὴν ὁποίαν εἶχεν ἐμπνεύσει παιδιόθεν εἰς αὐτὸν ἢ μήτηρ του. Οἱ Ἄμερικανοὶ ἐβρήνησαν τὸν μέγαν ἐλευθερωτὴν τῆς πατρίδος των, ἀποκαλοῦντες αὐτὸν πρῶτον ἐν πολέμῳ, πρῶτον ἐν εἰρήνῃ, πρῶτον ἐν τῇ καρδίᾳ τῶν συμπατριωτῶν του. Μία δὲ πόλις τῶν ὁμοσπόνδων πολιτειῶν τῆς Βορείου Ἀμερικῆς, κειμένη ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ Ποτομάκου, σπουδαιοτάτη ὡς ἐκ τῆς κεντρικῆς θέσεώς της, ὠνομάσθη πρὸς τιμὴν του Βασιγκτῶν.

Ἄν ὁ Βασιγκτὼν δὲν ἦτο εὐπειθὴς υἱός, ἐὰν πρὸ πάντων ἢ μήτηρ του διὰ τῶν ἀρετῶν τῆς δὲν εἶχεν ἐμπνεύσει τοιοῦτον σέβας πρὸς τὸν υἱὸν ἐκεῖνον, ἀναμφιβόλως ὁ Βασιγκτὼν δὲν θ' ἀνεδεικνύετο ὁ ἀνὴρ, οἷος ἀνεδείχθη.

Μετὰ μητέρα.

(Ἰωάννου Πολέμη)

Πίσω 'ς τὸν κάμπο τὸν πλατὺ, 'ς τὴν παραπάνω χώρα
κάποιος 'ς τὰ χρόγια τὰ παλιὰ κατὰρα εἶχε δώσει
τὰ 'βγῆ 'ς τὴ μάσσα τοῦ νεροῦ θεριὸ 'ξαγριωμένο,

ρὰ μὴν ἀφίρη τὸ νερὸ τῆ χώρα ρὰ ποτίση
 καὶ τὰ σπαρτὰ ρὰ ξεραθοῦν καὶ ρὰ διψοῦν οἱ ἀνθρώποι.
 Καὶ τὸ θεριὸ παράγγειλε ἔς τὸ βασιλῆᾶ τῆς χώρας,
 πῶς ἂν τοῦ στέλρη κάθ' ἀγῆ ρὰ τρώγ' ἔνα κορίτσι,
 θ' ἀφίρη ἄλγο τὸ νερὸ ρὰ τρέχη μέσ' ἔς τὸν κάμπο·
 κ' ἢ κόρη ρᾶν' ἀπὸ γεννιὰ κ' ἄπ' ὄλαις διαλεγμένη,
 μοναχοκόρη κ' ὄμορφη καὶ μοσχαραθρεμμένη.
 Κ' ὁ βασιλῆᾶς ὄσ' ἀν τᾶκουσε βγάξει πικρὸ φερμάνι,
 κάθε πρωὶ ἔς τὴν ἔλεψι ρὰ βγάζουσε τὸν κλῆρο
 ἔς ταις ὄμορφαῖς, ἔς ταις διαλεκταῖς καὶ ἔς ταις μοναχοκόραις.
 Κ' ὄπορα εἶν' ἔχειν' ἢ ἄτυχη ποῦ θὰ τῆς πέσ' ὁ κλῆρος,
 ρὰ τὴν πᾶρς ἔς τὸ θεριὸ γιὰ τάμμα ρὰ τὴν γάγη.
 Πηγαῖουρ μιὰ, πηγαῖουρ δύο, πηγαῖουρ τρεῖς καὶ πέντε
 Καὶ κάθ' ἀγῆ μιὰν ὄμορφη καὶ μιὰ μοναχοκόρη.
 Μαυροφοροῦν οἱ χωριατοί, μαυροφοροῦν μαράδες.
 Καὶ κλειροῦν τᾶρχορτόσπιτα καὶ μοιρολόγια θγάζουρ.
 Μὰ μιὰν ἀγῆ, μιὰ Κυριακή, μιὰ ἴσημορ ἡμέρα
 ὁ κλῆρος πῆγς κ' ἔπσε σὲ μιὰν ἀρχορτοπούλα
 ποῦχε τᾶτέλειωτα προικιά, τὰ κάλλη τὰ περισσᾶ.
 Κ' ἢ μάρρα τῆς ὄσ' ἀν τᾶκουσε βαρειά ἄλγοθυμεί
 καὶ κλαῖγει καὶ σκοτώνεται καὶ ὄσ' ἀν τρελλῆ φωνάζει·
 —Θέ μου μεγαλοδύναμε, μιὰ χάρι σοῦ γυρεδω,
 εἰὸ ποῦ βλέπεις τοῦρανοῦ τὸ διαμυρτέριο πλάτες,
 τὰ πειὸ βαθειὰ τῆς θάλασσης καὶ τὴν καρδιά τῆς μάρρασε
 κόντσι καὶ τὴν καρδοῦλά μου καὶ μὴ μὲ ξεστοχιάσης·
 καὶ ὄσε μου γιὰ μιὰ στιγμή, γιὰ μιὰ στιγμή μονάχα
 τὴν ὄμορφιὰ τῆς κόρης μου καὶ τὰ γλυκά τῆς ρειᾶτα,
 κ' ἢ μάρρα ἐξεκίνησε μυριοκαμαρωμένη
 γιὰ ρὰ τὴν γάγη τὸ θεριὸ, ρὰ ζῆσ' ἢ κόρη ἴσιω.
 Ἦταν ἢ ὄρα ποῦτρεμε τὸ τελευταῖο ἄστέρι
 κ' ἐπρόβαλλ' ὁ Ἀγγερινὸς κ' ἐκρύβουρταρ ἢ Ποῦλια
 κ' ἐρρόδιζ' ἢ ἀνατολῆ κ' ἐφεγγυόδ' ἢ ὄσις.
 Ἦ μάρρα παίρει τὸ στρατὶ καὶ ἔς τὸ βουρὸ ἀραιβαίρει
 καὶ φθάρ' ἀπάρω ἔς τοῦ νεροῦ τῆ στοιχειωμένη μάρρα
 κ' ἀκούει ἄγριο μοναχρητὸ ἀπ' τοῦ θεριοῦ τὸ στόμα

και βλέπει σπύλαις να πετοῦν ἀπ' τοῦ θηριοῦ τὰ ἴματα.
 Ἀνατριχιάζει σόσσωμη και πρίγεται ἡ φωνή της,
 μὰ παίρνει δόναμι ἀπ' τὸ Θεὸ κα' ἀπ' τὴν πολλὴν ἀγάπη
 κα' ἐφτέρωσαν τὰ πόδια της κα' ἐβέργειεν ὁ ροῦς της·
 ἀστόχασε τὸ θάνατο γιὰ τὴ ζωὴ τῆς κόρης,
 κα' ἐσκύψε μόνη ἔς τοῦ θηριοῦ τὸ πειρασμένο στόμα.
 Μᾶταρ ἡ ὦρα θείκη κα' εὐλογημέν' ἡ ὦρα
 και μέσ' ἔς τὰ σπλάγγνα τοῦ θηριοῦ, τὰ πειρασμένα σπλάγγνα·
 ἔμειν' αἰώρη ζωτανὴ ἡ μητρικὴ καρδιά της,
 και τὸ θεριὸ ἀπόκτησε καρδιά πού, δὲν τὴν εἶχε,
 κα' ὅσα χορίτσια ἔπληρναν γιὰ τὰ φᾶν γιὰ τὰμμα
 τὰ ἔκταζε, τὰ ἔπαραγε μὲ τὴν καρδιά τῆς μάνας
 κα' ἄφινε πάλι τὸ νερὸ χωρὶς τὰ φᾶν ταῖς κόραις
 ὡς ὅπου πειὰ ἔξυβύχησεν ἀπ' τὴν πολλὴ του πείρα.

Ἔτσι τῆς μάνας ἡ καρδιά και τὸ θεριὸ νικάει.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΤΡΙΤΟΝ

ΕΡΓΑΣΙΑ ΚΑΙ ΑΡΕΤΗ

Ἡ προτροπή τῆς βελόνης.

Ὁ μέγας τῶν Γάλλων ποιητῆς Βίκτωρ Οὐγκώ ἀπηύθυνέ ποτε δι' ὠραίων στίχων πρὸς κόρην εὐεῖδῃ, ἀλλ' ὄρφανὴν καὶ μὴ ἔχουσαν ἄλλον πόσον ζωῆς, εἰμὴ τὸ ἐκ τῆς ἐργασίας της κέρδος, τὴν ἐξῆς ὠραίαν συμβουλήν·

— "Ἀκουσον, κόρη μου, εἰς τί σὲ προτρέπει ἡ βελόνη, ἣτις εἶναι παροῦσα κατὰ τοὺς καθημερινοὺς μόχθους σου, παροῦσα καὶ κατὰ τὴν ὥραν τῆς προσευχῆς σου· σοὶ λέγει ἐν τῇ σιωπηλῇ της γλώσσει· «ἐργάζου». Διὰ τῆς ἐργασίας θὰ εὕρῃς τὴν εὐτυχίαν. Ἄς περιφρονῇ ὁ ἄφρων τὴν ἐργασίαν· σὺ ἐνθυμοῦ πάντοτε, ὅτι ἐξ αὐτῆς ὁ Θεὸς ἔκαμε νὰ γεννηθῶσι δύο ἀδελφοὶ ἡγαπημένοι· ἡ Ἄρετὴ καὶ ἡ Εὐθυμία. Καὶ ἡ μὲν Ἄρετὴ καθιστᾷ τὴν Εὐθυμίαν εὐχάριστον, ἡ δὲ Εὐθυμία ἐρασιμωτέραν τὴν Ἄρετήν.

Ἔργον οὐδὲν ὄνειδος.

Ὁ Σωκράτης καὶ ὁ φίλος του Ἀρίσταρχος.

Ὁ Σωκράτης συνήντησεν ἡμέραν τινὰ καθ' ὁδὸν τὸν φίλον του Ἀρίσταρχον, ὅστις ἦτο νεανίας ἐκ τῶν εὐπατριδῶν, ἀλλὰ τὴν ἡμέραν ἐκείνην, παρὰ τὸ σῆθηές του, ὁ Ἀρίσταρχος ἐφαίνετο σκεπτικὸς καὶ περίφροντις.

— Τί ἔχεις, Ἀρίσταρχε; τὸν ἠρώτησεν ὁ φιλόσοφος.

— Γνωρίζεις, ὦ Σωκράτες, ὅτι ὁ πατήρ μου ἀπέθανεν, ἡ δὲ περιουσία, τὴν ὁποίαν μᾶς ἀφῆκεν, εἶναι ὀλιγίστη· εἶμαι λοιπὸν σκεπτικὸς, διότι ἔχω πολλὰς φροντίδας· ἔχω νὰ τρέφω τὴν μητέρα μου καὶ τὰς ἐπτὰ ἀδελφάς μου· οὐδεὶς δὲ μοὶ δανείζει χρήματα.

— Σοὶ φαίνονται λοιπὸν φορτίον βαρὺ αἱ ἀδελφαί σου, Ἀρίσταρχε; Ἐγὼ ἐνόμιζον, ὅτι εἶναι εὐτυχία νὰ ἔχη τις ὄχι μόνον ἀδελφούς, ἀλλὰ καὶ ἀδελφάς.

— Ναί, ὦ Σώκρατες, καὶ ἐγὼ ἀγαπῶ πολὺ τὰς ἀδελφάς μου καὶ σέβομαι τὴν μητέρα μου, ἀλλ' εἶμαι στενοχωρημένος, διότι δὲν γνωρίζω πῶς νὰ θρέψω ὅλην αὐτὴν τὴν οἰκογένειαν ὅτε πῶς νὰ τὴν ἐνδύσω.

— Καὶ τί ἐργάζονται, Ἀρίσταρχε, αἱ ἀδελφαί σου;

— Τί ἐργασίαν νὰ κάμουν! Τῶν κορασιῶν ἡ ἐργασία ζημίαν μᾶλλον προξενεῖ εἰς τὴν οἰκογένειαν ἢ ὠφέλειαν.

— Νομίζω, Ἀρίσταρχε, ὅτι ἀρχίζω ν' ἀνακαλύπτω τὴν θεραπείαν τῶν οικονομικῶν δυσχερειῶν σου· βοήθησόν με καὶ σὺ καὶ ἴσως κατορθώσωμεν ὁμοῦ νὰ τὴν εὕρωμεν.

— Εἶμαι πρόθυμος, ὦ Σώκρατες, νὰ σέ βοηθήσω εἰς ὅ,τι θέλεις· ἂν νομιζῆς ὅτι δύναμαι ν' ἀπαιτήσω ἀπὸ τὰς δυσχερείας, αἱ ὁποῖαι μὲ στενοχωροῦν, θὰ εὐγνωμονῶ εἰς σέ ὄχι μόνον ἐγώ, ἀλλὰ καὶ αἱ ἀδελφαί μου.

— Ἰνωρίζουν ἐργασίαν τινὰ αἱ ἀδελφαί σου;

— Βεβαίως, σεβαστέ μοι διδάσκαλε· διότι ὁ πατήρ μου ἔδωκεν εἰς αὐτὰς καλὴν ἀνατροφὴν· ἀλλὰ τί ὠφελεῖ;

— Καὶ τί ἐργασίας γνωρίζουν;

— Ἰνωρίζουν νὰ ράπτουν καὶ νὰ κεντοῦν· μία γνωρίζει καὶ ζωγραφικὴν· ἄλλη γνωρίζει νὰ ὑφαίνῃ ὠραῖα ὑφάσματα.

— Ἔχεις λοιπὸν, Ἀρίσταρχε, θησαυρὸν κεκρυμμένον εἰς τὴν οἰκίαν σου καὶ προσποιεῖσαι ὅτι ἀγνοεῖς αὐτόν;

— Πιστεύω, ὦ Σώκρατες, εἰς ὅ,τι λέγεις· ἀλλὰ δὲν μοὶ φανεροῦν, σὲ παρακαλῶ, τὸν θησαυρὸν μου τοῦτον; Ἄν ἔχω θησαυρὸν κεκρυμμένον εἰς τὴν οἰκίαν μου, σημαίνει ὅτι εἶμαι πλούσιος καὶ ὁμοίως ἐγὼ μέχρι τοῦδε τὸ ἡγνούουν.

— Βεβαίωτατα, Ἀρίσταρχε, δύνασαι νὰ εἶσαι πλούσιος, ἂν πλούσιος εἶναι ὁ ἔχων τὰ πρὸς θεραπείαν τῶν ἀναγκῶν του ἀπαιτούμενα.

— Συμφωνῶ καὶ ἐγώ, ὅτι ὁ τοιοῦτος εἶναι πλούσιος· προσθέτω μόνον, ὅτι πλούσιος εἶναι ἐκεῖνος, ὅστις ἔχει ὄχι μόνον τὰ ἀπαιτούμενα εἰς τὰς ἀνάγκας του, ἀλλὰ καὶ μικρόν τι περιπλέον περίσσευμα, ὅπως βοηθῆ καὶ τοὺς ἄλλους.

— Ἐχεις δίκαιον, Ἀρίσταρχε, σ' ἐπαινῶ διὰ τὴν συμπλήρωσιν δὲν προσέθηκα ἐγὼ τὸ δεύτερον, διότι κατατάσσω μεταξὺ τῶν ἀναγκῶν τοῦ ἀνθρώπου καὶ τὴν ἐπιθυμίαν του ὅπως βοηθῆ τοὺς πάσχοντας.

— Ἀλλὰ ποῦ εἶναι ὁ θησαυρός μου, ὦ Σώκρατες; εἶμαι ἀνυπόμονος νὰ τὸν μάθω.

— Θὰ ἴδῃς αὐτὸν ἀμέσως, Ἀρίσταρχε. Ἀγόρασον ὕφασμα, ἔστω καὶ ἐπὶ πιστώσει, ἂν δὲν ἔχῃς χρήματα, καὶ δὸς αὐτὸ εἰς τὰς ἀδελφάς σου, αἱ ὁποῖαι γνωρίζουσι καλλίτερον νὰ βράπτωσι παράγγελον δὲ εἰς αὐτάς νὰ κατασκευάσωσι χιτῶνα ἢ ἄλλο τι ἔνδυμα. Αἱ ἄλλαι ἀδελφαί σου, ὅσαι γνωρίζουσι καλὸν κέντημα, ἄς κεντήσωσιν ἐνδύματα ἢ ἐπιπλα· ἡ ζωγράφος ἄς ζωγραφίσῃ εἰκόνα· εἰς δὲ τὴν ἀδελφὴν σου, ἡ ὁποία γνωρίζει νὰ ὑφαίνῃ, δὸς νῆμα, καὶ τέλος μία ἐξ αὐτῶν ἄς ἀντιγράψῃ τὰ ποιήματα τοῦ Ὀμήρου διὰ τοὺς παῖδας τοὺς φοιτῶντας εἰς τὰ σχολεῖα. Δὲν γνωρίζεις, ὦ Ἀρίσταρχε, ὅτι ἐξ ὅλων τούτων τῶν ἐργασιῶν ὄχι μόνον τὰς ἀνάγκας σας δύνασθε νὰ θεραπεύσητε καὶ τοὺς πτωχοτέρους νὰ βοηθήτε, ἀλλὰ καὶ μικρὸν περίσσευμα νὰ ἔχητε πρὸς τούτοις κατὰ μῆνα;

— Ναί, ὦ Σώκρατες, ἀλλ' ὁ κόσμος τί θὰ εἶπῃ; Δὲν εἶναι ἐντροπή αἱ ἀδελφαί τοῦ Ἀριστάρχου νὰ ἐργάζωνται διὰ νὰ τρέφωσιν;

— Πάντες οἱ φρόνιμοι πολῖται θὰ ἐπαινέσωσι τὰς ἀδελφάς σου, περὶ δὲ τῶν ἀνοήτων ἄς μὴ φροντίζωμεν διόλου τί θὰ εἶπωσι. Πῶς εἶναι ἐντροπή, Ἀρίσταρχε, νὰ ἐργάζωνται, ἀφοῦ καὶ οἱ θεοὶ αὐτοὶ τιμῶσι τὴν ἐργασίαν; ἢ ἀγνοεῖς, ὅτι ἡ Ἀθηνᾶ, ἡ θυγάτηρ τοῦ Διός, ὀνομάζεται Ἐργάνη καὶ ὅτι ὁ Ἡφαιστος ἐργάζεται ὅλην τὴν ἡμέραν μὲ τὴν σφύραν εἰς τὸ ἐργαστήριόν του; Πῶς εἶναι ἐντροπή, ἀφοῦ καὶ οἱ βασιλεῖς ἐργάζονται καὶ αἱ θυγατέρες τῶν βασιλέων; Μήπως δὲν ἀνέγνωσας, ὅτι ἡ Ναυσικᾶ, ἡ θυγάτηρ τοῦ βασιλέως τῶν Φαιάκων, ἔπλυνε τὰ φορέματα τῶν ἀδελφῶν τῆς καὶ τῶν γονέων τῆς; Μήπως ὁ Ὀδυσσεὺς δὲν κατεσκεύασε διὰ τῶν ἰδίων του χειρῶν τὸ πλοιάριόν του καὶ οἱ βασιλεῖς τῆς Περσίας δὲν ἐξέρχονται καθ' ἑκάστην εἰς κυνήγιον; ἢ νομίζεις ὅτι εἶναι ὀλιγώτερον ἐντιμὸς ἐργασία τὸ βράψιμον, τὸ κέντημα καὶ ἡ ζωγραφικὴ ἀπὸ τὸ κυνήγιον; Ἄκουσον, τέκνον μου Ἀρίσταρχε, τί λέγει ὁ σοφὸς ποιητὴς Ἡσίοδος· «ἔργον οὐδὲν ὄνειδος, ἀεργία τῶνειδος».

Ἄ Ἀρίσταρχος ἠκολούθησε τὴν συμβουλὴν τοῦ Σωκράτους καὶ

ἀπηλλάγη ἐντὸς ὀλίγων ἡμερῶν τῶν στενοχωριῶν του· ἔκτοτε δὲ ἐ-
βασίλευσεν εἰς τὴν οἰκίαν του ἡ εὐημερία καὶ ἡ χαρὰ.

Ὁ Φωκίων καὶ ἡ σύζυγος του.

Ὁ Φωκίων ἦτο ὁ ἐνδοξότατος ἐκ τῶν στρατηγῶν τῆς πατρίδος του· διεκρίθη δὲ καὶ ὡς πολιτικός ἀνὴρ διὰ τὴν σύνεσιν καὶ τὴν ἐμ-
βριθείαν του, Ὁ βασιλεὺς τῶν Μακεδόνων Φίλιππος ἐθαύμαζεν αὐτόν,
ὁ δὲ μέγας Ἀλέξανδρος τὸν ἐτίμα ἰδιαζόντως διὰ τῆς φιλίας του.
Ἄλλ' ἂν καὶ ἴστατο εἰς τοιαύτην κοινωνικὴν περιωπὴν, ἐπορίζετο
τὰ πρὸς τὸ ζῆν διὰ τῆς ἐργασίας του, ἡ δὲ σύζυγός του, ἐνάρετος
καὶ ἐκείνη καὶ μετριόφρων, δὲν ἐθεώρει ἐντροπὴν τῆς νὰ ἐκτελεῖ μόνη
τὰς οἰκιακὰς τῆς ἐργασίας.

Θελήσας ποτὲ ὁ μέγας Ἀλέξανδρος νὰ δώσῃ πρὸς τὸν Ἀθηναῖον
στρατηγὸν δεῖγμα τῆς φιλίας του, ἔπεμψε πρὸς αὐτὸν ὡς δῶρον ἑκα-
τὸν τάλαντα, δηλαδὴ ὑπὲρ τὰς 600 χιλιάδας δραχμῶν σημερινῶν.
Ἄλλ' ὁ Φωκίων ἠρώτησε τοὺς φέροντας ταῦτα πρέσβεις· «Διατί,
ἐνῶ εἶναι πολλοὶ οἱ Ἀθηναῖοι, εἰς αὐτὸν μόνον ὁ Ἀλέξανδρος στέλλει
τόσον χρυσίον ;». Ἐκεῖνοι δὲ ἀπήντησαν· «Διότι σὲ μόνον κρίνει ἄν-
δρα καλὸν καὶ ἀγαθόν». Τότε ἀπεκρίθη ὁ Φωκίων· «Ἄς μὲ ἀφήσῃ
καὶ νὰ φαίνομαι καὶ νὰ εἶμαι τοιοῦτος». Ἄλλ' οἱ πρέσβεις ἠκολού-
θησαν αὐτὸν εἰς τὸν οἶκόν του. Ἐκεῖ εὗρον τὴν σύζυγόν του ζυμώ-
νουςαν, ὁ δὲ Φωκίων ἐνώπιον τῶν ξένων μόνος ἤντησεν ὕδωρ ἐκ
τοῦ φρέατός του διὰ νὰ πλυθῇ. Ἰδόντες ἐκεῖνοι πόσον πενιχρῶς ἔζη
ὁ Ἀθηναῖος στρατηγός, ἔτι μᾶλλον ἐπίεζον αὐτὸν νὰ δεχθῇ τὸ βασι-
λικὸν δῶρον. «Πῶς εἶναι δυνατόν, ἔλεγον, ἐνῶ εἶσαι φίλος τοῦ βασι-
λέως, νὰ ζῆς τόσον εὐτελῶς ;». Ἄλλ' ὁ Φωκίων ἠρνήθη ὀριστικῶς,
διότι ἐθεώρει τιμὴν του μὲν τὸ νὰ ἐργάζεται, ἐντροπὴν του δὲ τὸ
νὰ πλουτήσῃ διὰ χρημάτων, τὰ ὁποῖα δὲν ἐκέρδησεν ὁ ἴδιος.

Βασιλόπαις σαρώνουσα τὴν εἰρκτὴν τῆς.

Ἡ δωδεκαετής Ἑλένη μὲ προφανῆ τῆς δυσάρεσκαιαν ἀνῆρχετο
πρωίαν τινὰ τὴν κλίμακα τὴν φέρουσαν ἐκ τοῦ ἐστιατορίου εἰς τὰ
ἐπάνω δωμάτια τῆς οἰκίας τῆς· ἐκράτει μὲν εἰς χεῖράς τῆς τὸ σάρω-
θρον καὶ τὸ λευκὸν χειροῦμακτρον, διὰ τοῦ ὁποίου ἐμελλε νὰ καθθα-

ρίση τὸν μικρὸν τῆς κοιτῶνα, ἀλλ' ὡς ἄνθρωποι, ὅστις ἀποστρέφεται τὴν ἐργασίαν, τὴν ὁποίαν μέλλει νὰ κάμῃ, ἤργοπόρει καὶ ἐσταμάτα εἰς ἐκάστην βαθμῖδα.

— Πρέπει νὰ σπεύσης, εἶπεν εἰς αὐτὴν ἡ μήτηρ τῆς, ἂν θέλῃς νὰ φθάσῃς ἐγκαίρως εἰς τὸ σχολεῖον· ἔχεις ἀκόμη μίαν μόνον ὥραν ἐλευθέραν· ἰδοὺ τὸ ὠρολόγιον σημαίνει τὴν ἐβδόμην.

— Ὡ μῆτερ, ἀνεφώνησεν ἡ μικρά, πόσον βαρύνομαι νὰ σαρώνω ἐκάστην πρωίαν τὸ δωμάτιόν μου, νὰ στρώνω τὴν κλίνην μου, νὰ καθαρίζω! Δὲν θὰ ἦτο προτιμότερον, ἂν ἔκαμνεν ἄλλος ἀντ' ἐμοῦ ὅλας αὐτὰς τὰς ἐργασίας; Μήπως δὲν εἶναι ἀρκετὸς κόπος εἰς ἐμὲ ἡ μελέτη τῶν μαθημάτων μου;

— Ἀλλά, τέκνον μου, τίς νὰ τὰς κάμῃ; Ἡ μικρά μας ὑπηρετριά δὲν ἐπέστρεφεν ἀκόμη ἀπὸ τὴν ἀγορὰν καὶ ἔχομεν καὶ τόσας ἄλλας ἐργασίας εἰς τὴν οἰκίαν, ὥστε μόλις ἐπαρκεῖ εἰς τὸ νὰ με βοηθῇ.

— Πόσον λυποῦμαι, διότι εἴμεθα πτωχαὶ! Ἦθελα νὰ ἦμεθα πλούσιαι, νὰ εἴχομεν ὑπὸ τὰς διαταγὰς μας πολλὰς ὑπηρετριάς καὶ ὑπηρετάς.

— Ἀλλὰ νομίζεις, ὅτι καὶ τὰς πλουσίας κόρας δὲν ἀναγκάζουν αἱ μητέρες τῶν νὰ ἐργάζωνται; Ἡ καλῶς ἀνατεθραμμένη κόρη πρέπει νὰ συνειθίσῃ εἰς ὅλα....

— Τότε λοιπὸν ἐπεθύμουν νὰ ἦμην κόρη βασιλέως· αἱ θυγατέρες τῶν βασιλέων δὲν ἐργάζονται ποτέ.

— Εἶναι ἀνόητος ὁ πόθος σου· ἀλλὰ καὶ βασιλόπαις ἐὰν ἦσο, νομίζεις, ὅτι θὰ ἦτο τάχα περιττὸν νὰ συνειθίσῃς εἰς οἰκιακὰς ἐργασίας; Ἦδύναντο νὰ σοὶ χρησιμεύσωσιν εἰς ἡμέρας ἀνάγκης.

— Νὰ μοὶ χρησιμεύσωσιν! Ἀλλ' εὐρέθη ποτὲ καμμία βασιλόπαις εἰς τὴν ἀνάγκην νὰ κάμῃ τόσον κοπιαστικὰς ἐργασίας! Τόσον ταπεινάς!

— Τοῦτο σημαίνει τέκνον μου, ὅτι ὀλίγιστα ἔμκθες ἔως τῶρα ἐκ τῆς ἱστορίας καὶ ὅτι ἔχεις ἀκόμη νὰ διδαχθῆς πολλὰ. Ὑπάγε, διευθέτησον τὸ δωμάτιόν σου καὶ ἐλθὲ κατόπιν κάτω· θὰ σοὶ δείξω μίαν εἰκονογραφίαν, ἡ ὁποία θὰ διεγείρῃ πολὺ τὸ ἐνδιαφέρον σου.

— Εἶναι ἀπὸ τὴν συλλογὴν ἐκείνην τῶν εἰκόνων, τὴν ὁποίαν σοὶ ἀφῆκεν ὡς κληρονομίαν ὁ πάππος μου;

— Ναί.

Τώρα κάπως προθυμότερον ἀνῆλθεν ἡ Ἐλένη εἰς τὸ δωμάτιόν τῆς,

διότι είχε μέγαν πόθον νὰ ἴδῃ τὰς εἰκόνας ἐκεῖνας· πρὸ ὀλίγου εἶχε λάβει αὐτὰς ἡ μήτηρ της καὶ δὲν τὰς εἶχεν εἰσέτι δείξει εἰς αὐτήν, ἀλλ' εἶχεν εἶπει, ὅτι ἦσαν πολυτιμότεραι ἢ ἂν ἦσαν συλλογὴ ἀδαμάντων ἢ μαργαριτῶν.

Ἄφου λοιπὸν ἐτακτοποίησε τὸ δωμάτιόν της, ἔσπευσεν ἄνευ ἀργοπορίας εἰς τὴν τραπεζαρίαν· ἡ μήτηρ της εἶχεν ἤδη ἐκτεθειμένην τὴν εἰκόνα πλησίον τοῦ παραθύρου.

— Παρατήρησον αὐτὴν καλῶς, εἶπεν εἰς τὴν θυγατέρα της, καὶ εἰπέ μοι τί βλέπεις ;

— "ὦ, εἶπεν ἡ Ἑλένη θαυμάζουσα· βλέπω κόρην ὠραίαν καὶ ἕξανθήν· ἡ κόμη της πίπτει ὀπισθὲν της λυτῇ. Καὶ πόσον πλουσία καὶ ὠραία κόμη εἶναι! Ἄλλὰ καὶ τὰ ἐνδύματα τῆς κόρης αὐτῆς εἶναι πολυτελεῖ· καὶ ὅμως, περιέργον, φορεῖ λευκὴν ποδιὰν καὶ ἔχει ἀνασηκωμένον ἐμπρὸς τὸ φόρεμά της... κρατεῖ καὶ εἰς τὰς χεῖράς της σάρωθρον... σαρώνει !

— Ἄλλ' ἰδὲ καὶ τὸ δωμάτιον, ἐντὸς τοῦ ὁποίου εὐρίσκεται.

— Φαίνεται σκοτεινὸν καὶ μελαγχολικὸν τὸ δωμάτιον· ἀντὶ δροφῆς ἔχει θόλον βαθὺν καὶ κάτω τὸ δάπεδον εἶναι ἐστρωμένον μὲ πλάκας, ὅπως τὸ μαγειρεῖόν μας. "ὦ ! καὶ ἡ θύρα του κλείει μὲ μοχλόν !... Ὁμοιάζει μᾶλλον πρὸς δεσμοτῆριον...

— Ὁρθῶς ἐμάντευσας· εἶναι δεσμοτῆριον.

— Δεσμοτῆριον ! Ἄλλὰ τί κακὸν ἔκαμεν ἡ ὠραία αὕτη κόρη, ὥστε νὰ τὴν κλείσουν εἰς τὸ δεσμοτῆριον ; Φαίνεται τόσον ἀγαθὴ, τόσον ἀθώα !

— Πραγματικῶς ἦτο ἀγαθὴ καὶ ἀθώα κόρη ἡ δεκαεξαέτις Μαρία Θηρεσία, ἀλλ' ἦτο θυγάτηρ βασιλέως.

— Θυγάτηρ βασιλέως ; Καὶ δι' αὐτὸ τὴν ἔκλεισαν εἰς τὸ δεσμοτῆριον ;

— Ναί· ἡ ἱστορία της εἶναι λυπηρὰ, ἀλλ' εἶναι συγχρόνως καὶ διδακτικωτάτη.

— "ὦ, εἰπέ μοι τὴν ἱστορίαν της, μήτηρ, σὲ παρακαλῶ, ἀνεφώνησεν ἡ μιερὰ· ὅσον περισσότερον παρατηρῶ τὴν ὠραίαν αὐτὴν κόρην, τόσον ἀξιαγάπητον τὴν εὐρίσκω.

— Δὲν σοὶ εἶπον, ὅτι θὰ διεγείρῃ τὸ ἐνδιαφέρον σου ἡ εἰκὼν αὕτη ; παρετήρησεν ἡ μήτηρ, καὶ ἤρχισεν ὡς ἐξῆς τὴν διήγησίν της·

—Πρὸ ἐνὸς περιπίου αἰῶνος ἐβασίλευεν ἐν Γαλλίᾳ ὁ Λουδοβίκος δέκατος ἕκτος καὶ ἡ σύζυγος αὐτοῦ Μαρία Ἀντωνέττα· δὲν ἦσαν μὲν κακοὶ βασιλεῖς, ἀλλ' ἠγάπων πολὺ τὰς διασκεδάσεις, ὥστε διήρχοντο τὸν βίον των ἀμέριμνοι, λητμονοῦντες ὅτι πρῶτιστον καθήκον τῶν ἱσταμένων τόσοι ὑψηλὰ εἶναι νὰ φροντίζωσι περὶ τῆς εὐδαιμονίας τοῦ λαοῦ των. Οἱ βασιλεῖς εἶναι περιβεβλημένοι μὲ πλοῦτον καὶ μὲ δόξαν, ἀλλὰ φέρουσιν ἐπίσης καὶ εὐθύνας βαρείας· ἐκεῖνοι ὅμως οὐδέποτε ἐσκέπτοντο αὐτάς, ἀλλ' ἐσπατάλων τὸν δημόσιον πλοῦτον εἰς ματαιότητας καὶ ἐλησμόνουσι ὅτι ὁ λαὸς καθ' ὄλον τὸ ἐκτετραμένον αὐτῶν βασιλείου ἐπασχε καὶ ἐστερεῖτο. Διὰ τοῦτο ὁ λαὸς ἤρχισε νὰ μὴ ἀγαπᾷ τὸν βασιλέα Ἡσθάνθη τότε ἐκεῖνος τὸ σφάλμα του καὶ προσεπάθησε νὰ διορθωθῆ, ἀλλ' ἦτο ἀργά· εἶχε πλέον ἐξαγριωθῆ ὁ λαὸς ἐναντίον του καὶ ἐξερράγη ἐπανίστασις. Ὁ ὄχλος τότε μὴ ἔχων πλέον νὰ φοβηθῆ τοὺς νόμους καὶ ὠθούμενος ὑπ' ἀνθρώπων, οἵτινες ἐζήτουν νὰ καταργήσωσι τὴν βασιλείαν, περιεκύλωσε τὰ ἀνάκτορα καὶ ἀπήτησε νὰ παραδοθῆ εἰς αὐτὸν ὁ βασιλεὺς. Ὁ βασιλεὺς ἀντέστη, ἀλλὰ τὸν συνέλαβον· συνέλαβον ἐπίσης τὴν σύζυγον αὐτοῦ καὶ τὰ δύο τέκνα του καὶ τὴν ἀδελφὴν του· ὅλους δὲ ὁμοῦ ἔκλεισαν ἐντὸς δεσμοτηρίου.

Καὶ κατ' ἀρχὰς μὲν ἡ βασιλικὴ οἰκογένεια ἠλπίζεν, ὅτι ἤθελε λυτρωθῆ ἐκ τῶν χειρῶν τῶν διωκτῶν της, ἀλλ' ὅτε εἶδε τὸ ἀδύνατον, ὑπετάγη εἰς τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ· καὶ ὁ μὲν βασιλεὺς διήρχετο τὰς ἡμέρας του διδάσκων τὴν θυγατέρα του καὶ τὸν μικρὸν τοῦ υἱόν, ἡ δὲ βασίλισσα καὶ ἡ ἀδελφὴ τοῦ βασιλέως κατεγίνοντο εἰς τὴν ραπτικὴν· συνείθιζον ἐπίσης καὶ τὴν μικρὰν Θηρεσίαν εἰς τὸ νὰ ράπτῃ. Ἐνίοτε ὁ βασιλεὺς ἀνεγίνωσκεν εἰς ἐπήκοον ὄλων εὐχάριστόν τι ἀνάγνωσμα ἢ σοβαρὰν τινα θρησκευτικὴν μελέτην καὶ οὕτως ἐλησμόνουσι τὰς θλίψεις των διὰ τῆς ἐργασίας καὶ εὔρισκον ἀνακούφισιν, προσπαθοῦντες νὰ παραμυθῶσιν ἀλλήλους ἐν τῇ συμφορᾷ.

Ἄλλ' ἡμέραι σκληρότεραι ἐπεφυλάσσοντο εἰς αὐτούς· μετὰ τινα καιρὸν ἐξήγαγον τὸν βασιλέα ἐκ τοῦ δεσμοτηρίου διὰ νὰ τὸν δικάσωσιν, ἀλλὰ καταδικάσαντες αὐτὸν ἀδίκως εἰς θάνατον τὸν ἀπεκεφάλισαν ἐπὶ τῆς λαμητόμου. Κατόπιν ἦλθεν ἡ σειρά τῆς βασιλίσσης· καὶ αὐτὴν ἀπεκεφάλισαν, ὥστε ἡ βασιλόπαις Μαρία Θηρεσία ἐγκατελείφθη μόνη εἰς τὴν εἰρηκτὴν.

—'Αλλά δὲν εἶχε μαζί τὴν θείαν τῆς καὶ τὸν μικρὸν τῆς ἀδελφόν:

— Τὴν θείαν τῆς καί, τὸν ἀδελφόν τῆς ὄχι· διότι, ὅταν κατεδί-
κασαν τὸν βασιλέα εἰς θάνατον, ἐχώρισαν τὸν ὀκταετῆ υἱὸν ἀπὸ τῆς
μητρὸς του καὶ ἔκλεισαν αὐτὸν εἰς ἄλλην ἰδιαιτέραν εἰρηκτὴν.

—'Ω, τί κακοὶ ἄνθρωποι!

— Τὸ ἔκαμαν, διότι αὐτὸς ἔμενε τότε ὡς διάδοχος τοῦ θρόνου ὁ
ἐπίδοξος βασιλεὺς τῆς Γαλλίας καὶ ἐφοβοῦντο μήπως οἱ φίλοι τῆς
οἰκογενείας του κατορθώσουν νὰ ἐλευθερώσουν αὐτόν· ἐφρόντισαν λοι-
πὸν νὰ λάβουν ὅλα τὰ μέτρα, ὅπως ἐπιτηρώσι τὸν μικρὸν Λουδοβί-
κον αὐστηρότερον.

—'Εγνώριζεν ἡ Μαρία Θηρεσία τὸν θάνατον τῶν γονέων τῆς ;

—'Οχι, εὐτυχῶς, τὸν ἠγνόει· ἀλλ' οὔτε μετὰ τῆς θείας τῆς ἀφῆ-
καν αὐτὴν νὰ συμβιώσῃ ἐπὶ πολὺ, διότι καὶ τὴν ἀδελφὴν τοῦ βασι-
λέως ἀπεκεφάλισαν· τότε δὲ ἡ δεκαεξαετής Μαρία Θηρεσία ἔμεινεν
ἐντελῶς μόνη εἰς τὴν εἰρηκτὴν τῆς.

— Πόσον καιρὸν ἔμεινεν ἐκεῖ ;

—'Ἐμεινεν ἐπὶ ἓν καὶ ἥμισυ ἔτος· ὅταν δὲ ἠλευθερώθη, ἔγραψε τὰ
ὅσα ὑπέστη κατὰ τὰς θλιβεράς ἐκεῖνας ἡμέρας. Εἰς τὸ βιβλίον τῆς
ἀναγινώσκομεν ἐπίσης καὶ τὰ ἐξῆς· « Δὲν εἶχ' ἄνθρωπον εἰμὴ τὰ ἀπολύ-
τως ἀναγκαῖα εἰς τὸν καθημερινὸν μου βίον, ἀλλὰ καὶ αὐτὰ μαί, τὰ
ἠρνοῦντο ἀγρίως. Ἐνὸς μόνον δὲν μ' ἐστέρουν· μοὶ παρεῖχον ὕδωρ
καὶ σάπωνα καὶ ἐσάρωνον καὶ ἐκαθάριζον καθ' ἐκάστην πρῶϊαν τὸ
δωμάτιόν μου ».

—'Ἐχεις λοιπὸν, κόρη μου, ἐνώπιόν σου τὴν εἰκόνα νεάνιδος ἀβράς,
ἣτις ὑπῆρξε θυγάτηρ βασιλέως καὶ ἐγγονὴ αὐτοκρατείας. Ἡ ἐκ
μητρὸς μάμμη αὐτῆς, ἡ Μαρία Θηρεσία ἦτο αὐτοκράτειρα ἐνδοξος
καὶ μεγάλη ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῶν νεωτέρων χρόνων. Ἄλλὰ σὲ ἐρωτῶ
κατὰ τὰς ἡμέρας ἐκεῖνας τῶν δοκιμασιῶν, τί συνετέλεσεν εἰς τὸ νὰ
καταστήσῃ τὸν βίον τῆς ἐγκαταλελειμμένης ἐκείνης κόρης ὀλιγώτε-
ρον δυσάρεστον, ὀλιγώτερον φοβερόν ; Μήπως ἡ ἐνδοξος καταγωγὴ
τῆς ; Ἡ αἱ ἀναμνήσεις τῆς πολυτελείας καὶ τῆς λαμπρότητος, ἐν
μέσῳ τῶν ὁποίων ἀνετράφη ; Ὁχι· οὐδὲν ἄλλο εἰμὴ ἡ γνῶσις τῶν
οἰκιακῶν ἀσχολιῶν. Ἐγνώριζε νὰ διατηρῇ τὴν εἰρηκτὴν τῆς καθάριον
καὶ ἀναμφιβόλως εἶχε προσέξει εἰς τοῦτο· εἶχε μάθει ἴσως τοῦτο, ὅτε
εἶζη περιστοιχιζομένη ὑπὸ θεραπεινίδων καὶ θαλαμηπόλων, αἵτινες

ἔργον τῶν εἶχον νὰ προλαμβάνωσι καὶ τὰς ἐλαχίστας ἐπιθυμίας τῆς.

— Βλέπεις λοιπόν, Ἐλένη μου, ὅτι δὲν εἶναι ποτὲ περιττὸν εἰς τὴν γυναῖκα, εἴτε ὑψηλὰ ἴσταται κοινωνικῶς εἴτε χαμηλὰ, νὰ γνωρίζῃ καὶ οἰκιακὰς ἐργασίας; Εἶσαι μικρὰ ἔτι καὶ δὲν δύνασαι νὰ ἐννοήσῃς ὅπόσον σοβαρὰν σημασίαν ἔχουσιν αὗται διὰ τὸν μετέπειτα βίον τῆς. Ἄλλ' ἐνθυμοῦ, τέκνον μου, ὅτι γυνὴ λεπτῆς καὶ ἐπιμεμελημένης ἀνατροφῆς δὲν εἶναι ἐκείνη, ἣτις γίνεται πρόξενος φροντίδων πολλῶν, εἰς τοὺς μετ' αὐτῆς συμβιοῦντας, ἀλλ' ἡ γνωρίζουσα νὰ συμμορφῶται πρὸς τὰς περιστάσεις. Ἡ γυνὴ, ἣτις δύναται νὰ ζῆ ἀξιοπρεπῶς καὶ ἐν τῇ πτωχείᾳ, ὅπως καὶ ἐν τῷ πλούτῳ, καθιστᾷ εὐτυχεῖς τοὺς περὶ ἑαυτήν. Καὶ πόσα δύσκολα, πόσα δυσάρεστα καθήκοντα ἔχει ἡ γυνὴ νὰ ἐκτελέσῃ κατὰ τὸν βίον τῆς! Καὶ νὰ τὰ ἐκτελέσῃ μὲ ὑπομονὴν καὶ εὐχαρίστησιν· διότι τὸ πρῶτιστον αὐτῆς καθήκον εἶναι νὰ λησμονῇ ἑαυτὴν χάριν τῶν ἄλλων. Ἄν δὲ αἰσθάνηται πραγματικῶς πόσον ὠραία εἶναι ἡ ἀποστολὴ τῆς αὐτῆς, τότε καὶ ὅταν ἀκόμη εἶναι ἠναγκασμένη νὰ ἐκτελῇ κοπιαστικὰς ἐργασίας, τὰς ἐκτελεῖ μὲ τόσῃν χάριν, ὥστε σκορπίζει πέριξ τῆς τὴν εὐλογίαν καὶ τὴν χαρὰν.

Ἡ Ἐλένη μὲ τοὺς δύο τῆς βραχίονας περιέβαλε τὴν μητέρα τῆς καὶ ἐναγκαλισθεῖσα αὐτὴν τρυφερῶς τὴν ἠὲχαρίστησε διὰ τὴν διήγησίν τῆς· ἀνεχώρησε δὲ σκεπτικῆ εἰς τὸ σχολεῖον. Ἐκτοτε ὄχι μόνον τὸ δωμάτιόν τῆς ἐτακτοποιεῖ προθυμότατα, ἀλλὰ καὶ εἰς πολλὰς ἄλλας ἐργασίας ἐβοήθει τὴν μητέρα τῆς.

Ἀπέκτησε δὲ βαθμηδὸν τόσῃν ἰκανότητά εἰς τοῦτο, ὥστε συχνὰ ἡ μήτηρ τῆς ἀπεκάλει αὐτὴν «δεξιάν τῆς χειρᾶς».

Ἡ σὺφρων γυνὴ κατὰ τὸν Σολομῶντα.

Γυναῖκα ἀξίαν τίς θέλει εὑρεῖ, διότι τοιαύτη εἶναι τιμιωτέρα πολὺ ἀπὸ τοὺς μαργαρίτας!

Ἡ καρδιά τοῦ ἀνδρός τῆς ἀναπαύεται εἰς αὐτήν, καὶ δὲν θέλουσι λείψει τὰ ἀγαθὰ ποτὲ ἀπ' αὐτῆς.

Θέλει προξενήσει εἰς αὐτὸν καλὸν καὶ ὄχι κακὸν ὄλας τὰς ἡμέρας τῆς ζωῆς τῆς.

Ζητεῖ μαλλίον καὶ λινάριον καὶ ἐργάζεται εὐχαρίστως μὲ τὰς χεῖρας τῆς.

Σηκώνεται, ἐνῶ εἶναι ἀκόμη νύξ καὶ διαμοιράζει τὸ φαγητὸν εἰς ὄλους τοὺς οἰκιακοὺς τῆς καὶ τὰς ἐργασίας εἰς τὰς θεραπαινίδας τῆς.

Βάλλει τὰς χεῖράς τῆς εἰς τὸ ἀδράκτιον καὶ κρατεῖ εἰς τὴν χεῖρά τῆς ἡλακάτην.

Ἄνοίγει τὴν χεῖρά τῆς εἰς τοὺς πτωχοὺς, καὶ ἀπλώνει αὐτὰς πρὸς τοὺς ἐνδεεῖς.

Δὲν φοβεῖται τὴν χιόνα διὰ τοὺς οἰκιακοὺς τῆς, διότι ὄλοι οἱ ἰδιοκοὶ τῆς εἶναι ἐνδεδυμένοι διπλᾶ.

Κάμνει διὰ τὸν ἑαυτὸν τῆς σκεπάσματα. Ἰσχύν καὶ εὐπρέπειαν εἶναι ἐνδεδυμένη, καὶ ὅποιαιδέποτε περιστάσεις καὶ ἂν εὕρωσιν αὐτήν, εἶναι εὐχαριστημένη.

Ἄνοίγει τὸ στόμα τῆς μὲ σοφίαν καὶ ὁμιλεῖ πρὸς ὄλους μὲ εὐμένειαν.

Ἐπικροπνεῖ εἰς τὴν κυβέρνησιν τῆς οἰκίας τῆς καὶ δὲν τρώγει τὸν ἄρτον τῆς ὀκνηρίας.

Τὰ τέκνα τῆς μακαρίζουσιν αὐτήν, καὶ ὁ ἀνὴρ αὐτῆς παρομοίω ἐπαινεῖ αὐτήν.

Ψευδῆς εἶναι ἡ χάρις καὶ μάταιον τὸ κάλλος· ἡ γυνὴ ἡ φοβουμένη τὸν Κύριον αὐτὴ θέλει ἐπαινεῖσθαι.

Δότε εἰς αὐτὴν ἀπὸ τῶν καρπῶν τῶν χειρῶν τῆς καὶ τὰ ἔργα αὐτῆς ὡς τὴν ἐπαινώσιν εἰς ὄλους τοὺς ἀνθρώπους.

Ἡγεμονίς φίλεργος καὶ ἐλεήμων.

Πολλαὶ ἡγεμονίδες τῶν καθ' ἡμᾶς χρόνων, ἔλκουσαι τὸ γένος εἰς ἐπιφανῶν βασιλικῶν οἰκῶν, δὲν ἀπχζιοῦσι νὰ ἐργάζωνται· δύνανται δὲ νὰ χρησιμεύσωσιν ὡς παράδειγμα ἀξιολίμητον εἰς πολλὰς κόρας μὴ εὐπόρους. Μεταξὺ αὐτῶν ἀναφέρομεν τὴν νεωτάτην νῦν θυγατέρα τοῦ βασιλέως τῆς Ἀγγλίας, τὴν πρὸ μικροῦ νυμφευθεῖσαν τὸν ἀνεψιὸν τοῦ ἡμετέρου βασιλέως. Ἡ ἡγεμονίς αὕτη ὠραία, εὐφροσύνη καὶ χαρίεσσα, διακρίνεται ἐπὶ ἀγαθοεργίᾳ· εἶναι εὐτυχῆς, ὡσάκις δύναται νὰ ἔρχηται ἀρωγὸς εἰς τοὺς ἐνδεεῖς. Ἡ μήτηρ αὐτῆς, παρῆχεν εἰς αὐτὴν ἐπιχορηγήσιν χάριν τῶν ἰδίων τῆς ἐξόδων, ἀλλὰ τὸ πλεῖστον αὐτῆς ἡ φιλελεήμων κόρη ἔδαπάνη ὑπὲρ ἀγαθοεργῶν σκοπῶν. Ἐπειδὴ δὲ οἱ ἐνδεεῖς τοὺς ὁποίους ἀνεκούφιζεν ἦσαν πολλοί, συχνότατα τὸ κεφάλαιόν τῆς

ἀπέβαιναν ἀνεπαρκές· διὰ τοῦτο ἡ εὐγενὴς κόρη εἶχεν εὖρει μέσον, ὅπως αὐξάνη αὐτὸ διὰ τῆς ἐργασίας της· κατεσκευάζε δηλαδὴ ἐργόχειρα τόσον κομψά, ὥστε ἐπωλοῦντο ταῦτα ἀδρῶς εἰς τὰς φιλανθρωπικὰς ἀγοράς, διὰ δὲ τοῦ τιμήματος αὐτῶν ἐπολλαπλασίαζε τὰς ἀγαθοεργίας της. Δὲν ἐπιδίδει δὲ μόνον εἰς λεπτὰ καὶ ὠραῖα ἐργόχειρα. Ἔχει καὶ τάλαντον καλλιτέχνιδος καὶ εὐδοκιμεῖ καὶ ὡς φωτογράφος· προσθέτομεν ἐπίσης ὅτι, ὡς ὁμολογεῖ ἡ ἰδία, χωρὶς διόλου νὰ ἐντρέπηται, εἶναι καὶ ἀρίστη μαγειρίσσα.

Τὸ κάτοπτρον καὶ ἡ πρὸς τοὺς νέους παραγγελία τοῦ Σωκράτους,

Ὁ Δίβιγιστων, ὁ ἐξερευνητὴς τῆς Ἀφρικῆς, ἀναφέρει, ὅτι κατὰ τὰ πρῶτα αὐτοῦ ταξείδια μεταξὺ τῶν ἀγρίων καὶ ἀπολιτίστων φυλῶν τῶν τροπικῶν τὸ μικρὸν του κάτοπτρον διήγειρε περιέργειαν καὶ ἐνδιαφέρον μέγιστον· αἱ γυναῖκες πρὸ πάντων συνέρρεον εἰς τὴν σκηνὴν του καὶ παρεκάλουν αὐτὸν νὰ τὰς ἀφήσῃ νὰ ἴδωσι τὸ πρόσωπόν των· ἐκεῖνος δὲ μὲ τὴν χαρακτηριζούσαν αὐτὸν καλοκαγαθίαν οὐδέποτε ἤρνεῖτο τὴν μικρὰν ταύτην χάριν. Θέλων μάλιστα νὰ ἀφήσῃ αὐτάς νὰ θαυμάσωσιν ἐν ἀνέσει τὸν ἑαυτῶν των, ἀπεσύρετο εἰς γωνίαν τινὰ τῆς σκηνῆς του καὶ προσεποιεῖτο, ὅτι ἀνεγίνωσκεν.

Καὶ κατ' ἀρχὰς μὲν αἱ ἀφελεῖς Ἀφρικαναὶ ἠρώτων ἡ μία τὴν ἄλλην πρὸ τοῦ κατόπτρου· «Ἄρά γε ἐγὼ εἶμαι ἢ μήπως εἶσαι σύ;» Ἀφοῦ δὲ ἐπέθετο ἡ ἐρωτῶσα, ὅτι τὸ πρόσωπον, τὸ ὅποσον ἔβλεπεν, ἦτο πράγματι ἰδικόν της ἀνεφώνει· «Ἄλλὰ λοιπὸν δὲν εἶμαι ὠραία!» Ἰδὲ πόσον πλατὺ στόμα ἔχω! Καὶ πόσον μέγала ὦτα! Ἄλλ' οὔτε ἡ ῥίς μου δὲν μοὶ ἀρέσκει· καὶ αὐτὴ εἶναι πλατεῖα καὶ χονδρὴ!»

Ἡμέραν τινὰ νεῦνις ἐκ τῆς φυλῆς τῶν Μοχολολὸς διαβαίνουσα πρὸ τῆς σκηνῆς τοῦ Δίβιγιστῶνος εἶδε διὰ τῆς ἠνεωγμένης θυρίδος τὸν σοφὸν κύπτοντα ἐπὶ τοῦ βιβλίου του καὶ ἀφιερωμένον εἰς μελέτας· εὗρε λοιπὸν τὴν εὐκαιρίαν κατάλληλον, ὅπως παρατηρήσῃ ἑαυτὴν μόνη καὶ ἐν πληρεῖ ἀνέσει. Εἰσελθοῦσα ἀκροποδητὴ εἰς τὴν σκηνὴν ἐστάθη πρὸ τοῦ κατόπτρου, καὶ πεπεισμένη ὅτι ἐκεῖνος δὲν τὴν ἔβλεπεν, ἔηκε πρὸ αὐτοῦ μορφασμοὺς διαφόρους· ἐστράφη καὶ πλα-

γίως και κατά μέτωπον και ἐξήτασεν ἑαυτὴν παντοιοτρόπως, τέλος δὲ ἀνεφώνησε περίλυπος· «Κρίμα ! Μοῦ εἶπον μίαν φοράν, ὅτι εἶμαι ἄσχημος καὶ ἐθύμωσα· τώρα ὅμως βλέπω ὅτι δὲν ἔπρεπε νὰ θυμώσω, διότι εἶναι ἀλήθεια, ὅτι εἶμαι ἄσχημος».

Τὸ κάτοπτρον λοιπὸν εἰς χεῖρας τῶν ἀπολιτίστων ἐκείνων Ἀφρικανίδων ἀπέβαινε πολὺ ὀλιγώτερον ἐπικίνδυνον ἢ ὅ,τι ἀποβαίνει εἰς ἡμᾶς· διότι σπανιώτατα συμβαίνει εἰς τὰς νεάνιδας τῆς πεπολιτισμένης κοινωνίας μας νὰ φθάσῃσι πρὸ τοῦ κατόπτρου εἰς συμπεράσματα παρόμοια. Ἄπ' ἐναντίας, εὐρίσκουσι πάντοτε, ὅτι εἶναι ὠραῖαι καὶ ἀπαιτοῦσι νὰ θαυμάζωνται ἀπὸ ὅλους· πείθονται μάλιστα πρὸ τοῦ κατόπτρου, ὅτι ὑπερέχουσιν ὅλας τὰς ὀμηλικούς των κατὰ τὴν χάριν καὶ τὴν καλλονήν.

Τὸ κάτοπτρον τοῦ Λιβιγιστῶνος ἐνθυμίζει εἰς ἡμᾶς τὴν παραγγελίαν, τὴν ὁποίαν ἔδιδεν ὁ Σωκράτης εἰς τοὺς νέους· «Ἐσωπυρίζεσθε ἔλεγεν εἰς αὐτοὺς ὁ μέγας φιλόσοφος, καὶ ἂν μὲν εἴσθε ὠραῖοι, στολίζετε τὴν ὠραιότητά σας διὰ τῆς ἀρετῆς, ἂν δὲ εἴσθε ἄσχημοι, διορθώνετε τὴν ἀσχημίαν σας πάλιν διὰ τῆς ἀρετῆς». Ἐξετάζετε δηλαδὴ τὸν ἑαυτὸν σας, ὡς ἂν εἴσθε ξένοι πρὸς σᾶς καὶ προσπαθεῖτε νὰ εὐρίσκητε οὐχὶ τὰ προτερήματα, ἀλλὰ τὰ ἐλαττώματά σας. Ὅταν δὲ τὰ εὕρητε φροντίσατε νὰ διορθώσητε αὐτά· διότι μόνον κατὰ τὴν νεαρὰν ἡλικίαν εἶναι εὐκόλον ν' ἀπαλλαγῇ τις τῶν ἐλαττωμάτων του· καθ' ὅσον ὁ χρόνος προβαίνει, αἱ κακκί ἐξεις ριζοῦνται ἐπὶ μᾶλλον καὶ μᾶλλον καὶ ἀποβαίνουσιν ἀναπόσπαστα τοῦ χαρακτῆρος γνωρίσματα. Τοῦτο ἐνωρίτατα συνησθάνθη ὁ Ἀμερικανὸς Φραγκλῖνος καὶ ἐφήρμοσεν εἰς ἑαυτὸν τὴν παραγγελίαν τοῦ Σωκράτους διὰ τοῦ ἐξῆς πρακτικοῦ μέσου.

Κατέγραψεν ἐν μιᾷ στήλῃ ὅλα τὰ ἐλαττώματα, ὅσα ἀνεκάλυψεν ὅτι εἶχε, καὶ ἐν ἐτέρᾳ ὅλα τὰ προτερήματα, ὅσα ἐπεθύμει νὰ ἀποκτήσῃ· ἔγραψε λόγου χάριν τὰ ἐξῆς·

Ἐγωϊσμός.....	Ἀνταπάρνηοις
Ὀκνηρία.....	Ἐργατικότης
Ἀπειθεια εἰς τοὺς ἀνωτέρους...	Ἐπακοή
Φιλαρέσκεια.....	Ἀπλότης
Φιλοκατήγορον.....	Ἐπεικεία

Περίεργεια	Φιλομάθεια
Οίησις	Μετροοφροσύνη
Ψευδολογία	Φιλαλήθεια
Ἀπερισκεψία	Σύνεσις
Ἄστασία	Ἐπιμονή εἰς τὸ καλόν
Ἀνυπομονησία	Ἵπομονή
Ὁξυθυμία	Πῆρότης

Ἐξετάζων δὲ αὐστηρῶς καθ' ἑκάστην ἐσπέραν τὰς πράξεις του, ἐσημείου εἰς τίνας κακίας ὑπέπεσε κατὰ τὸ διάστημα τῆς ἡμέρας καὶ πρὸς τίνας ἐκ τῶν ἀρετῶν προσήγγισε περισσότερο.

Ὁ δὲ Φραγκλῖνος ἐκεῖνος ὁ προσπαθῶν μετὰ τύσης ἀκριβείας νὰ βελτιώῃ ἑαυτόν, ἔγεινε μέγας ἀνὴρ καὶ διεκρίθη μεταξὺ τῶν συμπατριωτῶν του ἐπὶ παιδείᾳ καὶ ἐπὶ ἀρετῇ. Καίτοι ἐγεννήθη ἐκ γονέων πτωχοτάτων, κατώρθωσε διὰ τῆς ἐργατικότητός του νὰ γείνη πλούσιος καὶ διὰ τῆς φιλομαθείας του σοφός· τοῦτο δὲ εἶναι μία ἐτι ἀπόδειξις ποῦ δύναται νὰ φέρῃ τὸν ἄνθρωπον ἢ θέλῃσις, ὅταν ἐφαρμύξῃ αὐτὴν εἰς τὴν ἐξάσκησιν τῆς ἀρετῆς.

Καὶ κατ' ἀρχὰς μὲν ἦτο ἀπλοῦς ἐργάτης εἰς τυπογραφεῖον· διεκρίνετο ὅμως διὰ τὴν ἀκάματον φιλοπονίαν του καὶ διὰ τὴν λιτότητά του· εἶχεν ἐπίσης συνηθίσει ἐνωρὶς εἰς τὴν οἰκονομίαν. Διὰ τῶν τριῶν λοιπῶν τούτων ἀρετῶν κατώρθωσε βαθμηδὸν ν' ἀποκτήσῃ πειρουσίαν· προϊόντος δὲ τοῦ χρόνου ν' ἀναδειχθῇ ὁ ἴδιος διευθυντὴς μεγάλου τυπογραφείου.

Ἡ φιλομαθεία του ἦτο ἑκτακτος· ἀπὸ τῆς παιδικῆς του ἡλικίας, ἂν καὶ ἦτο ἠναγκασμένος νὰ πορίζηται τὰ πρὸς τὸ ζῆν διὰ τῆς ἐργασίας, οὐδέποτε ἔπαυσε μελετῶν. Ἄνεδειχθη δὲ ὄχι μόνον ἐπιστήμων μέγας, ἀλλὰ καὶ φιλόσοφος καὶ πολιτικὸς ἀνὴρ ἔξοχος. Ὡς ἀρχὴν του ἐπρέσβευεν ὅτι ὁ ἀγαθὸς πολίτης ὀφείλει νὰ δαπανᾷ τὴν δραστηριότητά του εἰς τὸ νὰ γίνηται ὠφέλιμος εἰς τοὺς ὁμοίους του. Διὰ τοῦτο, ὅτε ἀνῆλθεν εἰς τὰ ἀνώτατα ἀξιώματα τῆς πατρίδος του, ἐνησχολήθη εἰς ἔργα κοινωφελῆ· ἱδρυσεν λύκεια, νοσοκομεῖα, βιβλιοθήκας, Ἀκαδημίας, συλλόγους, ἐφημερίδας.

Ἐφθασε δὲ ζῶν βίον λιτόν, ἐγκρατῆ καὶ ἐργατικώτατον εἰς γῆρας βαθύ, ἀπολαύων δόξης πολλῆς καὶ τιμῶν παρὰ τῶν συμπατριωτῶν

του. Ὄταν δὲ ἀπέθανεν, οἱ Ἀμερικανοὶ εἰς ἐκδήλωσιν τῆς γενικῆς θλίψεως, ἦν ἐπροξένησεν ὁ θάνατός του, ἐψήφισαν πένθος δημόσιον.

Ἡ ἐνίρρετος Χειλωνίς.

Ἐβασίλευσέ ποτε εἰς τὴν ἀρχαίαν Σπάρτην ὁ Λεωνίδα, ὁμώνυμος τοῦ ἀθανάτου στρατηγοῦ τῶν ἐν Θερμοπύλαις πεσόντων τριακοσίων Σπαρτιατῶν· εἶχε δὲ θυγατέρα ὀνομαζομένην Χειλωνίδα· ταύτην ὑπάνδρευσε μετὰ τοῦ Κλεομβρότου, ὅστις κατήγετε καὶ αὐτὸς ἐξ ἐπιφανοῦς βασιλικῆς οἰκογενείας.

Ἄλλ' ὁ Κλεομβροτος ἦτο ἀνθρωπος σκληρὸς καὶ δοξομανῆς, ὥστε κατώρθωσε ν' ἀποστερήσῃ τὸν πενθερόν του τοῦ βασιλικοῦ ἀξιώματος, ν' ἀνέλθῃ δὲ αὐτὸς εἰς τὸν θρόνον τῆς Σπάρτης. Ἡ Χειλωνίς ἦτο ἀπαρηγόρητος διὰ τὴν συμφορὰν τοῦ πατρὸς της· ὡς κόρη φιλόστοργος δὲν ἠδύνατο ν' ἀπολαύῃ τῆς δόξης τοῦ νὰ εἶναι βασίλισσα· διὰ τοῦτο ἐγκατέλιπε τὰ ἀνάκτορα τοῦ συζύγου της, ἐνεδύθη πένθημα καὶ ἔτρεξεν εἰς τὸν ναὸν διὰ νὰ παραμυθήσῃ τὸν γέροντα πατέρα της καὶ νὰ συμμερισθῇ τὴν δυστυχίαν του. Ὄταν δὲ ὁ Κλεομβροτος ἠνάγκασε τὸν ἔκπτωτον βασιλέα νὰ φύγῃ ἐκ τοῦ ναοῦ μακρὰν τῆς Σπάρτης, δὲν ἐδίστασεν οὐδὲ τότε ν' ἀκολουθήσῃ αὐτὸν εἰς τὴν ἐξορίαν.

Ἄλλ' αἱ περιστάσεις δὲν ἤργησαν νὰ μεταβληθῶσιν· οἱ φίλοι τοῦ Λεωνίδου κατώρθωσαν ν' ἀνακηρύξωσιν αὐτὸν πάλιν βασιλέα καὶ νὰ τὸν ἐπαναφέρωσιν εἰς Σπάρτην· τότε ὁ Κλεομβροτος φεύγων τὴν ἐκδίκησιν τοῦ πενθεροῦ του ἔσπεσε νὰ ζητήσῃ αὐτὸς καταφύγιον εἰς ναὸν· κατέφυγεν εἰς τὸν ναὸν τοῦ Ποσειδῶνος. Ἄλλ' ὁ Λεωνίδας παρακλαδῶν μεθ' ἐαυτοῦ στρατιώτας ἔδραμεν ἐκεῖ διὰ νὰ τὸν τιμωρήσῃ.

Ὅποια ὄμως ὑπῆρξεν ἡ ἔκπληξις του καὶ ἡ ἔκπληξις ὄλων τῶν Σπαρτιατῶν τῶν συναδεδυόντων αὐτόν, ὅτε εὔρον εἰς τὸν ναὸν τὴν Χειλωνίδα πενηθοροῦσαν πάλιν καὶ κλαίουσαν· παρεμύθει τὸν σύζυγόν της καὶ εἶχε μεθ' ἐαυτῆς καὶ τὰ δύο της τέκνα.

Ἡ Χειλωνίς δὲν ἐφέρθη ὡς θυγάτηρ μόνον ἀφωσιωμένη, ἀλλὰ καὶ ὡς σύζυγος πιστή· διότι καθῆκον ἔχει ἡ σύζυγος νὰ συμμερίζηται τὰς θλίψεις τοῦ συντρόφου τοῦ βίου της καὶ νὰ βοηθῇ αὐτὸν κατὰ τὴν δυστυχίαν.

Ἦρχισε λοιπὸν νὰ παρακαλῇ τὸν πατέρα της νὰ φεισθῇ τῆς ζωῆς τοῦ Κλεομβρότου, ἀλλ' ἐκεῖνος ἔμεινεν ἀκαμπτος· αὐτὴν μὲν παρακάλει νὰ ἔλθῃ μετ' αὐτοῦ εἰς τὰ ἀνάκτορα διὰ ν' ἀποδώσῃ εἰς αὐτὴν τιμὰς καὶ περιποιήσεις, εἰς δὲ τὸν Κλεομβροτὸν ἐπέβαλλε νὰ ἀναχωρήσῃ ἀμέσως μακρὰν τῆς Σπάρτης.

Ἄλλ' ἡ Χειλωνὶς δὲν ἐδίστασεν οὐδὲ τότε μὲ ποῖον ἐκ τῶν δύο ὤφειλε νὰ ὑπάγῃ· μὲ τὸν πατέρα της ἢ μὲ τὸν σύζυγόν της. Λαβοῦσα τὸ ἐν τῶν τέκνων της εἰς τὰς ἀγκάλας της, ἔδωκε τὸ ἄλλο εἰς τὸν σύζυγόν της καὶ μετ' αὐτοῦ ἐξῆλθε τοῦ ναοῦ. Ἦτο μὲν βαθύτατα τεθλιμμένη, διότι ἔμελλε πάλιν νὰ ὑποστῇ τὰς ταλαιπωρίας τῆς ἐξορίας, νὰ ζῆσῃ δὲ μακρὰν ὅλων τῶν ἰδικῶν της καὶ τῆς πατρίδος της, ἀλλ' ἀνεκούφισεν αὐτὴν ἡ σκέψις, ὅτι ἤθελεν ἀποβῆ τὸ στήριγμα καὶ ἡ παραμυθία τοῦ συζύγου της· διὰ τοῦτο μὲ βῆμα σταθερὸν, χωρὶς νὰ κλονισθῇ εἰς τὴν ἀπόφασίν της ἀπὸ τὰς προτροπὰς τοῦ πατρὸς της, ἀνεχώρησεν εἰς τὴν ἐξορίαν.

Μεταμορφώσεις.

(Γ. Μ. Βιζυητοῦ)

Μὴ μάρνα εἶχε τέσσαρα παιδάκια καμωμένα,
τέσσαρα παδιά.

Τὰν ἀγνιώσει, τὰν ἀθρῆψε, τὰ προίκει σ' ἕνα, ἕνα,
μ' εὐθυμῆ καρδί.

Κ' εὐρήκε καὶ τὰ πᾶνδρῆψε ἔς ἀνθρώπους μὲ κεφάλι,
μὲ ροικοκυριό.

Κ' ἐκεῖνα ἴσπιθῆκαρε κ' ἐγείναρε μεγάλοι
μέσα ἔς τὸ χωριό.

Μὰ τῆς γρηῆς τῆς μάρνας τῶν τῆς ἔδωκεν ἡ Μοῖρα
ἄσχημην εὐχή.

Κὶ ἀπέθανεν ὁ γέρος της ! Κὶ ἀπέμειν' αὐτὴ χήρα,
χήρα καὶ φτωχὴ !

Κι αὐτὸ ὄσον γὰ μὴν ἔφθασεν, ἀρρώστησε μὴ ἡμέρα
μὴ κακὴ βραδεῖά !
Φωνάζει ξένον ἄνθρωπο, μὴ γὰ μ' αὐτόνε πέρα
γάρθουν τὰ παιδιά.

— Πᾶνε καὶ πὲς τοῦ γυνόκα μου γάρθῃ γὰ μὲ κυττάξῃ
καὶ δὲν ἠμπορῶ !

Ἐπῆγε καὶ ἤλθε καὶ λαλεῖ.—Τὰμπέλι του θὰ φράξῃ
Δὲν ἔχει καιρὸ !

—Οἱ βᾶτοι γὰ φυτρώσουνε ἔς τὸ σῶμά τ', εἰπ' ἐκεῖνη,
γὰ παρτοιρά !—

Καὶ ἀπὸ τότε ὁ κακογυῖος σκατελόχοιρος ἐγείνη,
φεύγει ἔς τὰ βουρά !

— Πᾶνε καὶ πὲς τῆς κόρης μου γάρθῃ γὰ μὲ κυττάξῃ,
καὶ δὲν ἠμπορῶ !—

Ἐπῆγε καὶ ἤλθε καὶ λαλεῖ.—Φαίρει λεπτὸ μετάξι !
Δὲν ἔχει καιρὸ !

— Νὰ φαίνη καὶ γὰ δυνάξεται, καὶ γᾶραι, εἰπ' ἐκεῖνη,
μὲ χωρὶς παρὶ !

Καὶ ἀπὸ τότε ἡ ἄπονη ἀράχνη ἔχει γείνει,
ματαιοπορεῖ !

— Πᾶνε ἔς τὴν ἄλλη κόρη μου, γάρθῃ γὰ μὲ κυττάξῃ,
καὶ δὲν ἠμπορῶ !

Ἐπῆγε καὶ ἤλθε καὶ λαλεῖ.—Θὰ πλὴνη καὶ θ' ἀλλάξῃ !
Δὲν ἔχει καιρὸ !

— Ἡ σκάφη πὰ ἔς τὴν ῥάμι της γὰ γύρη εἰπ' ἐκεῖνη,
ἄπλυτ' ἀλλαγὴ !—

Καὶ ἀπὸ τότε ἡ ἄπονη χελῶνα ἔχει γείνει,
σέρνεται ἔς τὴν γῆ !

— Πᾶσι 'ς τὴν τρίτη κόρη μου, γάρθῃ γὰ μὲ ζυττάξῃ,
καὶ δὲν ἤμπορῶ !

Πρὶν ἐπιστρέψῃ καὶ τῆς 'πῆ, ἡ κόρ' εἶχε προφθάξει,
Εἶχ' αὐτὴ καιρὸ.

— Γιάτῃ 'ς τὰ χέρια, κόρη μου, 'ς τὰ δάχτυλα ζυμάρι
κί' ἄλευρα ἐδῶ ;

— Ἐξόμωρα, μαρροῦλά μου, μὰ εἶδῃς' ἔχω πάρει
κ' ἦρθα γὰ σὲ ἰδῶ.

— Ἀρθόσκορη τὰ λεῦρα σου, κ' ἡ σκάφη σου κυψέλη !
Ἡῦρες τὸν καιρὸ !

'Σ τὸν βλο σου, γὰ γίνεται ὅ,τι κί' ἄρ πιάνης μέλι.
μέλι γλυκερὸ !

Ααλεῖ, καὶ μὲ χαμόγελο ἀποκοιμῆτ' ἐκείνη
γὰ παρτοτινά.

Καὶ ἀπὸ τότε μέλισσα ἡ κόρη τῆς ἐγείνη
καὶ καλοπερνᾷ.

Γυρνᾷ 'ς ὅλα τὰ λούλουλα, εἰς ὅλα τ' ἄρθη 'μβάλει
μ' εὐθυμῆ ψυχῆ.

Κί' ἀπ' ὅλα 'ραι τὰ πλάσματα ἡ κειὸ εὐλογημένη
διὰ τὴν εὐχῆ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΤΕΤΑΡΤΟΝ

ΦΥΣΙΟΓΝΩΣΤΙΚΑ

Ἡ ἀνθοδέσμη.

(Διήγημα)

Ἄνθη ὠφέλιμα καὶ ἄνθη δηλητηριώδη.—Δηλητηριώδη καὶ ὠφέλιμα ζῶα.—Περιγραφή τῆς ἐχίδνης καὶ τοῦ ἀκανθοχοίρου.

Ἀῦριον εἶναι τοῦ Ἁγίου Κωνσταντίνου, ἡ ἑορτὴ τοῦ πατρὸς μας, εἶπεν ἡ μικρὰ Χαρίκλεια πρὸς τὴν μητέρα της· δὲν μᾶς ὑπεσχέθης, ὅτι θὰ μᾶς ἀφήσης νὰ κόψωμεν ὅσα ἄνθη θέλομεν διὰ νὰ κάμωμεν μίαν μεγάλην ἀνθοδέσμην διὰ τὸν πατέρα μας;

— Ναί, ἄς ὑπάγωμεν ὅλαι ὁμοῦ εἰς τὸν κήπον. Σεῖς θὰ τὰ συλλέξῃτε καὶ θὰ τὰ φέρητε εἰς ἐμὲ διὰ νὰ σᾶς ὀδηγήσω πῶς νὰ τὴν κάμητε.

— Νὰ τὴν κάμωμεν ὅλην ἀπὸ ῥόδα, εἶπεν ἡ μεγαλειτέρα τῶν τριῶν ἀδελφῶν· ἀπὸ ῥόδα ἀνοικτόχροα τῆς Βεγγάλης, ῥόδα κόκκινα ῥόδα μεγάλα ἑκατόμφυλλα, ῥόδα μικρότατα κίτρινα ἀπὸ ἐκείνην τὴν τριανταφυλλέξν, ἡ ὅποια ἐσκέπασε μὲ τὰ πολλά της ἄνθη ὅλον τὸν τοῖχον.

Νὰ προσθέσωμεν καὶ ἄνθη τῆς πασχαλέας καὶ μαργαρίτας, ἀπὴν-τησεν ἡ δευτερότοκος· μοὶ ἀρέσκουν πολὺ τὰ δύο αὐτὰ ἄνθη.

— Ὅχι μόνον αὐτὰ, ἐπενέβη ἡ μικροτέρα, ἀλλὰ καὶ αἰγόκλημα καὶ ἰασεμιά καὶ ρεζεδά καὶ ἡλιοτρόπιον διὰ νὰ εὐωδιάζῃ πολὺ ἡ ἀνθοδέσμη μας.

— Ἄς μοι φέρῃ ἡ καθεμία σὰς ὅ,τι ἀγαπᾷ περισσότερο, εἶπεν ἡ μήτηρ.

Καὶ τὰ τρία καράσια διεσπάρησαν εἰς τὸν κήπον· ὅτε δὲ ἐπανάηλθον, ἐκράτει ἕκαστον τὰ ἄνθη τῆς ἐκλογῆς του· ἡ μικρὰ ἔφθασεν φορτωμένη περισσότερον ἀπὸ ὅλας.

— Κρίμα· τόσοσ πολλὰ ἄνθη νὰ κόψης! παρετήρησεν ἡ μήτηρ· σὺ ἔκοψες ὅ,τι εὗρες ἐμπρὸς σου.

— Μῆτερ, ἠρώτησεν ἡ μικρὰ, δὲν εἶναι καλλίτερον νὰ κόπτωμεν τὰ ἄνθη παρὰ νὰ τὰ ἀφίνωμεν νὰ μαραίνωνται ἐπάνω εἰς τὰ δένδρα; Δὲν μᾶς τὰ ἔδωκεν ὁ Θεὸς διὰ νὰ τὰ χαιρώμεθα;

Βεβαίως ὅλα, ὅσα ἐδημιούργησεν ὁ Θεὸς γύρω μας, εἶναι τόσοσ ὠραῖα, ὥστε μᾶς προξενοῦν εὐχαρίστησιν, ἀλλὰ τὰ ἄνθη δὲν τὰ ἔπλασε μόνον διὰ νὰ τὰ χαιρώμεθα, ἀλλὰ καὶ διὰ νὰ μᾶς εἶναι ὠφέλιμα. Ἄν, παραδειγματος χάριν, δὲν ὑπῆρχον ἄνθη, δὲν θὰ εἴχομεν οὔτε καρπούς· ὅλοι οἱ καρποὶ γίνονται ἀπὸ τὰ ἄνθη.

— Δὲν θὰ εἴχομεν οὔτε μέλι, παρετήρησεν ἡ δευτερότοκος· τὸ μέλι γίνεται ἀπὸ τὸ νέκταρ τῶν ἀνθέων.

— Καὶ πῶς τὸ συλλέγουσ αὐτὸ τὸ νέκταρ, ; ἠρώτησεν ἡ μικρὰ.

— Ἔχουσ εἰς τὸ στόμα προβοσκίδα μικράν, διὰ τῆς ὁποίας τὸ λαμβάνουσ καὶ ἔχουσ θαυμαστὴν ἐπιτηδειότητα αἱ μέλισσαι εἰς τὸ νὰ συλλέγουσ τὸ νέκταρ ἀπὸ τὸ βᾶθος καὶ αὐτῶν τῶν λεπτοτέρων ἀνθέων.

— Ἄλλὰ τὸν κηρὸν ποῦ τὸν εὕρισκουσ ;

— Τὸν κατασκευάζουσ ἀπὸ τὴν κιτρίνην ἐκείνην κόνιν, ἡ ὁποία ἐξέρχεται ἀπὸ τοὺς στήμονας τῶν ἀνθέων καὶ εἶναι περιεργότατον πῶς τὴν συλλέγουσ.

— Πῶς !

— Ἔχουσ τὰ ἄκρα τῶν ποδῶν των κατασκευασμένα ὡς μικρὰ κοχλιάρια καὶ δι' αὐτῶν τὴν λαμβάνουσ καὶ τὴν φέρουσ εἰς τὴν κυψέλην των.

— Πόσων ἔξυπνα ζῶα εἶναι αἱ μέλισσαι !

— Πόσων σοφὸς εἶναι Ἐκεῖνος, ὅστις τὰς ἐδημιούργησε ! Τὰ ἄνθη, ἐξηκολούθησεν ἡ μήτηρ, δὲν μᾶς παρέχουσὶ μόνον τοὺς καρπούς, τὸ μέλι καὶ τὸν κηρὸν· πολλὰ μᾶς εἶναι ὠφελιμώτατα αὐτὰ καθ' ἑαυτά. Ἴδου π. χ. ἡ δενδρομολόχη ἐκείνη, ἡ ὁποία ἔχει τόσοσ ὠραῖον χρῶμα, ὥστε ὁμοιάζει μακρόθεν πρὸς ῥόδον, εἶναι ἡ ἀλθαία ἡ ῥοδόχρους· τὰ ἄνθη τῆς, ὅταν ξηρανοῦν, εἶναι ὠφελιμώτατα κατὰ τοῦ βηχὸς καὶ τῶν κρυολογημάτων.

— Δὲν μᾶς εἶναι ὠφέλιμος καὶ ἡ ρίζα τῆς ; ἠρώτησεν ἡ μεγαλειτέρα. Δὲν τὴν ἀγοράζομεν ἀπὸ τὰ φαρμακεία εἰς μικρά, μικρά τεμάχια λευκά ;

— Ὅχι· ἡ ρίζα ἐκείνη εἶναι τῆς ἀλθίας τῆς φαρμακευτικῆς. Ἡ ἀλθαία ἡ φαρμακευτικὴ διαφέρει αὐτῆς ἐδῶ τῆς ἀλθίας, διότι τὰ ἄνθη τῆς εἶναι μικρότερα καὶ τὸ ὅλον φυτὸν ἐν γένει χαμηλότερον, ἐνῶ ἡ ρίζα τοῦ ἀπ' ἐναντίας εἶναι μεγάλη καὶ εἰσχωρεῖ βαθύτατα ἐντὸς τῆς γῆς. Ἐξ αὐτῆς ἐξάγουσι χυμὸν γαλακτώδη, ὅστις πράγματι εἶναι ὠφέλιμος κατὰ τοῦ βηχός.

— Εἰπέ μας καὶ ἄλλα φυτά, τῶν ὁποίων τὰ ἄνθη εἶναι ὠφέλιμα ;

— Εἰς τὸ Ἅγιον Ὅρος, ἐξηκολούθησεν ἡ μήτηρ, ὅπως καὶ εἰς ὄλην τὴν Μακεδονίαν καὶ τὴν Θεσσαλίαν, ὑπάρχει δένδρον χρησιμώτατον, τὸ ὁποῖον σχηματίζει δάση ἐκτεταμένα· εἶναι ἡ τυλλία ἡ ἀργυρόφυλλος· ὀνομάζεται δὲ οὕτω, διότι ἡ κάτω ἐπιφάνεια τῶν φύλλων τῆς ἔχει χρῶμα ἐντελῶς ἀργυροῦν· πόσον ὠφέλιμα μᾶς εἶναι τὰ ἄνθη τῆς, γνωρίζετε. Ἀλλὰ καὶ τὸ Ἴον, ὁ μενεξὲς δηλαδή, τὸ ἀγαπητόν μας ἀνθύλλιον, ἔχει ιδιότητας θεραπευτικὰς, καὶ ὄχι μόνον αὐτό, ἀλλὰ καὶ ὁ κοινὸς πανσές, τὸ Ἴον δηλαδή τὸ τρίχρουν, εἶναι φάρμακον μαλακτικόν. Τὰ ῥόδα ἐπίσης μᾶς παρέχουν ἀπόσταγμα πολύτιμον, ὅπως καὶ τὰ ἄνθη τῶν λεμονοδένδρων.

— Καὶ τὴν κάππαριν δὲν τὴν τρώγομεν ; παρετήρησαν τὰ κοράσια.

— Βεβαίως· ἀπὸ τὰ ἄνθη τῆς, πρὶν ἀνοίξουν, ὅταν εἶναι δηλαδή ἀκόμη βομβύκια, κατασκευάζομεν ἄρτυμα ὀρεκτικόν· εἰς τινὰς μάλιστα νήσους οἱ κάτοικοι βράζουν τὰ ἄνθη τῆς κλπάρεως καὶ πίνουν τὸν πικρὸν ζυμὸν, διότι θεωροῦσιν αὐτὸν φάρμακον ὠφέλιμον εἰς τὸ αἶμα.

— Καὶ τὰ χαμαίμηλα δὲν τὰ συλλέγομεν ; προσέθεσεν ἡ μικρά.

— Ὅχι μόνον τὰ χαμαίμηλα, ἀλλὰ καὶ τὰ ἄνθη τῆς κνίδης, τῆς κοινῆς τρουκνίδας, ἔχουσιν ιδιότητας ὠφελίμους.

— Ἐλησμονήσαμεν τὰ ἄνθη τῆς κουφοξυλιάς, τὸν σαμβούκον, παρετήρησεν ἡ μεγαλειτέρα· πῶς μοὶ ἀρέσκουν τὰ πυκνά καὶ λεπτόπατα ἄνθη του, ὅταν ὄλα ὁμοῦ ἀνθοῦν ἐπὶ τοῦ δένδρου !

— Ναί, ὁ σαμβούκος ὀνομάζεται εἰς τὴν βοτανικὴν ἀκτὴ· τὰ ἄνθη του ἔχουσιν ἀντιφλογιστικὰς ιδιότητας. Ἀλλ' ὑπάρχει καὶ ἓν

άνθυλλιον τοῦ ἀγροῦ ὠραιότατον, ἰσχυρὸν μὲ χρυσοῦς ἐρυθροῦς εἰς τὸ κέντρον, τὸ ὅποιον μὲ χαρὰν σας συλλέγετε, πάντοτε ὁσάκις τὸ εὐρίσκετε· αὐτὸ εἶναι ἄνθος φαρμακευτικὸν πολὺτιμον καὶ ὀνομάζεται κρόκος, ζαφουρά κοινῶς. Εἰς τὰ φαρμακεῖα πωλοῦνται ἀκριβότατα οἱ νηματοειδεῖς ἐκεῖνοι χρυσοὶ τοῦ μὲ τὰ στίγματα εἰς τὸ ἄκρον. Ἀλλὰ θὰ σᾶς φωνῆ περίεργον, ἂν σᾶς εἶπω, ὅτι καὶ ἄλλο ἀγαπητόν σας ἀνθύλλιον χρησιμεύει ὡς φάρμακον.

— Ποῖον ;

— Ἡ παπαροῦνα τῶν ἀγρῶν, ἡμῆκων δηλαδή ἡ ῥοιάς, εἶναι καὶ αὐτὴ ἄνθος φαρμακευτικόν. Αἱ Ὀθωμανίδες μάλιστα κατασκευάζου-
σιν ἀπὸ τὰ πέταλά της, ἀφοῦ πρῶτον ἀφαιρέσουν διὰ τῆς ψαλίδος τὴν μελανὴν κηλῖδα, εἶδος γλυκοῦ, ὅπως περίπου ἡμεῖς κατασκευάζομεν τὴν ῥοδοζάχαριν· θεωροῦσι δὲ τὸ μίγμα τοῦτο ὠφέλιμον εἰς πολλὰς παθήσεις, τὴν κεφαλαλγίαν, τὴν ἀϋπνίαν, τοὺς νευρικοὺς πό-
νους· θὰ σᾶς εἶπω τώρα καὶ περὶ ἐνὸς ἄλλου ἀνθυλλίου τῶν ὀρέων, τοῦ ὁποίου τὰ ἄνθη καὶ τὰ φύλλα εἶναι εὐεργετικώτατα εἰς τοὺς χωρικοὺς μας τὸν χειμῶνα· τοῦτο εἶναι ἡ σιδηρῆτις, ἡ τεῖοςμος.

— Διατί ὀνομάζεται οὕτω ;

— Διότι ἔχει ὁσμὴν ἐνθυμίζουσαν πολὺ τὸ ἄρωμα τοῦ τεύου· οἱ χωρικοὶ κατασκευάζουσιν ἐξ αὐτοῦ ἀφέψημα (ζεστὸν) ἀπαρалаλάτως ὅπως ἡμεῖς κατασκευάζομεν τὸ τέιον.

— Καὶ ἔχει καὶ τὸ ποτὸν ἐκεῖνο τὸ ἄρωμα τοῦ τεύου ;

— Ναί, εἶναι δὲ τονωτικώτατον καὶ εὐχάριστον εἰς τὴν γεῦσιν· οἱ χωρικοὶ συλλέγουν τοὺς ἠνθισμένους κλαδίσκους τοῦ περὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ θέρους καὶ τοὺς ξηραίνουν.

— Πῶς εἶναι τὸ φυτὸν ; εἶναι ὑψηλόν ;

— Μόλις φθάνει εἰς δύο σπιθαμῶν ὕψος· τὰ φύλλα τοῦ εἶναι ἐριό-
τριχα· ἔχουσι δηλαδή τρίχας πυκνάς, ὅπως τὸ χνουδωτὸν ἔριον, ἡ τσόχα, καὶ ἐν γένει τὸ ὅλον φυτὸν εἶναι τριχωτόν· οἱ κορμίσκοι τοῦ εἶναι τετραγῶνοι, τὰ φύλλα τοῦ ἄμισχα, εἶναι δὲ ἐπίσης καὶ ἀντίθετα τὰ φύλλα τοῦ φύονται δηλαδή ἐπὶ τοῦ κορμοῦ τὸ ἐν ἀντικρὺ τοῦ ἄλλου, ἐκεῖ δὲ ὅπου ἐνοῦνται εἰς τὰς βάσεις τῶν φύωνται περίξ τοῦ κορμίσκου τὰ ἄνθη· ἐπάνω εἰς τὸ ἄκρον ἐκάστου κορμίσκου φύον-
ται πυκνότερα τὰ ἄνθη καὶ σχηματίζουσι στάχυν.

— Πῶς εἶναι τὰ ἄνθη ;

— Είναι μικρότατα κίτρινα· ὡς πρὸς τὸ σχῆμα ὁμοιάζουσι πρὸς τὰ ἄνθη τοῦ βασιλικοῦ, δὲν εἶναι δηλαδὴ ἡ στεφάνη των χωρισμένη εἰς τεμάχια, ὅπως εἶναι εἰς τὸν πανσέν, εἰς τὴν παπαροῦναν, εἰς τὸ ῥόδον, ἀλλ' εἶναι μονοκόμματος καὶ ἐπάνω εἰς τὸ ἄκρον σχηματίζεται εἰς δύο μικρὰ χεῖλη· διὰ τοῦτο ὅλα τὰ φυτὰ, τὰ ἔχοντα ἄνθη ὁμοίου περιπόου σχηματισμοῦ, ὀνομάζονται εἰς τὴν βοτανικὴν *χειλαρθή-τοιαῦτα* εἶναι ἐκτὸς τοῦ βασιλικοῦ καὶ ὁ ἡδύσμος, τὸ ὄριγανον (ρίγανη), τὸ θύμον (θυμάρι), τὸ δενδρολίβανον καὶ ἄλλα πολλά.

— Διατί δὲν εὐρίσκομεν καὶ ἐπὶ τοῦ Λυκαβηττοῦ σιδηρίτιδα ; ἠρώτησεν ἡ μικρά.

— Διότι φύεται μόνον εἰς τὰ ὑψηλὰ ὄρη τῆς Ἑλλάδος· εἰς τὴν Ἀττικὴν εἶναι σπανιωτάτη· μόλις ἐπὶ τῆς Πάρνηθος φύεται ἐν εἶδος αὐτῆς.

— Ὑπάρχουσι πολλὰ εἶδη σιδηρίτιδος ;

— Ναί· οἱ κατὰ γινόμενοι εἰς τὴν ἔξερυνήσιν τῆς ἐλληνικῆς χλωρίδος εὔρον τέσσαρα ἢ πέντε, νομίζω, εἶδη σιδηρίτιδος ἐπὶ τῶν ἐλληνικῶν ὄρεων.

— Τί θὰ εἴπη, μητερ, *χλωρίς* ; ἠρώτησεν ἡ μεγαλειτέρα.

— *Χλωρίδα* ὀνομάζουσι εἰς τὴν βοτανικὴν ὅλα ὁμοῦ τὰ φυτὰ, ὅσα παράγει ἕκαστος τύπος αὐτοφυῶς.

— Λοιπόν, μητερ, συνεπέρανεν ἡ μικρά, ἀφοῦ τὰ ἄνθη εἶναι τόσον ὠφέλιμα, διατί μὲ ἐπιπλήτεις, ὁσάκις θέτω ἄνθη εἰς τὸ στόμα μου;

— Διότι ὑπάρχουσι καὶ πολλὰ δηλητηριώδη, τὰ ὁποῖα δὲν γνωρίζεις νὰ διακρίνης. Ἴδου π.χ. τὸ κίτρινον ἐκεῖνο ἄνθος, τὸ ὁποῖον λάμπει ἀπ' ἐδῶ, ὡς ἂν ἦσαν τὰ πέταλά του ἀπὸ χρυσόν, εἶναι τὸ βατράχιον, ἄνθος ἐπιβλαβέστατον. Πολλὰ παιδία πρήσκονται εἰς τὰ χεῖλη, διότι θέτουσιν αὐτὸ εἰς τὸ στόμα. Ἴδου καὶ ἐν ἄλλο, ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον ἔφερον ὁ πατήρ σου ἀπὸ πολὺ μακρὰν καὶ ἐφύτευσεν ἐκεῖ, διότι δὲν εἶναι αὐτοφυῆς εἰς τὴν Ἑλλάδα, εἶναι τὸ ἀκόνιτον, ἄνθος δηλητηριωδέστατον· οἱ ἀρχαῖοι Γερμανοὶ ἤλειπον δι' αὐτοῦ τὰ βέλη των καὶ, ὅπου ἂν εἰσῆρχετο ἡ αἰχμὴ εἰς τὰς σάρκας τοῦ ἐχθροῦ, ἔφερε τὸν θάνατον. Παρατηρήσατέ το, πόσον περιέργον εἶναι ! Τὰ κυκλᾶ του ἄνθη ὁμοιάζουσι πρὸς περικεφαλαίας· ἴδετε καὶ πόσον ὑαλιστερά εἶναι τὰ φύλλα του. Ἴδου καὶ ἐν ἄλλο, ἐξηκολούθησεν, ἐκλέγουσα μεταξὺ ὅσων εἶχον φέρει εἰς αὐτὴν τὰ κοράσια, μίαν ῥοδό-

χρουν μήκωνα. Τὸ ἄνθος αὐτὸ ὀνομάζομεν συνήθως μεγάλην παπαροῦναν τῶν κήπων, διότι ὡς πρὸς τὴν κατασκευὴν ἔχει πολλὴν ὁμοιότητα μὲ τὴν παπαροῦναν. Εἶναι δὲ δηλητηριώδης· εἰς τὴν βοτανικὴν ὀνομάζεται μήκων ἢ ὑπνοποιός. Παρατηρήσατε πῶς εἶναι κατεσκευασμένον· τὰ τέσσαρα πέταλα τῆς στεφάνης του ἔχουν καὶ αὐτὰ εἰς τὴν βάσιν, εἰς τὸ μέρος δηλαδή τὸ καλούμενον ὄνυξ, ἀνὰ μίαν μελανὴν κηλίδαν ὅπως ἡ κοινὴ παπαροῦνα. Ἰδετε πῶς εἶναι καὶ ἐντός· οἱ στήμονές του εἶναι πολλοὶ καὶ ὁμοιάζουν πρὸς κροσσούς· μεταξὺ δὲ αὐτῶν ὑπάρχει καὶ τι ὡς μικρὸν λεπτοκάρυον, αὐτὸ εἶναι ὁ ὕπερος· οὕτως ὀνομάζεται εἰς τὴν βοτανικὴν τὸ κεντρικὸν τοῦτο καὶ σπουδαιότατον ὄργανον τῶν ἀνθέων. Ὅταν τὸ ἄνθος τῆς μήκωνος μακρυνθῇ καὶ πέσωσι τὰ πέταλά του, τότε ὁ ὕπερος αὐτὸς ἐξογκοῦται καὶ σχηματίζεται εἰς θήκην σφαιροειδῆ, ἐντὸς τῆς ὁποίας ἀναπτύσσονται τὰ σπέρματα. Ἄν τὴν θήκην αὐτὴν χαράξωμεν ἐξωθεν διὰ μαχαιριδίου, βλέπομεν, ὅτι ἐκρέει ἐξ αὐτῆς ὑγρὸν τι γαλακτώδες, τὸ ὅποσον πῆγνυται εἰς τὸν ἀέρα, ὅπως ἡ μαστίχη· τοῦτο εἶναι τὸ ὕπιον, ἰσχυρὸν ναρκωτικὸν δηλητήριον.

— Ἄς ρίψωμεν τὸ ἄνθος αὐτό· πόσον δριμεῖαν ὀσμὴν ἔχει! εἶπεν ἡ μικρά, ἑτοίμη νὰ τὸ συντρίψῃ ὑπὸ τοὺς πόδας της.

— Μὴ σπεύδῃς τόσον πολὺ νὰ τὸ καταδικάσῃς· τὸ ὑγρὸν αὐτὸ εἰς μετρίαις δόσεις ἔχει τὴν ιδιότητα νὰ καταπραΰνῃ τοὺς πόνους καὶ οἱ ἀσθενεῖς, οἱ βασανιζόμενοι ἐπὶ τῆς κλίνης των, εὐρίσκουσι δι' αὐτοῦ ὕπνον εὐχάριστον καὶ ἀνακούφισιν. Ἄλλὰ καὶ τὸ ἀκόνιτον, ὅταν παρασκευασθῇ ὡς φάρμακον καὶ δοθῇ εἰς δόσεις ἐλαχίστας, πολὺ ἐλαχίστας, ἀποβαίνει εἰς τινὰς ἀσθενείας εὐεργετικόν.

Ἐπάρχει καὶ ἄλλο τι ἄνθος δηλητηριώδες, τὸ ὅποσον ἐπιθυμῶ νὰ γνωρίσητε. Ἰδοὺ αὐτό· ἴσως νομίζετε ὅτι εἶναι τὸ πετροσέλινον, ὁ μαγειρικὸς δηλαδή μαϊντανός μας· ἔχει μὲν πρὸς ἐκεῖνον μεγίστην ὁμοιότητα, ἀλλ' εἶναι τὸ κώνειον.

— Τὸ κώνειον, ἠρώτησε σοβαρῶς ἡ μεγαλειτέρα, τὸ ὅποσον ἔδωκαν εἰς τὸν Σωκράτην νὰ πῖῃ εἰς τὴν φυλακὴν του;

— Ναί.

— Βλέπετε ὅτι τὰ φύλλα του εἶναι ἀπαράλλακτα πρὸς τὰ φύλλα τοῦ μαϊντανοῦ καὶ συμβαίνουν ἕνεκα τούτου εἰς τὰς οἰκογενείας πολυλάκεις δηλητηριάσεις· τὰ ἄνθη των ἐπίσης ἔχουσιν ὁμοιότητα, ἀλλ'

είναι εύκολον νά μάθη τις νά διακρίνη τὸ πετροσέλινον ἀπὸ τὸ κώνειον· διότι, ἂν τρίψωμεν τὰ φύλλα τοῦ πετροσελίνου, αὐτὰ μὲν ἀναδίδουν τὴν ἰδιάζουσαν ὀσμὴν των, ἐνῶ, ἐὰν τρίψωμεν τὰ φύλλα τοῦ κωνείου, ταῦτα ἀναδίδουσι δυσωδίαν. Ἐκτὸς τούτου τὸ στέλεχος τοῦ κωνείου ἔχει μελανὰ στίγματα, εἶναι στικτὸν δηλαδή, ἐνῶ τὸ πετροσέλινον δὲν εἶναι. Ἀρκεῖ νά βράσῃ τις τὸ κώνειον καὶ νά πῆ τὸ ὑγρὸν του διὰ ν' ἀποθάνῃ.

— Μὰς εἶπες, παρετήρησεν ἡ μικρά, ὅτι ὑπάρχουσι καὶ ζῶα κακὰ προξενοῦντα θάνατον.

— Βεβαίως· ἀλλ' εἰς τὰ κλίματά μας τὰ ἐπιβλαβῆ ζῶα εἶναι ὀλίγιστα καὶ δὲν εἶναι θανατηφόρα, ἐνῶ εἰς τὴν Ἀμερικὴν καὶ εἰς τὴν Ἀφρικὴν ὑπάρχουσι πολλά.

— Καὶ τί ζῶα ἐπιβλαβῆ ἔχομεν ἐδῶ ; ἠρώτησεν τὰ κοράσια.

— Ἔχομεν τὸν σκορπίον, τὴν σκολόπενδραν καὶ ἓν εἶδος ἀράχνης σπανίας μὲν ἀλλ' ἐπιβλαβοῦς.

— Πῶς ὀνομάζεται αὕτη ;

— Ὀνομάζεται εἰς τὴν ζωολογίαν γαλεώδης ὁ ἀραχνοειδής· εἶναι ἀράχνη πολὺ μεγάλη, ἡ ὁποία διακρίνεται εὐκόλως ἀπὸ τὰς ἄλλας, διότι ἔχει ἐκτάκτως μεγάλην κεφαλὴν, ἀλλὰ ζῶα καθ' ἑαυτὸ θανατηφόρα δὲν ἔχομεν εὐτυχῶς εἰς τὰ κλίματά μας εἰμὴ μόνον τὴν ἔχιδναν.

— Προξενεῖ θάνατον τὸ δῆγμα τῆς ἔχιδνης; ἠρώτησεν τὰ κοράσια.

— Ναί· εἶδον εἰς τὴν νῆσον Σκίαθον γυναῖκα ν' ἀποθάνῃ μετὰ ὀκτὼ ὥρας, ἀφοῦ ἔδηξεν αὐτὴν ἡ ἔχιδνα, διότι δὲν ἔλαβε τὰ προφυλακτικὰ μέτρα ἀμέσως.

— Κάμνει λοιπὸν μεγάλην πληγὴν ἡ ἔχιδνα ; ἠρώτησεν ἡ μικρά.

— Ὅχι· ἀπ' ἐναντίας ἀφίνει εἰς τὸ δέρμα δύο μικρότατα στίγματα ὡς κεντήματα βελόνης, ἀλλ' εἶναι κοῖλοι οἱ δύο ἀγκυλωτοὶ ὀδόντες τῆς καὶ εἰσάγουσιν εἰς τὸ αἷμα δηλητήριον φοβερόν· τὸ δηλητήριον αὐτὸ παρασκευάζεται ἐντὸς μικρῶν ἀδένων, μικρῶν θυλακίων δηλαδή, οἵτινες εὐρίσκονται εἰς τὴν βᾶσιν ἐκάστου ὀδόντος· ἐνῶ λοιπὸν ἡ ἔχιδνα δάκνει, ἐπειδὴ πιέζονται οἱ ὀδόντες τῆς, ῥέει διὰ τοῦ κοίλου αὐτῶν τὸ δηλητήριον ἐντὸς τοῦ αἵματος.

— Ἐνόμιζον, ὅτι τὸ δηλητήριον τὸ ἔχει εἰς τὴν γλῶσσαν τῆς, παρετήρησεν ἡ μικρά· εἶδον ἔχιδναν ἐζωγραφισμένην· πόσον φοβερὰ

είναι ἡ γλῶσσά της ! Φαίνεται ὡς νὰ τὴν ἔκοψέ τις μὲ τὴν ψαλίδα εἰς δύο μυτερὰς λεπίδας.

— Ναι, ἔχει τφόντι ἰδιάζουσιν κατασκευὴν ἡ γλῶσσά της, ἀλλ' εἶναι ἀβλαβής· δηλητήριον εἰς τὴν γλῶσσαν ἐκ τῶν δημιουργημάτων τοῦ Θεοῦ ἔχει μόνον ὁ ἄνθρωπος, ὅταν μὲ λόγους ἀπρεπεῖς πληγῶν τοὺς ὁμοίους του καὶ γίνηται ἐνίοτε εἰς αὐτοὺς πρόξενος περισσοτέρων δυστυχημάτων ἀφ' ὅσα ἐπιφέρει ἡ ἔχιδνα.

— Ἄλλὰ φαίνεται τόσον κακὴ ἡ ἔχιδνα ἀπὸ τὰ ἴματα της !

— Τὰ ἴματα της πραγματικῶς εἶναι φοβερά, ὅταν προσηλῶνῃ αὐτὰ ἐπὶ τῶν μικρῶν πτηνῶν καὶ τὰ κάμνη νὰ πίπτωσιν ἐκ τοῦ δένδρου διὰ νὰ τὰ καταφάγῃ.

— Ἄλλ' αὐτὰ ἔχουσι πτέρυγας καὶ ἐκείνη δὲν ἔχει οὔτε πόδας· διατί δὲν φεύγουν τὰ ἀνόητα, ἀλλὰ στέκονται καὶ τὰ τρώγει ;

— Διότι δὲν γνωρίζουν τὸν κίνδυνον, ἀλλά, καὶ ἐὰν ἦτο δυνατὸν νὰ ὁμιλήσῃ τις εἰς τὰ μικρὰ πτηνὰ καὶ νὰ εἴπῃ εἰς αὐτὰ : «προφυλαχθῆτε ἀπὸ τοὺς ὀφθαλμοὺς τῆς ἐχίδνης, φεύγετε», νομίζεις ὅτι θὰ ἤκουον ; Μήπως ἀκούουν καὶ τὰ μικρὰ παιδιά πάντοτε, ὅταν τὰ συμβουλεύουν οἱ μεγαλύτεροί των ; Τὰ πτηνὰ λοιπὸν, ἐνῶ χρούμενα πετῶσιν ἀπὸ κλάδου εἰς κλάδον, χῆφνης βλέπουσι κάτω τοὺς δύο ἐκείνους λάμποντας ὀφθαλμοὺς καὶ θαμβῶνται, ἐκλαμβάνουσιν αὐτοὺς, τίς οἶδεν, ὡς κάτι ὠραῖον καὶ ἔκτακτον ! Στέκονται λοιπὸν μὲ περιέργειαν καὶ παρατηροῦν αὐτοὺς. Ἄλλὰ, καθ' ὅσον ἡ ἔχιδνα προσηλῶνει τὸ βλέμμα της ἐπ' αὐτῶν, ἐκεῖνα καταλαμβάνονται ὑπὸ ζάλης. Ἀνορθοῦται τότε ἀπειλητικῶς πρὸς αὐτὰ τὸ φοβερὸν ζῶον· προτείνει πρὸς τὰ ἔξω τὴν γλῶσσαν ὡς λόγχην διπλῆν καὶ οἱ ὀφθαλμοὶ του ἐξακοντίζουσι φλόγας. Αἰσθάνονται τότε τὸν κίνδυνον, τὰ ἀτυχῆ πτηνὰ, καὶ ζητοῦσι νὰ φύγωσιν, ἀλλ' εἶναι πλέον ἀργά· τὰ ἔχει πλέον ναρκῶσει διὰ τοῦ βλέμματός της ἡ ἔχιδνα. Ματαίως ἀγωνίζονται νὰ πετάξουν· αἱ πτέρυγές των καταπίπτουν βαρεῖαι καὶ οἱ πόδες των ἀκίνητοῦν, ὡς νὰ προσήλωσέ τις αὐτοὺς στερεῶς ἐπὶ τοῦ κλάδου· ἡ δὲ ἔχιδνα πάντοτε, πάντοτε κρατεῖ ἐπ' αὐτῶν καρπωμένον τὸ βλέμμα. Αἶφνης κατορθώνουν νὰ συλλέξωσι τὰς δυνάμεις των, ἀπλώνουν τὰ πτερά των, ἀλλ' ἐνῶ ζητοῦσι νὰ φύγωσι μακρὰν, πίπτουσι κάτω πλησίον της καὶ τότε ἡ ἔχιδνα τὰ συλλαμβάνει καὶ τὰ κατατρώγει...

— "Ω τὰ καυμένα !

— Ἄλλ' οἱ ἄνθρωποι, ὅσους δαγκάνει ἢ ἔχιδνα, δὲν σώζονται ποτέ ;

— Σώζονται, ἂν ληφθοῦν ἐγκαίρως τὰ προληπτικὰ μέτρα· ἂν ἐκμυζήσῃ δηλαδή ἄλλος τὸ αἷμα τῆς πληγῆς. Πολλαὶ μητέρες ἔσωσαν διὰ τοῦ τρόπου τούτου τὰ τέκνα των.

— Ἄλλὰ δὲν δηλητηριάζονται τότε αἱ μητέρες ;

— Δὲν σκέπτεται ποτέ ἡ μήτηρ τὸν ἑαυτὸν της, ὅταν πρόκειται νὰ σώσῃ τὸ τέκνον της· ἂν μάλιστα ἔχῃ σχίσιμον ἢ μικρὸν πληγὴν εἰς τὰ χεῖλη, δηλητηριάζεται ἀφεύκτως.

— Δὲν ὑπάρχει ἄλλο μέσον θεραπείας ;

— Ὑπάρχει· πρέπει νὰ σφίγξῃ τις δυνατὰ τὴν πληγὴν διὰ νὰ ἐξέλθῃ αἷμα· ὅσον περισσότερο αἷμα ἐξέλθῃ ἐξ αὐτῆς, τόσον καλλίτερον· ἔπειτα πρέπει νὰ δέσῃ τις σφιγκτὰ τὴν πληγὴν, ἄνωθεν καὶ κατωθεν καὶ νὰ καυτηριάσῃ καλὰ τὸ μέρος μὲ πυρωμένον σίδηρον.

— Ὑπάρχουσι πολλαὶ ἔχιδναὶ εἰς τὴν Ἑλλάδα ;

— Ὑπάρχουσιν· ἄλλ' ὑπάρχει ἐπίσης καὶ μικρὸς τις φίλος, ὅστις μᾶς ἀπαλλάττει ἀπὸ πολλὰς ἐξ αὐτῶν κατ' ἔτος.

— Ποῖος εἶναι ὁ φίλος αὐτός ;

— Εἶναι ὁ ἀκανθόχοιρος, τοῦ ὁποῖου τὴν ὠφελιμότητα παραγνωρίζουσι οἱ χωρικοὶ μας. Ὅταν συλλαμβάνουν αὐτόν, τὸν ἀναγκάζουσι νὰ χορεύῃ εἰς τὰ ταψία καὶ νομίζουσι ὅτι τὸ ἀτυχὲς ζῷον πηδᾷ διὰ νὰ τοὺς διασκεδάσῃ, ἐνῶ πράγματι εἶναι βάσανος δι' αὐτὸ τὸ πῆδημα ἐκεῖνο.

— Ἄλλὰ πῶς συλλαμβάνει τὰς τρομερὰς ἐχίδνας τὸ μικρὸν ζῷον ; Αὐτὸ φαίνεται, ὅτι φοβεῖται ὅλον τὸν κόσμον καὶ ἅμα πλησιάζῃ τις εἰς αὐτό, μαζεύεται καὶ γίνεται ὅλον μίαν σφαῖρα.

— Ἴσια, ἴσια, αὐτὸ ἀποδεικνύει μὲ πίστην σοφίαν ἐδημιούργησεν ὁ Θεὸς ὅλα τὰ πλάσματά του· κατεσκεύασεν ἕκαστον συμφώνως πρὸς τὰς ἀνάγκας του· διὰ τοῦτο καὶ ὁ ἀκανθόχοιρος εἶναι θαυμασιῶς πεπρωτισμένος. Τὸ μικρὸν τοῦτο ζῷον τρέφεται μὲ ἔντομα, ὥστε ἀπαλλάττει ἕνεκα τούτου τοὺς γεωργούς μας ἀπὸ πολλοὺς ἐχθροὺς καταστρεπτικούς· ὀνομάζεται λοιπὸν εἰς τὴν ζωολογίαν ἔντομοφάγον, ὅπως ἄλλα ζῷα ὀνομάζονται χορτοφάγα, διότι τρέφονται μὲ χόρτα, καὶ ἄλλα σαρκοφάγα, διότι τρέφονται μὲ σάρκας. Ὁ καταγιγνώμενος εἰς τὴν μελέτην τῶν ζῴων δύναται νὰ ἐννοήσῃ μὲ τί τρέφεται ἕκα-

στον, ἐξετάζων τὴν κατασκευὴν τῶν ὀδόντων του· ἀλλ' ὁ ἀκανθόχοιρος, ἂν καὶ τρέφεται μὲ ἔντομα, τρώγει μὲ περισσοτέρων εὐχαρίστησιν τὰς ἐχίδνας, ὅταν τὰς εὐρίσκη.

—'Ἄλλ' εἶμι περιεργος νὰ μάθω πῶς τὰς συλλαμβάνει ;

—Καὶ δὲν ἔχεις ἀδικον· πραγματικῶς τοῦτο εἶναι περιεργότατον· αἱ ἐχίδναι κρύπτονται ἐντὸς τῶν χόρτων καὶ τῶν χαμοκλάδων, ἀλλ' ἐξέρχονται, ὅταν εἶναι ἥλιος, διὰ ν' ἀναπαυθῶσιν ὑπὸ τὰς ἀκτῖνάς του. Συνηθίζουσι τότε νὰ τυλίσσωσι κυκλοτερῶς τὸ σῶμά του, ἀλλ' ἀφίνουσιν ἔξω τὸ ἄκρον τῆς οὐρᾶς των. Ὁ ἀκανθόχοιρος καιροφυλακτεῖ καὶ προχωρεῖ ἐπιφυλακτικῶς· ὅταν δὲ πλησιάσῃ, ἀρπάζει τὸ ἄκρον ἐκεῖνο τῆς οὐρᾶς καὶ σφίγγει αὐτὸ διὰ τῶν ὀδόντων του, συγχρόνως δὲ συσφαιροῦται, γίνεται δηλαδὴ τότε ὡς μία σφαῖρα περιτριγυρισμένη ὅλη ἀπὸ ἀκάνθας αἰχμηράς. Ἡ ἐχίδνα ἐξυπνᾷ ἐκ τοῦ πόνου καὶ ὄρμα κατὰ τοῦ ἐχθροῦ ἀλλὰ δὲν ἀπαντᾷ εἰμὴ ἀκάνθας· ὠργισμένη, κτυπᾷ ἐπ' αὐτῶν, ἀλλὰ πληγώνεται, καὶ τὸ αἷμά της ῥέει ποταμηδόν. Μάτην προσπαθεῖ ν' ἀπαλλαγῇ ἀπὸ τὸ ἀφόρητον ἐκεῖνο φορτίον, ἄλλο καταφύγιον δὲν ἔχει ἢ τὸ τρέξιμον, ἀλλ' ὁ ἀκανθόχοιρος εἶναι γενναῖος· ἀφίνεται νὰ τὸν παρασύρῃ εἰς τὸν ὄρητικὸν δρόμον της ἢ ἐχίδνα ὅπου θέλει, ἐξακολουθεῖ ὅμως νὰ δάκνη πάντοτε σφιγκτὰ τὸ ἄκρον τῆς οὐρᾶς της. Ἡ ἐχίδνα μὴ δυναμένη ν' ἀνθέξῃ εἰς τὸν πόνον, σταματᾷ καὶ ὄρμα πάλιν κατ' αὐτοῦ, ἀλλ' ἀνωφελῶς, διότι αἱ ἀκάνθαι τοῦ μικροῦ ἐκείνου ζῴου εἰσδύουσι βιαιῶς εἰς τὰς σάρκας της· ἐπειδὴ δὲ τὸ αἷμα ῥέει ἀδιακόπως, ἐξαντλεῖται ἐπὶ μᾶλλον καὶ μᾶλλον· ὅταν δὲ ἀπολέσῃ ἐντελῶς τὰς δυνάμεις της, τότε ὁ ἀκανθόχοιρος, ἀναλαμβάνει τὸ σχῆμά του καὶ τὴν τρώγει ἐν ἀνέσει.

—'Ἀλλὰ πῶς δὲν βλάπτεται ὁ ἀκανθόχοιρος, ἄφου τρώγει ζῶον τόσον δηλητηριῶδες ;

— Αὐτὸ εἶναι ἄξιον θαυμασμοῦ· οἱ σοφοί, οἱ καταγιγόμενοι εἰς τὴν μελέτην τῆς φύσεως, ἐδοκίμασεν νὰ τὸν ἐμβολιάσουν μὲ καθαρὸν δηλητήριον ἐχίδνης, ἀλλὰ δὲν ἔπαθε τίποτε, ἀπ' ἐναντίας ἔμεινεν ὑγιέστατος. Ὁ Θεὸς, διὰ ν' ἀπαλλάξῃ τοὺς ἀγροὺς ἀπὸ τὰς ἐχίδνας, ἐδημιούργησε τὸν ἀκανθόχοιρον ἀπρόσβλητον ἀπὸ τὸ δηλητήριόν των.

—'Ἀλλὰ τότε διατί νὰ πλάσῃ τὰς ἐχίδνας ; τὰ κακὰ αὐτὰ ζῶα!

— Διότι, τίς οἶδεν εἰς τίνας ἄλλας ἐργασίας τῆς φύσεως αἱ ἐχίδναι

εἶναι ἀναγκαῖαι, ἀπήντησεν ἡ μήτηρ. «Τὰ πάντα ἐν σοφίᾳ ἐποίησας, Κύριε», λέγει ὁ Δαβίδ. Ὁ ἀκανθόχοιρος ὄχι μόνον προτιμᾷ ἀπὸ ὅλας τὰς τροφάς του τὰς ἐχίδνας, ἀλλὰ διδάσκει καὶ εἰς τὰ τέκνα του πῶς νὰ συλλαμβάνωσιν αὐτάς. Εἶναι δὲ ζῷον πολὺ φιλόστοργον ὁ ἀκανθόχοιρος καὶ μεριμνᾷ περὶ τῶν τέκνων του μὲ νοημοσύνην.

— Ἦκουσα ὅτι τρώγει τὰ σταφύλια ἀπὸ τὰς ἀμπέλους καὶ δι' αὐτὸ τὸν συλλαμβάνουν οἱ χωρικοί.

— Κάμνουν κάκιστα νὰ τὸν συλλαμβάνουν, διότι δὲν ἤξεύρουσαν πόσον πολυτίμος φίλος τῶν εἶναι· πιθανὸν νὰ ἀρέσκη ἐνίοτε εἰς αὐτὸν νὰ φέρῃ καὶ ὀλίγας σταφυλάς εἰς τὰ τέκνα του ὡς ἐπιδορπίον, ἀλλ' ὀλίγαί ῥᾶγες σταφυλῆς δὲν εἶναι ζημία μεγάλη εἰς τὰς ἀμπέλους, ἐνῶ εἰς τὸν μικρὸν μας φίλον τὸν ἀκανθόχοιρον εἶναι ἀμοιβή δικαιοσύνη διὰ τὸ φοβερὸν κυνήγιον, τὸ ὁποῖον κάμνει εἰς τὰς ἐχίδνας.

— Ἄλλὰ πῶς μεταφέρει τὰ σταφύλια εἰς τὰ τέκνα του ;

Καὶ αὐτὸ εἶναι σοφόν· τινάσσει τὸ κλῆμα διὰ νὰ πέσωσιν αἱ ῥᾶγες, κατόπιν δὲ κυλιέται κατὰ γῆς καὶ εἰσέρχονται τότε αὐταὶ εἰς τὰς ἀκάνθας του. Οὕτω δὲ φορτωμένος μεταβαίνει εἰς τὴν φωλεάν του.

— Τί καλὸν ζῷον εἶναι ὁ ἀκανθόχοιρος !

— Ἄλλὰ βλέπω ὅτι ἐλησημονήσαμεν ἐντελῶς τὴν ἀνθοδέσμη· καὶ εἶναι πλέον νὰ τὴν ἀρχίσωμεν.

— Καὶ ὑπὸ τὴν ἐπίβλεψιν τῆς μητρὸς τὰ κοράσια ὠδηγήθησαν πῶς νὰ συνδυάζωσι τὰ ἄνθη οὕτως, ὥστε ἐκ τῆς ἀντιθέσεως τοῦ χρωματισμοῦ τῶν ν' ἀποτελῶσιν ἄρμονικόν τι σύμπλεγμα.

— Μὴ θέσητε δύο ζωηρὰ ἄνθη τὸ ἐν πλησίον τοῦ ἄλλου, εἶπε, διότι, ὅσον ὠραῖα καὶ ἂν εἶναι καὶ τὰ δύο, τοῦ ἐνός ὁ χρωματισμὸς καταστρέφει τὸν τοῦ ἑτέρου. Εὐφραίνει τὸ ὄμμα καὶ ἐμπνέει αἰσθητήματα χαροποῖα ἀνθοδέσμη ἄρμονικῶς συνδυασμένη. Εἶναι δὲ στολισμὸς μέγας εἰς τὴν κόρην τὸ νὰ δύναται νὰ κάμῃ μὲ χάριν ὅ,τι καὶ ἂν ἐπιχειρήσῃ. Ἰδοὺ π. χ. εἰς τὰ κατακόκκινα αὐτὰ πελαργόνια μὴ θέσητε ῥόδα· προτιμήσατε μᾶλλον λεπτὰ ἄνθη λευκόχροα ἢ καὶ ἠλιοτρόπιον· τοῦ ἠλιοτροπίου τὸ ἐλαφρῶς ἰώδες χρῶμα καὶ τὸ χνουδωτὸν φύλλωμα δὲν καταστρέφει τοὺς ζωηροὺς χρωματισμούς. Ἄπ' ἐναντίας εἰς τὰ ὠχρὰ ταῦτα ῥόδα τῆς Βεγγάλης θέσατε πλησίον ἄνθη τῆς μουσωτίδος· ἰδέτε πόσον ὠραῖαν ἀντίθεσιν ἀποτελοῦσι! Τὸ ὠχρὸν

τριανταφυλλί τῶν ῥόδων τῆς Βεγγάλης συνδυάζεται ἄρμονικώτατα πρὸς τὸ γλυκὺ κυανοῦν τῆς μυσοστίδος. Καὶ ἔχουσι τόσην χάριν τὰ λεπτότατα αὐτὰ ἀνθύλλια, ὥστε δικαίως εἰς ἕλας τὰς γλώσσας ὀνομάζονται *Μὴ με λησμονεῖ!*

Οὕτως ὑπὸ τοὺς ἐπιδεξίους δακτύλους τῶν κορασίδων ἡ ἀνοδοδέσμη ἠΰξανεν ἀδιακόπως. Ὅταν δὲ ἐτελείωσε καὶ ἔθεσαν πλέον καὶ τὸ χλοερὸν φύλλωμα πέριξ, ἔγεινε τόσον μεγάλη. ὥστε μὲ δυσκολίαν ἐχώρησεν εἰς τὸ εὐρύτατον ἀγγεῖον, ἐντὸς τοῦ ὁποίου ἀπέθεσαν αὐτήν.

— Θὰ τὴν ἀφήσωμεν ἀπόψε ἐδῶ εἰς τὴν δρόσον τῆς νυκτός, εἴπεν ἡ μήτηρ.

— Νὰ τὴν κρύψωμεν ἐκεῖ εἰς τὴν γωνίαν ὀπισθεν τῆς φουντωτῆς μυρσίνης, διὰ νὰ μὴ τὴν ἴδῃ ὁ πατήρ μας, εἶπον τὰ κοράσια.

— Ναί· ἀλλὰ ποῖα ἀπὸ τὰς τρεῖς σας θέλει νὰ ἐξυπνήσῃ αὔριον ἑνωρίς, πολὺ ἑνωρίς, διὰ νὰ ἔλθῃ νὰ τὴν λάβῃ καὶ νὰ τὴν ὑπάγῃ εἰς τὸ δωμάτιον τοῦ πατρὸς σας; Ἐννοεῖται ὅτι πρέπει νὰ λάβῃ πολλὰς προφυλάξεις διὰ νὰ μὴ τὸν ἐξυπνήσῃ, καὶ νὰ ὑπάγῃ νὰ θέσῃ τὴν ἀνοδοδέσμη ἐπὶ τῆς τραπέζης πλησίον τῆς κλίνης του. Φαντάσθητε πόσον θὰ χαρῆ ὁ πατήρ σας, ὅταν ἀνοίξῃ τοὺς ὀφθαλμοὺς καὶ ἴδῃ αὐτὴν ἀντικρὺ του. Δὲν θὰ ἠξεύρῃ δὲ καὶ πῶς εὐρέθη ἐκεῖ!

— Ἐγώ, ἐγώ, ἐγώ! ἀνεφώνησαν συγχρόνως καὶ τὰ τρία κοράσια.

— Ἀλλὰ τότε θὰ τὸν ἐξυπνήσῃτε ἀφρευκτως· μίαν μόνον πρέπει νὰ εἰσέλθῃ· ἄς ρίψωμεν κόμβον...

Ὁ κόμβος ἔπεσεν εἰς τὴν Ἀσπασίαν τὴν δευτερότοκον.

— Καὶ ἡμεῖς; εἶπον αἱ δύο ἄλλαι...

— Σεῖς θὰ γράψητε ἀνὰ μίαν εὐχὴν εἰς τὸν πατέρα σας διὰ νὰ τὴν εὕρῃ καὶ αὐτὴν πλησίον εἰς τὴν ἀνοδοδέσμη σας.

— Ἐγὼ θὰ εὐχηθῶ εἰς αὐτὸν νὰ γεινωμεν τόσον φρόνιμα καὶ καλὰ κοράσια ἡμεῖς, ὥστε νὰ τὸν κάμνωμεν πάντοτε εὐτυχῆ.

— Ὡραῖα, εἶπεν ἡ μήτηρ.

— Ἐγὼ, προσέθεσεν ἡ μικρά, θὰ εὐχηθῶ νὰ γείνη πλούσιος διὰ νὰ μὴ ἐργάζεται τόσον πολὺ καὶ ἐπιστρέφῃ κατακούρασμένος τὴν ἑσπέραν.

— Καὶ αὐτὸ καλόν, εἶπεν ἡ μήτηρ.

Καὶ τὰ τρία εὐτυχῆ κοράσια ἔσπευσαν νὰ γράψωσι τὰς εὐχὰς των, πρὶν ἐπιστρέψῃ ὁ πατήρ των.

ΠΩΣ ΑΠΕΚΤΑ Η ΜΙΚΡΑ ΠΗΝΕΛΟΠΗ ΤΑΣ ΓΝΩΣΕΙΣ ΤΗΣ

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟΝ

Καπνός, ατμός, βροχή, νέφη, ουράνιον τόξον.

— "Ἐφερα ἀπὸ τὴν αὐλὴν τὰ ἐνδύματα τοῦ μικροῦ μέσα, ἔλεγεν ἡ ὀκταετής Πηνελόπη πρὸς τὴν μητέρα της, ἐνῶ εἰσήρχετο εἰς τὸ δωμάτιον κρατοῦσα κἀνιστρον πλήρες ἀσπροροῦχων· ἔξω βρέχει· ἰδὲ πῶς στάζουν· θὰ τὰ στεγνώσω ἐδῶ, διότι, ἂν χρειασθῇ τὴν ἐσπέραν ὁ ἀδελφός μου ἐνδύματα, δὲν θὰ ἔχῃς νὰ τὸν ἀλλάξῃς.

Πραγματικῶς ἡ Πηνελόπη, ἀφ' ὅτου πρὸ δύο μηνῶν εἶχε γεννηθῆ ὁ ἀδελφός της, ἐμερίμνα περὶ αὐτοῦ, ὡς νὰ ἦτο μεγάλη· καὶ τώρα ἡ μήτηρ της, ἐνῶ ἔκυπτεν εἰς τὸ βράψιμόν της, μὲ χαρὰν της παρηκολούθει συγχρόνως διὰ τοῦ βλέμματος ὅλας τὰς κινήσεις τῆς θυγατρὸς της. Ἡ μικρὰ ἔκαμνεν ὅπως εἶχεν ἴδει τὴν μητέρα της νὰ κάμνῃ· ἔδесе πρὸ τῆς ἐστίης σχοινίον καὶ κατεγίνετο εἰς τὸ ν' ἀπλώνῃ ἐν πρὸς ἐν τὰ βρεφικὰ ἐνδύματα ἐπ' αὐτοῦ.

Ἄλλὰ δὲν ἦτο μόνον μικρὰ νοικοκυρά, ὅπως ὠνόμαζον αὐτὴν εἰς τὴν οἰκίαν, ἡ Πηνελόπη, ἦτο συγχρόνως καὶ καλὴ μαθήτριξ εἰς τὸ σχολεῖον· καὶ ὅταν ἀκόμη δὲν ἐμελέτα, προσεῖχε μὲ ἐνδιαφέρον εἰς ὅ,τι διήγειρε τὴν παρατηρητικότητά της. Ἐνῶ λοιπὸν ἐστεγνώσα τὰ ἐνδύματα τοῦ ἀδελφοῦ της, ἠρώτησε τὴν μητέρα της·

— Μητέρα, διατί ἐξέρχεται τόσος καπνός ἀπὸ τὰ ρούχα ;

— Διότι εἶναι πολὺ βρεγμένα, ἀλλὰ δὲν εἶναι καπνός, εἶναι ατμός.

— Καὶ τί διαφέρει ὁ καπνός ἀπὸ τὸν ατμόν ; Ἐξήγησέ μοι, σὲ παρακαλῶ.

— Φέρε μου ἐκεῖνο τὸ κηρίον καὶ ἀναψέ το· ἰδοὺ τώρα, κράτησε ἀπ' ἐπάνω ἀπὸ τὴν φλόγα αὐτὸ τὸ χαρτίον καὶ εἶπέ μοι τί παρατηρεῖς.

— Παρατηρῶ, ὅτι τὸ χαρτίον μκυρίζει καὶ ξηραίνεται· ἰδοὺ θ' ἀνάψῃ !

— Βλέπεις λοιπόν, ὅτι ὁ καπνὸς μαυρίζει ὅσα ἀφίνει τις ἐκτεθειμένα εἰς τὴν ἐνέργειάν του ; Λάβε τώρα καὶ ἐν ἄλλο χαρτίον καὶ θέσε το ἐπάνω ἀπὸ τὰ ἐνδύματα· ἐπάνω ἀπὸ ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον λέγεις σύ, ὅτι εἶναι καπνός, τί βλέπεις ;

— Βλέπω, ὅτι τὸ χαρτίον δὲν μαυρίζει, ἀπ' ἐναντίας, ἀντὶ νὰ ξηρανθῆ, ἔγεινε μαλακὸν καὶ ὑγρὸν.

— Ἐνόησας λοιπόν τὴν διαφορὰν ; Θὰ τὴν ἐνήσης ἔτι καλλίτερον, ἂν ἀντὶ χαρτίου θέσης ἐπὶ τῶν ἀχνιζόντων ἐνδυμάτων ἐν πιάτον. Παρατήρησον τώρα...

— Παρατηρῶ, ὅτι τὸ πιάτον ἰδρώνει καὶ σχηματίζονται ἐπ' αὐτοῦ σταγόνες μικραὶ, ὅμοιαι πρὸς τὴν δρόσον, τὴν ὁποῖαν εὐρίσκομεν τὴν πρωῖαν ἐπὶ τῶν φύλλων.

— Εὐγε, ἡ παρομοίωσις σου εἶναι ὀρθή· βλέπεις λοιπόν τώρα καθαρῶς, ὅτι ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον ἐξέρχεται ἀπὸ τὰ ἐνδύματα δὲν εἶναι καπνός, ἀλλ' εἶναι ἀτμός· εἶναι δηλαδὴ ὕδωρ, τὸ ὁποῖον ἡ θερμότης τῆς πυρᾶς μεταβάλλει εἰς εἶδός τι ἀερίου ὀνομαζόμενον ἀτμός.

— Εὐχαριστῶ, μῆτερ· εἰς τὸ ἐξῆς θὰ ὀνομάζω ἀτμὸν καὶ ὄχι καπνὸν καὶ ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον ἀναβαίνει ἀπὸ τὸ νερόν, ὅταν βράζῃ καὶ σχηματίζῃ ἀπ' ἐπάνω ὡς ἐν μικρὸν συννεφάκι.

— Πολὺ ὀρθῶς ὀνομάζεις αὐτὸ συννεφάκι· διότι καὶ τὰ μεγάλα νέφη εἰς τὸν οὐρανὸν σχηματίζονται καὶ αὐτὰ ἀπὸ ὕδωρ.

— Ἄλλὰ πῶς εὐρίσκεται ἐκεῖ ἐπάνω τόσον πολὺ ὕδωρ !

— Τὸ ὕδωρ ἀνέρχεται ἀπὸ τὰς θαλάσσας, ἀπὸ τὰς λίμνας, ἀπὸ τοὺς ποταμούς· τὰ τρία τέταρτα τῆς γῆς εἶναι κεκαλυμμένα ἀπὸ ὕδωρ καὶ πάντοτε ἀναβαίνει πρὸς τὸν οὐρανὸν ὕδωρ ἐν εἴδει ἀτμοῦ.

— Ἄλλὰ διατί δὲν τὸ βλέπομεν ;

— Ἐνίοτε τὸ βλέπομεν· δὲν παρετήρησας τὴν πρωῖαν, ὅσῳκις ὑπάρχει ὑγρασία καὶ ψῦχος, ὅτι εἶναι ἡ ἀτμόσφαιρα θολή ; Ἡ καταχιά ἐκεῖνη, ἡ ὀμίχλη δηλαδὴ, δὲν ὀμοιάζει πρὸς νέφος ἀραιόν ;

— Ναί.

— Ὅταν λοιπόν ἡ ἀτμόσφαιρα εἶναι θερμή, δὲν φαίνονται οἱ ἀτμοί· ἀλλ' ἐὰν αἰφνης ψυχρανθῶσι, συμβαίνει εἰς αὐτούς, ὅ,τι συνέβη καὶ ὅταν ἔθεσες τὸ ψυχρὸν πιάτον ἐπὶ τῶν ἀχνιζόντων ἐνδυμάτων κρυώνου δηλαδὴ οἱ ἀτμοὶ καὶ συμπυκνοῦνται εἰς μικρὰς καὶ λεπτοτάτας βανίδας· ἂν δὲ αἱ βανίδες αὐταὶ ψυχρανθοῦν ἔτι περισσότερον, τότε

συμπυκνούνται ἀκόμη· ἐνώνονται πολλάι ὁμοῦ εἰς μεγαλειτέρας βανίδας καὶ ἔνεκα τοῦ βάρους των πίπτουσι πρὸς τὴν γῆν καὶ σχηματίζουν τὴν βροχὴν.

— Ὡ, τὸ ἐνόησα τώρα ! Ἄλλὰ διατί καμμίαν φορὰν, ὅταν βρέχη φαίνεται εἰς τὸν οὐρανὸν καὶ τὸ οὐράνιον τόξον ; Πῶς ἤθελα νὰ μάθω αὐτὸ ἀπὸ τί γίνεται !

— Εἶναι δυσκολώτερον νὰ τὸ ἐνοήσης, ἀλλὰ θὰ προσπαθήσω νὰ σοὶ τὸ ἐξηγήσω. Δὲν παρετήρησας ποτέ, ὅταν εἶσαι εἰς τὴν Ἐκκλησίαν, τὰ ὑάλινα ἐκεῖνα τρίγωνα, τὰ ὁποῖα κρέμονται ἀπὸ τοὺς πολυελίους ;

— Ναί· καὶ λάμπουν εἰς τὸ φῶς μὲ διάφορα χρώματα.

— Μὲ τί ὁμοιάζουν τὰ χρώματα ἐκεῖνα ; Δὲν ὁμοιάζουν μὲ τὰ χρώματα τοῦ οὐρανόυ τόξου ;

— Ναί, ὁμοιάζουν.

— Πρὸςέξον τώρα, τὰ τριγωνικὰ ἐκεῖνα κρύσταλλα ὀνομάζονται πρίσματα, τὰ δὲ χρώματα τοῦ οὐρανόυ τόξου ὀνομάζονται Ἴρις. Εἶναι ἑπτὰ τὰ χρώματα ταῦτα, ἐρυθρόν, χρυσόχρουν, κίτρινον, πράσινον, κυανοῦν, πορφυροῦν καὶ ἰώδες.

Ἐκάστη ἡλιακὴ ἀκτίς σύγκειται ἀπὸ τὰ ἑπτὰ ταῦτα χρώματα· ἀλλὰ δὲν τὰ βλέπομεν, διότι εἶναι ὅλα ὁμοῦ ἠνωμένα, ἀποτελοῦσι δὲ ὅλα ὁμοῦ τὸ λευκὸν φῶς. Ὅταν ὁμοῦ ἡ ἀκτίς διέρχηται διὰ τοῦ πρίσματος, τότε χωρίζονται τὰ ἀποτελοῦντα αὐτὴν χρώματα καὶ τὰ βλέπομεν ἕν πρὸς ἕν. Τὸ αὐτὸ συμβαίνει περίπου καὶ εἰς τὸν οὐρανόν, ὅταν βρέχη, ἐὰν τύχη συγχρόνως νὰ λάμπη ἐπ' αὐτοῦ καὶ ὁ ἥλιος, διότι τότε αἱ ἀκτίνες του πίπτουσαι ἐπὶ τοῦ βρέχοντος νέφους διέρχονται διὰ μέσου τῶν βανίδων τῆς βροχῆς· ὅταν δὲ ἐξέλθουν, εἶναι χωρισμένοι καὶ τότε μᾶς παρουσιάζουσι τὰ χρώματα τῆς Ἴριδος. Βλέπομεν ἐπὶ τοῦ οὐρανοῦ τὸ οὐράνιον τόξον, ὅσάκις ἔχομεν ἀντικρῦ μας τὸ βρέχον νέφος, ὅπισθεν ἡμῶν τὸν ἥλιον, ἡμεῖς δὲ ἰστάμεθα εἰς τὸ μέσον. Ἄλλὰ καὶ σὺ μόνη σου δύνασαι νὰ χωρίσης μίαν ἡλιακὴν ἀκτίνα, διὰ νὰ πεισθῆς καὶ πειραματικῶς, ὅτι πράγματι τὸ ἡλιακὸν φῶς περιέχει τὰ ἑπτὰ ταῦτα χρώματα.

— Πῶς ;

— Ἀρκεῖ νὰ λάβῃς τὸ στρογγύλον πῶμα τῆς φιάλης τοῦ ὕδατος καὶ νὰ εἰσέλθῃς εἰς τὸ σκοτεινὸν διχμήρισμα τῆς ἀποθήκης· ζή-

Ἦσαν ἐκεῖ μίαν ὀπὴν, ἀπ' ἧς νὰ εἰσέρχεται ἡλιακὴ ἀκτίς, καὶ θέσει πρὸ αὐτῆς τὸ πῶμα· ἂν κάτωθεν κρατήσης τεμάχιον λευκοῦ χάρτου, θὰ ἴδῃς ἀμέσως τὰ ἑπτὰ χρώματα τῆς Ἰριδος ἠπλωμένα κατὰ τάξιν ὡς ποικιλόχροον λωρίδα.

— Ἀλλά, διατί εἰς τὸν οὐρανὸν τὸ οὐράνιον τόξον εἶναι στρογγύλον;

— Διότι εἶναι στρογγύλος καὶ ὁ ἥλιος καὶ ἐκπέμπει γύρω του πανταχόθεν τὰς ἀκτῖνας.

— Τὸ ἐνόησα τώρα· πόσον εὐκόλα μοὶ τὰ ἐξηγεῖς ὄλα, μητέρα! Σὲ εὐχαριστῶ πολὺ· εἰς τὸ ἐξῆς θὰ παρατηρῶ μὲ περισσοτέραν προσοχὴν τὸ οὐράνιον τόξον. Πόσον χαίρω, ὅταν τὸ βλέπω ἐπάνω εἰς τὸν οὐρανόν! Τὸ βιβλίον μου ἔχει ἓνα ποιηματάκι τοῦ Βιζυηνοῦ, τὸ ὁποῖον ἀναφέρει περὶ τοῦ οὐρανοῦ τόξου· τὸ ἔμαθα ὅλον ἀπ' ἔξω τὸ ποιηματάκι αὐτό· θέλεις νὰ σοὶ τὸ εἶπω, μητέρα, διὰ νὰ ἴδῃς ἂν τὸ ἤξεύρω καλὰ;

— Βεβαίως θέλω;

Καὶ ἡ μικρὰ Πηνελόπη, προσέχουσα εἰς τὴν ἔννοιαν τῶν ὅσα ἔλεγε καὶ ἀποφεύγουσα νὰ σταματᾷ εἰς τὸ τέλος ἐκάστου στίχου, εἰμὴ μόνον ὁσάκις ὑπῆρχε στίξις, ἀπήγγειλε φυσικώτατα καὶ μὲ χάριν τὰ ἐξῆς·

Ἡ καταειγίς.

*Ἦλθαν τὰ νέφη 'ς τοῦ Βοριᾶ
τὰ λόγατα καθάλλα,
κ' ἐξεπιζέψανε βαρεῖα
'ς τὰ ὄρη τὰ μεγάλα.*

*Καθένα σὲ κορφή κορτὰ
ὠχυρωμέν' ἀχνίλει·
καθ' ἑν' ἀστράφτει καὶ βροστᾷ
καὶ πόλεμον ἀρχίλει.*

*Ῥίπτουν γιὰ σκάγα τὴν βροχὴν,
γιὰ βόλια τὸ χαλάζι,
καὶ πλημμυρεῖ 'ς τὴν ἐξοχὴν
καὶ τὰ σαρμὲν' ἀρπάζει.*

Ἐργαίη' ὁ γεωργός, ἀντὶ σπαθί,
 μ' ἔνα τσαπὶ καὶ φτυάρι—
 Ποιδὲ εἴμπο εἶν' ἀντισταθῆ
 εἰς ὀρητικὸν χειμάρι;

Στρέφει τὰ ῥάματα εἰς τὰ ῥηλά
 καὶ τὸν Θεὸν κυτ' ἀζει,
 τὸ δάκρυ του κατακυλά,
 —Βοήθα με!— φωνάζει.

Καὶ ὁ Θεὸς ποῦ τὸν ποιεῖ,
 γιὰ τὴν καλὴν καρδιά του,
 γρεβέει τοῦ Ἡλίου τὰ φανῆ
 τὰ πᾶ βοήθειά του.

Ἀπὸ τῆ μιᾶς ἢ συννεφιά
 καὶ ὁ ἥλιος ἀπ' τὴν ἄλλη,
 τῆς Ἰριδοῦς ἢ εὐμορφιά
 εἰς τὸ μεταξὺ πρὸβαλλεῖ.

—Βάλλειτ', ἐχθροί, τοὺς κερανοὺς,
 τὰ ὄπια σας εἰς τὴν θήκη,
 γιὰτ' εἴμ' ἐγὼ εἰς τοὺς οὐρανοὺς
 ἢ παλαιὰ συνθήκη.

Ποῦ εἶραψ' ὁ Δημιουργός
 μὲ χρώματα π. ὅ μέρων.
 γιὰ τὰ τὰ β' ἐπ' ὁ γεωργός
 τὰ ἔξερη τί σημαίνοντ

Τὸ κόκκινον εἶναι κρασί,
 τὸ κίτριον σιτηρί.
 τὸ πράσιον ἢ περισσὴ
 εἰλὴ ποῦ θὲ τὰ πάρη.

Γιὰ τὰ τοῦ πά. η λειτουργία
 καὶ τὰμα τὰ τ. ὅ στείλη
 καὶ τὰ τὰνάτη μὲ καρδιά
 τὰκοίμητο καρδῆ. λ.

— Εὐγε, εἶπεν ἡ μήτηρ τῆς.

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟΝ

*Βόρειον σέλας.— Πολικαὶ χῶραι.— Ἐσκιμῶοι.— Ζῶα τῶν πολικῶν
χωρῶν.— Οἱ ὑπὲρ τῆς ἐπιστήμης θυσιαζόμενοι.— Ὁμελιμότης
τῶν Φυσικῶν Μαθημάτων εἰς τὰς μαθηρίας.*

Τὴν ἐσπέραν ὁ Χαρίλαος, ὁ πρεσβύτερος ἀδελφὸς τῆς Πηνελόπης, παρετήρει προσεκτικῶς χρωματιστὴν τινα εἰκόνα ἐντὸς τοῦ βιβλίου, τὸ ὁποῖον εἶχε λάβει ἐκ τῆς βιβλιοθήκης τοῦ πατρὸς του. Ἡ Πηνελόπη, περίεργος πάντοτε νὰ μαθηθῆ ὅσα περιέχουσι τὰ βιβλία, ἔκυψε νὰ ἴδῃ τί ἀπησχόλει τόσο πολὺ τὴν προσοχὴν τοῦ ἀδελφοῦ της. Μήπως ἔχετε αὖριον μάθημα περὶ τοῦ οὐρανοῦ τόξου; τὸν ἠρώτησεν. Ἐμαθον καὶ ἐγὼ σήμερον πῶς σχηματίζεται τὸ οὐράνιον τόξον εἰς τὸν οὐρανόν· ἀλλὰ βλέπω, ὅτι ἡ εἰκὼν αὕτη ἔχει λάθος· παριστᾷ ἐδῶ νύκτα, ἐνῶ τὸ οὐράνιον τόξον οὐκ εἶναι δυνατὸν ποτὲ νὰ σχηματισθῆ εἰς τὸν οὐρανόν, παρὰ μόνον ὅταν ὑπάρχη ἥλιος.

— Εἶσσι βεβαία; τὴν ἠρώτησε γελῶν ὁ ἀδελφὸς της.

— Βεβαιοτάτη· διότι μοὶ τὸ ἐξήγησε σήμερον ἡ μήτηρ μας.

Ἄλλα πόσον κόκκινος φαίνεται ἐδῶ ὁ οὐρανὸς πρὸς ἓν μόνον μέρος· θὰ παριστᾷ βεβαίως πυρκαϊάν.

— Ὅχι· δὲν παριστᾷ οὔτε πυρκαϊάν οὔτε τὸ οὐράνιον τόξον ἢ εἰκὼν αὕτη, ἀπήντησεν ὁ ἀδελφὸς της, ἀλλὰ τὸ βόρειον σέλας.

— Καὶ τί εἶναι τὸ βόρειον σέλας; ἠρώτησε μὲ ἀπορίαν ἡ μικρά.

— Σέλας θὰ εἶπῃ εἰς τὴν ἀρχαίαν ἑλληνικὴν φῶς, λάμψις. Εἶναι λοιπὸν φῶς, τὸ ὁποῖον φαίνεται εἰς τινὰς βορείους χώρας καὶ παράγει τὸ λαμπρότερον ἐξ ὅλων τῶν φαινομένων, ὅσα συμβαίνουσιν εἰς τὸν οὐρανόν· μᾶς περιέγραψε σήμερον αὐτὸ ὁ καθηγητὴς τῆς Φυσικῆς τόσο ὠραία, ὥστε μᾶς ἐνθουσίασε.

— Περιέγραφέ το καὶ εἰς ἐμέ, παρεκάλεσεν ἡ μικρά.

— Ἄς εἶναι, ἀπήντησεν ὁ Χαρίλαος, πρόθυμος πάντοτε νὰ εὐχαριστῆ τὴν ἀδελφὴν του. Εἶνε λοιπὸν τὸ βόρειον σέλας φῶς λαμπρόν, τὸ ὁποῖον φωτίζει αἴφνης τὰ σκότῃ τῆς νυκτὸς· κατ' ἀρχὰς δὲν φαίνεται εἰς τὸν οὐρανόν εἰμὴ ὀλίγη τις λάμψις ἐρυθρὰ πρὸς ἀνατολὰς, πρὸς βορρᾶν δὲ μόνον ὀμίχλη μελανή, κατόπιν ὅμως ὁ οὐρανὸς ὅλος

φλογίζεται ὡς ἂν ἀντηνάκλα τὴν λάμψιν τρομερὰς πυρκαϊᾶς. Δύο στῆλαι φωτὸς ἀνέρχονται ἐκ τῶν δύο ἐκείνων ἀντιθέτων σημείων τοῦ ὀρίζοντος καὶ ἐνούμεναι πρὸς τὰ ἄνω σχηματίζουνε θόλον παμμέγιστον. Οὐδὲν δύναται νὰ περιγράψῃ τὸ μεγαλεῖον τοῦ φαινομένου ἐκείνου. Κάτωθεν τοῦ θόλου νέφη φωτεινὰ ἀπλοῦνται μὲ κινήσιν τρομώδη καὶ ἀκούεται συριγμὸς καὶ κρότος, ὡς ἂν ἐξεπυρσοκρότου πολλὰ πυροτεχνήματα ὁμοῦ. Χρῶματα δὲ τότε ζωηρὰ καὶ ποικιλώτατα ἐκπέμπονται πανταχόθεν· διακρίνει τις τὸ ἐρυθρὸν, τὸ πράσινον, τὸ κίτρινον, τὸ κυανοῦν, τὸ ζωηρὸν πορτοκαλί· ὅλα λάμπουσιν ἐντὸς ἀπλέτου φωτὸς ἀκτίνων ἀργυρῶν καὶ ἀποτελοῦσι σύνολον ὑπερβαῖνον πᾶσαν περιγραφὴν. Ἐπειδὴ δὲ αἱ πεδιάδες καὶ τὰ ὄρη εἶναι χιονοσκεπῆ καὶ ἡ θάλασσα ἐκτείνεται ὡς ἀπέραντον κάτοπρον στίλβον, ὅλη ἐκείνη ἡ λάμψις, ὅλα ἐκείνα τὰ χρῶματα ἀντανακλῶνται καὶ κάτω καὶ πέριξ, ὥστε νομίζει τις ὅτι δὲν εὐρίσκεται πλέον ἐπὶ τῆς γῆς, ἀλλ' ὅτι μετεφέρθη εἰς κόσμους μαγικούς!

— ὦ, τί ὄραϊον εἶναι νὰ εὐρίσκηται τις περικυκλωμένος ἀπὸ τὴν λάμψιν! Ἄλλ' εἰς ποίους τόπους φαίνεται τὸ βόρειον σέλας;

— Εἰς τὰς βορείους πολικὰς, ἀπήντησεν ὁ Χαρίλαος.

— Φαίνεται καὶ εἰς τὰς νοτίους πολικὰς, ἐπενέθη ἡ μήτηρ, καὶ τότε ὀνομάζεται νότιον σέλας.

— Ἄλλ' αὐτό, δὲν μὰς τὸ εἶπεν ὁ καθηγητής.

— Ναί, ἐπειδὴ ζῶμεν ἡμεῖς ἐπὶ τοῦ βορείου ἡμισφαιρίου, μόνον περὶ τοῦ βορείου σέλαος κάμνομεν συνήθως μνεῖαν.

— Πόσον ἐπεθύμουν νὰ ἐπισκεφθῶ τὰς πολικὰς χώρας ἀνεφώνησεν ἡ μικρά· εἶναι εὐτυχεῖς ὅσοι ζῶσιν ἐκεῖ!

— Ὅχι καὶ τόσο, ὅσον νομίζεις, ἀπήντησεν ὁ ἀδελφός της· σὺ δὲν ἀγαπᾶς τὸ ψῦχος καὶ ἐκεῖ τὸ ψῦχος εἶναι ἀφόρητον. Ὅλα εἶναι παγωμένα, καὶ οἱ ποταμοὶ καὶ ἡ θάλασσα· εἶναι δὲ τόσο σκληρὸς ὁ πάγος, ὥστε πατεῖ τις ἐπ' αὐτοῦ, ὡς ἂν περιεπάτει ἐπὶ βράχων ὀλισθηρῶν. Ἐκτὸς τούτου ἡ νύξ εἶναι ἀδιάκοπος· ἀκριβῶς δὲ εἰς τοὺς πόλους ἡ νύξ διαρκεῖ ἐξ μῆνας καὶ ἐξ μῆνας ἡ ἡμέρα.

— Τί περίεργος τόπος! Ἐξ μῆνας ἡμέρα· ἀλλὰ θὰ εἶναι ὄραϊα ἐκεῖ!

— Καὶ τότε εἶναι δριμύτατον τὸ ψῦχος· διηγοῦνται ὅτι οἱ ναῦται οἱ παρακολουθήσαντες τὸν Φραγκλῖνον εἰς τὰς πολικὰς θαλάσσας,

ἔν και ἐκοιμῶντο ἐντός τοῦ πλοίου των προφυλαχθέντοι, εὕρισκον ἐν τούτοις τὴν πρῶϊαν ἐπὶ τῆς ὀροφῆς τῆς κλίνης των στρωμα πάγου, ὃ δὲ πάγου οὗτος προήρχετο ἐκ τῆς ἀναπνοῆς των* ἐπάγωνε δηλαδὴ ἡ ἀναπνοὴ των, καθὼς ἐξήρχετο θερμὴ ἐκ τοῦ στόματός των, ἕμα ἤγγιζε τὴν ψυχρὰν σανίδα, ἀπαρραλλάκτως, ὅπως ὑγραίνεται μόνον εἰς τὰ ἰδικὰ μας κλίμακτα ἡ ἀναπνοὴ, ὅταν ἐγγίζη εἰς τὰς ὑάλους τῶν παραθύρων μας.

— Ὡστε λοιπὸν δὲν θὰ τήκωνται ἐκεῖ οἱ πάγοι οὔτε τὸ θέρος ;

— Βεβαίως· νομίζεις, ὅτι θερμαίνει ἐκεῖ ὁ ἥλιος, ὅπως ἐδῶ ; Δὲν θερμαίνει· διότι δὲν ἀναβαίνει ποτὲ ὑψηλὰ εἰς τὸν οὐρανὸν τῶν πολικῶν χωρῶν· ἐκεῖ και ὅταν ὁ ἥλιος εὐρίσκηται εἰς τὸν οὐρανόν, φαίνεται πάντοτε ὡς νὰ δύη, εἶπεν ὁ Χαρίλαος, ἡ μᾶλλον, ὡς νὰ ἀνατέλλη· διότι δὲν δύει ποτὲ τὸ θέρος· ἀλλάσσει μόνον θέσιν· ἐντός δηλαδὴ εἰκοσιτεσσάρων ὥρων στρέφεται ἀπαξ περίξ τοῦ ὀρίζοντος, μένει δὲ πάντοτε τὸσον χαμηλὰ, ὥστε μὲν ἔχει τὴν δύναμιν νὰ τήξη τὸ παγωμένον ἔδαφος εἰς ὀλίγων σπιθκμῶν βᾶθος. Καὶ ὅμως ἡ μεγαλοπρέπεια τῆς φύσεως εἰς τὰ μέρη ἐκεῖνα εἶναι ἀπερίγραπτος· αἱ ἀπέραντοι χιονοσκεπεῖς πεδιάδες ἀπλοῦνται κατάλευκοι, τὰ ὄρη κατάλευκα ἐπίσης, φαίνονται μακρόθεν κυανᾶ, μὲ τὸ γλυκὺ ἐκεῖνο χρῶμα τοῦ οὐρανοῦ· ἐπὶ τῶν θαλασσῶν πλανῶνται ὄγκοι πάγου πελώριοι, εἶναι δὲ διαφανεῖς ὡς διαυγέστατοι κρύσταλλοι και λάμπουσιν εἰς τὸν ἥλιον ἀντανακλῶντες μυρία χρώματα ὡς νὰ ἦσαν κολοσσιαῖοι ἀδάμαντες. Ἄλλ' αἶφνης θραύονται και κατακρημνίζονται διὰ μιᾶς τηκόμενοι εἰς τὸν ἥλιον· ἀκούεται τότε εἰς τὸν ἀέρα κρότος παρατεταμένος ὡς ἔν ἐξεπυροκρότου πολλὰ πυροβόλα· χεῖμαρροι δὲ μεγαλοπρεπεῖς και καταρράκται ἀναπηδῶσι και σχηματίζουσι λίμνας και ποταμούς.

— Ὡ, τί ὠραῖα εἶναι και τότε ! Ἄς κάμνη κρῦον· ἤθελα πολὺ νὰ ἐπισκεφθῶ τὸ θέρος τοὺς τόπους ἐκεῖνους.

— Διατρέχουσι και τὸ θέρος κινδύνους πολλοὺς οἱ ταξειδεύοντες εἰς τὰς πολικὰς θαλάσσας, εἶπεν ἡ μήτηρ· διότι οἱ ὑπερμεγέθειε ἐκεῖνοι ὄγκοι τοῦ πάγου ἄγονται και φέρονται ὑπὸ τῶν ἀνέμων· ὁσάκις δὲ τὰ πλοῖα εὐρεθῶσι μεταξὺ αὐτῶν, κατασυντρίβονται ἢ και ἔν διαφύγωσι τὸν κίνδυνον τοῦτον, καταβυθίζονται, ὅταν οἱ πάγοι τήκωνται περίξ αὐτῶν.

* Ἡ ἀναπνευστικὴ ἐργασία ἐκτελεῖται διὰ τῆς εἰσπνοῆς και τῆς ἐκπνοῆς.

Είναι περιέργον τὸ τί συνέβη εἰς τὸ Νορβηγικὸν πλοῖον Βάρνα· περιεκυκλώθη ὑπὸ τῶν πάγων κατὰ τὸν μῆνα Αὐγούστου, ἔμεινε δὲ ἐγκεκλεισμένον ἐντὸς αὐτῶν ὡς ἐντὸς κινητῆς φυλακῆς ἐπὶ ἓνα ὀλόκληρον μῆνα. Ἄλλο τότε πλοῖον, Δανικόν, διερχόμενον διὰ τῶν θαλασσῶν ἐκείνων, ἠθέλησε νὰ ἔλθῃ εἰς βοήθειάν του, ἀλλ' ὅτε εἰσεχώρησεν εἰς τὸν μέγαν σωρὸν τῶν πάγων, ἐστερεώθησαν καὶ περίξ αὐτοῦ τὰ κρύσταλλα καὶ ἔμεινε καὶ ἐκεῖνο προσηλωμένον. Τὰ ὅσα ὑπέστησαν οἱ ἄνθρωποι ἐκεῖνοι ἐπὶ μῆνας εἶναι μακρὸν νὰ σᾶς διηγηθῶ.

— Ἐσώθησαν τούλάχιστον ;

— Ἐσώθησαν εὐτυχῶς ὅλοι· ἀλλ' ὅτε οἱ πάγοι ἤρχισαν νὰ τῆκωνται, τὸ ἐν τῶν πλοίων, ἡ Βάρνα κατεποντίσθη. Συνέκειτο δὲ τὸ πλήρωμα τῆς Βάρνας ἀπὸ ἐπιστήμονες, τοὺς ὁποίους ἡ Ὀλλανδικὴ κυβέρνησις εἶχεν ἀποστείλει πρὸς ἐξερεύνησιν τῶν μερῶν ἐκείνων. Μετὰ πολλὰς ταλαιπωρίας ἠδυνήθησαν νὰ ἐπανέλθωσιν ἐπὶ τέλους οὔτοι εἰς τὴν πατρίδα των, χάρις εἰς ἓν ἄλλο πλοῖον, τὸ ὁποῖον ἀπέστειλεν ἡ Ὀλλανδικὴ κυβέρνησις, ὅπως τοὺς ἀνεύρῃ.

— Ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν ξηρὰν ὑπάρχουσιν ἄλλοι κίνδυνοι, προσέθεσεν ὁ Χαρίλαος· διότι εἰς τὰς ἐρήμους πεδιάδας πλανᾶται πειναλῆα ἡ λευκὴ ἄρκτος· εἶναι δὲ ζῶον ὀργιώτατον, καὶ ἐπειδὴ ἔχει δύναμιν τεραστίαν, ἀλλοίμονον εἰς τὸ θῦμά της, ὅταν τὸ εὔρῃ. Ἀνεγνώσασα ἄλλοτε, ὅτι ναύτης τις ἐκ τοῦ πληρώματος τοῦ Φραγκλίνου, καθὼς ἴστατο ἐπὶ τοῦ καταστρώματος, ἤσθάνθη αἴφνης, ὅτι τὸν ἐπληξέ τις βιαίως ἐκ τῶν νώτων· νομίσας, ὅτι τις ἐκ τῶν συντρόφων του ἠθέλησε ν' ἀστειευθῆ μετ' αὐτοῦ, ἐστράφη, ἀλλ' ἔρρηξε κραυγὴν φρίκης· διότι εἶδε τὴν λευκὴν ἄρκτον πλησίον του ! Οἱ σύντροφοί του ἀμέσως ἔτρεξαν ὅπως τὸν σώσωσιν, ἀλλὰ δὲν ἐπρόφθασαν· διότι ἡ ἄρκτος μὲ ἐν της κτύπημα κατεσύντριψεν αὐτόν.

— *Ω !

— Ἡ ἀδελφὴ σου, τὸν διέκοψεν ἡ μήτηρ, θὰ εὐχαριστηθῇ περισσότερο, ἂν διηγηθῆς εἰς αὐτήν, ὅσα ἀνεγνώσαμεν ἄλλοτε ὁμοῦ περὶ τοῦ περιέργου ἐκείνου πτηνοῦ τῶν πολικῶν χωρῶν· ἐνθυμεῖσαι τί ἀνεγνώσαμεν ;

— Ναί, τὸ πτηνὸν ἐκεῖνο εἶναι εἶδος νήσσης, μεγαλειτέρας τῶν συνήθων εἰς τὰ κλίματά μας· ὀνομάζεται δὲ εἰς τὴν ζωολογίαν Νήσσα ἢ λεπτόπιλος, ἕνεκα τῶν λεπτοτάτων καὶ μεταξοειδῶν πτίλων

της. Τὰ πτίλα ἐκεῖνα εἶναι περιζήτητα εἰς τὸ ἐμπόριον· διότι ἐξ αὐτῶν κατασκευάζονται ἐραπλώματα θερμώτατα καὶ τόσον ἐλεφρά, ὥστε μῶλις αἰσθάνεται τις ὅτι τὸν καλύπτουν· παρέχουν λοιπὸν εἰς τοὺς συλλέγοντας αὐτὰ καλὴν πρόσοδον.

— Ἄλλὰ πῶς τὰ συλλέγουν ;

— Τὸ πτηνὸν κατασκευάζει τὴν φωλεάν του ἐκ θαλασσιῶν φυτῶν· κτίζει δὲ αὐτὴν ἐπὶ τῶν πάγων· ἀλλὰ διὰ νὰ προφυλάξῃ καλῶς τὰ ῥά του ἐκ τοῦ ψύχους ἀποσπᾷ διὰ τοῦ ῥάμφους τοῦ πτίλα ἀπὸ τὸ στήθος του καὶ δι' αὐτῶν τὰ περικαλύπτει. Οἱ ἄνθρωποι καιροφυλακτοῦσι πότε θὰ ἀναγκάσῃ ἢ πείνῃ τὸ πτηνὸν νὰ ἐξέλθῃ τῆς φωλεᾶς του πρὸς εὐρεσιν τροφῆς καὶ ἔρχονται καὶ λαμβάνουσι τὰ πτίλα ἐκεῖνα. Ὅταν ὅμως τὸ πτηνὸν ἐπανέλθῃ καὶ εὕρῃ τὰ ῥά του ἐκτεθειμένα, πάλιν ἀποσπᾷ πτίλα ἐκ τοῦ στήθους του καὶ τὰ καλύπτει. Ἄλλ' οἱ ἄνθρωποι, ἄσπλαγχοι, ὡς εἶναι συνήθως, ὅταν πρόκειται περὶ συμφέροντος, εὐρίσκουσι τὸν κατάλληλον καιρὸν καὶ ἔρχονται καὶ τὰ ἀφαιροῦσι· καὶ πάλιν τὸ φιλόστοργον πτηνὸν ἀπογυμνοῦται, ὅπως προφυλάξῃ τὰ μέλλοντα τέκνα του. Ἄλλὰ τότε πλεόν ὁ σύντροφός του (διότι τὰ πτηνὰ ταῦτα ζῶσι κατὰ ζεύγη ὡς αἱ περιστεραι), ὅταν ἴδῃ αὐτὴν τρέμουσαν ἐκ τοῦ ψύχους, ἀρχίζει αὐτὸς καὶ ἀποσπᾷ ἐκ τῶν ἰδικῶν του πτίλων καὶ καλύπτει τὰ ῥά· ἀπογυμνοῦται δις καὶ τρίς· τότε οἱ ἄνθρωποι, οἱ ἔχοντες ὡς ἔργον τὸ ἐμπόριον ἐκεῖνο, διὰ νὰ μὴ πάθωσι τὰ πτηνὰ ἐκ τοῦ ψύχους, ἐγκαταλείπουσιν αὐτά, πρὶν ἢ ἀπογυμνωθῶσιν ἐντελῶς, καὶ μεταβαίνουσιν εἰς λήστευσιν ἄλλης φωλεᾶς.

— ὦ, τί καλὰ πτηνὰ !

— Βλέπεις, Πηνελόπη μου, ποῦ δύναται νὰ φθάσῃ καὶ τῶν ζῶων αὐτῶν ἡ στοργὴ πρὸς τὰ τέκνα ! εἶπεν ἡ μήτηρ θωπεύουσα τῆς μικρᾶς τῆς κόρης τὴν κόμην.

— Ἄλλὰ λοιπὸν, μήτηρ, ἰδοὺ ὅτι κατοικοῦσιν εἰς τὰ μέρη ἐκεῖνα ἄνθρωποι.

— Αἱ χῶραι τὰς ὁποίας σοὶ περιέγραψεν ὁ ἀδελφός σου εἶναι ἀκατοίκητοι· ἀλλ' ὀλίγον τι νοτιώτερον, ἐκεῖ ὅπου ἡ ἀδιάκοπος νύξ διαρκεῖ ἕνα, ἕνα καὶ ἡμισυ τὸ πολὺ μῆνα, μόνον ὅτι εἶναι τὸ ψύχος δρυμύτατον ἐπιτρέπει εἰς ἀνθρώπινα πλάσματα νὰ ζῶσιν. Ἡ Γροιλανδία, ἡ Σπιτζβέργη, ἡ Σιβηρία, ἡ Λαπωνία, ἂν καὶ ἀραιῶς, εἶναι κατοικημένοι...

— Εἰς τὴν Λαπωνίαν δὲν εἶναι τόσον δριμύ τὸ ψῦχος, ὅσον εἰς τὴν Σπιτζβέργην, εἶπεν ὁ Χαρίλαος.

— Ναί, εἶναι κάπως μετριώτερον διὰ τοῦτο καὶ ἡ Λαπωνία δὲν εἶναι τόσον ἀραιῶς κατωκημένη ὅσον ἡ Σπιτζβέργη.

— Ἄλλ' ἤκουσα, ὅτι εἶναι νᾶνοι οἱ κάτοικοι τῶν μερῶν ἐκείνων.

— Δὲν εἶναι νᾶνοι, εἶναι κοντοῦ ἀναστήματος, διότι τὸ ψῦχος δὲν ἀφίνει αὐτοὺς ν' ἀναπτυχθῶσι.

— Πόσον ὑψηλοὶ εἶναι ; Εἶναι ὡς ἐμέ ; ἠρώτησεν ἡ Πηνελόπη.

— Ὅχι, εἶναι μᾶλλον ὡς τὸν ἀδελφόν σου, ὡς εἶναι συνήθως παῖς δεκατεσσάρων ἢ δεκαπέντε ἐτῶν· ἔχουσι δηλαδή ὕψος ἐνός μέτρου καὶ τριάκοντα ἕως τεσσαράκοντα ἑκατοστῶν περίπου.

— Ἄλλὰ θὰ κτίζουν πολὺ θερμὰς οἰκίας διὰ ν' ἀντέχουν τὸν χειμῶνα εἰς τὸ ψῦχος ; ἠρώτησεν ἡ Πηνελόπη.

— Πῶς νὰ κτίσουν οἰκίας ἐπάνω εἰς τὴν χιόνα ; Ἄλλὰ καὶ ποῦ νὰ εὔρουν λίθους καὶ ξυλείαν ; δάση δὲν ὑπάρχουσιν ἐκεῖ. Εἰς τὰ ὄρη μόνον μακρὰν ὑπάρχουσιν ὀλίγα ἐλάται καὶ πεύκα καὶ εἶναι αὐτὰ τόσον χαμηλαί, ὥστε ὁμοιάζουν μᾶλλον πρὸς θάμνους ἢ πρὸς δένδρα.

— Ἄλλὰ τότε τὰς οἰκίας των μὲ τί τὰς κτίζουν ;

— Οἱ Λάπωνες κατασκευάζουν τὰς καλύβας των ἐκ δερμάτων, ἀλλὰ θὰ ἐκπλαγῆς πολὺ, ἂν μάθης ἀπὸ τί κατασκευάζουν οἱ Ἑσκιμῶι τὰς ἰδικὰς των.

— Ἀπὸ τί :

— Κόπτουν μεγάλα τετράγωνα πάγου, ὡς ἂν ἦσαν λίθοι, καὶ δι' αὐτῶν κτίζουν καλύβας, τὰς κατασκευάζουν δὲ θολωτὰς καὶ ἀφίνουν ἐπάνω εἰς τὴν κορυφὴν μίαν ὀπὴν κυκλοτερῆ. Τὴν ὀπὴν αὐτὴν κλείουν μὲ πλάκα κρυστάλλου διαφανοῦς· ἐννοεῖται ὅχι κρυστάλλου ὑαλίνου, ἀλλ' ἀπὸ ὕδωρ. Αὐτὸ δὲ εἶναι τὸ παράθυρόν των κάτωθεν, πρὸς τὸ μεσημβρινὸν μέρος, ἀφίνουν ἄλλην μίαν ὀπὴν χαμηλὴν ὡς θύραν· αὐτὴν τὴν καλύπτουν μὲ δέρματα ζῶων.

— Ἄλλὰ πῶς δὲν παγώνουν !

— Ἐξω ἀποθνήσκουν οἱ ἄνθρωποι, ἀλλ' ἐκεῖ ὑπάρχει σχετικῶς ἀρκετὴ θερμότης.

— Πῶς εἶναι δυνατὸν νὰ ὑπάρχη θερμότης κάτω ἀπὸ τὸν πάγον !

— Καὶ τὰ σπέρματα, ἐξηκολούθησεν ἡ μήτηρ, ὅσα σπεύρουν οἱ γεωργοὶ εἰς τοὺς ἀγρούς, δὲν παγώνουν, ἂν καὶ ἀπλοῦται τὸν χει-

μῶνα πυκνή ἐπ' αὐτῶν ἢ χιών· καὶ οἱ ἰχθύες εἰς τὰς λίμνας, ὅταν σχηματίζεται εἰς τὴν ἐπιφάνειαν πάγος, δὲν ἀποθνήσκουν· διότι ὁ πάγος ἔχει τὴν ιδιότητα νὰ μὴ ἀφίνη τὴν ὑπάρχουσαν θερμοκρασίαν νὰ ἐξέρχεται πρὸς τὰ ἔξω.

— Ναί, εἶναι δυσθερμαγωγὸν σῶμα ὁ πάγος, εἶπε σοβαρῶς ὁ Χαρίλαος.

— Καὶ τοὺς ἀνθρώπους ἀκόμη, ὅταν παγώνουν, ἐξηκολούθησεν ἡ μήτηρ, βυθίζουσι ὅλους ἐντὸς τῆς χιόνος, διὰ νὰ ἐπαναφέρουσι αὐτοὺς εἰς τὴν ζωὴν. Μόνον τὸ στόμα καὶ τοὺς βῶθωνας ἀφίνουσι ἀκλύπτους· τότε δὲ ἡ θερμοκρασία τοῦ ἰδίου τῶν σώματος, ἐπειδὴ ὁ πάγος τὴν διατηρεῖ, ζωογονεῖ αὐτοὺς ὀλίγον κατ' ὀλίγον. Ἄλλ' οἱ Ἔσκιμῶσι, καὶ ὁσάκις ἐκτίθενται εἰς τὸ ὑπαιθρον, δὲν παγώνουν εὐκόλως, διότι γνωρίζουσι νὰ λαμβάνουσι προφυλακτικὰ μέτρα.

— Τί κάμνουσι ;

— Πίνουσι ἔλαιον φώκης καὶ ἀλείφουσι συγχρόνως δι' αὐτοῦ καὶ τὸ σῶμά των.

— Εἶναι καὶ αὐτὸ δυσθερμαγωγὸν σῶμα, ἐπεξήγησεν ὁ Χαρίλαος.

— Ἄλλὰ φωτιὰν δὲν θὰ ἤμποροῦν ν' ἀνάπτουν ποτὲ οἱ Ἔσκιμῶσι εἰς τὰς καλύβας των, εἶπεν ἡ μικρά.

— Βεβαίως ὄχι· πυρὰν δὲν ἀνάπτουν ποτὲ, ἀπήντησεν ἡ μήτηρ.

— Ἄλλὰ πῶς μαγειρεύουσι, πῶς θερμαίνουσι ὕδωρ διὰ νὰ πλύνωσι τὰ ἐνδύματά των ; ἠρώτησεν ἡ μικρά.

— ὦ, ὅσον δι' αὐτὸ ἀπήντησε γελῶσα ἡ μήτηρ, αἱ Ἔσκιμῶσι οἰκοδόσποιναί ἔχουσι διαφορετικὰς ιδέας περὶ μαγειρικῆς καὶ περὶ καθαριότητος ἀφ' ὅ,τι ἔχομεν ἡμεῖς. Εἶναι ἐνδεδυμένοι μὲ δέρματα, τὸ δὲ μόνον ἐπιπλοντῆς οἰκίας των εἶναι ἐν ἀγγεῖον λίθινον ἐντὸς αὐτοῦ καίουσι ἔλαιον φώκης, ὅπως φωτίζονται κατὰ τὰς ἀτελευτήτους νύκτας· ἐκεῖ ἐπίσης ἀναλύουσι καὶ τὸν ὀλίγον πάγον, τὸν ὅποιον πίνουσι.

— Ἄλλὰ ποῦ κοιμῶνται ; Μήπως ἐπὶ τοῦ πάγου ; ἠρώτησεν ἡ μικρά.

— Τὸ ἐμάντευσε, εἶπεν ἡ μήτηρ· τὰς κλῖνας των κατασκευάζουσι ἀπὸ μεγάλα τεμάχια πάγου καὶ στρώνουσι αὐτὰς μὲ ἄμμον ἢ μὲ βρύα καὶ μὲ δέρματα ταράνδων.

— Ἄλλὰ τί τρώγουσι ! Τί εὐρίσκουσι ἐπὶ τῶν πάγων νὰ φάγουν ; ἠρώτησεν ἡ μικρά.

— Ζῶα ὑπάρχουσι πολλὰ καὶ περιεργότατα ἐπὶ τῆς ξηρᾶς, καθὼς καὶ ἐντὸς τῆς θαλάσσης. Εἶναι δὲ ἐπιτηδειότατοι εἰς τὴν ἀλείψαν καὶ εἰς τὸ κυνήγιον οἱ Ἑσκιμῶι.

— Καὶ τί ζῶα ὑπάρχουσιν εἰς τὰς παγωμένας ἐκεῖνας θαλάσσας ;

— Ὑπάρχουσι ζῶα ἀμφίβια, δυνάμενα δηλαδὴ νὰ ζῶσι καὶ εἰς τὴν ξηρὰν ὅπως καὶ εἰς τὴν θάλασσαν, τὰ ὁποῖα οἱ Ἑσκιμῶι ἀλιεύουσιν εἴτε διὰ τὸ λίπος των εἴτε διὰ τὸ δέρμα των εἴτε διὰ τὰ κρέας των.

— Εἰπέ μας μερικά.

— Εἶναι ὁ θαλάσσιος λέων, περιέργως πολὺ ἔνεκα τῆς χαίτης του. ὁ θαλάσσιος κύων, ὁ θαλάσσιος ἐλέφας, ζῶον ἔχον τὸ ἐξωτερικὸν φοβερὸν καὶ ὀδόντας μεγάλους καὶ λευκοτάτους· ἄλλο ἐπίσης περιέργον ζῶον εἶναι ἓν εἶδος σειρήνος. Ὅλα δὲ ταῦτα τὰ ζῶα δὲν τίκτουσιν ψά, ὅπως οἱ ἰχθύες, ἀλλὰ γεννῶσι ζῶντα τέκνα, τὰ ὁποῖα θηλάζουσι διὰ τοῦ γάλακτός των· διότι, ἂν καὶ ζῶσιν εἰς τὰς θαλάσσας, δὲν εἶναι ἰχθύες, ἀλλ' ἀνήκουσιν εἰς τὰ εἶδη τῆς φώκης.

— Καὶ εἰς τὴν ξηρὰν τί ζῶα ὑπάρχουσιν ;

— Ὑπάρχει ἡ κυανῆ ἀλώπηξ· τὸ σαθέριον, τὸ σαμούριον δηλαδὴ κοινῶς, ὀνομαστὸν διὰ τὴν πολύτιμον μηλωτὴν του. Ὑπάρχει ἐπίσης ὁ τάρανδος, ζῶον εὐεργετικόν· διότι παρέχει εἰς τοὺς κατοικοὺς τὸ γάλα του, τὸ κρέας του, τὸ δέρμα του, χρησιμεύει δὲ εἰς αὐτοὺς καὶ ὡς ζῶον φορτηγόν. Ὑπάρχει καὶ ὁ μοσχοβοῦς, ζῶον ὁμοιάζον μᾶλλον πρὸς μέγα πρόβατον παρὰ πρὸς βοῦν, τοῦ ὁποίου ὅμως ἡ σὰρξ ἔχει τόσην δυσωδίαν, ὥστε μόνον οἱ Ἑσκιμῶι δύνανται νὰ τὴν τρώωσιν.

— Ἀλλὰ τί ἄνθρωποι εἶναι αὐτοὶ οἱ Ἑσκιμῶι ;

— Μογγολικῆς φυλῆς· τὸ δέρμα των εἶναι πολὺ μελαγχροινόν, οἱ ὀφθαλμοὶ των λοξοί, ἡ ρίς παχέια καὶ πεπλατυσμένη, τὸ στόμα μέγα μὲ χεῖλη παχέα· τὰ μῆλα τῶν παρειῶν (τὰ μάγουλα) ἐξέχοντα.

— Δὲν ἤθελα νὰ ζῶ μεταξὺ τοιούτων ἀνθρώπων, εἶπεν ἡ μικρά.

— Καὶ ὅμως, τέκνον μου πολλοὶ εὐσεβεῖς καὶ αὐταπαρνητικοὶ ἄνδρες ἀφίνουσι τὰς ἀνέσεις τῶν μεγαλοπόλεων τῆς Εὐρώπης καὶ τῆς Ἀμερικῆς καὶ μεταβαίνουνσιν ἐκεῖ διὰ νὰ φέρωσιν εἰς τοὺς κατοικοὺς, τὰς εὐεργεσίας τοῦ πολιτισμοῦ, καὶ διὰ νὰ διδάξωσιν εἰς αὐτοὺς τὸν

ἀληθινόν Θεόν, διότι πολλοί είναι εἰσέτι εἰδωλόλατραι· καὶ σχολεῖα ἀκόμη προσπαθοῦν νὰ συστήσουν.

Ἄλλοι ἀψήφουσι τοὺς κινδύνους καὶ αὐτὸν τὸν θάνατον καὶ προχωροῦν πρὸς τὰ ἐνδότερα τῶν πολικῶν χωρῶν, τῶν ὁποίων ἡ ἐξερευνησις ἔχει σπουδαιότητα μεγίστην διὰ τὴν ἐπιστήμην. Σὰς ἀνάφερα ἤδη τί ὑπέστησαν οἱ Ὀλλανδοὶ ἐπιστήμονες, οἱ σταλέντες ὑπὸ τῆς κυβερνήσεώς των χάριν μελετῶν ἐκεῖ. Τρεῖς αἰῶνας πρὸ αὐτῶν ὁ Ὑδρων, Ἄγγλος θαλασσοπόρος, ἀπωλέσθη μετὰ τοῦ υἱοῦ του εἰς τὰς θαλάσσας ἐκείνας· ἀνεκάλυψεν ὅμως ἄνω τῆς Βορείου Ἀμερικῆς μέγιστον ποταμόν, ἀνεκάλυψεν ἐπίσης καὶ τὸν πορθμὸν καὶ τὴν θάλασσαν, ἣτις ὠνομάσθη κατῴπιον πρὸς τιμὴν αὐτοῦ Ὑδρώνειον πέλαγος.

Περὶ τὸ τέλος τοῦ παρελθόντος αἰῶνος ὁ Φραγκλῆνος, ὅστις εἶχε σταλῆ καὶ αὐτὸς ὑπὸ τῆς κυβερνήσεώς του πρὸς ἐξερεύνησιν τῶν μερῶν ἐκείνων, εὔρε τὸν θάνατον εἰς τοὺς αἰώνιους πάγους μεθ' ὕλης τῆς ἀκολουθείας του.

— Εἶναι ὁ Φραγκλῆνος, ὁ Ἀμερικανὸς φιλόσοφος, ὅστις εφευρε καὶ τὸν κεραυναγωγόν ; ἠρώτησεν ὁ Χαρίλαος.

— Ὁχι, ἐκεῖνος ὠνομάζετο Βενικμίν, ἐνῶ αὐτὸς εἶναι Ἄγγλος εὐπατρίδης, ὠνομαζόμενος Σὶρ Ἰωάννης Φραγκλῆνος. Πολλάκις ἄλλοτε ὁ Σὶρ Ἰωάννης Φραγκλῆνος εἶχεν ἐκτελέσει ἐπιτυχῶς ταξείδια πρὸς ἐξερεύνησιν τοῦ Βορείου πόλου καὶ δι' αὐτῶν παρέσχεν ὑπηρεσίας ναυτικῆς σπουδαιοτάτης εἰς τὴν πατρίδα του. Κατὰ τὸ τελευταῖόν του ὅμως ταξείδιον, ὅτε εἶχε τὴν ἐντολὴν παρὰ τῆς κυβερνησεώς του νὰ ζητήσῃ δίδρον εὐκολύνουσαν τὴν συγκοινωνίαν μεταξὺ τοῦ Ἀτλαντικοῦ καὶ τοῦ Εἰρηνικοῦ Ὠκεανοῦ, εὔρε τὸν θάνατον ἐπὶ τῶν πάγων· ἐκυβέρνα δύο λαμπρὰ πλοῖα, ἀλλ' οὔτε αὐτὸς οὔτε ἐκεῖνα ἐπανήλθον ποτέ....

— Καὶ δὲν προσεπάθησαν οἱ συμπατριῶταί του νὰ τὸν ἐπανεύρωσιν ;

— Προσεπάθησαν· ἐπὶ ἔτη πολλὰ ἡ Ἀγγλικὴ κυβέρνησις ἔστειλε πλοῖα πρὸς ἀναζήτησιν τοῦ σοφοῦ θαλασσοπόρου. Ὁ Φραγκλῆνος ἦτο ἄνθρωπος γλυκὺς καὶ ἀγαθώτατος, ἔνεκα δὲ τούτου εἶχε πολλοὺς φίλους· καὶ ἐκεῖνοι κατέβηκον ποσὰ μέγιστα ἀποστέλλοντες πλοῖα πρὸς ἀναζήτησίν του καὶ ἡ σύζυγός του, ἡ Λαίδη Φραγκλῆνου, ἐθυσίσαεν ὅλην τὴν περιουσίαν της χάριν τοῦ σκοποῦ τούτου, ἀλλὰ μ-

ταίως· τὰ πλοῖα ἀνεχώρουν καὶ ἐπανήρχοντο, χωρὶς νὰ φέρωσί ποτε εἰδησίην τινὰ περὶ τοῦ ἀτυχοῦς Φραγκλίνου. Τέλος μετὰ πκρέλευσιν δεκαετίας, ἔλυθρον, ὀδηγούμενον παρ' ἀφωσιωμένων ἀνθρώπων, οἵτινες καὶ αὐτοὶ εἶχον ἐντολήν ν' ἀναζητήσωσι τὰ ἔγνη τοῦ Φραγκλίνου, συνήντησε κατὰ τύχην Ἐσκιμῶν, φέροντα εἰς τὸ οὖς του κομβίον μετάλλινον. Τὸ κομβίον ἐκεῖνο εὗρέθη ὅτι ἦτο ὅμοιον πρὸς τὰ τῆς στολῆς τῶν ἀξιωματικῶν τοῦ Ἀγγλικοῦ ναυτικοῦ· ἠρώτησαν τότε τὸν Ἐσκιμῶν διὰ διερμηνέως, πόθεν εἶχε προμηθευθῆ τοῦτο καὶ κατώρθωσαν νὰ μάθωσι παρ' αὐτοῦ, ὅτι τὸ εἶχε λάβει πρὸ χρόνων ἀπὸ πτώματος ἀνθρώπου λευκοῦ, κελωσμένου ἐντὸς τῆς χιόνης. Τοῦτο ὑπῆρξεν ὁ μίτος, διὰ τοῦ ὁποίου μετὰ πολλὰς περιπετείας κατωρθώθη ἐπὶ τέλους νὰ εὗρεθῆ τὸ πτῶμα τοῦ Φραγκλίνου καὶ τῶν συντρόφων του!

Ἡ σύζυγός του ἐπὶ ἔτη πολλὰ δὲν ἠδύνατο νὰ παρηγορηθῆ διὰ τὸ οἰκτρὸν τέλος τοῦ συζύγου της· ἐταξείδευεν εἰς διαφόρους χώρας προσπαθοῦσα νὰ διασκεδάσῃ τὴν θλίψιν, ἥτις τὴν κατέτρωγεν. Ἐπεσκέφθη καὶ τὴν Ἑλλάδα· ἡ δὲ Ἑλληνικὴ κυβέρνησις θέλουσα νὰ τιμήσῃ τὴν χήραν τοῦ ἐνδόξου θαλασσοπόρου ἔθεσεν εἰς τὴν διάθεσίν της ἕν τῶν πολεμικῶν μας πλοίων καὶ δι' αὐτοῦ περιέπλευσε τὰς Ἑλληνικὰς ἀκτὰς.

Βλέπετε, τέκνα μου, πόσαι ὑπάρξεις θυσιάζονται, ὅπως, ἐξερευνηθῆ ἡ γῆ, ἡ κατοικία αὕτη, ἐπὶ τῆς ὁποίας μᾶς ἔθεσεν ὁ Θεός; Ἄλλοι χάνονται εἰς τὰς καυστικὰς ἐρήμους τοῦ Ἰσημερινοῦ καὶ ἄλλοι φονεύονται ὑπὸ τῶν ἀγρίων εἰς τὰς νήσους τοῦ Εἰρηνικοῦ Ὠκεανοῦ. Τὸν σοφὸν πλοίαρχον Κούκ κατεκρεοῦργησαν οἱ ἀνθρωποφάγοι τῶν Σανδwichείων νήσων, τὸν δὲ Μαγελάων ἐφόνευσαν οἱ ἰθαγενεῖς τῶν Φιλιππινῶν.

— Ἀπὸ τὸν Μαγελάων αὐτὸν ἔλαβε τὴν ὀνομασίαν του ὁ Μαγελάνειος πορθμὸς; ἠρώτησεν ὁ Χαρίλαος.

— Ναί, τέκνον μου· ὁ Μαγελάνος ἀνεχώρησεν ἀπὸ τὴν Πορτογαλίαν, ἐκ τῶν ἐκβολῶν τοῦ ποταμοῦ Γουαδελκιβίρου, ὅπως κάμῃ τὸν περίπλου τῆς γῆς. Διῆλθε λοιπὸν πρῶτος τὸν πορθμὸν, τὸν χωρίζοντα τὴν νότιον ἄκραν τῆς Ἀμερικῆς ἀπὸ τῆς γῆς τοῦ Πυρός· καὶ διὰ τοῦτο φέρεται ἔκτοτε οὗτος τὸ ὄνομά του. Ἐξήκολούθησε δὲ νὰ διαπλέῃ τὸν Εἰρηνικὸν Ὠκεανὸν διευθυνόμενος πάντοτε πρὸς δυσμὰς·

ἀλλ' ὅταν ἔφθασεν εἰς τὰς Φιλιππίνας νήσους, ἐπειδὴ οἱ ναῦται του συνεπλάκησαν πρὸς τοὺς ἰθαγενεῖς, κατέβη, ἵνα προλάβῃ τὰς σφαγὰς, καὶ εὔρεν αὐτὸς τὸν θάνατον.

— Θὰ προσέχω εἰς τὸ μάθημα τῆς Γεωγραφίας, μὲ περισσύτερον ἐνδιαφέρον τώρα, παρετήρησεν ὁ Χαρίλαος.

— Ὅσα εἶπομεν, ἐξηκολούθησεν ἡ μήτηρ, ἀφορῶσι μᾶλλον εἰς τὴν φυσικὴν γεωγραφίαν ἢ τὴν πολιτικὴν· ἀλλ' ὅλαι αἱ ἀνθρώπινα γνώσεις, τέκνον μου, διὰ θυσιῶν καὶ διὰ μόχθων πολλῶν ἀποκτῶνται ὑπὸ τῶν σοφῶν καὶ ἀποθησαυρίζονται κατόπιν εἰς τὰ βιβλία. Μήπως ὁ Γαλιλαῖος δὲν ἔχασε τὴν ὄρασίν του, ἐρευνῶν διὰ τοῦ τηλεσκοπίου τὰ οὐράνια σώματα; Καὶ ὁ Ῥίχμαν ἐν Πετροπόλει δὲν ἔμεινε νεκρὸς, ἐνῶ ἐξετέλει πειράματα ἠλεκτρισμοῦ ἐπικίνδυνα;

Διὰ τοῦτο, τέκνα μου, ὅταν ἀναπαυτικῶς ἀπὸ τῶν θρανίων σας μακθάνητε τὰ πορίσματα τῶν μελετῶν ἐκείνων, ὀφείλετε νὰ προσέχητε μὲ ζῆλον καὶ μὲ ἐνδιαφέρον εἰς ὅσα σὰς διδάσκουσιν οἱ διδάσκαλοι. Ἡ μελέτη τῶν φυσικῶν μαθημάτων δὲν εἶναι μόνον στολισμὸς εἰς τὰς μαθητριάς καὶ τοὺς μαθητάς, δὲν προικίζει μόνον αὐτοὺς μὲ γνώσεις ὠφελίμους εἰς τὸν μετέπειτα βίον των, ἀλλὰ καὶ μορφώνει τὴν ψυχὴν αὐτῶν· διότι ἡ κόρη, ὅταν συνηθίσῃ ἐνωρὶς νὰ λαμβάνῃ ἐνδιαφέρον εἰς τὰ θαύματα, ὅσα συμβαίνουσι γύρω της, δὲν κατέρχεται εὐκόλως εἰς τὰς μικρολογίας καὶ εἰς τὰς ματαιότητας, εἰς τὰς ὁποίας ἀρέσκονται συνήθως αἱ ἀμύθητις νεάνιδες· ἐννοεῖ καλλίτερον τὸν προορισμὸν· τὸν ὅποιον ἔχει νὰ ἐκτελέσῃ ἐπὶ τῆς γῆς, ἐννοεῖ ἐπίσης πύσον μέγας εἶναι ὁ Δημιουργός, ὅστις τὴν ἔπλασεν, ὅστις ἔπλασε καὶ τὸ ἄπειρον Σύμπαν, καὶ ἐπαναπαύεται εἰς τὴν παντοδυναμίαν Αὐτοῦ μὲ πεποίθησιν καὶ μὲ γαλήνην.

Ἄινος τῷ Θεῷ

(Παραγιώτου Σούτσου)

Θεέ, ὑμνεῖ τὴν δόξαν σου ἡ νύξ καὶ ἡ ἡμέρα!
 μ' ἄνθη ἐνέδυσας τὴν γῆν καὶ μ' ἄστρα τὸν αἰθέρα.
 Τῆς Γῆς ἀσύμφων' οἱ λαοὶ αἰνοῦσί Σε συμφῶνως,
 ποικίλαι γλῶσσαι χίλια ἡμνοῦσί Σε συγχρόνως.
 Τὸ πᾶν ἀμέτρητος μετρεῖς, ἀόριστος ὀρίζεις,
 τὸ πᾶν ἀόρατος ὄρας, ἀγνώριστος γνωρίζεις.

Τὸ φῶς, Θεέ, τὸ Σῶμά σου,
 ὁ ἥλιος τὸ ὄμμα σου,
 ὁ κεραυνὸς φωνή Σου,
 τὸ ἄπειρον διάστημα
 τὸ μέγα Σου ἀνάστημα
 καὶ ὁ αἶὼν στιγμή Σου.
 Ὡς μοχλὸς ὁ δάκτυλός σου,
 ἂν θελήσῃ, τὸ πᾶν σείει,
 καὶ τὸ κοῖλον τῆς χειρός Σου
 τοὺς ὠκεανούς ἐγκλείει
 Ἐν Σου πνεύμα μόνον σβύνει
 τῶν ἀστέρων τοὺς φανούς.
 Ἐν Σου νεῦμα μόνον κλίνει
 πρὸς τὴν γῆν τοὺς οὐρανοὺς.

Τοῦ προσώπου Σου τὴν λάμψιν, ὦ Θεέ, εἰς τοὺς χιλίους
 ἐνετύπωσας ἡλίους,
 ὡς μονάρχῃς ἐγχαράτων

τὴν εἰκόνα Σου ἐπάνω χρυσοστίλπνων νομισμάτων
 τὸ πλῆθος τῶν ἀστέρων Σου κατ' ἀριθμὸν ἐκφέρεις,
 καὶ τούτους ἐξ ὀνόματος γνωρίζεις καὶ προφέρεις.

Ἐμειδίσας : Ἡ λάμψις διεχίθη τοῦ σαπφείρου
 εἰς τὴν ὄψιν τοῦ ἀπείρου.

Ἐνευσας, καὶ ὑπεράνω ἐκρυστάθη τῶν εἰθέρων
 μυιοῖφωτος ὁ λύχνος ὁ τῶν ἀπλανῶν ἀστέρων·
 ἔδειξας τὸν δάκτυλόν Σου, καὶ πλανῆται ὁδοιπόροι
 τρέχουσιν ὡς τῆς αὐλῆς Σου τῆς μεγάλης δορυφόροι.

Ὡς κεχρυσωμένον δέρας ἡπλώσας εἰς τὸ κενὸν
 τὸν χωρὶς ἀρχῆς καὶ τέλους σαπφειρώδη οὐρανόν.

Μία στιγμή τῆς ζωῆς τῶν ἐντόμων.

Ἐν τῶν ὠραιωτάτων φαινομένων, τὰ ὅποια παρουσιάζει εἰς τὸν
 παρατηρητὴν τῆς φύσεως ὁ βίος τῶν ἐντόμων, εἶναι ἡ στιγμή καθ'
 ἣν μεταμορφοῦνται ταῦτα ἀπὸ χρυσαλλίδος εἰς ψυχὴν, εἰς πτερωτὸν
 δηλαδὴ ζῴδιον. Ὡς γνωστόν, πλεῖστα ἔντομα, μεταξὺ τῶν ὁποίων

τὰ λεπιδόπτερα (αἱ πετζλοῦδαι), πρὶν ἢ λάβωσι τὸ ὀριστικόν των σχῆμα, διέρχονται διὰ πολλῶν καὶ ποικίλων μεταμορφώσεων· καὶ κατ' ἀρχὰς μὲν εἶναι μικρότατοι σκώληκες, οἵτινες αὐξάνουσι βαθμηδὸν καὶ γίνονται κάμπαι, ἀφοῦ ὅμως φθάσωσιν εἰς τὴν τελείαν αὐτῶν ἀνάπτυξιν, παύουσι τότε αἴφνης τοῦ νὰ τρώωσιν, ἐξασθενοῦσι καὶ ἀποναρκοῦνται. Πλεῖσται καταφεύγουσιν ἐντὸς τῶν φύλλων ἢ ἐντὸς τῶν ἀνθέων ζητοῦσαι ἄσυλον, ἀλλὰ κατασκευάζουσι εἰδὸς τι βόμβυκος (κουκκουλίου). ἐκεῖ δέ, ἀφοῦ διέλθωσι διὰ διαφόρων περιόδων μετασχηματισμοῦ, ἐξέρχονται τέλος μεταμορφωμένοι εἰς ψυχάς· τὴν τελευταίαν ταύτην μεταμόρφωσιν πρόκειται νὰ περιγράψωμεν.

Συμβαίνει αὕτη συνήθως κατὰ τὴν ἀνατολὴν τοῦ ἡλίου, ὡς ἂν αἱ εὐεργετικαὶ ἀκτῖνες τοῦ φωστῆρος, τοῦ ζωογονοῦντος τὴν φύσιν, δίδουν εἰς τὸ ἀσθενὲς ἐκεῖνο πλάσμα τὴν δύναμιν ν' ἀνοίξῃ τὰς πύλας τοῦ τάφου του. Ἡ μεμβράνα, ἣτις περιβάλλει ὡς νεκρικὸν σάβανον τὴν ὑπνώτουσαν χρυσαλλίδα, διαρρήγνυται τότε πρὸς τὸ μέρος τῆς κεφαλῆς καὶ μετὰ μακρὰν ἀγωνίαν τὸ ἔντομον κατορθώνει τέλος νὰ εὐρύνη τὸ ἄνοιγμα τῆς εἰρκτῆς του καὶ νὰ ἐξέλθῃ· ἄμορφον τότε ζυψίον φαίνεται προσκεκολλημένον ἐπὶ τοῦ βόμβυκος, εἶναι κάθυγρον καὶ ἐξησθενημένον· διότι αἱ προσπάθειαι τὰς ὁποίας κατέβαλεν, ὥπως ἐλευθερωθῇ, ἐξήντησαν τὰς δυνάμεις του. Μένει ἐπὶ πολὺ ἀκίνητον, ἀλλὰ βαθμηδὸν ἀρχίζει νὰ ζωογονῆται, ἐκτείνει δειλῶς τὰς δύο κερχίας. αἵτινες εἶναι ἐκατέρωθεν τῶν ὀφθαλμῶν του. Τὰ δύο ἐκεῖνα εὐκίνητα καὶ λεπτοφύεστατα ὄργανα εἶναι λίαν εὐαίσθητα καὶ χρησιμεύουν εἰς τὰ ἔντομα καὶ ὡς ὄσφραντικὰ ὄργανα καὶ ὡς ἀκουστικά· ζητεῖ λοιπὸν δι' αὐτῶν νὰ ἐξετάσῃ τὸν ἀέρα, τὸ ἄγνωστον ἐκεῖνο στοιχεῖον, τὸ ὁποῖον προώρισται νὰ διασχίσῃ. Οἱ λεπτότατοι πόδες του, οἵτινες μέχρι τῆς στιγμῆς ἐκείνης ἦσαν συνεσπειρωμένοι ὑπὸ τὴν κοιλίαν, ἀπλοῦνται νῦν καὶ ἐπ' αὐτῶν στηριζόμενον ἀρχίζει νὰ περιπατῇ· περιπατεῖ βραδέως καὶ μετὰ δισταγμοῦ πέριξ τοῦ τεθραυσμένου βόμβυκος του, ὡς νὰ φοβῆται ἢ ὡς νὰ λιπῆται ν' ἀποχωρισθῇ τοῦ σαθοῦ ἐκείνου περικαλύμματος, ἐντὸς τοῦ οὐοῦ ἐπὶ τόσον καιρὸν ἐκρατεῖτο δέσμιον! Ἐκατέρωθεν τῶν πλευρῶν του κρέμαται δύο ὄγκοι βαρεῖς καὶ ἀδρανεῖς· εἶναι οὗτοι αἱ μεμβράναι, αἱ ὁποῖαι μέλλουσι ν' ἀναπτυχθῶσι μετ' ὀλίγον εἰς λαμπράς καὶ κανο-

νικωτάτας πτέρυγας, ἀλλ' ἐπὶ τοῦ παρόντος δὲν φαίνονται τὰ ὠραῖα αὐτῶν ποικίλιματα.

Ἐν τούτοις ἀρχίζει τὸ ἔντομον ν' ἀναπνέη, ὁ δὲ ἀήρ εἰσχωρῶν ἐν- τὸς τοῦ σώματός του ἐξογκώνει αὐτό· εἰς τὸ σῶμα τῶν ἐντόμων ὁ ἀήρ δὲν εἰσδύεται διὰ τοῦ στόματος μόνον, εἰσδύεται πρὸ πάντων δι' ὅλης τῆς ἐπιφανείας αὐτῶν· διότι πανταχοῦ ὑπάρχουσιν ἐπὶ τοῦ σώ- ματος τῶν ἐντόμων διεσπαρμένα μικρὰ στίγματα, τὰ δὲ στίγματα ἐκεῖνα οὐδὲν ἄλλο εἶναι, εἰμὴ ὀπαί, ἀνοίγματα δηλαδὴ σωλήνων, διὰ τῶν ὁποίων ὁ ἀήρ κυκλοφορεῖ ἐντὸς ὅλου τοῦ σώματός των. Εἰσδύε- ται λοιπὸν καὶ εἰς τὰς πτέρυγας δι' ἀπείρων καὶ λεπτοτάτων νευροει- δῶν διακλαδώσεων, καὶ τότε αἱ δύο ἐκεῖναι μεμβράναι ἀρχίζουν νὰ κι- νῶνται μετὰ ταχύτητος ἐκπληκτικῆς, ὡς νὰ ἦσαν δύο δονούμεναι χορ- δαί· τὸ ἔντομον στρέφει αὐτὰς πρὸς τὸν ἀέρα καὶ πρὸς τὸν ἥλιον ζητοῦν ν' ἀποβάλλῃ τὴν ὑγρασίαν τὴν καθιστῶσαν ταύτας βαρεῖας. Καθόσον δὲ εἰσδύεται ὁ ἀήρ ἐντὸς αὐτῶν, καθιστᾷ αὐτὰς ἐπὶ μᾶλλον καὶ μᾶλ- λον ἐλαφροτέρας· τὰ ὠραῖα αὐτῶν ποικίλιματα διακρίνονται τότε ἐν ὅλη τῇ θαυμαστῇ αὐτῶν κανονικότητι· κηλίδες, στίγματα ποικίλα, γραμ- μιὰ κυματοειδεῖς, κύκλοι μικροὶ καὶ μεγάλοι φαίνονται, ὡς νὰ ἐξω- γραφήθησαν ἐκεῖ ὑπὸ χειρὸς ἀράτου. Ἐξακολουθοῦσι δὲ ν' ἀπλώνονται ὁλονὲν αἱ πτέρυγες, μέχρις οὔ εἰσδύσῃ ὁ ἀήρ καὶ εἰς τὰς ἐσχάτας αὐ- τῶν ἄκρας, τότε δὲ πλέον λυμβάνουσι τὸ ὀριστικὸν αὐτῶν σχῆμα.

Ἄλλὰ μετὰ τούτους ἀγῶνας τὸ ἔντομον ἐξαντλεῖται πάλιν, οἱ πό- δες του καταπτίπτουσι, καὶ μένει ἀκίνητον. Ἐν τούτοις αἱ ἀκτίνες τοῦ ἡλίου θερμαίνουσιν αὐτὸ βαθμηδὸν καὶ τὸ ἀναζωογονοῦσι· αἴφνης πό- θος ἰσχυρὸς καταλαμβάνει τὴν μέχρι τῆς στιγμῆς ἐκεῖνης νεναρκωμένην πεταλοῦδαν, ἀπλώνει τὰς πτέρυγὰς τῆς καὶ ζητεῖ νὰ πετάξῃ· ὁ ἀήρ ἐκτείνεται πρὸ τῶν ἐκπεπληγμένων ὀφθαλμῶν τῆς ὡς πέλαγος ἀχα- νές, ἀλλὰ δὲν φοβεῖται, ὁρμᾷ ἐντὸς αὐτοῦ ἀποφασιστικῶς. Αἱ ποικι- λόχροι πτέρυγές τῆς πλήττουσι κανονικῶς τὰς ἐκτάσεις, ὁ δὲ ἀήρ πιεζόμενος ὑπ' αὐτῶν ἀντενεργεῖ καὶ τὴν ὑποβασιάζει· τὸ ἄγνωστον ἐκεῖνο στοιχεῖον τὸ κατέκτησε πλέον ἢ χαριεστάτη πεταλοῦδα, καὶ προχωρεῖ ἀμέριμνος καὶ τολμηρῶς. Ἀφίνουσα δὲ μετ' ὀλίγον κίτῳθεν αὐτῆς τὴν γῆν, τὴν γῆν ἐπὶ τῆς ὁποίας εἶρπε πρὸ ὀλίγον ὡς σκώ- ληξ' εὐτελής, μεριμνῶν ἐναγωνίως περὶ τῆς τροφῆς του, ἵπταται ἐλα- φρά, ὡς ἡ πνοή τοῦ ἀνέμου· ὑψοῦται ὑπεράνω τῆς χλόης, ὑπεράνω

τῶν ἀνθέων, ὑπεράνω τῶν δένδρων καὶ κρατοῦσα ἠπλωμένας τὰς πτέρυγας τῆς αἰωρεῖται, αἰωρεῖται πάντοτε ἐντὸς ὠκεανοῦ φωτός! Ὅλα ὁ ἀήρ, ἡ θερμότης, αἱ πρὸ αὐτῆς ἀπέραντοι ἐκτάσεις ἐμπνέουσιν εἰς τὸ εὐτυχές ἐκεῖνο πλάσμα ἀγαλλίασιν ἀνέκφραστον!

Πόσον τὸ θέαμα τῆς ἐκ τῶν δεσμῶν ἐλευθερουμένης χρυσαλλίδος εἶναι παρήγορον εἰς τὸν ἄνθρωπον, ὅταν βασανίζεται οὗτος ὑπὸ συμφορῶν ἢ ἀσθενειῶν! Ὅσον θλιβερός καὶ ἂν εἶναι ὁ βίος του, ὅσον ταλαιπωρημένον τὸ σῶμά του, θὰ ἔλθῃ ἀφεύκτως ἡ ἡμέρα, καθ' ἣν ἀφίων τοῦτο ἐπὶ τῆς γῆς, ὡς ἀφίνει τις σαθρὸν καὶ ἄχρηστον ῥάκας, θὰ ὑψωθῇ πρὸς κόσμους ὠραιότερους.

Ἄς ἀρνοῦνται οἱ ἀσεβεῖς, ὅτι ὁ Θεὸς εἶναι ἀγαθός, ἃς ἀρνοῦνται, ὅτι μεριμνᾷ περὶ τῶν πλασμάτων του. Καὶ τοῦ ἐλχίστου ἐντόμου ὁ βίος ἀρκεῖ, ὅπως πείσῃ ἡμᾶς, ὅτι νοῦς μέγας καὶ παντοδύναμος προεῖδε καὶ ἐφρόντισε καὶ περὶ τῶν μικροτάτων δημιουργημάτων του, καθὼς καὶ περὶ τῶν μεγάλων, μετὰ τῆς αὐτῆς σοφίας καὶ στοργῆς.

Τὸ κυανοῦν σπήλαιον.

Παρὰ τὴν Νεαπολιν τῆς Ἰταλίας ὑπάρχει ἡ γραφικωτάτη νῆσος Καπρέα, ἣτις ἦτο ὀνομαστὴ εἰς τὴν ἀρχαιότητα· διότι ἐπ' αὐτῆς ὁ μισητὸς καὶ σκληρότατος αὐτοκράτωρ Τιβέριος ἔκτισε πολλὰ μεγάλα, ἐνός τῶν ὁποίων σώζονται μέχρι σήμερον τὰ εἰρεῖπια.

Ὁ κατὰ πρῶτον εἰσερχόμενος εἰς τὸν λιμένα τῆς Νεαπόλεως, ἀφοῦ θαυμάσῃ τὸ μεγαλοπρεπές θέαμα τοῦ καπνίζοντος Βεσουβίου, δὲν δύναται νὰ μὴ στρέψῃ τὸ βλέμμα πρὸς τὴν γραφικωτάτην θέαν, τὴν ὁποίαν παρέχει εἰς αὐτὸν ἡ εἰρημένη νῆσος. Ἄλλ' ἐκτὸς τῆς γραφικῆς αὐτῆς θέας, καὶ τῶν ἱστορικῶν τῆς ἀναμνήσεων, ἡ νῆσος αὕτη, ἔχει καὶ ἄλλο τι ἄξιον ἐνδιαφέροντος, εἶναι δὲ τοῦτο τὸ Κυανοῦν σπήλαιον.

Μεγάλοι βράχοι, φθάνοντες καθέτως πρὸς τὴν θάλασσαν, σχηματίζουν εἰς τὸ ἐσωτερικὸν αὐτῶν τὴν περιέργον ταύτην κοιλότητα, ἡ ὁποία ὁμοιάζει πρὸς ἀπέραντον ἐλλειψοειδῆ θύλον, ὁ δὲ θύλος οὗτος φαίνεται ὡς νὰ στηρίζηται πανταχόθεν ὑπὸ τῆς θαλάσσης ἢ μᾶλλον

ὡς νὰ ἐπικρέμαται ἐπ' αὐτῆς. Εἰς τὸ κέντρον τὸ θολωτὸν τοῦτο σπήλαιον ἔχει ὕψος ὑπὲρ τοὺς ἑβδομήκοντα πόδας· συγκαίωται δὲ πρὸς τὰ ἔξω διὰ μιᾶς μόνης ὀπῆς. Ἄλλ' ἂν καὶ τὸ θέαμα, τὸ ὅποιον παρέχει, εἶναι μεγαλοπρεπέστατον, δὲν εἶναι ὅμως εὐκόλον εἰς πάντας ν' ἀπολαύσωσιν αὐτοῦ, διότι τὸ ἀνοιγμα τοῦ σπηλαίου τούτου εἶναι πολὺ μικρὸν καὶ τόσῳ χαμηλόν, ὥστε μόνον ἐν καιρῷ γαλήνης δύναται νὰ εἰσδύσῃ δι' αὐτοῦ πλοίαριον. Διηγοῦνται μάλιστα, ὅτι περιηγηταί τινες ῥιψοκίνδουνοι εἰσελθόντες ἐντὸς τοῦ σπηλαίου χωρὶς νὰ ἐξετάσωσι τὸν καιρὸν, κατελήφθησαν αἴφνης ὑπὸ τῶν κυμάτων, τὰ ὅποια κλείσαντα ἐντελῶς τὴν ὀπὴν, ἠνάγκασαν τοὺς ἀπερικοπέτους ἐκείνους ἐπισκέπτας νὰ μείνωσιν ἐπὶ πολλὰς ἡμέρας ἐντὸς τοῦ θαλασσοῦ ὑπογείου, ἀποκεκλεισμένοι ἐντελῶς ἀπὸ τοῦ ἔξω κόσμου.

Τὸ κυανοῦν σπήλαιον ὀνομάζεται οὕτω, διότι συμβαίνει ἐν αὐτῷ περιεργότατον ὀπτικὸν φαινόμενον, ἕνεκα τοῦ ὁποίου χρωματίζεται ὀλόκληρον τὸ ἐσωτερικὸν αὐτοῦ διὰ φωτεινοῦ καὶ γλυκυτάτου κυανοῦ χρώματος. Τὸ φαινόμενον τοῦτο παράγεται, διότι τὸ φῶς τῆς ἡμέρας δὲν φωτίζει ἀπ' εὐθείας τὸ σπήλαιον, ἀλλ' εἰσδύει πρῶτον διὰ τῆς θαλάσσης, ἣ δὲ θάλασσα ὡς ὑπερμεγέθης κυανῆ ὕαλος χρωματίζει τὸ φῶς καθὼς διέρχεται δι' αὐτῆς. Εἶναι ἀδύνατον νὰ λάβῃ τις ἰδέαν ὅποιον μαγικὸν ἀποτέλεσμα ἐπιφέρει· ἄς φαντασθῇ ἀπέραντον σπήλαιον κυανοῦν ὅλον· ἐντὸς αὐτοῦ εὐρισκόμενος, λέγει ὁ Ἀλέξανδρος Δουμάς, φαντάζεται τις, ὅτι ἐπερίσσευσεν ὀλίγον ἐκ τοῦ κυανοῦ ὕλικου, διὰ τοῦ ὁποίου ὁ Θεὸς ἔκτισε τὸν οὐράνιον θόλον καὶ ἐξ αὐτοῦ παρήχθη τὸ μικρὸν ἐκεῖνο στερέωμα. Ὑπὸ τοὺς λάμποντας βράχους ἢ λέμβους πλέει ἐπὶ ὕδατος τοσοῦτον διαφανοῦς, τοσοῦτον καθαρῷ, ὥστε νομίζετε ὅτι φέρεσθε ἐπὶ ἀέρος καὶ οὐχὶ ἐπὶ ὕδατος· μυριοὶ σταλακτιῖται κρεμάμενοι ὡς ἀνεστραμμένοι πυραμίδες στίλβουσιν ὑπεράνω τῆς κεφαλῆς σας, ἐνῶ κάτωθεν ἐπὶ τῆς χρυσιζούσης ἄμμου ἀποκαλύπτονται ὀλόκληροι φυτικαὶ κόσμοι. Ἐπὶ τῶν βράχων, τῶν βεβυθισμένων ἐντὸς τοῦ ὕδατος, βλέπει τις τὰ κοράλλια ἐκτείνοντα τοὺς παραδόξους αὐτῶν κλάδους.»

Ὁ διάσημος μελοποιὸς Φέλιξ Μένδελσον, ἐπισκεφθεὶς τὸ σπήλαιον τοῦτο ἔδωκεν ἐν μιᾷ τῶν ἐπιστολῶν του περιγραφὴν ἀκριβεστάτην καὶ ἀξίαν ἐνδιαφέροντος.

«Τὸ ἡλιακὸν φῶς, λέγει διαθλώμενον ὑπὸ τοῦ θαλασσοῦ ὕδατος,

παράγει αποτελέσματα μαγικά· διότι οί υπερμεγέθεις εκείνοι βράχοι φαίνονται ὅλοι κατάφωτοι ὑπὸ γλυκείας κυανοχρόου αἴγλης ἐνθυμιζούσης τὸ λυκόφως ἢ μάλλον τὸ σεληνικὸν φέγγος, δύναται δέ τις νὰ διακρίνη καὶ τὰς ἐλαχίστας λεπτομερείας τοῦ οὕτω φωτιζομένου σπηλαίου· ἡ λέμβος κινεῖται ἐπὶ ἐπιφανείας διαχυεστάτης καὶ φωτεινῆς, τὸ δὲ ὕδωρ ἐκεῖνο ἔχει τὸ γλυκύτετον κυανοῦν χρῶμα, ἐξ ὧσων εἶδον ποτέ. Νομίζει τις, ὅτι βλέπει ἀπέραντον ὑάλινον δίσκον, καὶ ἐπειδὴ τὸ ἠλιακὸν φῶς διαπερᾶ πανταχόθεν τὸν ρευστὸν ἐκεῖνον ὄγκον, ὁ πυθμὴν τῆς θαλάσσης εἶναι φωτεινὸς καὶ ἀποκαλύπτει ὅλα τὰ θαυμάσια αὐτοῦ· βλέπει τις ἐκεῖ τὰ κοράλλια καὶ τοὺς πολύποδας προσκεκολλημένους ἐπὶ τῶν βράχων· εἰς πολλῶν δὲ ὀργυιῶν βάθος παντοίους διακρίνει ἰχθύς διασταυρουμένους παντοχόθεν καὶ διασχίζοντας τὰς θαλασσίας ἐκτάσεις. Οἱ βράχοι φαίνονται σκοτεινότερου κυανοῦ χρώματος, καθ' ὅσον προσεγγίζουσι πρὸς τὴν θάλασσαν, ὅπου δὲ θίγουσι τὴν ἐπιφάνειαν αὐτῆς, φαίνονται μέλανες, ἀλλὰ καὶ κάτωθεν τοῦ σημείου τούτου ἐξακολουθεῖ ἡ θάλασσα νὰ εἶναι φωτεινὴ καὶ διαχυεστάτη· καὶ τὰς ἐλαχίστας κινήσεις τῶν καρβιδίων καὶ τῶν ἰχθύων δύναται τις νὰ διακρίνη κάλλιστα. Ἡ ἡχὴ ἐπαναλαμβάνει παραδόξως ἕκαστον κρότον τῆς κώπης.

«Ἐπεθύμουν πολὺ, ἐὰν ἦτο δυνατόν, νὰ ἐβλέπετε καὶ σεῖς ὅλα ταῦτα, διότι εἶναι ἀληθῶς θέαμα μαγευτικόν. Ἐντὸς τοῦ σπηλαίου τούτου εὐρισκόμενός τις, ἐὰν στραφῆ πρὸς τὴν μικρὰν ὀπήν, διὰ τῆς ὁποίας εἰσῆλθε, βλέπει τὸ φῶς τῆς ἡμέρας κίτρινον ἐρυθρωπὸν, ἀλλὰ τὸ φῶς τοῦτο δὲν ἔχει τὴν δύναμιν νὰ εἰσχωρήσῃ ἐντὸς τοῦ σπηλαίου, ὥστε ὑπὸ τοὺς θολωτοὺς ἐκείνους βράχους εὐρίσκεται τις μόνος καὶ ἀποκεχωρισμένος τῆς λοιπῆς φύσεως. Ἐνῶ δὲ ρεμβάζει, δύναται εὐλόγως νὰ φαντάζεται, ὅτι φωτίζεται ὑπὸ ἡλίου τινὸς ἀοράτου ἐξ ἄλλου κόσμου πέμποντος ἐκεῖ τὸ φῶς του. Ἐκεῖ μένων τις νομίζει, ὅτι θὰ ἦτο εὐκόλον νὰ συνηθίσῃ νὰ ζῆ πάντοτε ὑπὸ τὸ ὕδωρ».

Πιθανῶς οἱ ἀρχαῖοι δὲν ἐγνώριζον τὸ κυανοῦν σπήλαιον, διότι οὐδεὶς ἀνέφερε τις περὶ αὐτοῦ, ἢ, ἐὰν ἐγνώριζον αὐτό, εἶχε λησμονηθῆ, μέχρις οὗ κατὰ τὸ 1826. δύο ξένοι, Ἕλληνας ἀνκμφιβόλως, λουόμενοι ἐντὸς τῆς θαλάσσης, ἔλαβον τὴν περιέργειαν νὰ εἰσδύσωσι διὰ τῆς ὀπῆς ἐκείνης μεταξὺ τῶν βράχων καὶ ἀνεκάλυψαν οὕτω τὸ κξιοπερίεργον τοῦτο σπήλαιον.

Καὶ ἡ ὠραία καὶ κατάφυτος Ἑλληνικὴ νῆσος Ζάκυνθος ἡ πατρὶς τοῦ ἐθνικοῦ μας ποιητοῦ Σολωμοῦ ἔχει εἰς ἓν τῶν ἀκρωτηρίων της παρόμοιον σπήλαιον· ὡς νὰ ἦτο τοῦτο μετὰ τὰς τόσας ἄλλας φυσικὰς καλλονὰς της ἐν ἔτι κόσμημα εἰς αὐτήν.

Τὸ σπήλαιον τοῦτο εἶναι μικρότερον τοῦ σπηλαίου τῆς Κεπρέας, χωρίζεται δὲ ἐσωτερικῶς εἰς δύο διχμερίσματα· τὸ φῶς φθάνει διὰ μιᾶς μόνης ὀπῆς χαμηλῆς, ἀλλ' ἐπειδὴ ἔχει νὰὶ τὸ διπλοῦν τοῦτο σπήλαιον, ἄλλα ἀνοίγματα κάτωθεν τῆς ἐπιφανείας τῆς θαλάσσης, εἰς τὸ βάθος τὸ φῶς εἰσέρχεται δι' αὐτῶν καὶ χρωματίζει ἔνεκα τούτου τὰς δύο ἐκείνας φυσικὰς κοιλότητας μὲ γλυκυτάτην κυανθὴν λάμπην· κάτω ὅλα τὰ ἀντικείμενα εἰς τὸν βυθὸν τῆς θαλάσσης στίλβουσιν ὡς νὰ ἦσαν ἀργυρᾶ.

Μιάτος

(Α. Ἰ. Ραγκαβῆ)

Ἦ ἀνθοφόρε Μάϊε, μετὰ παλμῶν σὲ προσφώνῳ
 Ἦ ὄψις σου, ἦν τοῦ παντός ἡ ἀρμονία ψάλλει,
 εἶν' ἐρτὴ ἐπὶ τῆς γῆς πανήγυρις ἐν οὐρανῷ,
 κ' εἰς τὴν σκιάν σου ἡ ζωὴ μὲ τάνθη ἀναθάλλει.
 Τὴν θωπεύει χλιαρὰ καὶ ζωοδοτὶς ἡ ἀκτίς,
 κυριανθῆς ποικίλλεται τῶν λόφων ὁ μανδύας.
 Ὡς κατοπτρίζ' ἡ θάλασσα τὰ τερπνὰ κάλλη τῆς ἀκτῆς,
 ἡ φύσις κατοπτρίζεται εἰς τὰς θερμὰς καρδίας.
 Ὑπερχειλῆς τῶν μύρων σου κινᾶται ἡ φιάλη.
 Σκιρτᾶ ἡ ποιμνὴ, φλέγεται τὸ βλέμμα, ὁ ποιμὴν ἐρᾷ,
 τὸ γλυκὺ ῥόδον, προκαλοῦν τὴν ἀπδόνα, θάλλει,
 καὶ ζωὴ νέα πανταχοῦ, καὶ πανταχοῦ Θεοῦ χαρὰ.
 Τί εἶπεν ὁ φιλόσοφος ἐκεῖνος ὁ μελαγχολῶν;
 «Ἐπὶ τοῦ κόσμου, ἄνθρωπε, ἐρρίφθης ἵνα κλαύσης».
 Οἱ ὀφθαλμοὶ σου, σοφιστά, ἀμβλυωποῦσ' εἰς τὸ καλόν;
 Καὶ ἡ ξηρὰ καρδιά σου κωφεύ' εἰς ἀπολαύσεις;
 Φαντασιῶν ἀπόστηθι κενῶν καὶ μεψιμοίρων.
 Ὡς θάλλ' ἡ φύσις πέριξ σου, ἀνάθαλε καὶ σὺ ἐντός.
 Ἐλθέ, καὶ εἰς τὸ πέλαγος μεθύσθητι τῶν μύρων,
 καὶ τὴν ψυχὴν σου κόρεσον τῆς ἀρμονίας τοῦ παντός».

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΠΕΜΠΤΟΝ

ΒΙΟΓΡΑΦΙΑΙ ΚΑΙ ΙΣΤΟΡΗΜΑΤΑ

**Ἐπίδρασις Ἑλληνίδος μητρὸς ἐπὶ τῆς μορφώσεως
τοῦ υἱοῦ τῆς.**

Ἀνθοῦσα ἡ μήτηρ τοῦ ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου ()*

Ἡ Ἀνθοῦσα ἔζη εἰς Ἀντιόχειαν κατὰ τὸν τέταρτον μετὰ Χριστὸν αἰῶνα· κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ἡ Ἀντιόχεια ἦτο μετὰ τὴν πρωτεύουσαν Κωνσταντινούπολιν ἡ σημαντικωτέρα πόλις τῆς Βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας. Ἦτο δὲ πολυάνθρωπος καὶ πλουσιωτάτη καὶ ἐκοσμεῖτο μὲ πολλὰ δημόσια καὶ ἰδιωτικὰ μέγαρα· πρὸ πάντων ὅμως ἐφημιζέτο διὰ τὰ σχολεῖά τῆς, εἰς τὰ ὅποια ἐδίδασκον οἱ διασημότεροι τῶν τότε φιλοσόφων καὶ ῥητόρων.

Ἡ Ἀνθοῦσα κατήγετο ἐκ γονέων ἐπιφανῶν, τυχοῦσα δὲ παρ' αὐτῶν καὶ ἀνατροφῆς ἐπιμελελημένης, ἐνυμφεῦθη σύζυγον ἐκ τῶν τὰ πρῶτα φερόντων. Ἦτο οὗτος εἰς τῶν στρατηγῶν τοῦ αὐτοκράτορος Ἀρκαδίου ὀνομαζόμενος Σεκοῦνδος· ἀπέθανε νεώτατος, ἡ δὲ ἐνάρητος σύζυγός του, ἂν καὶ ἦτο εἰκοσαέτις μόλις τότε τὴν ἡλικίαν, ἀπέφυγε νὰ ἔλθῃ εἰς δεῦτερον γάμον διὰ νὰ ἀφοσιωθῇ ἐξ ὀλοκλήρου εἰς τὴν ἀνατροφὴν τοῦ μονογενοῦς τῆς τέκνου, τὸ ὅποιον ὁ Σεκοῦνδος ἀφῆκε νήπιον. Εἰς τὴν Ἀνθοῦσαν ἐφαρμόζονται πληρέστατα, ὅσα αἱ νεώτεροι παιδαγωγοὶ καὶ ἠθικολόγοι ὑποστηρίζουσι περὶ τῆς μητρὸς, ὅτι δηλαδὴ κατὰ τὴν πρώτην τοῦ παιδὸς ἡλικίαν οὐδεμίαν ἢ

(*) Βιογραφικὰς περὶ Ἀνθοῦσης πληροφορίας ἠρραίνισθη ἐκ τοῦ ὑπὸ τοῦ ἁγίου δέμου Ἀρχιεπισκόπου Ν. Καλογερά ἐκδοθέντος βιβλίου· «Ἐκλογή ποιημάτων καὶ λόγων τοῦ ἐν ἁγίοις πατρὸς ἡμῶν Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου».

ολιγίστην ἐξασκεῖ ἐπιρροὴν ἐπ' αὐτοῦ ὁ πατήρ, ἐνῶ ἡ μήτηρ δύναται ἐξ ἀπαλῶν ὀνύχων μόνη νὰ διαμορφώσῃ τὸν χαρακτήρα τοῦ τέκνου τῆς, ἐμπιέουσα βαθύτατα εἰς αὐτὸ τὴν ἀρετὴν. Ἡ παρατήρησις ἀπέδειξεν, ὅτι πολλοὶ ἄνδρες ἀνεδείχθησαν, ἕξοχοι ἂν καὶ εἶχον πατέρας μετριωτάτους, οὐδεὶς ὅμως ἐκ τῶν μεγάλων ἀνδρῶν ἀνεδείχθη συγχρόνως καὶ ἐνάρετος, ἐὰν μὴ ἡ μήτηρ αὐτοῦ ἐνέπνεεν εἰς αὐτὸν παιδιόθεν τὴν ἀρετὴν.

Ἄλλ' ἡ Ἀνθοῦσα, ὅπως καὶ ὁ σύζυγός τῆς, ἂν καὶ ἦτο ἐνάρετος, ἐπρέσβευε τὰ τῆς θρησκείας τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων· διότι καὶ μὲν ὁ χριστιανισμὸς κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην εἶχεν ἀναγνωρισθῆ ὡς θρησκεία τοῦ κράτους· ὑπῆρχον ὅμως εἰσέτι πολλοὶ ἐκ τῶν Ἑλλήνων· οἵτινες ἦσαν ἐθνικοί. Ἐβαπτίσθη ἐν ἔτος μετὰ τὴν χηρείαν τῆς, ἔκτοτε δὲ μετὰ περισσοτέρας ἔτι ἀφοσιώσεως ἐπεδόθη εἰς τὴν ἀνατροφὴν τοῦ τέκνου τῆς.

Ἄλλὰ δὲν ἦτο φιλόστοργος μόνον μήτηρ ἡ Ἀνθοῦσα, ἦτο καὶ κάτοχος παιδείας· διὰ τοῦτο μέχρι τοῦ δεκάτου τετάρτου ἔτους τῆς ἡλικίας τοῦ υἱοῦ τῆς ἐδίδαξεν αὐτὸν ἡ ἴδια τὰ γράμματα, τότε δὲ μόνον παρέδωκεν αὐτὸν εἰς τοὺς διδασκάλους καὶ ἰδίως εἰς τὸν ἕξοχον φιλόσοφον καὶ διδάσκαλον τῆς ῥητορικῆς Λιβάνιον. Καὶ ἦτο τόση ἡ χρηστότης καὶ τὰ λοιπὰ ἐπίκτητα καὶ φυσικὰ προτερήματα τοῦ μεираκίου, ὥστε προουκάλεσαν τὸν θαυμασμὸν τοῦ φιλοσόφου. Ἐν μιᾷ δὲ τῶν ἡμερῶν, ἐνῶ πολλοὶ ἦσαν παρόντες κατὰ τὸ μάθημα, ἠρώτησέ τις τὸν Ἰωάννην τίνας ἦσαν οἱ γονεῖς του· ἐπειδὴ δὲ ἄλλος ἀπήντησεν ὅτι εἶναι υἱὸς χήρας, λαβὼν τότε τὸν λόγον ὁ Λιβάνιος εἶπε· «Πόσον λαμπρὰς γυναῖκας ἔχουσιν οἱ Χριστιανοί!» Τοῦτο ἀνέφερον ὁ παρατηρητικώτατος ἐκεῖνος φιλόσοφος, διότι ἐκ μὲν τῆς κοσμιότητος τῶν τρόπων τοῦ νεαροῦ Χρυσοστόμου ἐνόησε πόσον ἐνάρετος ἦτο ἡ ἀναθρέψασα αὐτόν, ἐκ δὲ τῆς ἐπιδόσεως αὐτοῦ εἰς τὰ γράμματα συνεπέρανε πόσης παιδείας ἦτο αὕτη κάτοχος. Δὲν εἶχε δὲ φροντίσει ἡ Ἀνθοῦσα νὰ πλουτίσῃ μὲ γνώσεις μόνον τὸν υἱὸν τῆς, ἀλλὰ μὲ τὴν ἰδιάζουσαν ἐκείνην εἰς τὰς μητέρας λεπτότητα εἶχεν ἐξ ἀρχῆς ἐξακριβώσει καὶ τὰς κλίσεις αὐτοῦ· συμφώνως δὲ πρὸς ταύτας διηύθυνε τὰς σπουδὰς του. Παρατήρησεν, ὅτι τὸ τέκνον τῆς εἶχεν εὐχέρειαν περὶ τὸ λέγειν· εἶχε δηλαδὴ τὸ χάρισμα ἐκεῖνο, τὸ ὅποιον ἔμελλε ν' ἀναδείξῃ αὐτὸ μίαν ἡμέραν ῥήτορα μέγαν, καὶ ἀπε-

φάσιεν, ἀφοῦ διανύσῃ ὁ υἱὸς τῆς τὰς ἐγκυκλίους σπουδᾶς του, νὰ μὴ φεισθῆ οὐδενὸς ἐξόδου, ὅπως καταρτίσῃ αὐτὸν καὶ τέλειον ῥήτορα. Προώρισε δὲ αὐτὸν ἵνα ἐξασκῆσῃ τὴν ῥητορικὴν τέχνην εἰς τὰ δικαστήρια, ἐπάγγελμα, τὸ ὁποῖον ἀπέλαυε μεγίστης τιμῆς κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην.

Ὅτι δὲ ἡ Ἀνθοῦσα εἰς τὴν περὶ τοῦ υἱοῦ τῆς κρίσιν δὲν ἐπηρεάσθη ἀπὸ τὴν συνήθη εἰς τὰς μητέρας ματαιότητα, ἀλλ' ὅτι ὀρθῶς ὤρισε τὰ τοῦ σταδίου του, μαρτυρεῖ ὅτι, ὅταν ὁ Ἰωάννης ἀπέστειλε πρὸς τὸν διδάσκαλόν του τὸν πρῶτον λόγον τὸν ὁποῖον ἀπήγγειλεν εἰς τὰ δικαστήρια, ὁ Λιβάνιος ἀπήντησεν εἰς αὐτὸν τὰ ἑξῆς· «Τὸν λόγον σου τὸν ἕξοχον καὶ ὠραῖον ἀνέγνωσα ἐνώπιον ἀνδρῶν ἐμπείρων ἐπίσης περὶ τὸ λέγειν καὶ οὐδεὶς εὗρέθη μὴ θαυμάσας αὐτόν». Ὅτε δὲ ὁ Λιβάνιος μέλλων νὰ τελευτήσῃ ἠρωτήθη παρὰ τῶν μαθητῶν του τίνα καταλείπει διάδοχόν του, οὗτος ἀπεκρίθη· «τὸν Ἰωάννην, ἐὰν οἱ Χριστιανοὶ δὲν λάβωσιν αὐτὸν ἀφ' ἡμῶν». Εἶπε δὲ τοῦτο, διότι ὁ Ἰωάννης δὲν εἶχεν εἰσέτι δεχθῆ τὸ βάπτισμα. Ἄλλ' ἂν καὶ ὁ νεαρὸς ῥήτωρ, εὐθὺς ἅμα εἰσῆλθεν εἰς τὰ δικαστήρια, ἐκίνησε τὸν θαυμασμὸν διὰ τὴν εὐγλωττίαν του, ἤσθάνθη ἐν τούτοις ἀμέσως, ὅτι τὸ στάδιον, τὸ ὁποῖον ἔμελλε ν' ἀκολουθήσῃ ἦτο ἀσυμβίβαστον πρὸς τὸν χαρακτῆρά του· διότι ἡ ἐπιστήμη τοῦ Λιβαίου, ἡ ἐπιστήμη δηλαδὴ ἡ διδάσκουσα τοὺς νόμους τῆς πολιτείας καὶ ἐξετάζουσα ποῖον ἀκριβῶς εἶναι τὸ δίκαιον καὶ ποῖον τὸ ἄδικον εἶναι μεγάλη καὶ εὐεργετικὴ ἐπιστήμη. Ὅταν ὅμως ἐκεῖνοι οἵτινες ἔχουσιν ὡς ἐπάγγελμα τὸ νὰ ὑπερασπίζωσιν εἰς τὰ δικαστήρια τοὺς συμπολίτας των, οἱ δικηγόροι δηλαδὴ, ἀντὶ νὰ μεταχειρισθῶσιν ὅλας αὐτῶν τὰς γνώσεις ὅπως προστατεύωσι τοὺς δυστυχεῖς ἀνθρώπους ἐναντίον τῶν κακῶν, καταβάλλουσιν ἀπ' ἐναντίας ὅλας τὰς προσπαθείας των ὅπως ὑπερασπισθῶσι τοὺς ἄρπαγας καὶ τοὺς ἀδίκους, τότε δύναται νὰ γείνη πρόξενος μεγάλης βλάβης. Κατὰ τὴν ἐποχὴν μάλιστα ἐκείνην καθ' ἣν οἱ ἰσχυροὶ ἦσαν ἄδικοι καὶ ἄσπλαγχοι κατῶρθωνν πληρώνοντες ἀδρότατα τοὺς ῥήτορας τῶν δικαστηρίων, τοὺς δικηγόρους δηλαδὴ, νὰ καλύπτωσι τὰς κακὰς των πράξεις καὶ νὰ παρίστανται ὡς ἐνάρετοι καὶ ὡς τίμιοι. Ὁ Ἰωάννης λοιπόν, ἐπειδὴ εἶχεν ἀνατραφῆ χριστιανικῶς ὑπὸ τῆς μητρὸς του, ὅτε ἐνόησε τοὺς δόλους καὶ τὰς ἀδικίας, περὶ τὰς ὁποίας περιεστρέφετο τὸ δικηγορικὸν ἐπάγγελμα, ἐγκατέλειπεν αὐτό· ἀπεμακρύνθη ἐπίσης καὶ ἀπὸ τοὺς ἐθνικοὺς φι-

λοσόφους και ἤρχισε νὰ φοιτᾷ εἰς μονὴν τινα παρὰ τὴν Ἀντιόχειαν, ἔνθα δύο μοναχοί, δεινοὶ ἐπὶ θεολογικῇ μαθήσει, ἐδίδασκον τὰ τῆς Χριστιανικῆς θρησκείας.

Αἱ ὑψηλαὶ ἀλήθειαι, τὰς ὁποίας ἐκήρυξεν ἐπὶ τῆς γῆς ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστός, εἴλκυσαν ἀμέσως τὸν νεαρὸν Ἰωάννην καὶ ἀπερρόφησαν ὅλην αὐτοῦ τὴν προσοχὴν· ἔκτοτε δ' ἐγεννήθη εἰς αὐτὸν ὁ πόθος ν' ἀσπασθῆ τὸν μοναχικὸν βίον.

Ἀλλὰ κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην οἱ ἅγιοι ἄνδρες δὲν ἀπηρενοῦντο τὰ ἐγκόσμια, ὅπως σώσωσιν ἑαυτοὺς ἀπὸ τὰς ἀμαρτίας των· διότι ὁ ἐνάρετος καὶ ἐν μέσῳ τῆς κοινωνίας καὶ ἐν τῇ ἐρημίᾳ δύναται νὰ ζῆ θεαρέτως, ἀλλ' ἐπραττον τοῦτο, ὅπως ὀλόκληρον τὴν ὑπαρξίν των ἀφιερῶσωσιν ὑπὲρ τῆς ἀνθρωπότητος. Κατὰ τοὺς χρόνους ἐκείνους μέγα μέρος τῶν ἀπαρτιζόντων τὴν Βυζαντινὴν αὐτοκρατορίαν ἦσαν εἰσέτι ἐθνικοί· πολλοὶ δὲ φιλόσοφοι τῆς πολυθείας διδάσκοντες τὰ δόγματα των εἰς τὰ πλήθη, ἐκλόνιζον τὰς πεποιθήσεις αὐτῶν, ἀλλὰ καὶ αὐτοὺς ἔτι τοὺς εὐσεβεῖς χριστιανούς ἄλλοι διήρουν μεταξὺ των ἐρμηνεύοντες κακῶς τὸ Εὐαγγέλιον. Ἦτο λοιπὸν ἀνάγκη ἀπαραίτητος ἄνδρες ἔξοχοι ν' ἀρσιωθῶσιν εἰς τὸ μέγα ἔργον τῆς διδασκαλίας τῶν ἀρχῶν τοῦ χριστιανισμοῦ· δὲν θὰ ἠδύναντο δὲ νὰ πράξωσι τοῦτο, ἐὰν περισπῶντο συγχρόνως καὶ ἀπὸ οἰκογενειακῆς φροντίδας.

Ἡ ἀπόφασις λοιπὸν τοῦ Ἰωάννου εὐθύς ἐξ ἀρχῆς ὑπῆρξεν ἀμετάκλητος, ἀλλ' ἂν καὶ ἔζη εἰς τὴν αὐτὴν μετὰ τῆς μητρὸς του οἰκίαν δὲν ἀνεκοίνωσεν εἰς αὐτὴν τοὺς σκοποὺς του· διότι ἠσθάνετο ὅτι ἤθελε τὴν λυπήσει καὶ ἐθεώρει σκληρὸν νὰ ἴδῃ αὐτὴν δακρῦουσαν. Ἐκείνη ὁμως πληροφορηθεῖσα παρ' ἄλλων τὰς κλίσεις του, ἐβυθίσθη εἰς πένθος βαθύ· ἐν μόνον τέκνον εἶχεν, ἀναθρέψασα δὲ αὐτὸ μετὰ τόση φροντίδος, ἐκαμάρωνε βλέπουσα, ὅτι οἱ κόποι τῆς δὲν εἶχον ἀποβῆ μάταιοι· πραγματικῶς ὁ Ἰωάννης ἦτο νεανίας, ἐλύων ὅλων τὴν προσοχὴν καὶ διὰ τὴν μεγάλην παιδείαν του καὶ διὰ τὰ λοιπὰ ἔξοχα προτερήματά του. Ἐπλαττε λοιπὸν ὡς μήτηρ φιλόστοργος σχεδία ὥραϊα περὶ τοῦ μέλλοντός του· ἠρέσκετο σκεπτομένη, ὅτι ἤθελεν ἶδει αὐτὸν μίαν ἡμέραν περικυκλωμένον ἀπὸ τέκνα καὶ ἀπὸ ἐγγόνους, ὅτι πλησίον αὐτοῦ ἤθελεν ἀπολαύσει καὶ ἐκείνη τῆς ἡσυχου εὐτυχίας τοῦ οἰκογενειακοῦ βίου, τῆς ὁποίας τόσον νέα εἶχε στερηθῆ. Ἐμελλον λοιπὸν ὅλα ἐκείνα νὰ ματαιωθῶσι καὶ νὰ διέλθῃ καὶ τοῦ υἱοῦ τῆς ὁ

βίος άνευ χαρᾶς ἐν τῇ ἐρημίᾳ καὶ ἐν τῇ μονώσει, ὡς εἶχε διέλθει καὶ ὁ ἰδικός της ! Δὲν ἔλυπεῖτο δι' ἑαυτὴν, διότι δὲν εἶχε ποτε μεριμνήσει περὶ τῆς ἰδίας της εὐτυχίας· ἔλυπεῖτο διὰ τὸ τέκνον της. Ἐγνώριζεν ἐπίσης ὅποιον ἀγῶνα ἔμελλε ν' ἀναλάβῃ ὁ μονάκριβός της υἱὸς κατὰ τὸ ἄνθος τῆς ἡλικίας του καὶ εἰς ὅσους ταλαιπωρίας ἔμελλε νὰ ἐκτεθῇ· διὰ τοῦτο ἀπεφάσισε νὰ καταβάλλῃ πᾶσαν προσπάθειαν, ὅπως μεταπείσῃ αὐτόν. Λαβοῦσα λοιπὸν ἡμέραν τινὰ τὸν Ἰωάννην ἀπὸ τῆς χειρός, εἰσήγαγεν αὐτόν εἰς τὸ ἰδιαιτέρον δωμάτιόν της· ποσάκις ἄλλοτε ἢ ἀπροστάτετος ἐκείνη χήρα βασανιζομένη ὑπὸ μυρίων βιωτικῶν περισπασμῶν εἶχεν ἀποσυρθῆ ἐκεῖ διὰ νὰ κλαύσῃ ! Τώρα ὅμως ἐπέβλεπε τὸ στήθος της λύπη πολὺ βαρυτέρα· ἤσθάνετο, ὅτι ἔμελλε νὰ χάσῃ διὰ παντός τὸν υἱόν της. Καθίτασα λοιπὸν αὐτὸν πλησίον τῆς κλίνης της ἀνελύθη εἰς λυγμούς, ἔπειτα δέ, ὅτε ἠδυνήθη νὰ ὀμιλήσῃ, εἶπεν εἰς αὐτὸν περίπου τὰ ἑξῆς·

« Ὁ Θεός, τέκνον μου, μὲ δὲν ἀφῆκε νὰ ζήσω ἐπὶ πολὺ μετὰ τοῦ ἐναρέτου πατρός σου· τὰς ὠδίνας τὰς ὁποίας ὑπέστην, ὅταν σ' ἐγέννησα, διεδέχθη μετ' ὀλίγον ὁ θάνατος ἐκείνου καὶ ἔκτοτε σὺ μὲν ἔμεινος ὄρφανός, ἐγὼ δὲ χήρα. Εἶναι ἀδύνατον νὰ σοὶ περιγράψω ὅσα δεινὰ ὑφίσταται ἡ κόρη, ὅταν πρὸ ὀλίγου ἐξεληθοῦσα τῆς πατρικῆς της οἰκίας μείνῃ αἰφνης μόνη ἐν τῷ κόσμῳ, καὶ ἠναγκασμένη νὰ ὑποστῇ φροντίδας καὶ βάρη ἀνώτερᾳ τῆς ἡλικίας της· διότι αὐτὴ πρέπει νὰ ἐπαγρυπνῇ εἰς τὰς ζημίαις, τὰς ὁποίας προξενοῦσιν οἱ ὑπηρεταὶ διορθῶνουςα τὴν ὀκνηρίαν των· αὐτὴ ν' ἀποκρούῃ τὰς ἐπιβουλάς τῶν συγγενῶν, αὐτὴ νὰ ὑπομένῃ τὰς καταπίεσεις τῶν ἀρχόντων καὶ τὴν σκληρότητα αὐτῶν κατὰ τὰς ἀπαιτήσεις τῶν φόρων ἀντιτάσσουσα εἰς ὅλα γενναϊότητα. Ἄλλ' ἡ εὐθύνη εἶναι ἔτι βαρυτέρα, ἐὰν ὁ ἀποθανὼν σύζυγος ἀφήσῃ εἰς αὐτὴν καὶ τέκνον· καὶ κόρη μὲν ἂν εἶναι τοῦτο, παρέχει εἰς αὐτὴν πολλὴν φροντίδα, ἀλλ' εἶναι ἀπηλλαγμένη τοῦλάχιστον τότε καὶ ἀπὸ τὰ ἐξοδα τὰ πολλὰ καὶ ἀπὸ τὸν φόβον μήπως λάβῃ τὸ τέκνον της κακὸν δρόμον· ἂν ὅμως εἶναι υἱός, τότε τὴν καρδίαν τῆς μητρὸς του πληροῖ καθ' ἑκάστην ἀπὸ ἀνησυχίας καὶ φόβους. Ἀφίνω κατὰ μέρος καὶ τὰ ἐξοδα τὰ μεγάλα, τὰ ὁποῖα πρέπει νὰ ὑποστῇ ἐκείνη, ἐὰν θέλῃ ν' ἀναθρέψῃ αὐτόν, ὅπως ἐμπρέπει εἰς νέον καλῆς οἰκογενείας. (*) Ἄλλὰ ὅλα ταῦτα δὲν μὲ κατέπεισαν νὰ

(*) Κατὰ τοὺς χρόνους ἐκείνους οἱ φιλόσοφοι καὶ λοιποὶ διδάσκαλοι τῆς ἀνωτέρας ἐκπαίδευσως ἐπληρώνοντο ἀκριβῶτατα.

ἔλθω εἰς δεύτερον γάμον· ὑπέμεινα καὶ τὰς φροντίδας καὶ τὴν ζάλην τῆς χηρείας, πρῶτον μὲν, διότι μ' ἐβοήθει ἄνωθεν ἡ θεία ἀρωγή, δεύτερον δέ, διότι ἐβέλεπον, ὅτι ἐπὶ τοῦ προσώπου σου· ἐτηρεῖτο ἔμφυχος καὶ ἀκριβής ἡ εἰκὼν τοῦ πατρὸς σου τοῦτο ὑπῆρξεν ἡ παρηγορία μου καὶ ὅτε ἔτι ἦσο νήπιον καὶ δὲν ἠδύνασο νὰ μοὶ ὁμιλήσῃς.

» Ἄλλ' ἴσως ἤθελες ἀντιτείνειν εἰς ταῦτα, ὅτι καὶ μὲν ὑπέμειν' τὰ θεινὰ τῆς χηρείας. ἀλλ' ὡς γυνὴ ἀπροστάτευτος εὐρέθην εἰς τὴν ἀνάγκην νὰ ἐλαττώσω τὴν πατρικὴν περιουσίαν σου, ὅπως συνέβη εἰς ἄλλους υἱούς, ἀπορφανισθέντας ἔνωρις τοῦ πατρὸς των. Καὶ ὅμως καὶ τοῦτο ἠγωνίσθην νὰ ἀποφύγω· διότι καὶ τὴν περιουσίαν σου ὅλην ἐφύλαξα ἀκεραίαν καὶ οὐδὲν συγχρόνως παρέλειψα ἐξ ὧων ἔπρεπε νὰ δαπανηθῶσιν, ὅπως ἀνατραφῆς καλῶς. Ἐδαπάνησα χάριν τοῦ σκοποῦ τούτου καὶ ἐκ τῶν ἰδίων μου χρημάτων ὅλα, ὅσα εἶχον λάβει προῖκα. Δὲν σοὶ λέγω δὲ ταῦτα διὰ νὰ σὲ ὀνειδίσω, ἀλλὰ διὰ νὰ ἀπαιτήσω παρὰ σοῦ μίαν μόνον χάριν ἀντὶ ὧων τῶν θυσιῶν μου. Σοῦ ζητῶ νὰ μὴ με περιβάλης μὲ δευτέραν χηρείαν, νὰ μὴ μ' ἐγκαταλείψῃς ὅπως εἰσέληθς εἰς τὸν μοναχικὸν βίον· μὴ ἀνάψῃς, σὲ πρὸς κικλῶ, ἐν τῇ καρδίᾳ μου ἐκ νέου τὸ κοιμηθὲν πένθος. Περίμενε, ἕως νὰ ἔλθῃ τὸ τέλος τοῦ βίου μου, ἴσως δὲν ζήσω πολλὰ ἔτη ἀκόμη διότι σὰς μὲν τοὺς νέους ἐνισχύει ἡ ἐλπίς, ὅτι δύνασθε νὰ φθάσητε εἰς γῆρας βαθύ, ἡμᾶς ὅμως τοὺς γεγηρακότες οὐδὲν ἄλλο περιμένει, εἰμὴ ὁ θάνατος. Τότε ὅταν μὲ παραδώσης εἰς τὴν γῆν καὶ ἐνώσης τὰ ὀστέα μου μετὰ τῶν ὀστέων τοῦ πατρὸς σου, ὑπάγε ὅπου θέλεις· διότι δὲν θὰ ὑπάρχη πλέον οὐδεὶς νὰ σ' ἐμποδίζῃ. Ἐνόσφ ὅμως ἀναπνέω, ὑπόμεινον νὰ ζῆς μετ' ἐμοῦ· καὶ ἂν μὲν σοὶ δώσω ἀφορμὴν νὰ παραπονεθῆς, ὅτι σὲ περισπῶ εἰς φροντίδας βιωτικὰς καὶ σὲ ἀναγκάζω νὰ ἐπιστατῆς ἐπὶ τῶν ἀνηκόντων εἰς σέ, τότε μὴ λάβῃς ὑπ' ὄψιν τὰς παρακλήσεις μου, ἐγκατάλειψόν με. Ἐὰν ὅμως πράττω τὸ πᾶν, ὅπως σοὶ παρασκευάζω ἄνεσιν κατὰ τὸν βίον σου, ὁ δεσμὸς οὗτος τοῦλάχιστον, ἃς σὲ κρατῆ πλησίον μου· διότι, καὶ ἂν εἶπῃς ὅτι μυρίαὶ σὲ ἀγκυπῶσιν, οὐδεὶς θὰ σὲ ἀφίνη ν' ἀπολαύης τόσσης ἐλευθερίας οὐδεὶς θὰ μεριμνᾷ περὶ τῆς εὐδουκιμῆσεώς σου τόσον, ὅσον ἐγώ».

Ἐκ τῆς ὁμιλίας ταύτης τῆς Ἀνθούσης πρὸς τὸν υἱὸν της γίνεται φανερόν, ὅτι ἦτο αὕτη γυνὴ εὐπαιδευτος, ὅτι ἐκοσμεῖτο συγχρόνως

καὶ δι' ὅλων τῶν ἀρετῶν, ὅσαι καθιστῶσι τὴν γυναῖκα τελείαν· διότι ἦτο ὄχι μόνον σύζυγος πιστὴ τηροῦσα εὐλαβῶς μέχρι τελευταίας στιγμῆς τῆς τὴν μνήμην τοῦ συζύγου τῆς, ὄχι μόνον μήτηρ ἀφωσιωμένη, ἀλλὰ καὶ ἀριστη οἰκοδέσποινα· εἶχε δὲ ἐπίσης καὶ τὴν ἱκανότητα καὶ τὴν σύνεσιν νὰ διαχειρίζηται ἀσφαλῶς τὴν περιουσίαν τῆς.

Ἐμίλησεν εἰς τὸν υἱὸν τῆς διὰ μακρῶν περὶ ἑαυτῆς, διότι ἐγνώριζε πόσον ἐκεῖνος τὴν ἠγάπα, καὶ προσεπάθησε νὰ τὸν συγκινήσῃ. Πραγματικῶς δὲ οἱ λόγοι ἐκεῖνοι ἐπροξένησαν τοιαύτην ἐντύπωσιν εἰς τὸ πνεῦμα τοῦ Ἰωάννου, ὥστε δὲν ἐλησμόνησεν αὐτοὺς ποτέ· ἔγραψε μάλιστα αὐτοὺς κατόπιν ἀπὸ μνήμης, διὰ νὰ μείνωσιν εἰς τὰς ἐπερχομένας γενεὰς μαρτυρία ἀθάνατος περὶ τῶν ἀρετῶν τῆς μητρὸς του. Ἦτο νέος εὐαίσθητος καὶ ὅταν εἶδε τὴν μητέρα του κλαίουσαν, ἠσθάνθη συγκίνησιν βαθυτάτην, καὶ ὅμως δὲν μετέβαλε τὴν ἀπόφασίν του τοῦ ν' ἀσπασθῇ τὸν μοναχικὸν βίον, ἂν ὄχι τότε, ἐξ ἅπαντος ὅμως εἰς τὸ μέλλον· διότι τὴν καρδίαν αὐτοῦ ὀλόκληρον εἶχεν ἐλκύσει πρὸς ἑαυτὸν Ἐκεῖνος, ὅστις εἶχε σταυρωθῇ διὰ νὰ σώσῃ τὸν κόσμον Ὅποσος ζήλος ὤθει τὸν ἔξοχον νεανίαν πρὸς τὴν ἱερὰν αὐτοῦ ἀποστολήν, ὥστε πρὸ τῶν θερμῶν ἱκεσιῶν τῆς μητρὸς του νὰ μὴ μεταβάλῃ πορείαν τοῦ βίου του! Καὶ ὅμως ὡς υἱὸς εὐπειθῆς προσεπάθησε νὰ μὴ προσκρούσῃ καὶ εἰς ὅσα ἐκείνη ἐζήτησε παρ' αὐτοῦ ἐνόσφ ἢ Ἄνθοῦσα ἔζη, ἔμενε πλησίον τῆς στηρίζων καὶ περιθάλπων αὐτὴν· μόνον δὲ ὅταν ἐκείνη ἀπέθανεν, ἠκολούθησε τὴν κλίσιν του τότε ἀφοῦ καὶ τὴν τελευταίαν αὐτῆς πρκαγγελίαν περὶ τῆς ταφῆς τῆς ἐξετέλεσεν εὐλαβῶς, ὡς ἄνθρωπος, ὅστις πραγματικῶς ἀπαρνεῖται πλέον τὰ ἐγκόσμια, διέθεσεν ὅλην τὴν περιουσίαν του ὑπὲρ φιλάνθρωπικῶν σκοπῶν καὶ ἀπεσύρθη εἰς ὄρος τι παρὰ τὴν Ἀντιόχειαν. Ἐκεῖ ἐν τῇ γαλήνῃ τῆς φύσεως μακρὰν τῆς τύρβης καὶ τοῦ θορύβου τῶν ἀνθρώπων ἀφιερῶθη εἰς τὴν μελέτην τῶν ἀληθειῶν τοῦ Χριστιανισμοῦ καὶ προητοιμάσθη διὰ τὸ μέλλον αὐτοῦ στάδιον. Μετὰ δὲ ἐξ ἑτῆ ἐπανακάμψας εἰς Ἀντιόχειαν, ἐχειροτονήθη διάκονος καὶ μετὰ ταῦτα ἱερεὺς καὶ ἤρχισε νὰ κηρύττῃ τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ εἰς τὰς ἐκκλησίας· συνεκίνει δὲ τόσον τὰ πλήθη, ὥστε συνέρρεον πανταχόθεν ἐξ ὅλων τῶν μερῶν τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, διὰ νὰ ἀκροασθῶσι τῆς διδασκαλίας του. Καὶ εἶχε τύσσην γλυκύτητα περὶ τὸ λέγειν καὶ τύσσην ῥητορικὴν δύναμιν ὁ ἐμπνεόμενος ἐκεῖνος ὑπὸ τῆς θρησκείας

ιεροκήρυξ, ὥστε δικαίως ἐπωνομάσθη κατόπιν Χρυσόστομος· «Μὲ ἐχειροκροτήσατε», ἔλεγε συνήθως εἰς τοὺς ἀκροατάς του, ἔτε ἔβλεπεν αὐτοὺς ἐνθουσιῶντας, «καὶ μὲ ἐπηνέσατε, φροντίσατε ὅμως συγχρόνως νὰ γείνητε καὶ ἐνάρετοι ἄνδρες!».

Εἰς τὴν δύναμιν ταύτην καὶ τὴν πειστικότητα τοῦ λόγου συνήνου ὁ ἅγιος ἀνὴρ καὶ χάριν τινὰ ἀνέκφραστον περὶ τὴν στάσιν καὶ σεμνότητα ἤθους· τὰ γνωρίσματα τοῦ νεανίου, εἰς τοῦ ὁποίου τὴν ἀνατροφήν ἐπέδρασε σπουδαίως ἡ μήτηρ!

Ἐνῶ δὲ ἀπήγγελλε τοὺς ἀθανάτους τοῦ λόγου, ταχυγράφοι πολλοὶ παρηκολούθουν ὅσα ἔλεγε καὶ ἀπέστελλον κατόπιν τὰ χειρόγραφα εἰς ὅλας τὰς πόλεις τῆς αὐτοκρατορίας· διότι πανταχοῦ ἀνεγινώσκοντο ἀπλήστως. Τόσον δ' ἐθαύμαζον ὅλοι τὸν Χρυσόστομον, ὥστε ὁ μὴ ἀναγνώσας λόγον αὐτοῦ ἐθεωρεῖτο ἄμουσος ἢ καὶ ἀνάισθητος.

Ἐπὶ δώδεκα ἤδη ἔτη ἐδίδασκε τὸν λαὸν τῆς Ἀντιοχείας, ὅτε ἀπεβίωσεν ἐν Κωνσταντινουπόλει ὁ πατριάρχης, ὁ δὲ αὐτοκράτωρ συνεσκέπτετο μετὰ τῶν Πατέρων τῆς Ἐκκλησίας τίνα ν' ἀναδείξῃ διάδοχον αὐτοῦ· τότε προέτεινάν τινες νὰ στείλωσι νὰ φέρωσιν ἐξ Ἀντιοχείας τὸν μέγαν ἱεροκήρυκα καὶ νὰ ἀναβιβάσωσιν αὐτὸν εἰς τὸν πατριαρχικὸν θρόνον, ἡ δὲ πρότασις ἔγεινεν ὁμοθυμῶς δεκτὴ.

Ἄλλ' ἦτο δύσκολον νὰ λάβωσι τὸν Ἰωάννην ἀπ' εὐθείας ἐξ Ἀντιοχείας· διότι οἱ Ἀντιοχεῖς ἦσαν φύσει ζωηροί, ἀρεσκόμενοι εἰς στάσεις, ἐπειδὴ δὲ ἐσεμνύνοντο πολὺ, διότι ἡ πόλις αὐτῶν εἶχε τὸν ἔξοχον ἐκεῖνον ἱεροκήρυκα, ἦσαν ἱκανοὶ ν' ἀντιστῶσιν εἰς τὴν διαταγὴν τοῦ αὐτοκράτορος. Ἀπεφάσισαν λοιπὸν νὰ καταφύγωσιν εἰς τὴν ἐξῆς· ἔγραψαν εἰς τὸν ἐπίσκοπον τῆς Ἀμασειας (*) νὰ καλέσῃ παρ' ἑαυτοῦ, χάριν ἐκκλησιαστικῶν ὑποθέσεων, τὸν Ἰωάννην εἰς Ἀμάσειαν, ἐκεῖ δὲ χωρὶς οὐδὲ ὁ Ἰωάννης νὰ γνωρίζῃ τι προηγουμένως ὠδηγήθη ὑπὸ τῶν ἀπεσταλμένων τοῦ αὐτοκράτορος εἰς τὴν περιμένουσαν βασιλικὴν ἀμαξάν, ἥτις ἔφερεν αὐτὸν εἰς Κωνσταντινούπολιν.

Εἰς τὴν βασιλίδαν ἐκείνην τῶν πόλεων ἐγένετο δεκτὸς μετὰ τιμῶν

(*) Ἡ Ἀμάσεια ἔκειτο ἐγγὺς τοῦ Πόντου καὶ ἐπομένως πλησιέστατα εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν. ἐν ᾗ ἡ Ἀντιόχεια ἦτο πόλις τῆς Συρίας, ἐπαρχία ἀπωτάτης τοῦ Βυζαντινοῦ κράτους.

πολλῶν χειροτονηθεὶς δὲ πρῶτον κανονικῶς ἀρχιερεὺς, ἀνεβιβάσθη εἰς τὸν πατριαρχικὸν θρόνον.

Ἄλ' ἂν καὶ τοσοῦτον ἀπροσδοκῆτως ἀνῆλθεν εἰς τὴν ὑψίστην ἐκείνην περιωπὴν, δὲν ἐμεγαλοφρόνησε, διότι τὰ μαθήματα τῆς μετριοφροσύνης καὶ τῆς πραγματικῆς εὐσεβείας, τὰ ὅποια παιδιόθεν ἐνέπνευσεν εἰς αὐτὸν ἢ μήτηρ του, ἔμεικν ἀλησμόνητα εἰς αὐτόν. Ἐξηκολούθει λοιπὸν νὰ διάγῃ τὸν λιτὸν καὶ αὐστηρὸν βίον, τὸν ὅποιον διῆγε καὶ πρότερον· ἐνεδύετο δὲ καὶ ὡς πατριάρχης ἀπλούστατα καὶ δὲν ἐπεδίωκεν οὔτε τῶν μεγιστάνων τὰς τιμὰς οὔτε τοῦ αὐτοκράτορος τὴν εὐνοίαν. Ἡ καρδιά του ὀλόκληρος ἀφωσιώθη εἰς τὸ ποιμνίον του, ὡσάκις δὲ ὁ Χρυσόστομος ἐκήρυττεν ἀπ' ἄμβωνος, συνέρρεε τόσον μέγα πλῆθος εἰς τὰς ἐκκλησίας, ὥστε ἐκινδύνευον κατὰ γράμμα οἱ προσερχόμενοι νὰ πάθωσιν ἐξ ἀσφυξίας. Καὶ ὅτε μὲν παρουσιάζων εἰς αὐτοὺς τὴν ματαιότητα τῶν ἀνθρωπίνων μεγαλείων, ὅτε δὲ καυτηριάζων ἀνθρώπινα πάθη καὶ διδάσκων τὰ μέσα τῆς θεραπείας αὐτῶν, ἐνίσχυε τὸ ποιμνίον του εἰς τὴν πίστιν καὶ συνεκίει καὶ ἐνεθουσίαζεν αὐτό. Ὁ λαὸς ἐλάτρευε τὸν πατριάρχην του, ἀλλ' ἡ αὐτοκράτειρα Εὐδοξία ἦτο γυνὴ δοξομανῆς καὶ ματαιόφρων καὶ διὰ τοῦτο δὲν ἐφέρετο προσηνῶς εἰμὴ μόνον πρὸς τοὺς κολακεύοντας αὐτήν, Ὅταν λοιπὸν εἶδεν, ὅτι ὁ πατριάρχης ὡς ἀρχηγὸς τῆς ὀρθοδοξίας δὲν κλίνει πρὸ αὐτῆς, ὡσάκις εἶχεν αὐτὴ παρὰ λόγους ἀπαιτήσεις, ὅτι τὰς ἀδυναμίας τῆς καὶ τὰ σφάλματά τῆς δὲν παρέβλεπε, ἐκίνησε πάντα λίθον, ὅπως ἐξορίσῃ αὐτὸν μακρὰν τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Ἐπέτυχε δὲ ἐπὶ τέλους τοῦ σκοποῦ τῆς· διότι ὁ αὐτοκράτωρ Ἀρκάδιος εἶχε φύσει ἀδύνατον χαρακτῆρα καὶ ἄφινε τὴν αὐτοκράτειραν νὰ διέπῃ τὰ τῆς αὐτοκρατορίας κατὰ τὰς θελήσεις τῆς.

Δις ἐξωρίσθη ὁ ἅγιος ἀνὴρ ἐκ τῆς Κωνσταντινουπόλεως· τὴν δευτέραν φορὰν ὡς τόπος ἐξορίας ὤρισθη μικρὰ τις καὶ ἀφανεστάτη πόλις τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, ἡ Κουκουσός. Ὁ Χρυσόστομος ὅμως οὐδὲν λυπούμενος, διότι ἐστερήθη τῶν τιμῶν τοῦ πατριαρχικοῦ θρόνου, εὗρεν εἰς τὴν μεμακρυσμένην ἐκείνην πόλιν στάδιον ἐνεργείας εὐρύ, διότι, ἂν καὶ ἦτο ἤδη γέρον καὶ καταβεβλημένος ὑπὸ ἀσθενείας, ἐγένετο ὁ ἀπόστολος, ὅστις ἐκήρυξε τὸ Εὐαγγέλιον εἰς τοὺς Γόθους, εἰς τοὺς Πέρσας, εἰς τοὺς Ἀρμένιους καὶ εἰς τοὺς Φοίνικας. Αἱ ἐπιστολαί, τὰς ὁποίας ἔγραψεν ἐκ τῆς ἐξορίας, περιωθεῖσθαι μέχρις ἡμῶν.

μαρτυροῦσιν ὁποῖος ἐνθουσιασμός καὶ ὁποῖος ζήλος ἱερός κατεῖχε τὴν μεγάλην ἐκείνην ψυχὴν ! Ἀπέθανεν ἐν τῇ ἐξορίᾳ ἐν ἄλλῃ μικρᾷ καὶ ἀφανεῖ πολίχνῃ, ἔνθα εἶχεν ὀρίσει εἰς αὐτὸν ὁ αὐτοκράτωρ νὰ μεταβῆ, ἐν τῇ παρὰ τὸν Πόντον πολίχνῃ τῶν Κουμάνων. Ἐκεῖ ταλαιπωρηθεὶς ἐκ τῶν κακουχιῶν τῆς ὁδοπορίας ἐκοιμήθη ἐν Κυρίῳ κατὰ τὸ ἐξηκοστὸν ἔτος τῆς ἡλικίας του.

Ἄλλ' ὁ λαὸς τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ ὅλα ἐν γένει αἱ Ἐκκλησίαι τῆς ὀρθοδοξίας δὲν ἠδύναντο νὰ παρηγορηθῶσι διὰ τὸν ἀδικον καταδιωγμὸν τοῦ ἁγίου ἀνδρός καὶ ἐπὶ τριακόντα σχεδὸν ἔτη συνεταράσσοντο καὶ ἐξεδήλουν τὸ πένθος των. Ἡ γαλήνη δὲ δὲν ἐπῆλθεν εἰμὴ ὅτε ὁ αὐτοκράτωρ Θεοδοσίος ὁ υἱὸς τοῦ Ἀρκαδίου καὶ τῆς Εὐδοξίας, οἵτινες εἶχον ἀποθάνει, ἔστειλε νὰ φέρῃ ἐκ τῆς πολίχνης τῶν Κουμάνων τὸ λείψανον τοῦ ἁγίου ἀνδρός. Ἦτο νύξ, ὅτε ἡ ναῦς ἡ φέρουσα τοῦτο προσωμίσθη εἰς Κωνσταντινούπολιν, καὶ ὁ λαὸς ἐν ἀπεριγράφτῳ συγκινήσει ἔτρεχε μετὰ λαμπάδων εἰς προὔπαντησίν του. Ἡ πόλις ὅλη ἐφωταγωγῆθη, ὁ δὲ αὐτοκράτωρ μετὰ τῶν αὐλικῶν του ἐξῆλθε καὶ αὐτὸς ἰν' ἀποδώσῃ εἰς αὐτὸ τὰς τιμὰς. Πρῶτος δὲ αὐτὸς ἀσπασθεὶς τὴν πολύτιμον λάρανα ἐζήτησε συγχώρησιν παρὰ τοῦ ἁγίου ὑπὲρ τῶν καταδιωζάντων αὐτὸν γονέων του. Ἐπειτα ἐν πομπῇ κατασκευαστικῶτάτῃ ὠδηγήθη τὸ λείψανον εἰς τὸν περιώνυμον ναὸν τῶν Ἀγίων Ἀποστόλων, καὶ ἐκεῖ κατετέθη παρὰ τοὺς τάφους τῶν αὐτοκρατόρων. Ἡ ἐκκλησία διὰ νὰ τιμήσῃ περισσότερον τὴν μνήμην τοῦ ἁγίου ἐκείνου πατριάρχου ὄρισε τέσσαρας ἐνιαυσίους ἑορτὰς χάριν αὐτοῦ.

Τὴν δεκάτην τρίτην Νοεμβρίου, ὅτε ἐκοιμήθη ἐν Κυρίῳ τὴν δεκάτην πέμπτην Δεκεμβρίου, ὅτε ἐχειροτονήθη τὸ πρῶτον διάκονος τὴν εἰκοστὴν ἐβδόμην Ἰανουαρίου, ὅτε μετακομίσθη τὸ λείψανόν του ἐκ Κουμάνων, καὶ τὴν τριακοστὴν Ἰανουαρίου, ὅτε συνεορτάζεται μετὰ Βασιλείου τοῦ μεγάλου καὶ Γρηγορίου τοῦ θεολόγου, τῶν δύο τούτων σοφωτάτων ἁγίων.

Εἰς τὴν Ἀνθοῦσαν, τὴν ἀφωσιωμένην μητέρα, ὀφείλεται ἡ τιμὴ καὶ ἡ δόξα, ὅτι ἀνέθρεψε τοιοῦτον υἱόν, διότι καὶ μὲν οἱ διδάσκαλοι τῆς ἐποχῆς ἐκείνης ἐπλούτισαν αὐτὸν μὲ γνώσεις σοβαρὰς καὶ ἐδίδαξαν εἰς αὐτὸν τοὺς κανόνας τῆς ρητορικῆς τέχνης, ἀλλὰ τὰ μαθήματα τῆς αὐστηρῆς ἠθικῆς, τὰ μαθήματα τῆς εἰς τὸ καθῆκον ἀφο-

σιώσεως ἐνέπνευσεν εἰς αὐτὸν διὰ τοῦ παραδείγματός της ἡ μήτηρ· ἡ μήτηρ μὲν ἐμόρφωσε τὴν μεγάλην ἐκείνην τοῦ υἱοῦ της καρδίαν. Ὁ ἅγιος Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος εἶναι μετὰ τῶν δύο ἄλλων προειρημέ-
νων τῆς Ἐκκλησίας πατέρων εἰς τῶν τριῶν ἱεραρχῶν, οἵτινες μένουσι πάντοτε ὁ στῦλος καὶ τὸ κῦμα τῆς ὀρθοδόξου ἡμῶν πίστεως.

Θάνατος Ἑλληνος αὐτοκράτορος.

Ἡ τελευταία ἐν τῇ Ἁγίᾳ Σοφίᾳ τελετὴ (29 Μαΐου 1453).

(Σπ. Ζαμπελίου).

Ἡ πληκτικωτέρα* σκηνή, ἐξ ὧν τὰ χρονικά τῆς Ὀρθοδόξου Ἑλλάδος μνημονεύουσιν, ἔλαβε χώραν ἐντὸς τοῦ τεμένου τῆς ἁγίας Σοφίας, ὀλίγας ὥρας πρὶν ἢ τὸ γένος τῶν Γραικῶν** παραδοθῆ εἰς τὸ τετρακοσιετὲς μαρτύριον.

Ὁ βασιλεὺς δυσελπιστῶν ἤδη περὶ σωτηρίας, ὅμως ἀποφασισμέ-
νος νὰ κυρώσῃ μὲ τὸ ἴδιόν του αἷμα τὴν μέλλουσαν τῆς Ἑλληνικῆς φυλῆς ἐξαγόρᾳσιν,*** ἀφοῦ περιῆλθε τὰς ἐπάλλξεις καὶ τὰ φρούρια καὶ ἐβεβαιώθη ὅτι πάντα εἶχον ἐν τάξει, εἰσέρχεται εἰς τὴν ἐκκλη-
σίαν συνοδευόμενος ἀπὸ πολλοὺς στρατηγούς καὶ ἱερεῖς καὶ ἀναρί-
θμητον πλῆθος λαοῦ, φωνάζοντος τὸ *Κύριε ἐλέησον!*

Ἦτο ὄρθρος τῆς Κυριακῆς 27 Μαΐου 1453. Ὁ ἦχος τῶν κλαυ-
θμῶν, ἡ βοή τῶν γυναικείων γογγυσμῶν καὶ αἱ φωναὶ τῶν παιδῶν
κατεσκέπαζον τὰς δεήσεις τῶν διακόνων, οἵτινες ἐνώπιον τῆς ὠραίας
Πύλης ἰστάμενοι, τὴν τελευταίαν ἤδη ἀνέπεμπον ἰκεσίαν ἐν τῇ με-
γάλῃ ἐκκλησίᾳ «ὑπὲρ τοῦ καθυποτάξαι ὑπὸ τοὺς πόδας τῶν ὀρθο-
δόξων πάντα ἐχθρὸν καὶ πολέμιον». Σύνολος ἡ κύκλω σκηνὴ ἐνέ-
πνεε λύπην, πένθος, μελαγχολίαν· αἱ καρδίαι πάντων ἦσαν κταπε-
πιεσμέναι, ὥσανεὶ ἐτελεῖτο ἡ νεκρώσιμος κηδεία ὀλοκλήρου γενεᾶς.

Ἡ ἐθιμοταξία ἐξέλιπεν· αἱ κοινωνικαὶ ἀνισότητες διεσκεδάσθησαν·

* Ἡ λυπηροτέρα.

** Τῶν Ἑλλήνων.

*** Ἀπεφάσισε τὸ χύσῃ τὸ αἷμά του, ὅπως οἱ Ἕλληνες ἐκδικοῦντες μίαν
ἡμέραν τὸν θάνατόν του δυνηθῶσι ν' ἀποσείσωσι τὸν ζυγὸν τῶν Τούρκων.

οί δημόται* συγκεχυμένως ποιούσι μετανόιας μετὰ τῶν πατρικίων** οί πένητες μετὰ τῶν ἀρχόντων, καί ὡς ἐπὶ τὸ χεῖλος τοῦ κοινοῦ τάφου, πολῖται μετὰ πολιτῶν ἀδιακρίτως συμπεριπτύσσονται. Καί αὐτὸς ὁ πάνσεπτος Ναός, τὸ σύμβολον τῆς πάλαι ποτέ κραταιᾶς ὀρθοδοξίας, ἡ κατοικία τῶν αἰώνων, τοῦ χριστιανισμοῦ τὸ καύχημα, νῦν γεγυμνωμένος πικρὸς πολυτίμου κοσμήματος, καί ἀπεκδεδυμένος αὐτῶν ἔτι τῶν πρὸς τὴν μυσταγωγίαν ἀναγκαίων σκευῶν, ἀφώτιστος, ἀκαλλώπιστος, σκυθρωπός, εὐτελισμένος, εἰκονίζει πιστῶς τὴν ταλαίπωρον Ἑλλάδα κατὰ τὸ δούλειον ἐκεῖνο στάδιον, ἐν ᾧ μετὰ παρέλευσιν ὀλίγων ὥρων γεγραμμένον ἦτο νὰ εἰσέλθῃ.

Ὅσα πλέον ἡ λειτουργία προχωρεῖ καὶ προσεγγίζει τὴν ἀπόλυσιν, τόσῳ μᾶλλον αὐξάνει ἡ βοή τοῦ κλυθμοῦ, καὶ ὁ κοπετός τοῦ λαοῦ διπλασιάζεται. Ἐφαίνεται ὅτι ἡ ζωὴ πάντων τῶν περιεστώτων ἦτο περιορισμένη μόνον ἐντὸς τῆς διαρκείας ἐκείνης τῆς εὐχαριστίας, καὶ ὅτι ἐκάστη συλλαβὴ τῶν εὐχῶν ἐκείνων, πίπτουσα ἀπὸ τοῦ στόματος τῶν ἱερέων, ἦτο νέον βῆμα πρὸς τὴν προκειμένην ἄβυσσον.

Τονιζομένου τοῦ Κοινωνικοῦ, αἰφνιδίως σχίζονται οἱ ὄχθοι, οἱ σωματοφύλακες ἀναμερίζονται, ὁ δὲ Κωνσταντῖνος περιβεβλημένος τὰ βασιλικὰ μὲν, ἀλλὰ φεῦ! πενιχρὰ καὶ τετριμμένα ἱμάτιά του, προβαίνει πρὸς τὸ ἄγιον βῆμα, ἀσκεπής, κατηφής, μετὰ ὀφθαλμῶν δεδακρυσμένων.

Οἱ στεναγμοὶ καταπαύονται, ὁ θόρυβος σιγάζει καθ' ὅλον ἐκεῖνον τὸν ἀπέραντον καιρὸν δὲν ἀκούεται πάρεξ ἡ φωνὴ τοῦ λειτουργοῦ, τοῦ προσκαλοῦντος τοῦ χριστιανοῦς, ἵνα μετὰ πίστεως καὶ ἀγάπης προσέλθωσιν.

Ὁ αὐτοκράτωρ νοερώς ἐπὶ πολλὴν ὥρην προσεύχεται, Κύριος οἶδε, τίνα λυτήριον*** καὶ πατριωτικὴν προσευχὴν, προσπίπτει τρὶς ἐνώπιον τῆς εἰκόνης τοῦ Δεσπότη Χριστοῦ καὶ τῆς Θεομήτορος ἀναχαιτίζων δι' ἐνὸς σπασμωδικοῦ κινήματος τοῦ στόματος καὶ τῶν παρεῖδων τοὺς λυγμούς, οἵτινες ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρὸν ταραχῶδως ἀναβαίνουν ἀπὸ τῆς καρδίας του· εἶτα, στραφεὶς πρὸς τὸν λαόν, ἀναβοᾷ γεγωνυῖα τῇ φωνῇ

* Οἱ ἄνθρωποι τοῦ λαοῦ.

** Μετὰ τῶν τῆς ἀριστοκρατικῆς τάξεως.

*** Ὑπὲρ ἀφέσεως ἁμαρτιῶν.

«Χριστιανοί, συγχωρήσατε τὰς ἁμαρτίας μου, καὶ ὁ Θεὸς ὡς συγχωρήσῃ τὰς ἰδικὰς σας!».

Παραλαμβάνων δέ, ὡς ἔθος, παρὰ τῶν χειρῶν τοῦ ἀρχιερέως τὰ ἄχραντα μυστήρια, μεταλαμβάνει αὐτῶν.

«Ἀπαντες ἐνὶ στόματι καὶ μιᾷ καρδίᾳ ἐφώναζαν·

«Ἔσο συγκεχωρημένος».

Μετὰ ταῦτα, ὁ ἀγνισμένος καὶ ὡς πρόβατον ἐπὶ σφαγὴν ἀγόμενος τοῦ μεσαίωνος ἔσχατος βασιλεύς, ἀποτευνόμενος πρὸς τοὺς παρρησιασχομένους παρκινεῖ αὐτοὺς νὰ συγκοινωνήσωσιν ἅπαντες· πρῶτον νὰ συγκοινωνήσωσιν ἀδελφικῶς καὶ ἔπειτα νὰ ἐνθυμηθῶσιν «ὅτι ἤγγικεν ἡ ὥρα, ὅτε μέλλουσι ν' ἀγωνισθῶσι τὸν ὑπὲρ πάντων ἀγῶνα, καὶ ὅτι, ἐὰν δὲν εἶναι παρὰ Θεοῦ ὠρισμένοι νὰ σώσωσι διὰ θυσίας τὴν ἀγαπητὴν πατρίδα, τοῦλάχιστον ὀφείλουσι νὰ καταλίπωσιν εἰς τοὺς ἀπογόνους μνήμην ἀνδρείας καὶ ἀρετῆς τοιαύτης, οἷα εἶναι ἀναγκαῖα, ὅπως οὗτοι διαφυλάξωσιν ἐν τῇ ἐνδεχομένη δουλείᾳ τὴν πίστιν τῶν πατέρων καὶ τῶν σεβασμῶν πρὸς τὸ παρελθόν».

Εἰς τούτους τοὺς λόγους τοὺς λυπηροῦς, οἵτινες μυριάκις ἀπὸ στόματος εἰς στόμα ἐπαναλαμβάνόμενοι ἀντηχοῦσιν εἰς τὴν ἁγίαν Σο-

* Ὁ πολιορκητὴς Μωάμεθ σεβόμενος τὴν ἀνδρείαν καὶ τὴν ἀρετὴν τοῦ Βασιλέως τούτου, ἔπεμψε πρέσβεις παρακινῶν αὐτὸν ν' ἀφήσῃ πόλεμον ἀπληπισμένον καὶ ν' ἀπέλθῃ μετὰ τῶν μεγιστάνων αὐτοῦ καὶ τῶν θησαυρῶν των εἰς Πελοπόννησον. ἢ ὅπου ἐβούλετο, μόνον τὴν πλίν νὰ παραχωρήσῃ αὐτῷ, ἀλλ' ὁ ἄξιός τῶν Ἑλλήνων προγόνων αὐτοῦ Κωνσταντῖνος, προτιμῶν τῆς ἀτιμίας ζωῆς τὸν ἔνδοξον θάνατον, ἀπήντησε πρὸς αὐτὸν «Τὴν πόλιν, οὗτ' ἐγὼ δύναμαι νὰ σοὶ δώσω οὔτε ἄλλος τις τῶν κατοικούντων ἐν αὐτῇ· διότι ὅλοι ὁμοψῶως καὶ αὐτοπροαιρέτως προτιμῶμεν ν' ἀποθάνωμεν.» Μ' ὅλον ὅτι λοιπὸν ἡδύνατο ν' ἀναχωρήσῃ καὶ νὰ ζήσῃ, ἀφοῦ μάλιστα ἦν πρόδηλον, ὅτι ἡ πρὸ πολλοῦ πνεύουσα τὰ λείψια Αὐτοκρατορίας ἦτο ἀδύνατον νὰ σωθῇ πλέον, ἐπρωτίμητον ὁ ἀείμνηστος ἐκεῖνος μάρτυς καὶ ἥρωας διὰ τῆς ζωῆς καὶ τοῦ τιμίου αἵματος αὐτοῦ νὰ σώσῃ τὸ μέγιστον πάντων, τὴν τιμὴν τῆς Πίστεως καὶ τῆς Πατρίδος· δὲν ἔφυγε λοιπὸν, δὲν ἐφιλοζώητε δὲν ἐμικροψύχησεν, ἀλλ' ἐκούσιως προσήνεγκεν ἑαυτὸν ὀλοκαύτωμα ὑπὲρ τῶν δύο τούτων ἱερῶν σκοπῶν. Ὁ τελευταῖος τῶν Ἑλλ. αὐτοκρατόρων ἦτο υἱὸς τοῦ Αὐτοκράτορος Μανουὴλ καὶ τῆς Αὐτοκρατορίσσης Ἑλένης θυγατρὸς τοῦ Κωνσταντίνου Δραγάση ἡγεμόνος τῆς Μακεδονίας.

(Ἐκ τοῦ περιοδικοῦ τῶν γυναικῶν. «Ὁ ἰ χ ο γ ἔ ν ε ι α». «Ἡ 29 Μαΐου τοῦ 1453» ὑπὸ Μιχαῆλ Πετροπούλου).

φίαν ὡς ἡ τῆς Πατρίδος καὶ τῆς Πίστεως τελευταία διαθήκη, μετὰ πλείονος ἢ πρότερον ὀρμῆς ἐκρηγνύονται οἱ κλαυθμοὶ καὶ οἱ ὄδυρμοὶ τῶν προσερχομένων εἰς τὴν μετάληψιν.

Ἡ φωνὴ τῶν αἰτούντων συγχώρησιν δὲν ἀκούεται πλέον· «ἐν τῇδε τῇ ὥρᾳ λέγει ὁ Φραντζῆς συνοπτικῶς, τίς διηγήσεται τοὺς τότε κλαυθμοὺς καὶ θρήνους; Ἐὰν ἀπὸ ξύλου ἀνθρώπου ἢ ἐκ πέτρας ἦν, οὐκ ἠδύνατο μὴ θρηνησαι».

Ὁ ἦχος τῆς σάλπιγγος διακόπτει τὴν τραγικὴν σκηνήν. Αἱ μητέρες ἀποχαιρετῶσι τὰ τέκνα των, αἱ γυναῖκες ρίπτονται εἰς τὰς ἀγκάλας τῶν συζύγων· οἱ τελευταῖοι ἀσπασμοὶ συγχέονται μὲ τὸν κρότον τῶν σπαθίων καὶ τῶν ἀσπίδων.

Ἐν ἐκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ ἐκοινωνήσαν ἅπαντες ἐν μιᾷ καὶ τῇ αὐτῇ κοινῶνιᾳ πίστεως, ἀγάπης καὶ ἐλπίδος ἅπαντες ἓνα καὶ τὸν αὐτὸν ὅμοσαν ὄρκον, καὶ βασιλεύς, καὶ ἀριστοκρατία, καὶ λαός, καὶ ἱερατεῖον.

Διότι ἄλλο τι δὲν ἤκουον εἰμὴ φωνὰς περὶ ἀμοιβαίας συγχωρήσεως τῶν ἀμαρτημάτων καὶ φρικτοὺς ὄρκους σταθερότητος εἰς τὰ τῆς ἐθνικῆς πίστεως δόγματα, τυχεύσης αἰχμαλωσίας. Συγχώρησόν με, ἀδελφέ! εἰς ἐφ'ὧνάζεν ὧδε· καὶ πάλιν ὁ Θεὸς ἄς σέ συγχωρήσῃ! ἀπεκρίνοντο ἕτεροι. Ἡ ἀμοιβαία ἄφεςις τῶν πλημμελημάτων παρεξέταθῃ σχεδὸν μέχρις αὐγῆς.....

Ἴσως οὐδαμοῦ τῆς χριστιανικῆς ἱστορίας εὐρίσκεται παράδειγμα παρομοίας πνευματικῆς ἐνώσεως καὶ ὁμοιοῦς!.....

Οἱ Τοῦρκοι τέλος περικυκλοῦσι τὸν λαμπρόψυχον βασιλέα. Ὁ Κωνσταντῖνος ὀρῶν τὸν ἀφευκτον θάνατόν του κραυγάζει πρὸς τοὺς ὀπαδοὺς του «δὲν εἶναι κανεὶς ἐδῶ, ὅστις νὰ λάβῃ τὴν κεφαλὴν μου;». Οὐδεὶς ζωντανὸς ἦτο πλησίον του· δὲν ἦτο ἄλλο πᾶρεξ πτώματα χριστιανῶν.

Ἐπὶ τέλους δέχεται καὶ αὐτός, ὕστατος πάντων, τὸν οὐράνιον ἐκεῖνον στέφανον, περὶ οὗ ὀλίγον πρότερον ἔλεγεν, ἐνθαρρύνων τοὺς συναγωνιστάς του· τρωθεὶς εἰς τὸν ὄμιον, πίπτει ἐπὶ τὸ τεῖχος τῆς Ὀρθοδοξίας ἡμιθανής, κατὰ τὸ τεσσαρακοστὸν ἔνατον ἔτος τῆς ἡλικίας του, καὶ ἐκπνέει εὐσεβῆς τε καὶ φιλογενῆς, καθάπερ ἐβίωσατο.

Ὁ τόπος, ὅπου παρέδωκε τὴν ψυχὴν εἰς τὸν Θεόν, ἀνήκει φεῦ! εἰσέτι τοῖς βραβάροις· ἀλλ' ἡ ἀνδρεία καὶ ἡ μνήμη καὶ τὸ πνεῦμά του

ἀνήκουσιν ἀναπαλλοτριώτως τῇ Ἑλληνικῇ Ἀναγεννήσει

Ὡς δὲ ἡ φήμη διέδραμεν ὅτι ἡ βασιλεὺς ἠχμαλωτίσθη (29 Μαΐου 1453), πλῆθος ἀναρίθμητον Χριστιανῶν ὤρμησε διὰ προφύλαξιν εἰς τὸν ναὸν τῆς ἁγίας Σοφίας. Ἐν ἀκκαρεῖ ὁ ὑπερμεγέθης ἐκεῖνος ναὸς ἐγένετο πλήρης. Ἄνω καὶ κάτω καὶ εἰς τὰ περιούλια καὶ εἰς τὰς στήλας καὶ εἰς τὸ θυσιαστήριον καὶ εἰς πάντα τόπον ἦτο ὄχλος ἀναρίθμητος· κλείσαντες δὲ τὰς θύρας, ὅλοι ὁμοφώνως καὶ μετὰ φωνῶν διακοπτομένων ἀπὸ ὀλολυγμῶν καὶ θρήνων καὶ κραυγῶν ἀπελπισίας ἰκέτευον σωτηρίαν παρὰ τοῦ Θεοῦ· ἀλλὰ μετ' ὀλίγον οἱ Τοῦρκοι λεηλατοῦντες, πυρπολοῦντες, σφάζοντες, αἰχμαλωτίζοντες, φθάνουσιν εἰς τὸν ναόν, καὶ εὐρόντες τὰς πύλας κεκλεισμένας, ἐπιχειροῦσι νὰ βίψωσιν αὐτὰς κάτω μετὰ πελέκεων.

Τίς δύναται νὰ περιγράψῃ τὴν τρομερὰν ἐκείνην σκηνὴν ! Τίς τοὺς θρήνους, οἵτινες ἠγείροντο ἔσωθεν βροντωδέστεροι ἀνὰ ἕκαστον κτύπημα τοῦ στυγεροῦ πελέκεως ἐπὶ τὴν θύραν ! Τίς τοὺς κλαυθμοὺς καὶ τὰς φωνὰς τῶν νηπίων, καὶ τὰ μοιρολόγια τῶν μητέρων, καὶ τοὺς ὀδυρμούς τῶν πατέρων, καὶ τὰ δάκρυα τῶν συσσωρευθεισῶν Ἑλληνίδων παρθένων !

Αἰφνιδίως ἐγείρεται στιβαρὰ φωνὴ σιγὴν εἰς τοὺς θρήνους ἐπιβάλλουσα :

—Ὅσοι πιστοί, λέγει, παύσατε τοὺς κλαυθμοὺς καὶ ἀκροάσθητε τῶν λόγων μου !

Ἦτο ἡ φωνὴ τοῦ Γενναδίου. Ὁρθίος ἐπὶ τοῦ ἄμβωνος, μὲ τὰς χεῖρας τεταμένας ἐπάνω μυρίων καὶ μυρίων κεφαλῶν, φέρων ἔτι τὸ ἔνδυμα τοῦ μεγάλου σχήματος, ἐφαίνετο ὁ Διάδοχος τοῦ Κωνσταντίνου, ὁ περιβεβλημένος τοῦ πένθους τὴν μέλικιαν πορφύραν Αὐτοκράτωρ τῆς συμφορᾶς.

Ἦσαν δὲ οἱ ὕστεροι φθόγγοι τοῦ Εὐαγγελίου, οἵτινες ἤχησαν εἰς τὸν Ναὸν τῆς Σοφίας τοῦ Σωτῆρος Χριστοῦ τῇ 29 Μαΐου 1453.

Οἱ Τοῦρκοι ἐλθόντες ξιφῆρεις ἐντὸς τοῦ ναοῦ καὶ ἰδόντες τὸν μυριάριθμον λαόν, ἕκαστος ἔσχε τὸν ἴδιον αἰχμάλωτον. Ἐδεδεσμεῖτο δούλη μετὰ κυρίας, δεσπότης μετὰ οἰκέτου, ἱερεὺς μετὰ λαικοῦ, ἀρχιμανδρίτης μετὰ θυρωροῦ. Προμήνυμα τῆς προσεχοῦς ἐν τῇ δουλείᾳ ἐλληνικῆς ἰσότητος.

Ἔο τελευταῖος Παλαιολόγος.

(Γ. Βιζυηνοῦ).

—Τὸν εἶδες μὲ τὰ ἄμματα σου, γιὰ γιὰ, τὸν Βασιλέα,
ἢ μήπως καὶ σὲ ἴδῃ, ἴδῃ, ἴδῃ, ἴδῃ, ἴδῃ,
ἴδῃ, ἴδῃ, ἴδῃ, ἴδῃ, ἴδῃ;

—Τὸν εἶδα μὲ τὰ ἄμματα μου, ὡς ἴδῃ καὶ σὲ νῦν,
πᾶ ἴδῃ ἴδῃ, κατὰ χρόνῳ, καὶ ἄκόμα τὸ θυμοῦμαι,
ἴδῃ, ἴδῃ, ἴδῃ, ἴδῃ, ἴδῃ.

Ἐν τῇ πόλει, ἔν τῇ Χρυσόπορτι, ἔν τῷ πύργῳ ἀπὸ κάτου,
εἶν ἔνα σπήλαιον πλατὺ, στρωμένον ἴδῃ παλάτι,
ἴδῃ ἄγχο παρεκκλησί.

Καὶ ἔνας Τοῦρκος δὲν ἴδῃ, κατὰ τὴν πόλιν,
κατὰ τῆς σιδερόπορτι, κατὰ τὸ μνησίον,
καὶ πᾶ ἴδῃ τὸ μνησίον.

Μόνον κατένας Χριστιανός, κατένας ἴδῃ τὸ ἔξῃ,
κατὰ τὸ πᾶ ἴδῃ, κατὰ τὸν σταυρὸν του κατένας,
μὲ φόβον καὶ μὲ ἐλπίδα.

Ἔτσι καὶ ἐγὼ, βαστοίμενη ἔν τῷ πατρικῷ μου χέρι,
ἐπῆγα καὶ προσκύνησα. Καὶ ἐδ' αὐτοῦ μὲ ἐφάνη—
ὄχι μὲ ἐφάνη! Εἶδα:

Μέσ' ἔν τῷ σκοτάδι τὸ βαθὺ ἔν ἄστρο ἴδῃ ἄστρον,
ἴδῃ μίαν φλόγα μυστικὴ ἀπ' τὸν Θεὸ ἀναμμένην,
γαλάζια λάμψη χύσει.

Καὶ φέγγει τὴν λευκόχλωμον τοῦ Βασιλέως χάρι,
ἴδῃ μὲ κλεισμένα βλέφαρα ἐξαπλωμένον μένει
ἴδῃ τὴν ἀργυρῆ του κλίτη.

—Ἀπέθανε, γιὰ γιὰ;—Ποτέ, παιδάκι μου, κοιμᾶται,
κοιμᾶται μόνον! Τὴν χρυσὴν κορῶνα ἔν τῷ κεφάλι,
τὸ σκῆπτρόν του ἔν τῷ χέρι.

Καὶ ἴδῃ παλαιοὶ του σύντροφοι, πιστοὶ του παραστάται,
ἴδῃ τὰ στήθη του ὁ Σταυραεὶός, ἴδῃ τὰ πόδια του προβάλλει
δικέφαλον ξεφτέρι.

Ἐπὶν' ἀπ' τὸ κεφάλι του, ἡ ἀσπίδα παραστέκει·
 κ' ἐκεῖ ποῦ τὸ χρυσοπλεκτο, τὸ ψηφωτὸ ζωράρι
 τὴν μέση του κατέχει,
 ὅσων ἀστραπή, π' ἀπέμεινε χωρὶς ἀστροπελέκι,
 ζερβά, ὡς κάτον, κρέμεται τὰστραφτερὸ θηκάρι
 μέσα σπαθὶ δὲν ἔχει!

—Γιατί, γιατί; Ποῦ εἶναι το;—Βαμμένο μέσ' εἰς τὸ αἷμα,
 ἀκόμ' ὡς τώρα βρισκεται εἰς ἑνὸς ἀγγέλου χέρι,
 εἰς τὸν οὐρανὸν ἐπάνου. . .

Ἦτανε τότε ποῦ ἡ Τουρκιὰ τὴν Πόλιν ἐπολέμα.
 Μέσα μιὰ φουχτα ἐλεύθεροι, ἀπ' ἔξω μῆρο ἀσκέρι,
 οἱ σκλάβοι τοῦ Σουλτάνου.

Κ' ὁ Μωχαμὲτ ὁ ἴδιος του πὰ εἰς τὰγριό του τᾶτι
 —Δός μου τῆς Πόλης τὰ κλεδιά! τοῦ Κωνσταντίνου κράζει,
 καὶ τὸ σπαθὶ σου δός μου!

—Ἐλα καὶ πάρ' τα! λέγ' αὐτὸς τοῦ Τοῦρκου τοῦ μουχτάρη,
 Ἐγὼ δὲν δίνω τίποτε! Τίποτ' ἐνόσω βράζει
 μιὰ στάλα γαῖμα ἐντός μου! —

Κ' ἐπρόβαλαν τὰ λάβαρα, κὶ ἀρχίρησεν ἡ μάχη!
 Σαράντα μέραις πολεμοῦν, σαράντα μερονόχτια·
 χτυπιοῦνται καὶ χτυποῦνε,
 οἱ Τοῦρκοι ὅσων τὰ κῆματα κὶ οἱ Χριστιανοὶ ὅσων βράχοι.
 Κὶ οὔτε τῶν Φράγκων προδοσιαὶς οὔτε τῶν φλόρων δέχτρα
 τὸν Βασιλέα σειοῦνε.

.....
 Ἐξ' ἀπ' τὸ κάστρο χύνεται μὲ σπάθα γυμνωμένη
 καὶ σφάζει Τοῦρκων ἑκατοσταὶς κὶ Ἀγαρηῶν χιλιάδες—
 Ἐκεῖνος κὶ ὁ στρατός του.

Μὰ ἦτ' ὀλίγος ὁ στρατός, κ' οἱ πρῶτοι λαβωμένοι!
 Ἐπέσαν τὰ ἀρχοτόπουλα ἐφίγαν εἰς Ῥηγάδες
 κὶ ἀπέμεινεν ἀτός του.

Ὅσο τὸν ζῶνον τὰ σκηνιά, τόσο χτυπᾷ καὶ σφάζει,
 ὅσων πληρωμένος λέοντας, ὅσων τίγρη τῆς ἐρήμου,
 ποῦ τὰ παιδιὰ τῆς σκούλουρ.

Μὰ κεῖ ποῦ πέφτει τᾶλογο! Καὶ πέφτ' αὐτὸς καὶ κράζει:
 —Δὲν βρισκετ' ἕνας Χριστιανὸς γὰ πὰρ τὴν κεφαλὴ μου,
 πρὶν πᾶν καὶ μὲ σκλαβώσουν; —

Μιά τρίλᾳ, καὶ τὸν ἰσκότωνεν Ἀράβικη λεπίδα !
 Μὰ δὲν τὸ ἤθελ' ὁ Θεός. Δὲν ἤθελε ρ' ἀφήσῃ
 τῶν Χριστιανῶν τὸ Γένος
 αἰώρῃα δίχως βασιλεῖα καὶ ἐλευθερίας ἐλπίδα.
 Γι' αὐτὸ προστάξ' ἐν' ἄγγελο νὰ πᾶ νὰ τὸν βοηθήσῃ.
 ὅσῳ ἦταρ κυκλωμένος.

Κι αὐτὸς τὸν μαῦρο λακπατᾶ, τὸν Βασιλῆα γλυττώνει·
 τὸ κοτζερό του τὸ σπαθὶ τοῦ παιρῶ ἀπὸ τὸ χέρι.
 τοὺς Τούρκους διασκορπίζει.

Πά 'ς τὰ λευκά του τὰ φτερά τὸν βασιλέα σκάνει,
 μέσ' τὸ πλατὸ τὸ σπήλαιο, ἔπει σ' εἶπα, τότε φέρει
 κ' ἐκεῖ τότε κοιμίζει.

—Καὶ τώρα περὶ δὲν εἴμπορεῖ, γιὰ γιάκα, νὰ ἔξυπνήσῃ ;

—ᾠ, βέβαια ! Καιροὺς καιροὺς, σηκώσει τὸ κεφάλι,
 σ' τὸν ἕπρο τὸ βαθὺ του,
 καὶ βλέπ' ἄρ ἤρθεν ἡ στιγμή, πῶχ' ὁ Θεὸς ὀρίσει,
 καὶ βλέπ' ἄρ ἤρθ' ὁ ἄγγελος γιὰ νὰ τοῦ φέρῃ πάλι
 τὸ κοτζερό σπαθὶ του.

—Καὶ θάρθη γαι, γιὰ γιάκα μου ; Θάρθη, παιδί μου, θάρθη.
 Καὶ ὅτῳ ἔρθῃ, τί γὰρὰ 'ς τὴν γῆ, 'ς τὴν οἰκουμένην,
 σ' ὅποιοις θὰ ζοῦνε τότε !

Διπλό, τριπλό θὰ πάρομε αὐτό, ποῦ μᾶς ἐπάρθη,
 κ' ἡ Πόλι κ' ἡ Ἀγία Σοφία ἴδική μας θὲ νὰ γένη.

— Πότε, γιὰ γιά μου ; Πότε ;

—Ὅταν τρανέψης, γνιόχα μου, κὶ ἀρματωθῆς καὶ κάμης
 τὸν ὄρκο σιτὴν Ἐλευθεριά, σὺ κὶ ὅλη ἡ γεολαία,
 νὰ σώσετε τὴν χώρα—

Τότε θὲ νάρθ' ὁ ἄγγελος κὶ ἀγγελικαὶ δυνάμεις,
 νὰ μβοῦνε, νὰ ξυπνήσουνε, νὰ ποῦν 'ς τὸν Βασιλέα
 πῶς ἦλθε περὶ ἡ ὥρα !

Κὶ ὁ Βασιλεὺς θὰ σηκωθῇ τὴν σπάθα του θὰ δράξῃ.
 καὶ ὁ στρατηγός σας θενὰ μβῆ 'ς τὸ πρῶτό του βασιλεῖο
 τὸν Τούρκο νὰ χτυπήσῃ.

Καὶ χτύπα, χτύπα, θὰ τὸν πᾶ μακρὰ νὰ τὸν πετάξῃ,
 ἔπισω 'ς τὴν Κόκκινη Μηλιά, καὶ ἔπισ' ἀπὸ τὸν ἤλιο,
 ποῦ περὶ νὰ μὴ γυρίσῃ !

Φιλοθέη Βενιζέλου

(Πίστις καὶ ἔργα)

Ὅτε τὸ ἔθνος ἡμῶν εὐρίσκετο ὑπὸ τὴν τυρανίαν τῶν Τούρκων, ἐπεκράτει ἐν Ἀθήναις, ὅπως καὶ ἀπανταχοῦ τοῦ Ἑλληνισμοῦ, σκότος καὶ ἀμάθεια· διότι μετὰ τὴν ἄλωσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως οἱ σοφοὶ τῶν Ἑλλήνων φεύγοντες τοὺς καταδιωγμοὺς τῶν βαρβάρων κατακτητῶν, εἶχον διασπαρῆ ἀνὰ τὰς διαφόρους πόλεις τῆς Εὐρώπης, οἱ δὲ Τούρκοι ἐπιθυμοῦντες ν' ἀπολέσωσιν οἱ Ἕλληνες διὰ παντός τὸ αἶσθημα τῆς πατρίδος, ἀπηγόρευσαν εἰς αὐτοὺς νὰ ἔχωσι σχολεῖα.

Ἦσαν λοιπὸν σπανιώτατοι οἱ εὐπαιδευτοὶ ἄνδρες κατὰ τοὺς θλιβεροὺς ἐκείνους χρόνους, τῆς δὲ γυναικὸς ἡ ἐκπαίδευσις παρεμελήθη ἐντελῶς· αἱ γυναῖκες ἔμενον τότε σχεδὸν ὅλαι ἀγράμματοι.

Ἐν τούτοις καὶ τότε ἀνεδείχθη ἐν Ἀθήναις γυνὴ ἐξόχως λογία, ἥτις εὐηργέτησε τὰς συμπολίτιδάς της μεριμνήσασα περὶ τῆς ἐκπαίδευσως αὐτῶν. Ἦτο δὲ αὕτη ἡ μοναχὴ Φιλοθέη Βενιζέλου, τὴν ὁποίαν διὰ τὴν μεγάλην αὐτῆς εὐσέβειαν κατέταξε μετὰ θάνατον ἡ Ἐκκλησία μετὰ τῶν ὁσίων. Ἡ Φιλοθέη, πρὶν ἢ λάβῃ τὸ μοναχικὸν σχῆμα, ὠνομάζετο Ῥεβούλη, ἀνῆκε δὲ εἰς οἰκογένειαν Ἀθηναϊκὴν ἐπιφανῆ· ὁ πατὴρ της Ἄγγελος Βενιζέλος ἦτο ἐκ τῶν τὰ πρῶτα φερόντων, ἡ δὲ μήτηρ της ἐφημίζετο διὰ τὴν μεγάλην αὐτῆς πρὸς τοὺς ἐνδεεῖς εὐσπλαγχίαν.

Ἡ Φιλοθέη ἦτο τὸ μονογενὲς τῶν τέκνων· δὲν εἶχον ποτὲ ἀποκτήσει ἄλλο, ὥστε ἀνέτρεφον αὐτὴν μετὰ πολλῶν φροντίδων καὶ θωπειῶν. Ἄλλ' ἐκείνη, ἀντὶ νὰ ἐπαρθῇ ὡς κόρη μονογενῆς, διὰ τὴν μεγάλην πρὸς αὐτὴν ἀδυναμίαν τῶν γονέων της, ἀφωσιώθη παιδιόθεν εἰς τὰ γράμματα· δὲν ἤρσκετο ἔκτοτε οὔτε εἰς πολυτελεῖς ἐνδυμασίας οὔτε εἰς ὅλας ἐκείνας τὰς ἐπιδείξεις τῆς ματαϊότητος, εἰς τὰς ὁποίας εὐχαριστοῦνται συνήθως αἱ μικραὶ κόραι. Βλέπουσα πόσον ἡ μήτηρ της ἦτο ἐλεήμων, ἤσθάνετο καὶ αὐτὴ χαρὰν μεγάλην, ὁσάκις ἠδύνατο ν' ἀνακουφίξῃ τοὺς ἐνδεεῖς.

Ἄλλ' αἱ τόσαι χάριτές της καὶ ἡ οἰκογενειακὴ περιωπὴ της κατέστησεν αὐτὴν ταχέως νύμφην περιζήτητον ἐν Ἀθήναις. Δωδεκαετίς

ἐζητήθη εἰς γάμον· ἦτο συνήθεια νὰ νυμφεύωνται τότε νεώταται αἰ κόραι, ἐπειδὴ δὲ σχολεῖα δὲν ὑπῆρχον καὶ οἱ διδάσκαλοι ἦσαν σπανιώτατοι, ἢ ἀνατροφή αὐτῶν ἐπερατοῦτο εὐκόλως. Περιωρίζετο εἰς τὴν γνῶσιν τῶν οἰκιακῶν ἐργασιῶν καὶ εἰς τὰ ἐργόχειρα. Ἄλλ' ἢ Φιλοθέη, ἐπειδὴ ἠγάπα πολὺ τὴν μάθησιν καὶ ὁ πλοῦτός της παρεῖχεν εἰς αὐτὴν τὰ μέσα, ὅπως, ἔστω καὶ δι' ἀδράς δαπάνης, θεραπεύσῃ τὴν κλίσιν της ταύτην, εἶχεν ἤδη προοδεύσει πολὺ εἰς τὰ γράμματα, ὥστε, ἂν καὶ δωδεκαετίς, ἠσθάνθη ὅτι θὰ ἦτο λυπηρὸν νὰ διακόψῃ τόσον ἐνωρὶς τὰς σπουδὰς της καὶ παρεκάλεσε τοὺς γονεῖς της ν' ἀφήσωσιν αὐτὴν ν' ἀφιερώσῃ τὴν ζωὴν της ὅλην εἰς τὴν μελέτην. Εἶναι δὲ ἄξιον μνείας, ὅτι δὲν ὑπῆρχον τότε βιβλία μὲ διηγήματα τερπνὰ γεγραμμένα χάριν τῶν μαθητῶν καὶ τῶν μαθητριῶν· τὰ παιδία ἐμάνθανον ν' ἀναγινώσκωσιν ἐπὶ ἐκκλησιαστικῶν κειμένων ἐπὶ τῆς Ὀκτωήχου καὶ τοῦ Ψαλτηρίου, μολονότι δὲ τὰ θέματα ἐκεῖνα εἶναι δύσκολα καὶ σοβαρώτατα, ἐν τούτοις ἢ Φιλοθέη εὐχαριστεῖτο πολὺ ἀναγινώσκουσα αὐτά· οἱ γονεῖς της ὅμως, ἐπειδὴ δὲν εἶχον ἄλλο τέκνον καὶ ἦσαν προβεβηκότες τὴν ἡλικίαν, ἐπόθουν νὰ εἰσαγάγωσιν εἰς τὴν οἰκογένειάν των καὶ υἱόν, ὅστις ν' ἀποβῇ τὸ στήριγμά των κατὰ τὸ γῆρας των, νὰ ἐπιμελῆται δὲ συγχρόνως καὶ τῆς μεγάλης περιουσίας αὐτῶν. Μετὰ πολλὰ, λοιπὸν παρακλήσεις κατώρθωσαν νὰ πείσωσιν αὐτὴν νὰ ὑπακούσῃ εἰς τὴν θέλησιν των. Ἐνυμφεῦθη λοιπὸν ἢ Φιλοθέη μεριμνῶσα μᾶλλον περὶ τῆς εὐτυχίας τῶν γονέων της ἢ περὶ τῆς ἰδικῆς της· ὁ σύζυγός της ἦτο καὶ αὐτὸς ἐκ τῶν εὐπατριδῶν, ἀλλ' ἀπέθανεν ἐνωρὶς, τρία μόνις ἔτη μετὰ τὸν γάμον του, ἢ δὲ Ῥεβούλη μείνασα χήρα ἀφωσιώθη πάλιν εἰς τὴν μελέτην· ἀπέκτησε δὲ τόσην παιδείαν, ὥστε ταχέως ἐφημίσθη ὡς λογία γυνή. Δὲν ἀνεγίνωσκε τότε ἐκκλησιαστικὰ μόνον συγγράμματα, ἀλλ' ἐμελέτα καὶ τὰ ἔργα τῶν ἀρχαίων ἡμῶν προγόνων· ἔμαθε δὲ νὰ γράφῃ εἰς τὴν ἀρχαίαν ἑλληνικὴν τόσον καλῶς, ὅσον καὶ οἱ λογιώτατοι ἄνδρες τῆς ἐποχῆς της. Καθ' ὅσον ὅμως ἐνέκυπτεν εἰς τὴν μελέτην, ἐγεννᾶτο ἐν αὐτῇ ὁ πόθος τοῦ ν' ἀσπασθῇ τὸν μοναχικὸν βίον.

Κατὰ τοὺς χρόνους ἐκείνους, ὅπως καὶ κατὰ τοὺς πρώτους αἰῶνας τοῦ χριστιανισμοῦ, οἱ ἀποσυρόμενοι εἰς τὰ μοναστήρια δὲν διῆγον βίον ἀργόν· διότι ἢ Ἐκκλησία, ὡς μήτηρ φιλόστοργος, εἶχεν ἀναλάβει ὑπὸ τὴν προστασίαν της τὰ γράμματα. Καίτοι δὲ ἦτο ἀπηγο-

ρευμένον εἰς τοὺς Ἕλληνας νὰ ἔχωσι σχολεῖα, οἱ μοναχοὶ ἐντὸς τῶν μοναστηρίων ἐξετέλουν καὶ χρέη διδασκάλων. Περιέσφζον ἐπίσης εὐλαβῶς καὶ τὰ συγγράμματα τῶν ἀθανάτων ἡμῶν προγόνων, ὥστε κατηρτίζοντο, χάρις εἰς αὐτούς, βιβλιοθήκαι σπουδαιόταται ἐντὸς τῶν ἱερῶν ἐκείνων ἀσύλων. Ἡ τυπογραφία ἦτο ἄγνωστος μέχρι τῶν χρόνων ἐκείνων· πρὸ ὀλίγου μόλις ὁ Γουττεμβέργιος ἐν Γερμανίᾳ εἶχεν ἀνακαλύψει τὴν εὐεργετικωτάτην ταύτην τέχνην, ἣτις κατέστησε τὴν παιδεῖαν προσιτὴν εἰς ὅλους καὶ μετέβαλε τὴν φάσιν τοῦ κόσμου, ἀλλ' εἰς τὴν Ἑλλάδα ἤργησε πολὺ αὐτὴ νὰ μεταδοθῆ. * Τὰ βιβλία λοιπὸν ἕως τότε ἦσαν σπανιώτατα, διότι ἐγράφοντο ὅλα διὰ τῆς χειρὸς· τοῦτο δὲ ἦτο ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἔργον τῶν μοναχῶν. Οἱ μοναχοὶ περισυλλέγοντες χειρόγραφα παλαιότατα καὶ σπάνια ἀντέγραφον αὐτὰ· χάρις δὲ εἰς τὴν ἀκαταπόνητον φιλοπονήαν των πολλοὶ θεσαυροὶ τῆς προγονικῆς σοφίας, οἵτινες ἤθελον ἀπολεσθῆ, περιῆλθον μέχρις ἡμῶν. Ἀντέγραφον δὲ αὐτὰ μετὰ φιλοκαλίας καὶ καλλιτεχνικῆς κομψότητος, κοσμοῦντες τὰς σελίδας των διὰ ποικιλιμάτων τεχνικῶν, πσλλὰ τοιαῦτα χειρόγραφα διατηρούμενα σήμερον εἰς τὰ μουσεῖα, ἀποτελοῦσι κειμήλια ἀνεκτίμητα.

Ἄλλὰ δὲν ἦσαν μόνον καλλιγράφοι καὶ διδάσκαλοι οἱ μοναχοὶ τῶν χρόνων ἐκείνων. Πολλοὶ ἐξ αὐτῶν ἀνεδείχθησαν σοφοὶ μέγιστοι καὶ εἰς τὰς ἐπιστήμας καὶ εἰς τὴν φιλολογίαν.

Ἡ Φιλοθέη λοιπὸν, ὡς γυνὴ πεπαιδευμένη, ἐφλέγετο ὑπὸ τοῦ πόθου τοῦ νὰ ἰδρῦσῃ μοναστήριον καὶ νὰ διευθύνῃ αὐτὸ ὡς ἡγουμένη· εἶχε δὲ καὶ πολλὰ ἄλλα κοινωφελῆ ἔργα κατὰ νοῦν, ἀφ' ὅτου δεκαπενταέτις ἔμεινε χήρα, ἀλλ' ἐνόσφ ἐζων οἱ γονεῖς τῆς, ἀνέβαλλε τὴν ἐκτέλεσιν αὐτῶν· διότι ἦτο κόρη φιλόστοργος καὶ οἱ γονεῖς τῆς ἦσαν γέροντες καὶ εἶχον ἀνάγκην αὐτῆς. Ὅταν ὁμως ἀπεβίωσαν, ἡ Φιλοθέη ἀφιερῶθη ἐξ ὀλοκλήρου εἰς τὰ ἔργα, πρὸς τὰ ὁποῖα τὴν εἵλκε κλίσις ὅλως ἰδιαίτερα. Ἦτο εἰκοσαέτις τότε· τὸ οἰκογενειακὸν τῆς ὄνομα καὶ ἡ ἔξοχος τῆς παιδεῖα καθίστων αὐτὴν πρῶτην γυναῖκα τῶν Ἀθηνῶν, καὶ ὁμως δὲν ἠρέσκετο εἰς τὰς ἐπιδείξεις τῆς ματαιότητος· ἀντὶ νὰ ἐπιζητήσῃ νὰ λάμψῃ ἐν τῇ κοινωνίᾳ διὰ τοῦ πλοῦτου καὶ

* Τὸ πρῶτον Ἑλληνικὸν τυπογραφεῖον συνέστη ἐν Κωνσταντινουπόλει, ἀλλ' οἱ Τούρκοι λαβόντες τούτου γνῶσιν κατέστρεψαν αὐτό. Μετὰ τινα καιρὸν συνέστη ἕτερον ἐν Σμύρῃ καὶ τοῦτο κρυφίως τῶν Τούρκων.

τῆς καλλονῆς της, ἀφοῦ καὶ ὠραία ἦτο ἡ Φιλοθέη, ἔγεινε μοναχή, ὅπως ἐπωφελέστερον δυνηθῆ νὰ ἐργασθῆ ὑπὲρ τῶν ὁμοίων της.

Τὴν Φιλοθέην ἐχαρακτήριζε μεγίστη εὐλάβεια πρὸς τὰ θεῖα· τὸ πρῶτον λοιπὸν αὐτῆς ἴδρυμα ὑπῆρξεν ὁ ἱερός ναὸς τοῦ ἁγίου Ἀνδρέου, τὸν ὁποῖον ὁ ἀποθανὼν μητροπολίτης Γερμανὸς ἀνωκοδόμησεν ἐπὶ τῶν παλαιῶν ἐρειπίων. Κατόπιν ἰδίᾳ ἐπίσης δαπάνῃ ἀνήγειρε μέγα μοναστήριον παρὰ τὸν ναόν, διοργανώσασα αὐτὸ ὡς ἡγουμένη σοφώτατα· κατήρτισεν αὐτὸ καὶ ὡς παρθεγαγωγεῖον, ἔνθα ἐξεπαιδεύοντο αἱ νέαι τῶν καλῶν οικογενειῶν, καὶ ὡς ὄρφανότροφεῖον, εἰς τὸ ὁποῖον ἀνετρέφοντο αἱ ὄρφαναὶ καὶ αἱ πτωχαί. Διακόσιαι καλογραφαὶ διητῶντο ἐν αὐτῷ· ὑπὸ τὴν ἄγρυπνον δὲ διεύθυνσιν τῆς ἡγουμένης ἐδίδασκον καὶ τὰ γράμματα καὶ ἐργόχειρα διάφορα εἰς τὰς μαθητρίδας. Ὑπῆρχεν εἰς τὸ μοναστήριον αἴθουσα, εἰς τὴν ὁποίαν ἦσαν ἐστημένοι ἴστοι (ἐργαλιά)· ἐπ' αὐτῶν δὲ ἐδιδάσκοντο τὰ κοράσια νὰ ὑφαίνωσι βαμβακερὰ καὶ μάλλινα ὑφάσματα παντοειδή· ἄλλαι μοναχαὶ ἐδίδασκον τὴν βραπτικὴν, καὶ ἐργόχειρα ἄλλα καλλιτεχνικώτερα. Ἐδιδάσκοντο ἐπίσης τὰ κοράσια νὰ κεντῶσι διὰ χρυσοῦ καὶ μετάξης ἐπὶ ὑφασμάτων λεπτῶν τῆς δὲ κανονικότητος τῶν σχεδίων καὶ τῆς τέχνης τοῦ χρωματισμοῦ δύναται νὰ λάβῃ τις μικρὰν τινα ἰδέαν, ἐὰν παρατηρήσῃ τὰ παλαιὰ ἐκεῖνα μανδύλια, τὰ κοσμοῦντα κατὰ τὰς ἡμέρας μας τὰς αἰθούσας ὑπὸ τὸ γενικὸν ὄνομα τσεβρέδες. Τὰς βάσεις τῆς σχολῆς ἐκείνης τοσοῦτον καλῶς εἶχε θέσει ἡ ἐπιβλέπουσα τὰ πάντα Φιλοθέη, ὥστε ἐπὶ τριακόσια ἔτη ἐκεῖ ἐμορφοῦντο αἱ Ἀθηναῖαι νεάνιδες καὶ μέχρι τῶν χρόνων ἔτι τῆς ἐπαναστάσεως διητῶντο εἰς τὴν ἡρειπωμένην πλέον ἐκείνην μονήν, ὡς ἐσωτερικαὶ μαθητρίαι αἱ κάλλιστα κόραι τῶν Ἀθηνῶν. Τῆς μονῆς τὰ ἐρείπια ἐσφίζοντο καὶ αὐτὰ πρὸ τεσσάρων ἔτι ἐτῶν, ὅτε ἀνηγέρθη ἐπ' αὐτῶν ἡ μητροπολιτικὴ κατοικία.

Ἄλλὰ δὲν περιορίσθη εἰς τὴν ἐκπαίδευσιν μόνον τὸ ἔργον τῆς Φιλοθέης· παρὰ τὸ μοναστήριον ἔκτισε καὶ ἄλλα παραρτήματα, χρησιμεύοντα ὡς γηροκομεῖον καὶ ὡς νοσοκομεῖον· τοὺς γέροντας δὲ καὶ τοὺς πάσχοντας περιέθαλπον αἱ μοναχαί. Ἡ Φιλοθέη διητύθυε πάντα πρέχουσα οὐ μόνον τροφήν καὶ ἄσυλον, ἀλλὰ καὶ προτρέπουσα τοὺς προσερχομένους διὰ τῶν σοφῶν διδαγμάτων της εἰς εὐσέβειαν.

Ἡ πίστις, ἣτις ἐνέπνεε τὴν ἀγίαν ἐκείνην γυναῖκα, ἦτο τοσαύτη,

ὥστε πολλάκις κακοὺς καὶ ἁμαρτωλοὺς ἀνθρώπους, ζήτησαντας εἰς τὸ νοσοκομεῖόν τῆς θεραπείαν, μετέβαλεν εἰς ἐναρέτους. Συνέθη δὲ εἰς πολλοὺς ἐξ αὐτῶν, ἂν καὶ ἔπασχον ἀπὸ νόσους ἀνιάτους, ἐπειδὴ ἐπίστευσαν εὐλικρινῶς εἰς τὸν Θεὸν καὶ ἐπεκαλέσθησαν ἐν μετανοίᾳ τὴν εὐσπλαγχνίαν αὐτοῦ, νὰ ἐξέλθωσιν ἐκεῖθεν ἐντελῶς θεραπευμένοι. Διὰ τοῦτο πλῆθος πολὺ ἀσθενῶν καὶ πτωχῶν προσήρχετο εἰς τὸ μοναστήριον, ἡ δὲ Φιλοθέη ἐδέχετο ὅλους μὲ τὴν χαρακτηρίζουσαν αὐτὴν εὐσπλαγχνίαν· κατήντησε μάλιστα νὰ περιέλθῃ ἕνεκα τούτου τὸ μοναστήριον εἰς ἔνδειαν, ὥστε ἡμέραν τιὰ ἐγόγγυσαν κατὰ τῆς ἁγίας αἰ μοναχί, αἰτιώμεναι τὴν μεγάλην αὐτῆς φιλελεημοσύνην· ἐκείνη τότε μὲ τὴν ἀκλόνητον πίστιν, ἥτις ἐνέπνεεν αὐτὴν εἰς πᾶν ὅ,τι ἔκκρινεν, ἐπετίμησεν αὐτάς. « Ἄφρονες, εἶπεν, ὁ Θεός, ὅστις τρέφει τοὺς νεοσσούς τῶν κοράκων, εἶναι δυνατὸν νὰ μὴ φροντίσῃ καὶ θεῖ ἡμᾶς; Ζητεῖτε πρῶτον τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ καὶ τὴν δικαιοσύνην αὐτοῦ καὶ ταῦτα πάντα προστεθήσεται ὑμῖν ».

Καὶ πραγματικῶς μετὰ τινὰς ἡμέρας ἐπεσκέφθησαν τὸ μοναστήριον δύο πλουσιώτατοι ἄρχοντες, οἵτινες, μαθόντες πόσῃ ἀνάγκῃ εἶχε τοῦτο βοηθείας, ἐπλούτισαν αὐτὸ μὲ γενναίαν δωρεάν· ἔκτοτε δὲ αἰ μοναχί ἔτι μᾶλλον θαυμάζουσαι τὴν ἡγουμένην αὐτῶν, ἀφωσιώθησαν μετὰ περισσοτέρου ζήλου εἰς τὰς εὐεργετικὰς ἀσχολίας των

Ἡ φήμη τῆς ἁγίας ἤρξανε ὁσημέραι καὶ πολλαὶ γυναῖκες, καταδιωκόμεναι ὑπὸ τῶν Τούρκων, ἤρχοντο ζητοῦσαι παρ' αὐτῆς προστασίαν. Τέσσαρες γυναῖκες αἰχμαλωτισθεῖσαι εἰς μεμακρυσμένον τινὰ πόλεμον, ὑπῆρέτουν ἐν Ἀθήναις εἰς τουρκικὰς οἰκογενείας ὡς δοῦλαι, ἀλλ' οἱ σκληροὶ αὐτῶν δεσπῶται, μὴ ἀρκούμενοι εἰς τοῦτο, τὰς ἠνάγκαζον ν' ἀρνηθῶσι καὶ τὸ θρησκευμὰ των καὶ νὰ γείνωσι μωαμεθαναί. Ἐκείναι τότε πληροφορηθεῖσαι ὅτι ἡ πόλις τῶν Ἀθηνῶν εἶχεν ἰσχυρὰν προστατίδα τῶν καταδιωκομένων γυναικῶν τὴν ἡγουμένην Φιλοθέην, κατέφυγον εἰς αὐτήν. Ἡ ἁγία τὰς ἐδέχθη μετ' ἀγάπης καὶ ἀφοῦ προέτρεψεν αὐτάς νὰ μείνωσι πισταὶ εἰς τὴν θρησκείαν τῶν πατέρων των, τὰς ἔκρυψεν ἐντὸς τοῦ ὑπογείου ὑπὸ τὴν μονήν,* καιροφυλακτοῦσα ὅπως εὖρη κατάλληλον εὐκαιρίαν ν' ἀποστείλῃ αὐτάς εἰς τὰς πατρίδας των.

¹ Ἐσχάτω: τῷ 1889 ὑπὸ τοῦ θεολόγου τῶν χριστιανικῶν ἀρχαιοτήτων κ.Γ. Λαυπάκη ανακαφῶν γενομένων, εὐρέθησαν ὑπογείως διάφοροι χριστιανι-

Ἄλλ' οἱ κύριοι τῶν φυγάδων μαθόντες τοῦτο ὤρμησαν εἰς τὸ μοναστήριον, ἀπαιτοῦντες παρὰ τῆς ἡγουμένης ν' ἀποδοθῶσιν εἰς αὐτοὺς αἱ δοῦλαί των, ἐπειδὴ δ' ἐκεῖνη ἠρνήθη, τὴν ἔσυρον εἰς τὴν φυλακὴν. Ἐκεῖ ἔμεινεν ἔγκλειστος ἡ ἁγία περιμένουσα ἀπὸ στιγμῆς εἰς στιγμὴν τὸν θάνατον· ἐνθυμουμένη δὲ τότε τοὺς λόγους τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, ὅστις εἶπε· «μεγαλειτέρα ἀγάπη δὲν ὑπάρχει ἀπὸ τοῦ νὰ θυσιάσῃ τις τὴν ψυχὴν του ὑπὲρ τῶν φίλων του», ἠτοιμάσθη μετὰ χαρᾶς, ὡς πιστὴ αὐτοῦ ὁπαδός, ν' ἀποθάνῃ.

Τὴν ἐπαύριον συνέρρευσαν εἰς τὴν φυλακὴν τῆς οἱ Τούρκοι, ἐπιμένοντες νὰ μαρτυρήσῃ τοῦ εἶχε κεκρυμμένας τὰς αἰχμαλώτους. Ἄλλ' ἐκεῖνη ἠρνήθη ὀριστικῶς· τότε προέτειναν εἰς αὐτὴν νὰ ἐκλέξῃ ἢ ν' ἀποθάνῃ διὰ τοῦ ξίφους ἢ νὰ σωθῇ ἀπαρνούμενη τὴν χριστιανικὴν πίστιν. Ἡ ἁγία ἀτάραχος καὶ θαρραλέα ἀπήντησεν εἰς τὸν δῆμιον· «θὰ προσκυνῶ καὶ θὰ λατρεύω πάντοτε τὸν Θεόν μου· θὰ θεωρήσω δὲ εὐεργεσίαν, ἂν μὲ φονεύσῃ· διότι θὰ γείνης αἴτιος ν' ἀποκτήσω ἐν οὐρανοῖς τὸν στέφανον τοῦ μαρτυρίου».

Ἐκεῖνοι ἐθαύμασαν μὲν τὸ θάρρος τῆς, ἀλλ' ἀπεφάσισαν νὰ τὴν φονεύσουν· καὶ ἤθελον τὴν φονεύσει ἀφεύκτως, ἂν δὲν ἔσπευδον οἱ χριστιανοὶ νὰ καταπραῦνωσι τὸν καθὴν καὶ νὰ ἐπιτύχωσι δι' αὐτοῦ τὴν σωτηρίαν τῆς ἡγουμένης των.

Ἐν τούτοις ὁ κίνδυνος, τὸν ὅποιον διέτρεξε, δὲν ἐψύχρανε τὸν ζήλον αὐτῆς, ὅπως σφίξῃ τὰς καταδιωκομένας· διὰ τοῦτο οἱ Τούρκοι ἐκαιροφυλάκτουν νὰ ἐκδικηθῶσιν αὐτήν.

Συνέβη λοιπὸν νὰ τελεῖται εἰς τὸ ἐν Πατησίοις μονῆριον τοῦ Ἁγίου Διονυσίου τοῦ Ἀρεοπαγίτου ὁλονυκτία ἐπὶ τῇ μνήμῃ αὐτοῦ.

καὶ τάφοι, ὑπόγειον ἁγίασμα, χριστιανικαὶ ἐπιγραφαί, πολυπληθεῖς πίθιοι ἀργαίας ἐποχῆς, ὕδραγωγεῖα καὶ πολλὰ ὀστεοθῆκαι. Ἐν δὲ τῷ Νάρθηκι εὐρέθησαν κατὰ σειρὰν καὶ διάφορα νεκρὰ λείψανα μοναζουσῶν. Ὡστόσος ἐν τῇ ἀνασκαφῇ ταύτῃ εὐρέθησαν καὶ ἄλλα διάφορα μεσαιωνικὰ ἀντικείμενα, μωροθῆκαι, νομίσματα κλπ., ἅτινα νῦν εὑρῆνται ἐν τῷ Χριστιανικῷ Μουσείῳ, τῷ ὑπὸ τοῦ κ. Γ. Λαμπόκη διευθυνομένῳ. Ὅπερ δὲ σπουδαιότατον, εὐρέθη ὑπὸ τοῦ ἁ ωτέρω θεολόγου καὶ ὑπόγειον δωμάτιον, ἀεριζόμενον δι' ἰδίου ἀεραγωγῆς ἐκ τοῦ φρέατος, εἰς ὃ ἡ ἁγία κρύπτουσα ἔσφριε καὶ ἐλύτρωσε τὰς ὑπὸ τῶν Τούρκων αἰχμαλωτιζομένας χριστιανὰς νεάνιδας καὶ εἰς ὃ κατερχομένη ἠσκήτευεν ἡ ἐσία Φιλοθέη (Ἐκ τῆς Ἑστίας).

εἶχε δὲ ἰδρυθῆ τὸ μονύδριον ὑπὸ τὴν προστασίαν τῆς ἁγίας· διότι ἡ Φιλοθέη παντοῦ, ὅπου συνιστῶντο φιλανθρωπικὰ ὑπὲρ τῶν γυναικῶν καθιδρύματα, ἔσπευδε πρόθυμος ἀρωγός. Παρίστατο λοιπὸν κατὰ τὴν ὀλονυκτίαν ἐκείνην μετὰ πολλῶν ἄλλων καλογραφῶν τῆς, ὅτε οἱ Τοῦρκοι εἰσελθόντες αἰφνης εἰς τὴν ἐκκλησίαν ἐπετέθησαν κατ' αὐτῆς ὠργισμένοι ἐμαστίγουν αὐτὴν ἀνηλεῶς, ἐνῶ αἱ ὀδυρόμεναι καλογραφαὶ μάτην προσεπάθουν νὰ τὴν σώσωσιν. Οἱ Τοῦρκοι ἀπώθουν αὐτὰς ἀγρίως καὶ τέλος, ἀφοῦ τὴν ἀφῆκαν ἡμιθανῆ ἐκ τῶν πληγῶν, ἀνεχώρησαν. Τεθλιμμένοι τότε αἱ καλογραφαὶ μετέφερον αὐτὴν εἰς τὸ ἐν Ἀθήναις μοναστήριον, ἀλλ' ἡ ἁγία δὲν ἠδυνήθη ν' ἀνθεξῆ εἰς τὰς πληγὰς, τὰς ὁποίας εἶχε λάβει, καὶ μετ' ὀλίγας ἡμέρας ἐξέπνευσεν.

Ἡ Ἐκκλησία διὰ τὴν μεγάλην τῆς Φιλοθέης εὐσέβειαν κατέταξεν αὐτὴν εἰς τοὺς ἁγίους· ἔκτοτε δὲ τὴν μνήμην αὐτῆς ἑορτάζει τὴν δεκάτην ἐνάτην Φεβρουαρίου, τὴν ἡμέραν δηλαδὴ, καθ' ἣν ἐκοιμήθη ἐν Κυρίῳ. Συνέβη δὲ τοῦτο κατὰ τὸ 1589 μ. Χ.

Τῆς Φιλοθέης περιεσώθη μέχρις ἡμῶν μία ἐπιστολὴ ἰδιόχειρος, τηρεῖται δὲ αὕτη ἐν τῇ Ἐθνικῇ Βιβλιοθήκῃ καὶ εἶναι πολύτιμος διὰ τὴν γλωσσικὴν τῆς ἀξίαν. Ἡ ἁγία ἐκφράζεται ἐν αὐτῇ μετὰ πικρίας κατὰ τῶν Ἀθηναίων, διότι περιελθοῦσά ποτε εἰς φιλονικίαν πρὸς αὐτούς, διὰ κτήματά τινὰ τῆς Μονῆς, εὗρεν ἀνθ' ὧσων εἶχε πράξει ὑπὲρ αὐτῶν ἀγαθῶν ἀχαριστίαν. Τὸ λείψανον τῆς ἁγίας Φιλοθέης σφίζεται εὐλαβῶς ἐν τῷ παρὰ τὸν μητροπολιτικὸν ναὸν ναΐσκῳ τοῦ Ἀγίου Ἐλευθερίου.

Ὁ βίος τῆς Ἀγίας Φιλοθέης μᾶς ἀποδεικνύει πόσον εὐεργετικὴ δύναται ν' ἀποβῆ ἡ πεπαιδευμένη γυνή, ὅταν ἐνισχύηται συγχρόνως ὑπὸ τῆς θρησκείας. Ἡ θρησκεία μᾶς ἐπιβάλλει μετὰ τὴν πρὸς τὸν Θεὸν ἀγάπην ὡς πρῶτιστον καθῆκον τὴν ἀφοσίωσιν πρὸς τὸν πλησίον.

Δὲν ζῆ λοιπὸν θεαρέστως ὁ ἀπλῶς μόνον πιστεύων εἰς τὸν Θεόν, ἀλλ' ὁ προσπαθῶν δι' ὅλου αὐτοῦ τοῦ βίου νὰ γίνηται ὠφέλιμος εἰς τοὺς ὁμοίους του.

«Ἡ πίστις ἄνευ τῶν ἔργων εἶναι νεκρά».

Περὶ τῆς μεγάλης εἰς τὸν Θεὸν πίστεως τῆς Ἀγίας Φιλοθέης διεσώθη μέχρις ἡμῶν ἡ ἐξῆς ὡραία παράδοσις.

«Ὅτε τὸ μοναστήριον εἶχε περιέλθει εἰς τόσῃν ἔνδειαν, ὥστε οὔτε

έλαιον ἀπέμενε πλέον εἰς τὰς ἀποθήκας του, ὅπως διατηρηθῶσιν αἱ κανδήλαι τοῦ ναοῦ, ἡ Φιλοθέη προσηυχήθη· προσηυχήθη μὲ τὴν ἀκλόνητον ἐκείνην πεποίθησίν της, ὅτι ὁ Θεός, ὅσον μεγάλας δοκιμασίας καὶ ἂν στέλλει εἰς τοὺς ἀνθρώπους, δὲν ἐγκαταλείπει ποτὲ τοὺς ἐλπίζοντας εἰς αὐτόν, καὶ τὴν ἐπαύριον ὅλοι οἱ πίθοι τῆς μονῆς εὐρέθησαν πλήρεις ἐλαίου.

Παράδοσις θὰ εἴπη πληροφορία τις σχετιζομένη πρὸς χρόνους πολὺ παρελθόντας, ἣτις δὲν περιῆλθε γραπτῶς μέχρις ἡμῶν, ἀλλ' ἀπὸ στόματος εἰς στόμα. Εἶτε λοιπὸν πραγματικὸν γεγονός περιέσωσεν ἡ παράδοσις αὕτη εἶτε ἀπλῶς μάθημα ὑπὸ ἀλληγορικὴν μορφήν, εἶναι σπουδαιότατη, δι' ὅσας ἐκ τῶν μαθητηριῶν ἡ μελέτη δὲν εἶναι ἀπλῆ μόνον τοῦ νοῦ ἐνασχόλησις, ἀλλὰ καταλείπει συγχρόνως ἐν τῇ καρδίᾳ των καὶ πολύτιμα ἐφόδια διὰ τὰς δοκιμασίας τοῦ βίου.

Πρώτη τοῦ ἔτους

Προτροπὴ πρὸς ἐλεημοσύνην. (Ἀχιλλέως Παράσχου).

Ἐσεῖς, ὅπου σκορπίζετε τὰ πλοῦτη 'ς τὸν ἀέρα !
 Τὸ χέρι σας τὸ ἄσωτο καὶ σφαιλιστὸ ἀπλῶστε,
 Καὶ δώστε καὶ 'ς τὸν ἄρρωστο καὶ 'ς τὴν πτωχὴν μητέρα
 Ἐλεημοσύνη. Χριστιανοί, ἐλεημοσύνη δώστε !
 Ποιὸς λέγει, ποιὸς, πῶς ὄλ' αὐτά, 'ποῦ τώρα σεις πετάτε,
 εἶναι ὀδικά σας;... Δύστυχοι ! αὐτὸ 'ποῦ περισσεύει,
 εἶναι τῆς χήρας, τὸρφανοῦ, καὶ μὴ τὸ σπαταλάτε ...
 Ὅποιος τὰ πλοῦτη του σκορπᾷ ἀπ' τοὺς πτωχοὺς τὰ κλέβει !
 Ἐλεημοσύνη, Χριστιανοί· ἀδέλφια, ἐλεημοσύνη.
 Ἄγιο ψωμὶ γιὰ τὸ φτωχὸ καὶ ἄγιον καλωσύνη.
 Συλλογισθῆτε, εἰς αὐτὴν τὴν ὥρα γυμνωμένα
 πόσα παιδάκια κρυώνουνε, πόσα μικρὰ πεινοῦνε·
 πόσα δὲν ἔχουνε γιαιτρό καὶ γιαιτρικὸ κανένα !
 Ἀλλοίμονον εἰς ταῖς καρδιαῖς 'ποῦ σήμερα γελοῦνε ! ...
 Ἄχ, δώστε' ἕνα φόρεμα 'ς τὸ γέροντα 'ποῦ κρυώνει,
 Ἄγιο ψωμὶ μ' ἕνα γλυκὸ χαμόγελο 'ς τὸν ξένο,
 ἕνα ραβδί εἰς τὸν τυφλὸ 'ποῦ 'ς τὸ σκοτάδι λυώνει,
 καὶ ἕνα παιγνίδι 'ς τὸ παιδί τὸ παραπονεμένο !..

Ἐλεημοσύνη, Χριστιανί· ἀδέλφια, ἐλεημοσύνη,
χαρὰ ἔς ἐκείνη τὴν καρδίᾳ τοῦ τῷ ψωμάκι δίνει !

Τὰ ἐλαφρὰ μεταξωτὰ καὶ τὸ μαργαριτάρι,
ὅπου ὁ πλοῦτος σήμερα καὶ ἡ σπατάλη δίνει,
δὲν ἔχουν τόσων ἐμμορφιά, δὲν ἔχουν τόσων χάρι,
δὲν εἶναι ὠραιότερα ἀπ' τὴν ἐλεημοσύνη.

Πόσοι χαρίζουν σήμερα ἔς ἀνθρώπους τοῦ μισοῦνε,
γὰρ νὰ φαντάζουιν μοναχὰ καὶ νὰ φανοῦνε μόνο,
καὶ τὰ φτωχὰ τὰδέλφια τοὺς ἀφίνουιν νὰ χαθοῦνε !
Αὐτοὶ δὲν ἔχουνε καρδίᾳ ἀνθρώπου οὔτε πόνο.

Ἐλεημοσύνη, Χριστιανοί· ἀδέλφια, ἐλεημοσύνη·
πολλὰ χαρίζει ὁ Θεὸς ἔς ἐκείνον ὅπου δίνει !

Ἀγάπη πρὸς τὴν γενέθλιον χώραν.

*Ἡ Ἀθηναία κόρη Βασιλικὴ καὶ ὁ φόρος
τοῦ παιδομαζώματος.*

Πεντήκοντα ἢ ἐξήκοντα ἔτη μετὰ τὸν θάνατον τῆς Ἀγίας Φιλοθέης, ἄλλη Ἀθηναία εὐηργέτησε τὴν γενέθλιόν της πόλιν· ἦτο δὲ αὕτη κόρη νεαρωτάτη, ὀνομαζομένη Βασιλική.

Αἱ Ἀθηναὶ ἐπὶ τουρκοκρατίας, ὡς καὶ πᾶσαι αἱ Ἑλληνικαὶ χώραι, ἀπέτινον εἰς τὸν Σουλτᾶνον φόρους παντοσειδεῖς· τοιοῦτος ἦτο π.χ. ὁ φόρος τῆς δεκάτης· ἦσαν δηλαδή ὑποχρεωμένοι οἱ Ἕλληνες νὰ δώσωσιν εἰς τὸν Σουλτᾶνον τὸ δέκατον τῶν γεωργικῶν προϊόντων των, τὸν φόρον ὅμως τοῦτον εἶχον κοινόν μετὰ τῶν Τούρκων κατοίκων. Ἀλλ' ὑπῆρχον ἄλλοι φόροι ἐπιβαρύνοντες αὐτοὺς ἀποκλειστικῶς ὡς λαὸν ὑποδεδουλωμένον· ἦσαν δὲ οὗτοι ὁ κεφαλικὸς φόρος, τὸ χαράτσιον λεγόμενον, τὸ ὅποτον ἀπέτινον διὰ τὸν ἐξῆς λόγον. Πᾶς Τούρκος ἠδύνατο νὰ φονεύσῃ Ἕλληνα χωρὶς νὰ δώσῃ λόγον διατὶ τὸν ἐφόνευσε, διότι ὁ νόμος δὲν ὑπερήσπιζε τοὺς ἀδικουμένους εἰμὴ μόνον ἐὰν εἶχον οὗτοι πληρώσει τὸ χαράτσιόν των. Ἐκαστος λοιπὸν οἰκογενειάρχης ἐπλήρωνεν ἐτησίως ὠρισμένον τι χρηματικὸν ποσὸν εἰς τὸν Σουλτᾶνον διὰ νὰ ἔχῃ ἐξησφαλισμένην τὴν κεφαλὴν του· παρόμοιον χρηματικὸν ποσὸν ἔδιδεν ἐπίσης καὶ δι' ἕκαστον τῶν υἱῶν του, εὐθὺς ὡς συνεπλήρωνεν οὗτος τὸ εἰκοστὸν ἔτος τῆς ἡλικίας του.

Ἐπλήρωνον ἐπίσης καὶ ἄλλον τινὰ φόρον ἐξ ἴσου ἐξευτελιστικόν,

ἀσυγκρίτως ὅμως σκληρότερον καὶ ἀπανθρωπότερον, ἐνθυμίζοντα τὸν φόρον ἐκείνον, τὸν ὁποῖον ἀπέστειλλον οἱ Ἀθηναῖοι τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων πρὸς τὸν ἐν Κρήτῃ Μινώταυρον. Οἱ Ἕλληνας ὤφειλον νὰ δίδωσι καὶ ἐκ τῶν τέκνων των εἰς τὸν Σουλτᾶνον! Καὶ κατ' ἀρχὰς μὲν ἐκάστη Ἑλληνικὴ οἰκογένεια ἔχουσα πέντε υἱοὺς ὑπεχρεοῦτο νὰ δώσῃ τὸν πέμπτον εἰς αὐτόν. Βραδύτερον ὅμως καταργηθέντος τοῦ νόμου ἐκείνου ἤρπαζον οἱ Τούρκοι ἀξιωματικοί, οἱ ἐπιτετραμμένοι τὸ παιδομαζώμα, ἀδιαφόρως ἀπὸ τῶν γονέων τὰ τέκνα των καὶ τὰ μὲν ἄρρενα κατέτασσον εἰς τὸν στρατὸν τῶν Γενιτσάρων*, τὰ δὲ κοράσια ἐπώλουν ὡς δούλας. Ἐν μόνον μέσον εἶχον οἱ ἀτυχεῖς γονεῖς, ὅπως σώζωσι τὰ τέκνα των ἠδύναντο, ἐὰν εἶχον χρηματικὸν ποσὸν ἑτοιμον, νὰ ἐξαγοράσωσιν αὐτά, ἀλλ' εἰς τοὺς πτωχοὺς ἀπέβαινε τοῦτο ἀδύνατον ἕνεκα τῶν πολλῶν ἄλλων φόρων, τοὺς ὁποίους ἦσαν ἠναγκασμένοι νὰ πληρώνωσιν· ἐπειδὴ δὲ τὰ τέκνα των ἀρπαζόμενα ἐστέλλοντο μακρὰν, ἐχάνοντο ἀνεπιστρεπτὲι ἀπ' αὐτῶν!

Ἡ Βασιλικὴ λοιπὸν ἦτο κόρη ὠραιοτάτη, ἣτις ἠρπάγη καὶ αὐτὴ ἀπὸ τὰς ἀγκάλας τῆς μητρὸς της ὑπὸ τῶν Τούρκων ἀξιωματικῶν**· «ἡ μήτηρ αὐτῆς», λέγει Γάλλος ἱστορικός, ὅστις ἐπισκεφθεὶς τὰς Ἀθήνας ἔτη τινὰ μετὰ τὴν ἀρπαγὴν ἐκείνην, ἐπληροφορήθη παρὰ τῶν ἐγχωρίων τὰ κατ' αὐτήν, «ἔσφιγγε τὴν ἀπαγομένην εἰς τὴν ἀγκάλην της καὶ ἀναλυομένην εἰς δάκρυα ἐξώρικεν αὐτήν νὰ μὴ λησμονήσῃ ποτὲ τὴν θρησκείαν τῶν γονέων της καὶ τὰς συμφορὰς τῆς πατρίδος της, ἢ δὲ νεῖνις ἐτήρησε πιστὴν τὴν μνήμην τῶν παραγγελιῶν τῆς μητρὸς της, καθ' ὅσον ἡ οἰκογένειά της ἦτο ἐκ τῶν τὰ πάνδεινα παθουσῶν ὑπὸ τῶν Τούρκων. Ἐστάλη δὲ εἰς τὸ σεράγιον κατὰ τὰ

* Πρῶτος ὁ Σουλτᾶνος Ὁρχάνης ἐπέβλεπε τὸ παιδομαζώμα πρὸ τῆς ἀλώσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἐν τῇ Μικρᾷ Ἀσίᾳ εἰς τοὺς ἐν τῷ κρατεῖ αὐτοῦ Ἕλληνας ἤρπαζε τοὺς Ἑλληνοπαῖδας καὶ ἀνατρέφων αὐτοὺς ἐν τῷ ἰσλαμισμῷ κατέτασεν αὐτοὺς εἰς τὸ σχηματισθὲν ὑπ' αὐτοῦ φοβερὸν τάγμα τῶν Γενιτσάρων. Βραδύτερον δέ, ὅτε ἡ Κωνσταντινούπολις περιτλήθη εἰς τὴν κυριαρχίαν τῶν Τούρκων, ὁ νόμος οὗτος ἔγεινε γενικός· καὶ κατ' ἀρχὰς μὲν ἐλάμβανον οἱ Τούρκοι κατ' ἔτος 1000 Ἑλληνοπαῖδας πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον, βραδύτερον ὅμως πολὺ περισσοτέρους· ὥστε κατὰ τὸν ὑπολογισμὸν τῶν περὶ τὰ τοιαῦτα ἀσχολουμένων, ἀπὸ τῆς πρώτης συστάσεως τοῦ τάγματος τῶν Γενιτσάρων ἐπὶ Ὁρχάνου μέχρι τῆς καταστροφῆς αὐτοῦ ἐπὶ τοῦ Σουλτάνου Μαχμούτ, ἀνῆρπάγησαν 500,000 Ἑλληνοπαῖδων. (Ἐκ τῆς ἱστορίας Τσιβανοπούλου).

** Ἐκ τῆς ἱστορίας τῶν Ἀθηνῶν Γ. Κωνσταντινίδου.

»πρώτα ἔτη τῆς βασιλείας τοῦ Σουλτάνου Ἀχμέτ». Ὁ Ἀχμέτ ἐβάσιλευν ἀπὸ τοῦ 1604—1617.

Ἡ Βασιλικὴ ἦτο κόρη ἐκτάκτου καλλονῆς, καὶ διὰ τοῦτο δὲν ἐπωλήθη ὁμοῦ μὲ τὰς ἄλλας Ἀθηναίας νεάνιδας εἰς ἰδιωτικὰς οἰκογενεῖας Τουρκικὰς, ἀλλ' ἐστάλη ἵνα ὑπηρετῇ εἰς τὸ σεράγιον τοῦ Σουλτάνου ἐν Κωνσταντινουπόλει· ὁ Σουλτᾶνος ὅμως θαυμάσας τὸ κάλλος τῆς ἔλαβεν αὐτὴν σύζυγόν του ἐπονομάσας αὐτὴν Γιοχαήν.

Ἡ Ἀθηναίκα κόρη ἀναμφιβόλως ἦτο πτωχή, ἀφοῦ ἡ μήτηρ τῆς δὲν ἠδυνήθη νὰ τὴν ἐξαγοράσῃ, ἀλλ' ὅτε εἶδε τὰ ἀμύθητα πλοῦτη τοῦ Σεραγίου, τὰ ὅποια οὐδὲ εἰς τὸ ὄνειρόν τῆς εἶχε φαντασθῆ ποτε, ὅτε περιεβλήθη τὴν λαμπρὰν τῆς Ὀθωμανίδος στολήν, καὶ εἶδε πέριξ αὐτῆς τὸ πλῆθος τῶν θεραπεινίδων καὶ τῶν αὐλικῶν, οἵτινες ὑπήκουον εἰς τὰ νεύματά τῆς, ἠσθάνθη ἀμέσως τὴν καρδίαν τῆς συσφιγγομένην ὑπὸ θλίψεως. Ἐνθυμήθη τὴν πτωχικὴν τῆς οἰκίαν, ἐνθυμήθη τοὺς συγγενεῖς τῆς τοὺς ταλαιπωρουμένους ὑπὸ τῶν ἀσπλάγγων τυράννων των καὶ ἀπεσῶρη ἴσως εἰς γωνίαν τινά, ἵνα συμφώνως πρὸς τὰς παραγγελίας τῆς μητρὸς τῆς κάμῃ ἐν τῷ κρυπτῷ τὸν σταυρόν τῆς, τὸ σύμβολον ἐκεῖνο, τὸ ὅποῖον συνήνωνεν ἐν τῇ δουλείᾳ ὅλους τοὺς Ἕλληνας εἰς ἓν.

Οἱ Σουλτᾶνοι τῆς ἐποχῆς ἐκείνης ἦσαν ἀγέρωχοι καὶ πανίσχυροι· τὸ κράτος αὐτῶν ἐξετείνετο ἀπέραντον ἐν τῇ Ἀσίᾳ, ἐν τῇ Ἀφρικῇ καὶ ἐν τῇ Εὐρώπῃ, ὅλοι δὲ οἱ ἡγεμόνες ἔκλινον μετὰ φόβου πρὸ τῶν κατακτητῶν ἐκείνων, οἵτινες ἠπέιλουν νὰ κυριεύσωσι τὸν κόσμον. Καὶ ὅμως ἡ δειλὴ ἐκείνη νεᾶνις εἴλκυσεν ἀμέσως ὅλην τοῦ φοβεροῦ Ἀχμέτ τὴν συμπάθειαν· ἴσως καθίστα αὐτὴν τόσον ἐλκυστικὴν ὄχι μόνον ἡ καλλονὴ τῆς, ἀλλὰ καὶ ὁ στολισμὸς ἐκεῖνος τῆς σεμνότητος καὶ τῶν χαρίτων, ὅσας μεταδίδει εἰς τὴν θυγατέρα τῆς μήτηρ χριστιανῆ. Ὁ Ἀχμέτ ἦτο σκληρὸς καὶ ὠμότατος πρὸς τοὺς ὑποδεδουλωμένους εἰς αὐτὸν λαούς, εἶχεν ὅμως ἐν προτέρημα· ἦτο γενναῖο-δωρος πρὸς τοὺς περιστοιχίζοντας αὐτόν. Ἰδὼν λοιπὸν τὴν κοραίδα τόσον συνεσταλμένην, τὴν ἠρώτησε τί ἐπεθύμει νὰ χάρισῃ εἰς αὐτήν. Ἦσαν ἀμύθητα τὰ πλοῦτη τῶν Σουλτάνων κατὰ τοὺς χρόνους ἐκείνους, διότι οἱ θησαυροὶ ὅλοι τῆς Ἀσίας καὶ τῆς Αἰγύπτου

συνεσπείροντο εις τὰ θησαυροφυλάκιά των. Ἐπέμεινε λοιπὸν νὰ μάθῃ παρ' αὐτῆς, ἐὰν ἐπεθύμει νὰ τὴν στολίσῃ μὲ σαπφείρους καὶ μὲ μαργαρίτας καὶ μὲ ἀδάμαντας τόσους, ὥστε ν' ἀστράπτῃ ὅλη δι' αὐτῶν· ἀλλ' ἐκείνη ἀπεποιήθη αὐτούς. Τὴν ἠρώτησεν, ἐὰν ἐπεθύμει νὰ θέσῃ ὑπὸ τὰς διαταγὰς τῆς ὀλόχρουσα ἀκάτια διὰ νὰ διαπλῆ τὸν Βόσπορον καὶ δούλας Αἰθιοπίδας καὶ Κιρκασίας, αἵτινες νὰ διασκεδάζωσιν αὐτὴν μὲ τοὺς χορούς καὶ τὰ ἄσματα των. Ἄλλ' ἐκείνη οὐδ' αὐτὸ ἤθελεν. Ἐπέμεινε ἄλλην τινα ἡμέραν ἐρωτῶν αὐτὴν, μήπως ἐπιθυμῇ νὰ κτίσῃ χάριν αὐτῆς νέα παλάτια μὲ κήπους μαγευτικούς καὶ νὰ πληρώσῃ αὐτὰ διὰ θησαυρῶν ἀμυθῆτων.

Ἄλλ' ἐκείνη ὅλα ταῦτα ἤκουε μὲ ἀδιαφορίαν· διότι εἶχεν ἄλλον πόθον μέγαν ἐν τῇ καρδίᾳ τῆς καὶ δὲν ἐτόλμα νὰ ἐκφράσῃ αὐτόν. Καὶ μὲν ἦτο σύζυγος τοῦ Σουλτάνου, ἀλλ' ὁ φοβερὸς ἐκεῖνος διώκτης τῶν χριστιανῶν ἦτο συγχρόνως καὶ ἀπόλυτος κύριός τῆς, ἡ δὲ θέσις τῶν γυναικῶν παρὰ τοῖς Τούρκοις κατὰ τοὺς χρόνους ἐκείνους καὶ σήμερον ἔτι εἶναι ταπεινοτάτη. Δὲν ἦσαν αἱ σύζυγοι τῶν Σουλτάνων ὁμότιμοι αὐτῶν σύντροφοι, ἀλλ' ἦσαν δούλαί των· ἠδύναντο λοιπὸν οὕτοι, ἐὰν ἤθελον, ἄνευ οὐδενὸς λόγου, εἰς οἰανδήποτε στιγμὴν νὰ τὰς ἐκμηδενίζωσι, νὰ τὰς φονεύωσι! Καὶ ἡ Βασιλικὴ λοιπὸν δὲν εἶχε τὸ δικαίωμα νὰ ἔχῃ συγγενεῖς ἰδικούς τῆς οὔτε πατρίδα ἄλλην ἐκτὸς τῆς πατρίδος τοῦ κυριάρχου τῆς· ἐὰν ἐζήτηι τι ἀπ' εὐθείας ὑπὲρ τῶν ἰδικῶν τῆς, ὅχι μόνον δὲν ἤθελε τὸ ἀποκτήσει, ἀλλ' ἴσως ἤθελε βλάψῃ αὐτούς. Ἐσκέπτετο λοιπὸν ἡ νεαρὰ Βασιλικὴ διὰ τίνος μέσου ἠδύνατο νὰ ὠφελήσῃ τὴν μητέρα τῆς καὶ τοὺς συμπατριώτας τῆς, καὶ ἐπειδὴ δὲν τὸ εὔρισκε, παρεδίδοτο εἰς λύπην!

Ἦτο συνήθεια, αἱ Σουλτάναι νὰ δίδωσι δῶρα μεγάλα εἰς τοὺς αὐλικούς καὶ εἰς τοὺς θαλαμηπόλους τοῦ σεραγίου, ἀλλ' ἐκείνη ἐπειδὴ οὐδὲν ἠθέλησε νὰ δεχθῆ παρὰ τῆς γενναιοδωρίας τοῦ κυριάρχου τῆς, οὐδὲν εἶχε νὰ δώσῃ. Ὁ Σουλτάνος ὅμως κρυφίως αὐτῆς ἐμοίρατε δῶρα πλουσιώτατα ἐξ ὀνόματός τῆς, καὶ τοῦτο ἴσως ὠδήγησε τὴν νεαρὰν Ἀθηναίαν νὰ εὔρῃ τὸ μέσον, διὰ τοῦ ὁποίου ἔμελλε νὰ ἐκπληρώσῃ τοὺς πόθους τῆς.

Ὁ Σουλτάνος τὰς προσόδους πολλῶν ἐκ τῶν πόλεων τῆς αὐτοκρατορίας του ἔδιδεν ὡς προνόμια εἰς τοὺς αὐλικούς καὶ εἰς τοὺς ὑπ' αὐτοῦ εὐνοουμένους, εἴτε ὁσάκις ἤθελε ν' ἀνταμείψῃ ὑπηρεσίας αὐ-

τῶν, εἴτε ἐπειδὴ ἦτο γενναϊόδωρος, ἀπλῶς ἐὰν ἐζητεῖτο τοῦτο παρ' αὐτοῦ ὡς χάρις.

Ἐίχε λοιπὸν παρέλθει καιρὸς πολὺς, ἀφ' οὗτο ἡ Βασιλική, καίτοι ἐρωτωμένη πάντοτε ὑπὸ τοῦ Σουλτάνου, ὅποιον δῶρον ἐπεθύμει νὰ λάβῃ παρ' αὐτοῦ, ἐσιώπα, ὅτε ἡμέραν τινὰ ὁ Ἄχμετ δυσηρεστήθη ἐπὶ τέλους διὰ τὴν σιωπὴν τῆς ἐκείνης καὶ εἶπεν εἰς αὐτὴν μετὰ γλυκύτητος μὲν ἀλλὰ καὶ μετ' ἐπιμονῆς.

«Ἄφου εἶσαι τόσον ὑπερήφανος καὶ ἀρνεῖσαι νὰ δεχθῆς δῶρα, ζήτησόν μοι τοῦλάχιστον ἄλλην τινὰ χάριν ὅποιανδήποτε, διότι, ἂν ἄνδρ' ἐμὸν ζήτησῆς τίποτε, θὰ ὀργισθῶ ἐναντίον σου».

Τότε ἡ Γιοχαὴ εἶδεν, ὅτι ἦτο καιρὸς πλέον νὰ ζητήσῃ ἐκεῖνο τὸ ὅποιον ἀπὸ πολλοῦ παρεσκεύαζεν. Ἡ Γιοχαὴ, λέγει ὁ ἱστορικός, λαβούσα μεθ' ἑαυτῆς τὸν ἀρχιφύλακα τοῦ στρατοῦ ἦλθε παρὰ τῷ Σουλτάνῳ καὶ εἶπε· «. . . Δὲν ἔχω ἄλλον τινὰ ἐν τῇ αὐτοκρατορίᾳ σου, εἰς ὃν νὰ δώσω τι, πλὴν τούτου τοῦ ἀρχιφύλακος, καὶ δὲν γνωρίζω ἄλλο τι νὰ ζητήσω ὑπὲρ αὐτοῦ ὡς χάριν, εἰμὴ τὴν γενεθλίον μου πόλιν. Δὸς λοιπὸν εἰς τὸν πιστὸν τοῦτον δούλον τῆς Ὑψηλῆς σου Πύλης τὰς προσόδους τῶν Ἀθηνῶν καὶ ἄς ἐγκαταστήσῃ οὗτος ἐκεῖ διαχειριστὴν, ὅστις νὰ μὴ τολμᾷ νὰ κάμνῃ κατάχρησιν τῆς ἀρχῆς σου, ὡς ἔπραξαν ἄλλοι, ὧν τὰς βιαιοπραγίας πολλαῖς μοὶ διηγήθησαν οἱ δυστυχεῖς γονεῖς μου.» Ὁ δὲ Σουλτάνος παρεχώρησεν αὐτῇ πάραυτα τὸ ζητούμενον. . . . Καὶ ἡ πόλις τῶν Ἀθηνῶν ἐξαρτᾶται ἔκτοτε ἀπὸ τοῦ ἀρχιφύλακος, ἡ δὲ πρόσδος ὠρίσθη τοῦ λοιποῦ ὑπὲρ ἐκείνου καὶ τῶν διαδόχων αὐτοῦ. Ἐκεῖνος δ' ἔπεμψεν εἰς Ἀθήνας τοποτηρητὴν τινὰ ἢ οἰκονόμον μὲ τὴν ῥητὴν ἐντολὴν νὰ ἐλαφρώσῃ τὰ βάρη τοῦ λαοῦ, τοῦτο δὲ καὶ τότε ἐξετελέσθη καὶ μέχρις ἡμῶν τηρεῖται. . . *»

Δυστυχῶς ἡ Βασιλική, ἥτις ὑπὸ τὸ ἔνδυμα τῆς Ὀθωμανίδος ἔκρυπτε καρδίαν πατριωτικὴν καὶ κατάρθωσε μὲ τόσην σύνεσιν νὰ ἐλαφρώσῃ τὴν φορολογίαν τῆς γενεθλίου πόλεως. ἀπέθανε νεωτάτη, εὐθὺς ὡς ἀπέκτησε τὸ πρῶτον αὐτῆς τέκνον· ἐστέρησε δὲ οὕτω τοὺς ὁμοεθνεῖς τῆς πολλῶν ἄλλων εὐεργεσιῶν, τὰς ὁποίας ἤθελε παρὰ σῆς εἰς αὐτοὺς εἰς τὸ μέλλον. Ὁ γέρον Αἰθίοψ, τὸν ὅποιον ὁ ἀρχι-

* Ἐκ τῆς «ἱστορίας τῶν Ἀθηνῶν», Γ. Κωνσταντινίδου.

Γρανιέρης

φύλαξ τοῦ σεραγίου ἀπέστειλεν εἰς Ἀθήνας, ὅπως κανονίσῃ τὰ τῆς φορολογίας, ἀνήγγειλεν εἰς τοὺς Ἀθηναίους τὸν θάνατον τῆς Γιοχαῆς, πληροφορῶν ἐπίσης αὐτοὺς ὅτι ὁ μέγας Πατισάχ ἦτο ἀπαρηγόρητος διὰ τὸν θάνατον τῆς Ἀθηναίας σουλτάνας.

Ἡ εὐεργεσία τῆς Γιοχαῆς ἐπέζησεν αὐτῆς· διότι ἐπὶ ἔτη πολλὰ μέχρι τῆς ἐποχῆς, καθ' ἣν αἱ Ἀθηναὶ ἐκυριεύθησαν ὑπὸ τῶν Ἑνετῶν, ἡ φορολογία αὐτῶν ἔμεινεν ἐλαφροτάτη.

Οἱ σημερινοὶ Ἕλληνες διὰ τὰ τιμῆσιν τὴν μνήμην τῆς Βασιλικῆς καὶ τὰ ἐνθυμίζουσιν εἰς τοὺς ἀπογόνους των τὴν ὠραίαν αὐτῆς πρᾶξιν ὠνόμασαν μίαν τῶν ὁδῶν τῶν Ἀθηνῶν Ὀδὸν Βασιλικῆς.

Ἐγὼ διαβάζω Γαλλικά.

(Κρυστάλλιας Χρυσοβέργη)

Τὴν κόρη τὴ μελανχροινὴ ποῦ ἔγνώρισα παιδάκι,
Μὲ θάρρος τὴν ἐρώτησα κὶ ἀγάπη μιά φορά,
Ἄν εὔρε ᾗς τὰ βιβλία μας κανένα πραγματάκι,
Ποῦ τὴν καρδιά της ἄγγιξε μὲ λύπ' ἢ μὲ χαρά.

Ἄν τὸν Παράσχο διάβασε, Δροσίνη καὶ Κρυστάλλη,
Καὶ τοῦ σατυρικοῦ Σουρῆ ποιήσεις τὰς πολλὰς,
Καὶ τόσους ἄλλους συγγραφεῖς ποῦ ν' ἀνοστήσουν πάλι
Ζητᾶνε ᾗς τὴν πατρίδα μας τὰς μούσας τὰς καλάς.

Κ' ἡ κόρη ἡ μελαγχροινὴ ἡ μυριοχυδεμμένη
Γυρίζοντας τὸ βλέμμα της ᾗς ἐμὲ τὸ ζωρὸ
Μοῦ πε : --Γιατὶ εἶσ' ἀνόνη τόσο καὶ σύ, καυμένη !
Θαρρεῖς γιὰ τέτοιαις ἀνοστιαῖς πῶς ἔχω ᾗς καιρὸ ;

Ἐγὼ διαβάζω γαλλικὰ καὶ ἀγγλικὰ καὶ ἄλλα,
Σπονδάζω μὲ τὸ πιάνο μου τὴν ξένη μουσική,
Κ' ἐνῶ ᾗς τόσα πράγματα ν' ἀσχοληθῶ μεγάλα,
Νομίζεις πῶς τῆς ὥραις μου πετῶ ἐδῶ κ' ἐκεῖ ;

Μοῦ στέλνει τόσα ἔργα τῆς ὥραις ἡ Γαλλία !
Καὶ μυθιστορήματα ! ποῦ τόσο τάγαπῶ !
Καὶ μ' ἐρωτᾷς ἂν διάβασα ἑλληνικὰ βιβλία!
Ἐγὼ μ' αὐτὴ τὴν τρέλλα σου δὲν ξεύρω τί νὰ πῶ !

Δὲ διάβασα τοὺς ποιητὰς Παράσχο καὶ Δροσίην,
 Σουρῆς κ' ἐφημερίδα του τί λέγουν ἀγνοῶ,
 Ἄλλὰ θαρρῶ πῶς ὄλ' αὐτὰ εἶναι. — συγγνώμην ! — κτήνη.
 Ἑλληνικά συγγράμματα ἐγὼ δὲν ἐννοῶ.

Κ' ἡ κόρη ἡ μελαγχροινὴ τὸ ἥρωικὸ βλαστάρι,
 Ποῦ 'χε γενιὰ Ἑλληνικὴ κ' Ἑλληνικὴ θωριά,
 Ἐγέλασεν εἰρωνικὰ μὲ νάζι, μὲ καμάρι
 Καὶ μοῦ 'δειξε ὀλόγυμνη τὴν ξένη της καρδιά.

Κ' ἐγὼ 'ποῦ μὲς' 'ς τὰ λόγια της τὸ φρόνημά της εἶδα
 Μ' ἓνα μου δάκρυ φλογερό, μὲ πόνο μυστικὸ
 Κατάλαβα πῶς σήμερα ἡ κόρη ἡ Ἑλληνίδα
 Περιφρονεῖ τὴ γλῶσσά της καὶ καθ' ἑλληνικὸ.

Ἡ Μπουμπουλίνα καὶ ὁ Ἑλληνικὸς ἀγὼν.

Ὁ βίος τῆς Σπετσιώτιδος Βουβουλίνας δὲν πκρέχει εἰς ἡμᾶς ὡ-
 ραῖον παράδειγμα ἡρωισμοῦ μόνον καὶ ἀφοσιώσεως εἰς τὴν πατρίδα,
 ἀλλὰ καὶ γυναικείας ἀρετῆς καὶ σωφροσύνης. Ἡ Λασκαρίνα Βουβου-
 λίνα ἦτο γυνὴ ἐξόχου καλλονῆς, ἐπειδὴ δὲ ἦτο καὶ κάτοχος περιου-
 σίας μεγίστης, ἠδύνατο νὰ κατανάλωσῃ τὸν βίον της εἰς ἐπιδείξεις
 καὶ εἰς ματαιότητας, ἀλλ' αὕτη τὸν πλοῦτόν της μετεχειρίσθη ὅλον
 εἰς τὸν ὑπὲρ ἀπελευθερώσεως τῆς πατρίδος ἀγῶνα.

Ἐνωρίτατα ἐστερήθη τοῦ συζύγου της ἡ Βουβουλίνα· ὁ σύζυγος
 αὐτῆς Ἰωάννης Βούβουλης ἦτο ἀνὴρ ἐπιχειρηματίας καὶ ἀνδρεῖος,
 ἀλλ' ἐφονεύθη δέκα ἔτη πρὶν ἢ ἐκρηγῆ ἡ Ἑλληνικὴ ἐπανάστασις εἰς
 ἐν τῶν ἀνὰ τὴν Μεσόγειον θάλασσαν ταξειδιῶν αὐτοῦ. Κατὰ τὴν
 ἐποχὴν ἐκείνην τὴν Μεσόγειον ἐμάστιζον οἱ Ἀλγερίνοι πειραταί,
 ἔνεκα δὲ τούτου τὰ πλοῖα δὲν ἦσαν τότε ἀπλῶς μόνον ἐμπορικά,
 ἀλλ' ἔφερον καὶ χαρακτῆρα πολεμικόν. Καίτοι δὲ οἱ Σπετσιῶται δι-
 ετέλουν ὑπὸ τὴν κυριαρχίαν τῶν Τούρκων, εἶχον παρ' αὐτῶν τὴν
 ἄδειαν νὰ ἔχωσι τὰ πλοῖά των ἐξωπλισμένα· παρόμοιον προνόμιον
 παρεῖχεν ἡ Πύλη καὶ εἰς τοὺς Ὑδραίους καὶ εἰς τοὺς Ψαριανούς, δι-
 ὅτι ἐκ τῶν τριῶν νήσων Ὑδρας, Σπετσῶν καὶ Ψαρῶν ἐστρατολόγει
 καὶ πληρώματα τοῦ πολεμικοῦ ναυτικοῦ της.

Οἱ ἄνδρες λοιπὸν ἐκεῖνοι, καίτοι κατεγίνοντο ἀποκλειστικῶς εἰς

τὸ ἐμπόριον, ἦσαν ὄχι μόνον θαλασσινοὶ ἔμπειροι, ἀλλὰ καὶ ἐξησκημένοι εἰς τὰ ὄπλα καὶ ἀτρόμητοι.

Ὁ Ἰωάννης Μπούμπουλης διέπλεε ποτε χάριν τῶν ἐμπορικῶν του ὑποθέσεων τὴν Μεσόγειον, ὅτε αἴφνης δύο πειρατικὰ πλοῖα ἐπετέθησαν κατ' αὐτοῦ. Κατ' ἄλλους τὰ πλοῖα ἐκεῖνα δὲν ἦσαν πειρατικὰ, ἀλλὰ καταδρομικὰ γαλλικὰ, διότι κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην, ἕνεκα τοῦ μεγάλου Ναπολέοντος, ἡ Εὐρώπη ὅλη εὐρίσκετο εἰς ἐμπόλεμον κατάστασιν. Ἐζήτησαν λοιπὸν τὰ καταδρομικὰ ἐκεῖνα νὰ καταλάβωσι τὸ πλοῖόν του, ἀλλ' ὁ γεναῖος Μπούμπουλης ἀντέστη μετὰ τοῦ πληρώματός του καὶ ἐπροξένησεν εἰς αὐτὰ τοιαύτας ζημίας, ὥστε τὰ ἠνάγκασε νὰ ὑποχωρήσωσιν, ἐν τῇ συμπλοκῇ ὅμως ἔπεσε νεκρός. Μεθ' ἑαυτοῦ ἔφερε χάριν τῶν ὑποθέσεών του καὶ χρηματικὸν ποσὸν ἀνερχόμενον εἰς πεντακοσίας περίπου χιλιάδας σημερινῶν δραχμῶν. Οἱ ναῦται τοῦ τότε ἐκλέξαντες ἐκ τοῦ πληρώματος ἄλλον πλοίαρχον ἐπέστρεψαν εἰς Σπέτσας καὶ παρέδωκαν τὸν θησαυρὸν ἄθικτον εἰς τὴν χῆραν του. Ἡ πράξις αὕτη τιμᾷ τὰ κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην κρατοῦντα Ἑλληνικὰ ἦθη καὶ ἀποδεικνύει ἐναργῶς, ὅποιοι ἦσαν οἱ ἄνδρες, οἵτινες ἔμελλον μετ' ὀλίγον νὰ παρασκευάσωσιν εἰς τὸ ἔθνος μας τὴν ἐλευθερίαν.

Ἡ Βουβουλίνα μετὰ τὸν θάνατον τοῦ συζύγου της ἐνησχολήθη εἰς τὴν ἀνατροφὴν τῶν τέκνων της· ὅτι δ' ἐνέπνευσε εἰς αὐτὰ πατριωτικὰ αἰσθήματα, μαρτυρεῖ τὸ ὅτι ἀργότερον, ὅτε ἐξερράγη ἡ Ἑλληνικὴ ἐπανάστασις, εἰς μὲν τῶν υἱῶν της ἐφονεύθη πολεμῶν εἰς τὸ Ἄργος, ἕτερος δὲ ἐπληγώθη ἐν Μονεμβασιά, οὐδ' ἐπεδόθη κατὰ τὴν χρείαν της ὡς βαθύπλουτος οἰκοδέσποινα εἰς βίον ἀργόν. Ἐχουσα φύσει νοῦν ἰσχυρὸν διεχειρίζετο συνετῶς τὸν πλοῦτόν της, λαμβάνουσα συμμετοχὴν διὰ χρηματικῶν κεφαλαίων εἰς ἐμπορικὰ πλοῖα.

Ἐπειδὴ δὲ ἕνεκα ὑποθέσεών της εἶχε μεταβῆ εἰς Κωνσταντινούπολιν, ἔμαθεν ἐκεῖ, ὅτι ὀλίγοι τινὲς Ἕλληνες συνεσκέπτοντο πῶς νὰ ἐλευθερώσωσι τὸ ἔθνος ἐκ τῶν Τούρκων· ὠθουμένη ὑπὸ τῆς φιλοπατρίας της ἐζήτησε νὰ μνηθῆ παρ' αὐτῶν τὰ μυστικὰ σχέδια τῆς ἐταιρείας τῶν ἐκείνης, ἣτις ὠνομάζετο Φιλική. Ὅτε δ' ἐπανῆλθεν εἰς Σπέτσας, κατεσκευάσε μέγα διὰ τοὺς τότε καιροὺς πλοῖον, τὴν φρεγάταν «Ἀγαμέμνονα» καὶ τρία ἄλλα μικρότερα, ὅπως χρησιμεύσωσιν ἐν καιρῷ τῷ δέοντι.

Ὅτε κατὰ τὸ 1821 ἐξερράγη ἡ Ἑλληνικὴ ἐπανάστασις, ὅπως τοὺς ἀπανταχοῦ διεσπαρμένους Ἑλληνας ἠλέκτρισεν ἡ εἰδήσις ἐκείνη, οὕτω καὶ τὴν Βουβουλινὰν συνεκίνησε βαθύτατα· τότε ἡ ἔκτακτος ἐκείνη γυνὴ ἀπεφάσισεν ὄχι μόνον τὰ πλούτη της ὅλα νὰ προσφέρῃ ὑπὲρ τοῦ ἀγῶνος, ἀλλὰ καὶ αὐτὴν τὴν ζωὴν της· διότι συνήνου ἐν τῇ καρδίᾳ της τὴν εὐαισθησίαν τῆς γυναικὸς μὲ τὴν τύλην τῆς ἡρωίδος.

Ἡ ἐπανάστασις ἐξερράγη τὸ πρῶτον ἐν Μολδαυίᾳ, ἀλλὰ τὸ γενναῖον ἐκεῖνο κίνημα τοῦ Ἀλεξάνδρου Ὑψηλάντου κατέπνιξαν πάραυτα οἱ Τούρκοι διὰ σφαγῶν· χιλιάδες πολλαὶ Ἑλλήνων ἐν Θεσσαλονίκῃ, ἐν Σμύρνῃ, ἐν Ρόδῳ, ἐν Κρήτῃ, ἐφονεύθησαν τότε, ἀλλ' εἰς Κωνσταντινούπολιν ἡ θηριωδία τῶν Τούρκων ὑπερέβη πᾶσαν περιγραφὴν. Τὴν ἡμέραν τοῦ Πάσχα ἀπηγχόνισαν ἐπίσης τὸν Πατριάρχην Γρηγόριον τὸν Ε', κρεμάσαντες αὐτὸν πρὸ τῆς πύλης τοῦ πατριαρχείου· κατόπιν δὲ παρέδωκαν τὸ τῶμά του εἰς τοὺς Ἑβραίους, οἵτινες ἔρριψαν αὐτὸ εἰς τὴν θάλασσαν. Καὶ ὅμως οἱ μεγαλόψυχοι ἄνδρες, οἵτινες συνέλαβον τὴν ἰδέαν νὰ ἐλευθερώσωσι τὸ ἔθνος μας ἐκ τῶν διωκτῶν του, δὲν ἀπεθαρρύνθησαν. Τῇ 25 Μαρτίου, ἡμέραν, τὴν ὁποίαν ὅλοι οἱ Ἕλληνες ἐορτάζομεν ἔκτοτε, ὁ Ἀρχιεπίσκοπος Πατρῶν Γερμανὸς ὕψωσεν ἐν τῇ μονῇ τῆς Ἁγίας Λαύρας τὴν σημαίαν τῆς ἐπαναστάσεως. Ἀκριβῶς δὲ μετὰ 8 ἡμέρας πρώτη ἐκ τῶν νήσων αἱ Σπέτσαι ἔσπευσαν νὰ ἀνταποκριθῶσιν εἰς τὸ ἡρωϊκὸν ἐκεῖνο σύνθημα.

Ἡ σημαία τῆς ἐπαναστάσεως ἀνεπετάσθη ἐν Σπέτσαις τῇ 2 Ἀπριλίου διὰ τελετῆς ἐπιβλητικωτάτης καὶ διὰ κανονιοβολισμῶν πολλῶν. Ἦτο δὲ κυανόχρους καὶ ἔφερεν ἐπ' αὐτῆς τὰ ἐξῆς σύμβολα· εἰς τὸ μέσον ἡμισέληνον πρηνῆ καὶ ἄνωθεν αὐτῆς σταυρόν· δεξιόθεν ἄγκυραν ἔχουσαν ὄφιν περιτετυλιγμένον καὶ γλαυκὰ πλησίον· ἀριστερόθεν δὲ λόγχην ὀρθίαν μὲ τὰς ἐξῆς λέξεις: *Ἐλευθερία ἢ θάνατος*.

Σημειωτέον, ὅτι αἱ Σπέτσαι δὲν ἔμελλον νὰ ἐκτελῶσι χάριν τῆς ἰδίας των νήσου, εἰς τὴν ὄργην τῶν Τούρκων· διότι, ἐνῶ εἰς ὅλας τὰς λοιπὰς χώρας οἱ Τούρκοι ἐφέροντο ὡς ἀσπλαγχνοὶ τύραννοι, εἰς τὰς τρεῖς ἐκεῖνας νήσους, περὶ ὧν ἀνεφέραμεν, ὁ ζυγὸς των ἦτο ἑλαφρότατος. Ἡ Πύλη παρεῖχεν εἰς αὐτὰς αὐτονομίαν, ἄφριε δηλαδή αὐτὰς νὰ κυβερνῶνται ὑπὸ τῶν ἰδίων των οἰκοκυραίων, μὴ ἐπεμβαίνουσιν

εις τὰ τῆς ἐσωτερικῆς διοικήσεως αὐτῶν. Ἀπαξ μόνον τοῦ ἔτους ἤρχετο ἐκ Κωνσταντινουπόλεως ἀπεσταλμένος τοῦ Σουλτάνου καὶ ἐλάμβανε τὸν φόρον.

Ἐμελλον λοιπὸν νὰ πολεμήσωσι χάριν τῶν ἀδελφῶν των, χάριν τῆς μεγάλης πατρίδος.

Ἡ πρώτη νίκη τῶν Ἑλληνικῶν ὄπλων ὑπῆρξεν ἡ ἐν Βαλτετσίῳ τότε ἡ προσωρινῶς ἐν Πελοποννήσῳ ἐκλεχθεῖσα Ἑλληνικὴ κυβερνήσις ἔστρεψε τὰς ἐνεργείας τῆς πρὸς τὸ Ἄργος, πρὸς τὴν Μονεμβασίαν καὶ πρὸς τὸ Ναύπλιον, τὸ ὅποσον ὅμως ἕνεκα τοῦ ὀχυρωτάτου φρουρίου του ἐθεωρεῖτο ἀπόρητον.

Τὴν δεκάτην λοιπὸν Ἀπριλίου ἐξέκίνησαν ἐκ τῶν Σπετσῶν ὀκτὼ πλοῖα, ὅπως ἔλθωσιν εἰς βοήθειαν τῶν πολιορκούντων τὸ Ναύπλιον. ἕτερα δ' ἔνδεκα ἀπέπλευσαν εἰς Μονεμβασίαν διὰ ν' ἀποκλείσωσι τοὺς ἐν τῷ φρουρίῳ Τούρκους καὶ νὰ ἐμποδίσωσι τὴν εἰς αὐτοὺς εἰσαγωγὴν τροφῶν. Εἰς ἐν τῶν ὀκτὼ ἐκείνων πλοίων, ἐπὶ τοῦ «Ἄγαμέμνονος», ἐπέβαιναν ἡ Βουβουλίνα, ὁ δὲ υἱὸς τῆς Ἰωάννης ἦτο ὁ κυβερνήτης αὐτοῦ.

Ὁ μικρὸς στόλος ἀπεβιάσθη πλησίον τῆς παλαιᾶς Λέρνης ἐπὶ τῆς παραλίας τοῦ Ναυπλίου τῆς καλουμένης Μύλοι Ναυπλίου· ἡ δὲ Βουβουλίνα ἀνῆλθε θριαμβευτικῶς μετὰ τοῦ ὀπλαρχηγοῦ Μπότσασι εἰς Ἄργος ἔχουσα μετ' ἑαυτῆς τοὺς υἱοὺς τῆς καὶ πολλοὺς ἰδικούς τῆς ὀπλοφόρου Σπετσιώτας. Ἐσπευσε δὲ νὰ ἐνθαρρύνῃ τοὺς Ἀργεῖους, ὅπως ἐπαναλάβωσι τὴν πολιορκίαν τοῦ Ναυπλίου· διότι οἱ στρατιῶται ἐκεῖνοι πρὸ τοῦ μεγέθους τῆς ἐπιχειρήσεως εἶχον ἀποδειλιάσει. Τοσαύτην δ' ἐντύπωσιν ἐπροξένησεν εἰς αὐτοὺς ἡ ἐμφάνισις τῆς γυναικὸς ἐκείνης, ἣτις ἀφῆκε τὴν νησὸν τῆς διὰ νὰ συμπολεμήσῃ μετ' αὐτῶν, ὥστε τὴν ὑπεδέχθησαν μὲ τιμὰς ἀσυνήθεις εἰς γυναῖκα καὶ ἀπεκάλεσαν αὐτὴν ἅπαντες Κυράντων. Ἴδου τῶς περιγράφει τὴν Βουβουλίναν ὁ ἐθνικὸς ἡμῶν ποιητὴς Ἀλέξανδρ. Σούτσος·

Ἡ Βουβουλίνα ἦτον ὄραία·
 Εἶχε τὰ βήματα στιβαρά,
 Καὶ ὡς ἡ Ἄρτεμις κολοσσαία,
 Ἐπεριπάτει καὶ φοδερά.
 Μεγάλα εἶχεν ὄμματα Ἦρας
 Καὶ βλέμμα σπεῖρον γοργοῦς σπινθῆρας.

Τὸ χρυσοκέντητον ἔνδιμά της
 Ζῶνῃ συνέσφιγγεν ἀργυρᾶ,
 Καὶ ἀπὸ ταύτης εἰς τὰ πλεύρά της
 Σπάθη ἐκρέματο ἠχηρά.

Ὁ δὲ Σπετσιώτης Ὀρλάνδος, ὁ γνωρίσας αὐτὴν ἐκ τοῦ σύνεγγυς καὶ ἰδὼν αὐτὴν κατὰ τὰς μάχας, λέγει περὶ αὐτῆς· «Ἡ Βουβουλίνα ἦν γυνὴ πολύτολμος καὶ πολυπράγμων*, εἰς οὐδὲν λογιζομένη οὔτε τὴν ἀσθένειαν τοῦ γένους της οὔτε τοὺς κατὰ θάλασσαν πλοῦς οὔτε τὰς κατὰ ξηρὰν ταλαιπωρίας».

Καὶ δὲν ἠτύχησαν μὲν νὰ κυριεύσωσιν ἀμέσως τὸ Ναύπλιον, ὅπως ἐπόθουν οἱ ἥρωες ἐκεῖνοι, οἵτινες περιεφρόνουσαν πάντα κίνδυνον, ὅπως εὐοδώσωσι τὸν ἀγῶνα, διὰ πολλοὺς λόγους· πρὸ πάντων ὅμως διότι κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ἀπεφασίσθη νὰ ἐνωθῶσι τὰ πλοῖα καὶ τῶν τριῶν νήσων ὁμοῦ εἰς ἓνα στόλον, νὰ πλεύσωσι δὲ εἰς διάφορα Ἑλληνικὰ μέρη, ὅπως ἐξεγείρωσι τοὺς κατοίκους εἰς ἐπανάστασιν, ὁ ἀγὼν ἤθελε λάβει τοιοῦτοτρόπως μείζονα ἔκτασιν καὶ θὰ διέτπα τοὺς Τούρκους, οἵτινες ἦσαν εἰσέτι ἰσχυρότατοι κατὰ ξηρὰν, διότι κατεῖχον πολλὰ φρούρια ὀχυρά. Ὅλα λοιπὸν τὰ πλοῖα τῆς Βουβουλίνας καὶ τὰ ἰδιόκτητά της καὶ τὰ μετοχικὰ ἀπετέλεσαν καὶ αὐτὰ μέρος τοῦ στόλου καὶ συμμετέσχον εἰς τὰ ἥρωικὰ κατορθώματα, τὰ ὁποῖα τόσας ἐνδόξους σελίδας κατέχουσιν ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῆς πατρίδος μας.

Ὁ στόλος ἐκεῖνος συνέκειτο ἐξ 176 πλοίων, ἐκ τῶν ὁποίων 92 μὲν ἦσαν Ὑδραϊκὰ, 44 Σπετσιωτικὰ καὶ 40 Ψαριανὰ, ναύαρχος δὲ αὐτοῦ ἦτο ὁ Ἄνδρέας Μιαούλης· περὶ αὐτοῦ ἀναφέρεται τὸ ἐξῆς ἀξιόσημειωτον. Πρὶν ἢ ἀναλάβῃ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ στόλου, ἦτο ἀπὸ τῆς νεότητός του ἐκδοτός εἰς τὴν μέθην· κρατῶν δὲ εἰς χεῖρας του τσιμπούκιον ἐκάπνιζεν ἀδικοκόπως. Ἄφ' ἧς στιγμῆς ὅμως ἐδέχθη νὰ γείνη ναύαρχος τοῦ Ἑλληνικοῦ στόλου, ἔθραυσε τὸ τσιμπούκιόν του καὶ ἔχυσε τὰ ἐν τῷ ὑπογείῳ αὐτοῦ ἀποτεταμιευμένα βαρέλια τοῦ οἴνου· καθ' ὅλον δὲ τὸ διάστημα τοῦ ἀγῶνος οὐδὲ ἄπαξ ἐκάπνισε. Τοῦτο εἶναι μία ἔτι μαρτυρία, πόσον ἠγάπων οἱ ἄνδρες ἐκεῖνοι τὴν πατρίδα καὶ μεθ' ὁποίου ζήλου καὶ ἀποφασιστικότητος ἐπολέμησαν ὑπὲρ αὐτῆς ! Ἄλλ' οὐδ' ἡ Βουβουλίνα ὑστέρησεν εἰς τὸν ἀγῶνα· ἠγωνίσθη ἀν-

* Πολυπράγμων ὁ εἰς πολλὰ καὶ μεγάλα ἀσχολούμενος.

δρείως καὶ κατὰ θάλασσαν, καὶ πανταχοῦ ὅπου ἡ παρουσία τῆς ἤτο ἀναγκαῖα εἰς τὰ στρατόπεδα, ἔσπευδε μετ' ἀφοσιώσεως, ἀψηφούσα πάντα κίνδυνον καὶ προτρέπουσα διὰ τοῦ παραδείγματός τῆς τοὺς στρατιώτας εἰς τὴν μάχην. «Διατρέχουσα, γράφει ὁ Ὀρλάνδος ἐν τὰ Νησιωτικά του μετὰ τοῦ Θεοδώρου Κολοκοτρώνη, μετὰ τοῦ Πλαπούτα καὶ τῶν λοιπῶν ὀπλαρχηγῶν τῆς Πελοποννήσου τὰ κατὰ τῆς Τριπόλεως Ἑλληνικά στρατόπεδα καὶ χορηγοῦσα ἐν ἀνάγκῃ τροφὰς καὶ πολεμεφῶδια ἐξ ἰδίων κατηνάλωσεν ὑπὲρ πατρίδος ὅλον αὐτῆς τὸν πλοῦτον, οὔτε πανταχοῦ οὔτε καθ' ὅλας τὰς ἐποχὰς ἀναφάνονται ἐν ταῖς ἐπαναστάσεσι γυναῖκες τοιοῦτον ἔκτακτον ἔχουσα χαρακτῆρα καὶ ἀξίαι νὰ κινήσωσι τὸν θαυμασμὸν τοῦ κόσμου».

Ἡ ἄλωσις τῆς Τριπόλεως ἐγένετο κατὰ τὴν 23 Σεπτεμβρίου τοῦ 1821, ἡ δὲ Βουβουλίνα, πόνοπλος, ἔλαβε καὶ αὐτὴ μέρος εἰς τὴν ἐπικίνδυνον ἐκείνην ἔφοδον· εἰσῆλθε νικητρία μετὰ τῶν λοιπῶν ὀπλαρχηγῶν, ἀλλὰ τὴν θριαμβευτικὴν εἴσοδον τοῦ Ἑλληνικοῦ στρατοῦ ἐν τὸς τῆς πόλεως ἐπηκολούθησεν ἐπὶ ἡμέρας σφαγὴ γενικὴ τῶν Τούρκων. Ἡ Βουβουλίνα ἐλθοῦσα τότε εἰς τὴν οἰκίαν, ὅπου ἐκρατοῦνται αἰχμάλωτοι, ὁ Κιαμῆλ-μπέης, ὁ Καϊμακάμης, ὁ Κεχαγιά-μπέης τοῦ Χουρσίτου καὶ πολλοὶ τῶν ἐπισήμων Ὀθωμανίδων παρηγόρησεν αὐτοὺς διὰ λόγων, τοὺς ὁποίους γυνὴ μόνον γνωρίζει νὰ εἴπῃ πρὸς τοὺς ἔχθρους τῆς, ὅταν εἶναι οὗτοι δυστυχεῖς· πρὸς τὰς γυναῖκας πρὸ πάντων ἐφέρθη εὐεργετικώτατα· ἔμεινε μετ' αὐτῶν ὡς φρουρὸς προφυλάττουσα αὐτὰς ἐκ τῆς σφαγῆς καὶ τῶν πυρκαϊῶν, διότι οἱ Ἕλληνες στρατιῶται ἐν τῇ μέθῃ τῆς νίκης λεηλατοῦντες τὰς τουρκικὰς οἰκίας, ἔθεντο παντοῦ πῦρ. Ἡ πρόνοια αὕτη τῆς Βουβουλίνας ἀπέβη ὠφελιμωτάτη μετὰ ταῦτα εἰς τὸ ἔθνος, διότι οἱ ἐπίσημοι ἐκεῖν αἰχμάλωτοι ἀντηλλάγησαν διὰ πλουσιωτάτων λύτρων καὶ τὰ χρήματα ἐχρησίμευσαν πρὸς συνέχισιν τοῦ ἀγῶνος.

Μετ' ὀλίγον ὁμοῦ συμφοραὶ δειναὶ ἐνέσκηψαν κατὰ τῶν Ἑλλήνων· ὁ Δράμακλης, ἀφοῦ κατέκαυσεν ἐν τῇ στερεᾷ Ἑλλάδι τὰς Θήβας εἰσέβαλεν εἰς τὴν Πελοπόννησον μετὰ στρατοῦ ἐκ τριάκοντα χιλιάδων ἀνδρῶν καὶ ἵππικου καὶ πολλῶν τηλεβόλων· κυριεύσας δὲ τὸν Ἀκροκώρινθον ὤρμησεν εἰς τὴν Ἀργολίδα καὶ διέλυσε τὴν πολιορκίαν τοῦ Ναυκλίου. Ἡ στιγμή ἦτο κρίσιμωτάτη· ἡ ἐπανάστασις ἐκινδύνων νὰ πνιγῇ καὶ παραδοθῇ τὸ ἔθνος εἰς τὴν ἐκδίκησιν τῶν Τούρκων.

καί εἰς τὴν ἐξόντωσιν. Ἄλλὰ τὸ θάρρος ὀλίγων ἀφωσιωμένων ἀνδρῶν ἔσωσε τότε τὴν Ἑλλάδα· ὁ Δημήτριος Ὑψηλάντης καὶ οἱ Μαυρομιχάλοι συνεννοηθέντες μετὰ τοῦ Θεοδώρου Κολοκοτρώνη ὠχυρώθησαν εἰς τοὺς Μύλους καὶ κατέλαβον τὴν ἀκρόπολιν τοῦ Ἄργους, προσπαθοῦντες νὰ κρατῶσιν ἐκεῖ ἀπῆσχολημένον καθ' ἑαυτῶν τὸν ἐχθρόν, ὅπως δώσωσι καιρὸν εἰς τὸν Κολοκοτρώνη νὰ συλλέξῃ στρατὸν καὶ ἐπιπέσῃ αἰφνιδίως κατὰ τοῦ Δράμαλη. Ἦσαν ὀλίγοι μόνον ἑκατοντάδες οἱ ἀτρόμητοι ἐκεῖνοι, ἀλλ' ἀντέστησαν κατὰ τῶν χιλιάδων τοῦ Δράμαλη μετὰ θάρρους καὶ ἀποφασιστικότητος· μεταξὺ δὲ τῶν ὀλίγων ἐκείνων ἦτο καὶ ἡ Βουβουλίνα· βλέπουσα τὸν ἐπαπειλοῦντα τὴν πατρίδα ὄλεθρον ἐδιπλασίαζε τὴν τόλμην τῆς, ἀλλ' ἐφονεύθη τότε καὶ ὁ υἱὸς τῆς πρὸ τῶν ἐπάλλξεων τοῦ Ἄργους· ἡ δὲ ἥρωικὴ γυνὴ ἐν τῇ ὀρμῇ τῆς θλίψεώς τῆς ἔμελλε νὰ ριφθῇ ἐν μέσῳ τῶν ἐχθρῶν καὶ νὰ συναποθάνῃ μετὰ τοῦ τέκνου τῆς· ἡ συναίσθησις ὅμως, ὅτι ἦτο ἀναγκαία κατὰ τὰς κρίσιμους ἐκείνας ἡμέρας, τὴν ἀνεχαίτισεν. Οἱ στρατιῶται ἦσαν ὀλίγιστοι καὶ εἶχον ἀνάγκην τῶν ἐνθαρρύνσεών τῆς· ἀντὶ λοιπὸν νὰ παραδοθῇ ὡς γυνὴ εἰς θρήνους ἀνωφελεῖς ἐξηκολούθησε μαχομένη. Τὴν Βουβουλίαν ἐχαρακτήριζεν, ἐκτὸς τῆς ἀνδρείας τῆς, καὶ ἡ ἀκλόνητος ἐκείνη εἰς τὸν Θεὸν πίστις, ἥτις βοηθεῖ νὰ ὑπομένῃ τις τὰς συμφορὰς μὲ ὑποταγὴν καὶ μὲ γαλήνην.

Ἄλλ' ὁ Θεὸς δὲν ἀφῆκε τοὺς γενναίους ἐκείνους μαχητὰς ἐπὶ πολὺ ἀνυπερασπίστους· ὁ Κολοκοτρώνης κατέφθασεν ἐγκαίρως φέρων ἐπικουρίαν ἐκ δέκα χιλιάδων στρατιωτῶν, ἐπιπεσὼν δὲ κατὰ τοῦ Δράμαλη ἠνάγκασεν αὐτὸν νὰ στραφῇ πρὸς τὴν Κόρινθον· εἶχε στρατηγικὴν ἐμπειρίαν μεγάλην ὁ Κολοκοτρώνης καὶ εἶχε διαθέσει τὰ πάντα μετὰ περισκέψεως. Ἐσκέφθη, ὅτι διὰ νὰ φθάσῃ εἰς Κόρινθον ὁ Δράμαλης ἔπρεπε νὰ διέλθῃ διὰ τῶν στενῶν τῶν Δερβενακίων, τὰ ὅποια χωρίζουσιν αὐτὴν ἀπὸ τῆς Ἀργολικῆς πεδιάδος· ἄλλη ὁδὸς δὲν ὑπῆρχεν· ἐφρόντισε λοιπὸν νὰ καταληφθοῦν ἐγκαίρως τὰ στενὰ ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων στρατιωτῶν. Ματαίως τότε οἱ Τοῦρκοι, φεύγοντες τὸν καταδιωγμὸν του, προσεπάθησαν νὰ διέλθωσι δι' ἄλλου στενοῦ, διὰ τοῦ στενοῦ τοῦ Ἁγίου Σώστη, καὶ αὐτὸ εἶχε καταληφθῆ ὑπὸ τοῦ Ἀντωνίου Μαυρομιχάλη· ἐνῶ δὲ προσεπάθουν οἱ Τοῦρκοι νὰ φύγωσιν, ἐπέπεσον κατ' αὐτῶν καὶ ὁ Ὑψηλάντης καὶ ὁ Νικήτας Σταματελόπουλος, ὅστις ἀπὸ τῆς ἡμέρας ἐκεῖ-

νης ἐπωνομάσθη διὰ τὴν ἀνδρείαν του Τουρκοφάγος, καὶ πολλοὶ ἄλλοι ὀπλαρχηγοί. Οὕτω δὲ περικυκλωθέντες πάνταχόθεν οἱ Τούρκοι ἐπαθον πᾶνωλεθρίαν· μετὰ πολλὰς ἀπηλπισμένας προσπάθειάς κατώρθωσεν ἐπὶ τέλους ὁ Δράμαλης νὰ σωθῆ μετὰ τῶν λειψάνων τοῦ στρατοῦ του εἰς Κόρινθον, ἐκεῖ δὲ κλεισθεὶς ἀπέθανε μετ' ὀλίγον ἐκ τῆς λύπης καὶ ἐκ τῆς καταισχύνης του.

Ἀπὸ τῆς ἡμέρας ἐκείνης ὁ Κόλοκοτρώνης ἐψηφίσθη ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων ἀρχιστράτηγος.

Εἰς τὰ κατὰ τοῦ Δράμαλη ταῦτα κατορθώματα ἔλαβε μέρος καὶ ἡ Βουβουλίνα· ὁ δὲ Ἀλέξανδρος Σούττος ἀθηανάτισεν αὐτὴν ἐν τῇ Τουρκομάχῳ Ἑλλάδι δι' ὠραιοτάτων στίχων.

Μετὰ τὴν νίκην ταύτην συγκεντρώσαντες οἱ Ἕλληνες τὰς δυνάμεις των ἐπανάλαβον θαρραλέως τὴν πολιορκίαν τοῦ Ναυπλίου. Πολιορκήσαντες στενωῶς τοὺς Τούρκους καὶ κατὰ ξηρὰν καὶ κατὰ θάλασσαν, ἔφερον αὐτοὺς εἰς θέσιν δεινὴν. Ἦρχισαν τότε ἐκεῖνοι νὰ σκέπτονται περὶ παραδόσεως, ἀλλ' ἐπεκράτει μεταξὺ αὐτῶν διαίρεσις· διότι τινὲς μὲν ἐπέμενον νὰ ἐξυκολουθήσωσιν ἀμυνόμενοι, ἄλλοι δὲ ἔκλινον εἰς τὸ νὰ παραδοθῶσι. Περιορισμένοι δὲ ὡς ἦσαν πανταχόθεν ἔπασχον ὄχι μόνον ἀπὸ τὴν πείναν, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ ἀσθενείας, διότι μεταξὺ αὐτῶν εἶχεν ἀναπτυχθῆ ἡ μεταδοτικὴ νόσος λοιμικῆ.¹ Ὅσον δὲ ἤξιζαν τὰ κακὰ, τόσον ὑπερίσχυε τὸ πρὸς τὴν παράδοσιν κλίνον κόμμα· ὥστε ἐπὶ τέλους ἦλθον διὰ τοῦ Σταΐκου, τοῦ στρατοπεδεύοντος ἔξω τοῦ Ναυπλίου εἰς διαπραγματεύσεις πρὸς τὸν ἀρχιστράτηγον Κολοκοτρώνην. Ἴδου δὲ πῶς περιγράφει τὰ κατὰ τὴν παράδοσιν τοῦ Ναυπλίου ὁ Σπυρίδων Τρικούπης.

Ἐκ τῆς Ἱστορίας τῆς Ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως.

(ὑπὸ Σπυρίδωνος Τρικούπης)

«Ὁ Κολοκοτρώνης ἀπεκρίθη ὅτι τοῖς ἐχαρίζετο ἡ ζωὴ καὶ τοῖς »ἐδίδοντο καὶ πλοῖα πρὸς διαβίβασιν ὄλων εἰς τὰ παράλια τῆς »Ἀσίας· εἰ δὲ καὶ δὲν ἔστεργον, θὰ τοὺς ἔτρωγεν ὄλους ἐντὸς ὀλίγου »ἢ Ἑλληνικὴ μάχαιρα». Τὸ γράμμα τοῦτο λαβὼν ὁ Σταΐκος ἀπέστει-

¹ Πανώλης (εἶδος τυφοειδῶς πυρρετοῦ θανατηφόρου).

λε τὴν ἐσπέραν τῆς 29 εἰς τὸ φρούριον. Οἱ Τούρκοι, θέλοντες νὰ λάβωσιν αὐτοῦ γνῶσιν ὅλοι καὶ συναποφασίσωσι, συνῆλθον εἰς γενικὸν συμβούλιον· κατέβησαν εἰς τὴν πόλιν καὶ οἱ ἐν Παλαμῆδιῳ ἀφῆσαντες ὀλίγους φύλακας ὡς μηδὲν ὑποπτεύοντες. Ἄλλ' ἐν τῷ μεταξὺ τούτῳ δύο Ἄλβανοὶ ἐκ τῶν ἀπομεινάντων φυλάκων τῆδε κακεῖσε ἀπροσέκτως διεσπαρμένων, ταλαιπωρούμενοι ὑπὸ τῶν δεινῶν τῆς πολιορκίας καὶ ἐλπίζοντες ἴσως πλουσίας ἀμοιβὰς κατέβησαν διὰ σχοινίου ἀπὸ τοῦ τείχους, ὑπῆγαν πρὸς τὸν κατὰ τὴν Ἄριαν Στάϊκον τῷ εἶπαν ὅτι ἡ φρουρὰ τοῦ Παλαμῆδιου κατέβη εἰς τὴν πόλιν καὶ ὅτι, ἂν ἐπήγαιεν εὐθύς, θὰ ἐκυρίευσεν τὸ Παλαμῆδι· ἀναιμωτί. Ὁ γενναῖος Στάϊκος χωρὶς νὰ ὑποπτεύσῃ ὀλιότητα, παρέλαβε 200 συντρόφους, 60 Κρυνιδιώτας καὶ ἓνα λόχον τοῦ τακτικοῦ καὶ ἦλθεν ὑπὸ τὰ τείχη μετὰ τὸ μεσονύκτιον. Ἀσέλῃνος καὶ βροχερὰ ἦτο ἡ νύξ ἐκεῖνη· ἀνέβησαν τὰ τείχη κατ' ἀρχὰς ὀλίγοι, ἤνοιξαν πυλίδα τινα καὶ εἰσῆξαν δι' αὐτῆς καὶ τοὺς λοιπούς. Ἡθέλησάν τινες τῶν φυλάκων ν' ἀντισταθῶσιν, ἀλλ' ἔρριψαν μετ' ὀλίγον τὰ ὄπλα, καὶ οἱ Ἕλληνες ἐκυρίευσαν τοιοῦτοτρόπως ἀναιμωτί τὸ ἀπόρθητον φρούριον πρὸς τὰ χαράγματα τῆς ἡμέρας, καθ' ἣν ἡ ἐκκλησία εὐορτάζει τὴν μνήμην τοῦ ἀποστόλου Ἀνδρέου. Ἀφ' οὗ δὲ τὸ ἐκυρίευσαν, ἐτοῦφέμισαν ὅλοι διὰ μιᾶς βλέποντες πρὸς τὴν πόλιν καὶ φωνάζοντες «καλῶς σὰς ἤυραμεν, ἀγάδες.» Οἱ δυστυχεῖς ἀγάδες ἀγνωσοῦντες τίνι τρόπῳ ἐκυρίευσαν οἱ Ἕλληνες τὸ φρούριον καὶ βλέποντες ἑαυτοὺς καὶ τὰς γυναῖκας καὶ τὰ τέκνα τῶν ὑπὸ τὸ πῦρ τῶν ἐχθρῶν περιέτρεχόν τὰς ἀγυῖας τῆς πόλεως ὡς παράφρονες. Ἡμέρας δὲ γενομένης, οἱ νέοι κύριοι τοῦ Παλαμῆδιου ὑψώσαντες τὴν σημαίαν τοῦ σταυροῦ ἐκανονιοῦσθησαν φωνάζοντες «καὶ τοῦ χρόνου ἀγάδες τοῦ ἀγίου Ἀνδρέου.»

Ἐν τοσοῦτῳ ὁ ἐν Δερβενακίαις Κολοκοτρῶνης, ἀκούσας τὸν κανονιοβιλιισμόν, ἔτρεξεν ἔφιππος εἰς Ναύπλιον· καθ' ὁδὸν ἀπήντησε πεζὸν φέροντα τὴν εἰδήσιν, εἰσῆλθεν εἰς τὸ φρούριον ὑπὸ τὸν κρότον τῶν κανονίων καὶ διέταξεν ἀμέσως καὶ ἔστρεψαν πρὸς τὴν πόλιν καὶ τὴν Ἀκροναυπλίαν πολλὰ κανόνια· ἔστειλε δὲ καὶ πρὸς τοὺς ἐν τῇ πόλει Τούρκους διαταγὴν ἀπειλητικὴν νὰ παραδώσωσι τὴν πόλιν καὶ τὴν Ἀκροναυπλίαν ἐντὸς τριῶν ὥρων, καὶ ἐπειδὴ μετὰ τὰς τρεῖς ὥρας δὲν ἔλαβεν ἀπόκρισιν, ἤρχισε νὰ κανονιοβολῇ· ἀλλ' ἐπὶ τῇ προτάσει τῶν Τούρκων καὶ τῇ μεσιτείᾳ τῶν διαμεινόντων ἐν Ναυ-

πλίω μελῶν τῆς Ἑλληνικῆς ἐπιτροπῆς, ἔστερξε νὰ συμβιβασθῆ καὶ οὕτω παύσαντος τοῦ κανονιοβολισμοῦ, ἀνέβησαν εἰς τὸ Παλαμῆδι οἱ ἐντόπιοι μπεῆδες καὶ ὁ ἀρχηγὸς τῶν ἐντὸς τοῦ Ναυπλίου Ἀλβανῶν ἐπὶ συμβιβασμῶ. «Σὺς χαρίζομεν, τοῖς εἶπεν ὁ Κολοκοτρώνης, τὴν ζωὴν καὶ σὺς ἀφίνομεν καὶ ἀπὸ δύο ἐνδυμασίαις· σὺς δίδομεν καὶ Ἑλληνικὰ πλοῖα εἰς μετακόμισίν σας καὶ σὺς τρέφομεν ἕως οὗ κατευοδωθῆτε ὅπου θέλετε». — «Ἡμεῖς, ἀπεκρίθη ὁ ἀρχηγὸς Ἀλβανὸς δὲν δίδομεν τάρμακα, θὰ πολεμήσωμεν ὅσω νὰ ἔγῃ ἡ ψυχὴ μας, θὰ καύσωμεν τὴν χώραν καὶ δὲν θ' ἀφήσωμεν πέτραν σὲ πέτραν».

Καύσατέ τὴν ἐπανέλαβεν ἀποτόμως ὁ Κολοκοτρώνης, ἀλλὰ νὰ ἤξεύρητε ὅτι θὰ καῆτε καὶ σεῖς»· ἀλλ' οἱ μπεῆδες ἔπαυσαν τὴν ἀναφεῖσαν λογοτριβὴν, συγκατετέθησαν εἰς τὰς προτάσεις τοῦ Κολοκοτρώνη πρὸς χάριν, ὡς εἶπον, τῶν γυναικῶν καὶ παιδιῶν, κατέβησαν εἰς τὴν πόλιν καὶ ὑπέγραψαν ὅλοι τὴν σύμβασιν· ἀφοῦ δὲ συνυπεγράφη καὶ ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων, ἔστειλαν οἱ Τούρκοι πρὸς αὐτοὺς τὰς κλεῖς τῶν φρουρίων. Οἱ Ἕλληνες παρέλαβον τὰ κάτω φρούρια καὶ διώρισάν τινας εἰς σύνταξιν καὶ ἀπόθεσιν ἐν δύο τζαμίοις, ἐπὶ καταγραφῇ τῶν πραγμάτων τῶν Τούρκων. Φόβος μέγας ἐπεκράτει μὴ ἐπάθαιναν οἱ Ναυπλιεῖς ὅσα ἔπαθον οἱ συνάδελφοὶ τῶν ἐν Νεοκάστρῳ, ἐν Κορίνθῳ καὶ ἐν Ἀθήναις. Ὁ Κολοκοτρώνης μὴ θέλων νὰ συμβῆ τοιοῦτόν τι, μὴδὲ νὰ διαρπαγῇ ἡ περιουσία, ἔκλεισεν ἔξω τῆς πύλης τοῦ φρουρίου τοὺς συρρέυσαντας ἐπὶ λαφυραγωγίᾳ στρατιώτας· ἀλλ' οὗτοι ἠπείλησαν νὰ εἰσέλθωσι διὰ τῆς βίας, νὰ σφάξωσι τοὺς Τούρκους καὶ νὰ διαρπάσωσι τὰ ὑπάρχοντά των· δι' ὃ πᾶσα ἀναβολὴ ἀπόπλου ἦτο ἐπικίνδυνος. Καλῇ τύχῃ κατέπλευσε τὴν 12 Δεκεμβρίου εἰς τὸν λιμένα τοῦ Ναυπλίου ὁ Χαμιλτῶν ἐπὶ τῆς Καμβρίας καὶ παρέλαβε συναίνεσει τῶν Ἑλλήνων 400, παρέλαβον καὶ τοὺς λοιποὺς τὰ Ἑλληνικὰ πλοῖα ὑπὸ τὴν ὄδηγίαν τοῦ Μιαούλη ἐπὶ μισθῷ ἑκατὸν δέκα χιλιάδων γροσίων πληρωθέντων ἐκ τῶν λαφύρων, καὶ οὕτως ἀπεβίβασαν τοὺς αἰχμαλώτους ὁ μὲν Χαμιλτῶν* εἰς Σμύρνην, ὁ δὲ Μιαούλης εἰς Κουσάντασι, ἀλλ' ὅλους τὸσφ κακῶς ἔχοντας διὰ τὴν ἐπὶ τῆς πολιορκίας πείναν, τὴν λοιμικὴν καὶ τὴν κακοπάθειαν, ὥστε 67 ἀπέθανον ἐπὶ μόνῃς τῆς Καμβρίας κατὰ τὸν

* Ἦτο Ἄγγλος ναύαρχος.

διάπλουον παρατεθέντα ἐξ αἰτίας ἐπισυμβάσης τρικυμίας· ἀπέθανον δέ τινες αὐτῶν φαγόντες διὰ μιᾶς κατὰ κόρον· ἐμολύνθη καὶ τὸ πλῆρωμα τῆς φρεγάτας· μόνοι ὡς αἰχμάλωτοι ἐκρατήθησαν ἐν Ναυπλίῳ ὁ πρῶν φρούραρχος Σελήμπατας καὶ ὁ διάδοχος αὐτοῦ Ἀλῆς, ὡς μὴ θελήσαντες νὰ ὑπογράψωσι τὴν συνθήκην· ἀλλ' ὄχι μόνον δὲν ἔνωχλήθησαν οὐδ' αὐτοὶ οὐδ' οἱ περὶ αὐτούς, ἀλλὰ καὶ εἰς ἄκρον ἐπεριποιήθησαν τροφοδοτούμενοι πλουσιοπαρόχως καὶ ζῶντες ἐν ἀνέσει μέχρις οὗ ἀπελύθησαν».

Ἡ Βουβουλίνα ἔλαβε μέρος καὶ εἰς ἄλλας μάχας· μετὰ δὲ τὸ πέρας τοῦ Ἑλληνικοῦ ἀγῶνος ἐπέστρεψεν εἰς τὴν νῆσόν της καὶ ἔζησε βίον μετριόφρονος, περικυκλουμένη ὑπὸ τῶν τέκνων καὶ τῶν ἐγγόνων της. Δὲν εἶχε μὲν τὰ πλοῦτῃ της, ἀλλ' ἐν τῇ καρδίᾳ της, ἔφερε θησαυρὸν ἄλλον ἀνεκτίμητον, τὴν συναίσθησιν ὅτι συνετέλεσεν εἰς τὴν ἀπελευθέρωσιν τῆς πατρίδος της. Ὁ Κυβερνήτης τῆς Ἑλλάδος Καποδίστριας, ἵνα τιμήσῃ τὴν ἡρώικὴν γυναῖκα, ἠγόρασε τὸ πλοῖον, ἐφ' οὗ αὕτη ἐπέβαινε κατὰ τὸν ἀγῶνα· καὶ ἡ βασίλισσα Ἀμαλία ἀπένευεν ἐπίσης τιμὰς εἰς τὴν μνήμην τῆς Σπετσιώτιδος ὀπλαρχηγού*. Ἀργότερον δὲ, ἵνα μείνῃ ἀλησιμόνητον καὶ εἰς τὰς ἐπερχομένας γενεὰς τὸ ὄνομά της, ἐν ἓκ τῶν πλοίων τοῦ πολεμικοῦ ναυτικοῦ μας χρησιμεῖον νῦν ὡς θαλαμηγός τοῦ Βασιλέως Γεωργίου, ὠνομάσθη Μπουμπουλίνα. Μία ὁδὸς ἐπίσης ἐν Ἀθήναις καὶ ἑτέρα ἐν Πειραιεῖ φέρει τὸ ὄνομά της.

Ἐν τῷ ἐθνολογικῷ μουσεῖῳ διατηρεῖται ἡ εἰκὼν τῆς Μπουμπουλίνας. Ἡ ἡρῶις παρίσταται ἐντὸς λέμβου μεγαλοπρεπῆς καὶ ἐπιβλητικωτάτης· κρατεῖ δὲ εἰς χεῖράς της τηλεσκόπιον καὶ κατοπτρεῖει δι' αὐτοῦ τὰ φρούρια τοῦ Ναυπλίου.

Ἡ καλλονὴ τῆς γυναικὸς καὶ ἡ λαμπρότης, διὰ τῆς ὁποίας ἀρέσκειται συνήθως νὰ περιβάλλῃ ἑαυτήν, λησμονεῖται καὶ παρέρχεται διὰ τοῦ χρόνου, ἀλλ' ἡ μνήμη τῶν ἀγαθῶν πράξεων, τὰς ὁποίας καταλείπει, μένει ἀνεξάλειπτος. Δεκάδες ἐτῶν παρῆλθον, ἀφ' ὅτου ἡ Βουβουλίνα ἀπέθανε· ταπεινὸς τάφος καλύπτει νῦν τὰ ὀστέα της,

* Ὄταν ἡ Βασίλισσα Ἀμαλία ἦλθεν εἰς τὴν Ἑλλάδα, ἡ Βουβουλίνα εἶχε πλεον ἀποθάνει.

ἀλλὰ τὸ ὄνομά της ζῆ πάντοτε εἰς τὰς καρδίας τῶν Ἑλλήνων, διότι εἶναι ἀρρήκτως συνδεδεμένον μὲ τὴν ἱστορίαν τοῦ ἔθνους μας.

**Τὰ κατὰ τοῦ Δράμαλι κατορθώματα καὶ
ἡ Βουβουλίνα ὡς ὄπλαρχηγός.**

(Ἐκ τῆς Τουρκομάχου Ἑλλάδος Ἀλεξάνδρου Σούτσου).

Ἐκεῖθεν φέρει μακρὰν τῆς μάχης

Ὁ Ἕλλην στρατάρχος τὸν δαυλὸν

Καὶ περιέρχεται τοὺς ἀστάχους

Καὶ τὰ βοσκήματα πυρπολῶν,

Καίει καλύβας καὶ ἀποθήκας

Καὶ κράζει, Ῥῶσσε, οὕτως ἐνίκας

Τὸν δορικτήτορα τῆς γῆς Γάλλον,

Ὅταν ὀπίσω κ' ἐμπρὸς αὐτοῦ

Τὰς πόλεις ἕκαιες αὐτὸν βάλλων

Ἐν μέσῳ πείνης καὶ παγετοῦ*

Τὰ πρὸς τὴν Τρίπολιν ὄχυρώνει,

Τὰ πρὸς τὰς Πάτρας ὁμοῦ στενά,

Κ' ἐνῶ τὸ Ἄργος ὁ Τοῦρκος ζώνει,

Ὁ Τοῦρκος ζώνεται εἰς βουνά.

Εἰς τὴν σημαίαν του ἐν ἰσοούτῳ

Στρατὸς ἀνδρείος ἐσυγκεντροῦτο.

Καὶ πρῶτος ἔφερεν ὁ Γενναῖος

Τρεῖς διλοχίας Καρυτηνῶν,

Ὅστις καὶ σῶμα ἔχων Τυδέας*

Φόβητρον ἦτον Ὀθωμανῶν.

Ἦλθε Πλαπούτας μετὰ χιλίων

Ὅπισθοκόμης καὶ νεαρὸς,

Καὶ τοῦ στρατάρχου αὐτοῦ βραχίων

Μεγαλοσπάθης καὶ στιβαρὸς.

(*) Ἐννοεῖ τὸν μέγαν Ναπολέοντα, τοῦ ὁποῦ τοῦ στρατεύματα κατεβλήθησαν ὑπὸ τῆς πείνης καὶ τοῦ παγετοῦ, διότι οἱ Ῥῶσσοι ἕκαιον τὰς πόλεις εἰς τὰς ὁποίας ἔμελλον νὰ κατασκηνώσωσιν οἱ Γάλλοι, Ἑλληνα δὲ στρατάρχον ἐννοεῖ τὸν Κολοκοτρώνην.

(*) Τυδεὺς μαχητὴς μικρὸς τὸ ἀνάστημα, ἀλλὰ φοβερός· ἔζη ἐπὶ τῶν πολέμων τῶν Ἑπτὰ ἐπὶ Θήβας.

Φέροντες ἤλθον παῖδας Γυθείου,
Οἰτύλου, Ἐλους καὶ Ἀχιλλεῖου
Ὁ Κωνσταντῖνος Μαυρομιχάλης,*

Ὅστις μαρτύρων ἔχυνε φῶς,
Καὶ ὁ Ἀντώνιος τῆς μεγάλης
Οἰκίας ἔνδοξος ἀδελφός.

Ὁ Χατζηχρῖστος ἔφερε γαύρους
Διακοσίους Θρακας ἱππεῖς,
Δορατοφόρους ἱπποκενταύρους
Καὶ ταχύτερους τῆς ἀστραπῆς.

Λόχον ὠδήγει μεγαλοσκίων
Ἡ Βουβουλίνα Τιπαρινῶν*
Καὶ Κεφαλλῆνας φίλους τοῦ Γένους,
Ἐχθροὺς Ἀγγλίας τῆς μισητῆς,
Πεντακοσίους ἀνδρειωμένους
Τῆς Λάλας ἦγεν ὁ νικητής.

Ἡ Βουβουλίνα τότε κινεῖται,
Τότε φωνάζει πρώτη αὐτή·
«Πῶς δὲν ὀρμάτε, τί καρτερεῖτε,
Τόσοι στρατάρχαι, τόσοι στρατοί;
Γυναῖκες εἰσθε; Ἄλλὰ τί λέγω;
Μὴ τὰς γυναῖκας ἀδίκως ψέγω,
Βρέφος ἐκεῖναι εἰς τὴν μασχάλην,
Σπάθην εἰς μίαν χεῖρα γοργὴν
Καὶ καρυόφυλλον εἰς τὴν ἄλλην,
Πετῶσι πρῶτοι εἰς τὴν σφαγὴν.

»Τί περιμένετε τόσοι λόχοι,
Τάγματα τόσα εἰς τὰς σκηνάς; . .
Τοῦρκοι τοῦ Ἄργους, ἀκούσατέ με!
Καὶ σύ, πασσᾶ των Δράμαλη, τρέμε!

* Ἐφρονεῦθη κατὰ τὸν πόλεμον.

* Τιπαρινὸς ὀνομάζοντο τὸ πάλαι αἱ Σπέτσαι ἀργότερον ὀνομάσθησαν καὶ Πιτυοῦσαι, διότι ὑπῆρχον εἰς αὐτὰς πολλαὶ πίττες (πευκαί).

* Ἡ Ἀγγλία ἦτο μισητὴ ὑπὸ τῶν Κεφαλλήνων, διότι αἱ Ἴόνιοι νῆσοι διετέλουσαν τότε ὑπὸ τῆν κυριαρχίαν αὐτῆς.

Αὐτὰ τὰ φύλλα πρὶν μαρανθῶσιν,
 Αὐτὰ πρὶν πέσωσι τῶν δρυμῶν,
 Αὐτῶν τῶν φύλλων θέλουν τὴν πτῶσιν
 Οἱ Τοῦρκοὶ πάθει ἔμπρὸς ἡμῶν
 »Τὰ κλειῖθρα φέρε με τῆς Μεθώνης
 Καὶ τῆς Ναυπλίας καὶ τῶν Πατρῶν
 Καὶ τῆς Κορίνθου καὶ τῆς Κορώνης
 Καὶ μὴν ἐπάνω σπείρης πετρῶν !
 Τὴν Πελοπόννησον ὄχι ὄλην,
 Ἄλλ' οὔτε μίαν μικρὰν τῆς πόλιν
 Θέλει βραχίων κατακρατήσει
 Ἐλαφοκάρδον Ὀθωμανοῦ,
 Καθὼς δὲν θέλει θνητὸς ἐγγίσει
 Ἄστρον τοῦ λάμποντος οὐρανοῦ·
 »Ἐντὸς ἐρήμου χθῆς ἡμῶν τόπου·
 Ἦστραψαν αἰφνης οἱ οὐρανοί,
 Ὡς τὸ πανάχραντον Βῆμα, ὅπου
 Λαμπάδες καίονται καὶ φανοί.
 Λιδάνου μ' ἔθελεξεν εὐωδία·
 Ὀργάνου μ' ἔτερψε μελωδία·
 Ἐκράτουν Ἄγγελοι λευκὰ κρίνα
 Ψάλλοντες χίλια Ὠσαννά !
 Κ' ἐγείρου, μ' ἔκραξαν, Βουβουλίνα !
 Ἡ Θεοτόκος ἔμπρὸς σου, νά !
 »Πρόσωπον, σῶμα, ἥδ' ὡς ἦτον ὄλην,
 Φῶς καὶ ὁ θεῖος αὐτῆς χιτῶν,
 Καὶ εἰς τὸν ἕνα ἠλωβόλει
 Κόλπον τῆς βρέφος ἀγαπητόν.
 Τρέξε, μὲ εἶπε, καὶ μὴ βραδύνης !
 Τρέξε τοὺς Ἑλληνας νὰ θαρρύνης !
 Πρὶν ἢ στρογγύλη αὐτὴ σελήνη
 Γενῆ λεπτότερος καὶ σβυσθῆ,
 Ἐντὸς τοῦ Ἄργους, καθὼς ἐκείνη,
 Θέλουν οἱ Τοῦρκοὶ ἀφανισθῆ.

» Ἐφυγεν ἄνω ἡ Παναγία
 Χύνουσα κάτω φῶς ἰλαρόν·
 Ἕλληνες, θάρρος καὶ ἀφοβία !
 Τοῦτο τὸ ἔδαφος ἱερόν,
 Καὶ προστατεύουν αὐτὸν τὸν τόπον
 Χοροὶ ἀγγέλων, φυλαὶ ἀνθρώπων !
 Ἐντὸς τοῦ Ἄργους, Ἕλληνες, πλέον ! »
 Εἶπεν ἐκείνη, καὶ ὁ στρατὸς
 Τὴν ἠκολούθει πόλεμον πνέων
 Κ' ἐντὸς τοῦ Ἄργους, κράζων, ἐντὸς !

Ἡ Βουβουλίνα ἦτον ὡραία·
 Εἶχε τὰ βήματα στιβαρά.
 Καὶ ὡς ἡ Ἄρτεμις κολοσσαία
 Ἐπεριπάτει καὶ φοδερά.
 Μεγάλα εἶχεν ὄμματα Ἥρας
 Καὶ βλέμμα σπείρον γοργοῦς σπινθῆρας·
 Τὸ χρυσοκέντητον ἔνδυμά της
 Ζώνη συνέσφιγγεν ἀργυρᾶ
 Καὶ ἀπὸ ταύτης εἰς τὰ πλευρά της
 Σπάθην ἐκρέματο ἡχηρά.

Ὁ θάνατος τοῦ Παπαφλέσα.

Ὁ Σουλτᾶνος ἀπελπισθεὶς, ὅτι ἤθελε νικήσει τοὺς Ἕλληνας, ὑπεσχέθη εἰς τὸν Μεχμέτ Ἀλῆν, τὸν βασιλέα τῆς Αἰγύπτου, ὅτι, ἐὰν κατόρθωνε νὰ ὑποτάξῃ τὴν Ἑλλάδα, ἤθελε δώσει εἰς αὐτὸν τὴν Πελοπόννησον. Ὁ δὲ Μεχμέτ Ἀλῆς, ὁ φοβερός ἐκεῖνος στρατηγός, ὅστις ἄλλοτε εἶχε νικήσει τὰς στρατιάς τοῦ Σουλτάνου καὶ ἀπειλήσει καὶ αὐτὴν τὴν Κωνσταντινούπολιν, ἀπέστειλε κατὰ τῶν Ἑλλήνων καὶ στόλον μέγαν καὶ στρατὸν πολυάριθμον· τοῦ στρατοῦ ἐκείνου τὴν ἀρχηγίαν εἶχεν ὁ Ἰμβραήμ πασᾶς, υἱὸς τοῦ Μεχμέτ Ἀλῆ καὶ ἐμπειρότατος ἐπίσης στρατηγός. Οὗτος ἀποβιθασθεὶς εἰς Πύλον, ἀφοῦ ἐκυρίευσεν αὐτήν, εἰσεχώρησεν εἰς τὴν Πελοπόννησον φέρων πανταχοῦ τὸ πῦρ καὶ τὸν σίδηρον. Διηθύνετο δὲ κατὰ τῆς Κυπαρισσίας, ὅτε πρὸ αὐτῆς, ἐπὶ τῆς στρατηγικῆς θέσεως Μανιάκι, συν-

ήντησε τὸν ἐρχομὸν τῆς Γρηγόριον Δικαίου, τὸν ἐπιλεγόμενον Παπαφλέσαν. Ἐστρατοπέδευεν ἐκεῖ ἐπὶ κεφαλῆς 600 μαχητῶν· οἱ μαχηταὶ ἐκεῖνοι ἀντέστησαν εἰς τὰ πολυάριθμα πεζικὰ καὶ ἵππικὰ στρατεύματα τοῦ Ἰμβραήμ ἥρωικώτατα. Ἐπὶ ἑννέα ὄρας ὥρας ἐμάχοντο ἀδικοῦτως, προξενούντες ζημίας ἀνυπολογίστους εἰς τὸν ἔχθρον· ἀλλ' ἐπὶ τέλους ἔπεσον ὅλοι ἐνδόξως.

Τὸν θάνατον τοῦ ἀρχηγοῦ αὐτῶν Παπαφλέσα καὶ τὸν θαυμασμόν, τὸν ὅποιον ἠσθάνθη ὁ Ἰμβραήμ πρὸς τὸν ἥρωα ἐκεῖνον, ὅταν εἶδεν αὐτὸν νεκρόν, περιγράφει τὸ κάτωθι ὠραϊώτατον διήγημα τοῦ κυρίου Μητσάκη.

Τὸ φίλημα.*

Εἰς τὸ Μανιάκι ἐπὶ τῆς κορυφῆς τοῦ λόφου, ἐκ τῶν τριακοσίων μαχητῶν δὲν ἀπέμεινεν οὔτε ἓνας ζωντανός. Ὁ ἥλιος προβάλλων ἀπὸ τὰς χιόνας τῶν βουνῶν, τοὺς ἐχαιρέτισεν ὀρθίους ὄλους, ἐφώτισε τὰς λευκάς τῶν φουστανέλλας, ἐχάιδευσε τὰς μαύρας κόμας τῶν, ἀπήστραψεν εἰς τοὺς φλογερούς τῶν ὀφθαλμούς, κατωπτρίσθη εἰς τὸν χάλυβα τῶν σπαθιῶν τῶν, ἐχρύσωσε τῶν ἀρμάτων τῶν τὰς λαβὰς.

Καὶ τώρα, δύνων ἐκεῖ κάτω, μέσα εἰς τὸ πέλαγος, τοὺς ἀποχαιρετίζει λυπημένους, νεκρούς, σκορπισμένους ἐπάνω εἰς τὸ χῶμα, καὶ χάνεται ἀργὰ-ἀργὰ ὡς μέγα κλειόμενον ἐρυθρὸν ὄμμα, ὅπερ σβύνον θέλει ἀκόμη νὰ ρίψη τελευταῖον βλέμμα πρὸς τοὺς γενναίους. Ὁλην τὴν ἡμέραν ἄσιτοι καὶ ἄποτοι, ἐπάλαισαν πρὸς τὴν θύελλαν τῶν σφαιρῶν, ἀντέστησαν εἰς τὴν χάλυζαν τῶν βομβῶν, κατήσχυναν τὴν βροχὴν τῶν μύδρων, ἐχλεύασαν τὴν ὀρμὴν τῆς βροφαίας καὶ τῆς λόγχις τὴν βίαν. Καὶ ἀφοῦ ἔφαγαν τὴν μπαρούτην μὲ τὴν φοῦχταν, ἀφοῦ καὶ τὸ ἔσχατον σπειρὶ τῆς ἐσώθη μέσα εἰς τὰς παλάσκας τῶν, ἀφοῦ ἐρραγίσθη καὶ τοῦ τελευταίου ὄπλου τῶν ἡ κόννα, ἀφοῦ καὶ τὸ ὅσταντο γιαταγάνι ἔσπασε μέσα εἰς τὸ χέρι τῶν, ἔπεσον χαμαί, ἀψυχοὶ καὶ ἠττημένοι ὄχι. Κ' ἐν τῷ μέσῳ τῶν, ὁ Παπαφλέσας πρῶτος ἀρχίσας τὴν σφαγὴν, καὶ τελευταῖος σταματήσας, πελιδνός, ἔαπλωμένος μὲ πλατεῖαν πληγὴν ἐπὶ τοῦ στήθους, κρατεῖ ἀκόμη τὸ θραυσμένον τμήμα, αἰμοστάζον μὲ σφικτὰ τὰ δάκτυλα, ἐν σπασμῷ,

* Ἐκ τῶν «Ἑλλ. διηγημάτων» Κασδῆνη.

ἔρωτος καὶ λύσσης. Καὶ ὁ Αἰγύπτιος ἀνέρχεται ἐν καλπασμῶ ἵππων καὶ κλαγγῇ ξιφῶν, ἐν ἤφῳ τυμπάνων καὶ σαλπίγγων βοῆ, ἐνῶ τὰ μπαϊράκια του, ἀναπεπταμένα, φρίσσουν εἰς τὸν ἀνεμον τῆς ἐσπέρας, καὶ τὰ μισοφέγγαρα ἀστράπτουν ἐπὶ τοῦ καθαρῷ ὀρίζοντος τῆς δύσεως. Μυρμηκιᾶ, ἀνὰ τὴν πεδιάδα καὶ τὰ πρανή, ὁ συρφετός, καὶ βαρὺ ἀκούεται τὸ βῆμά του. Ἐπὶ τῆς ὑγρᾶς ἐκ τοῦ λύθρου γῆς οἱ Ἄραβες βαδίζουν ἐπιμόχθως, τῶν ἀλόγων τὰ πέταλα γλιστροῦν. Ἄλλ' ἡ χαρὰ ἐπὶ τῇ ἀνελπίστῳ νίκη εἶναι τόση, τόση εἶναι ἡ μετὰ τὸν φόβον ἠδονή, ὥστε φέρει αὐτοὺς ταχεῖς πρὸς τὸν ἀνῆφορον, ταχεῖς φέρει αὐτοὺς ἐπὶ τὴν βράχιν. Ἦδη ὁ ἀρχηγός των ἔφθασεν εἰς τὴν ὄφρον τοῦ λόφου· ἀνέβη κ' ἐπ' αὐτῆς, ἐστάθη, περιέφερε τὸ βλέμμα, ἐκύτταξε τὸ κοκκινίσαν ἔδαφος, ὅπερ πίνει λαϊμαργῶς τὸ αἷμα τῶν ἀνδρείων, ἐπεσκόπησε τὸν ἀνερχόμενον στρατόν, εἶθε κύκλω τοὺς πεσόντας.

Καὶ μ' ἀνοικτὸν τὸ ὄμμα, ἐκπληκτον, ἀναμετραῖ τοὺς ὑψηλοὺς κορμούς των, τὰ εὐρεὰ στέρα των καὶ τοὺς βραχιονιάς των τοὺς νευρώδεις, τὰς ὠραίας των μορφάς, τὰ μέτωπά των τὰ ἀγέρωχα. Καὶ ἐπὶ τὴν τραχεῖαν ὄψιν του, ὡς νέφος τι διέρχεται, τὸ βλέμμα του θολοῦται ἐλαφρῶς, ἀδιόρατος παλμὸς συσπᾶ τὰ χεῖλη του.

— Κρίμα νὰ χαθοῦν τέτοιοι λεβέντες !

Καὶ βλέπει, βλέπει γύρω, βλέπει θαυμάζων, βλέπει ἀπορῶν ὡσὰν νὰ μὴ πιστεῦη πῶς ἐγένεσαν τοιοῦτοι ἄνδρες, ὅτι κοίτονται ἀνάσθητοι, καὶ δὲν κοιμῶνται μόνον, διὰ νὰ ξυπνήσουν πάλιν φοβερώτεροι, πῶς καὶ ὁ ἴδιος θάνατος ὑπῆρξεν ἰσχυρότερος αὐτῶν.

— Ποιὸς εἶναι ὁ Παπαφλέσας ;

Οἱ ὀδηγοὶ του ἔσπευσαν, προσέδραμον, ἔδειξαν τὸ πτώμα, λάσιον, δικάδροχον, περιρρεόμενον ἐκ τοῦ ἰδρωτός τοῦ ἀγῶνος, κατετρακωμένον τὰ φορέματα, μαῦρον ἀπὸ τοῦ καπνοῦ.

— Σηκῶστέ τον, μωρέ· πάρτε τον !... πάρτε τον· πλύντε τον !
... πλύντε τὸ παλληκάρι !...

Δύο ἄνδρες ἔλαβον αὐτὸν ἀπὸ τῶν μασχάλων, τὸν ἤγειραν, τὸν ἔστησαν ἐπάνω εἰς τοὺς πόδας του κ' ἐβάδισαν διευθυνόμενοι πρὸς πικραρέουσαν πηγῆν. Ἐκεῖ τοῦ ἔπλυναν τὰς χεῖρας καὶ τὸ πρόσωπον, ἐξέτριψαν τὸν πηλὸν καὶ τὸν ἰδρῶτα, τὸν ἐκαθαρίσαν ἐκ τοῦ κονιοροῦ καὶ τῆς ἀσβόλης τοῦ καπνοῦ καὶ τοῦ ἰγῶρος, τὸν ἐσπύγ-

γισαν, διηυθέτησαν τὰ ξεσχισμένα του ἐνδύματα καὶ ἐγύρισαν ὀπίσω φέροντές τον.

— Στῆστέ τον ἐκεῖ ἀποκάτω !

Οἱ ἄνδρες, κρατοῦντες ἐκατέρωθεν αὐτόν, ᾤδευσαν πρὸς τὸ δειχθέν δένδρον, τὸν ἀπέθηκαν παρὰ τὴν ρίζαν του, τὸν ὕψωσαν καὶ τὸν ἀκούμβησαν, τὸν ἐστερέωσαν ἐπὶ τὸ στέλεχος αὐτοῦ, τὸν ἰσορρόπησαν, ὥσανεὶ ζῶντα. Ἐπειτα ἐτραβήχθησαν, ἀπεμακρύνθησαν καὶ τὸ πτώμα ἐναπέμεινεν ἀκίνητον, εὐθύ, στηρίζον ἐπὶ τοῦ κορμοῦ τὴν βράχιν, τὸν θώρακα προτεταμένον καὶ κρεμάμενα τὰ χέρια μὲ ἀναπόσπαστον τὸ τμήμα τοῦ σπασμένου χαντζαριοῦ, τὰ σκέλη διεστῶτα, ὑψηλὰ τὴν κεφαλὴν.

Τότε ὁ Ἰμπραήμης πλησιάζει βραδέως πρὸς τὸ δένδρον, ἵσταται καὶ προσβλέπει σιγηλὸς ἐπὶ μακρὸν τὸ ἄπνουν πτώμα τοῦ ἀντιπάλου, καὶ ὑπὸ τὸ φῶς τῆς σελήνης, ἥτις ἀνέτελλε τὴν ὥραν ἐκείνην αἱματόχροις, ὡσεὶ βαφεῖσα καὶ αὐτὴ ἐκ τοῦ λύθρου τοῦ χυθέντος κατὰ τὴν μάχην, ὑπὸ τοὺς σειομένους κλάδους, οἵτινες ἀνέφρισσον, πενθίμως φιλεῖ παρατεταμένον φίλημα τὸν ὄρθιον νεκρὸν.

Ἐποχαιρευτισμὸς μας εἰς τὸν Μισοῦλην ἀποθανόντα.

(Παναγιώτου Σούτσου).

Δὲν ἀπέθανεν, ὅπῳταν ἔκαιεν εἰς τὴν Μεθώνην

Ἐνα στόλον μετὰ κρότου

Καὶ δὲν ἔλαβε τὴν τέφραν τῆς πυρᾶς λευκὴν σινδόνην,

Οὐδ' ὡς ξυλοκράββατόν του στέλεχος ἐνὸς δικροῦτου.

Ἄλλ' εἰς τὴν ἐσχάτην ὥραν πόσῃν ἔδειξεν ἀνδρείαν !

Πρὸς τὸν θάνατον ἐστράφη,

Καὶ τοῦ Χάρωνος τὸ πλοῖον εἶδε μ' ὄσπν ἀφοβίαν

Ἐβλέπεν εἰς τὸν ἀγῶνα τῶν ἐχθρῶν τὰ πυκνὰ σκάφη.

Τὸν ἀγαπητὸν μονάρχην εἰς τὰ ἐσχατά του πλέον,

Μὲ καρδίας εἶδε πόνον,

Τοὺς υἱοὺς του καὶ τὸ ἔθνος τοῦ ἐσύστησεν ἐκπνέων,

Καὶ τοῦ ἔδωκε τὴν χεῖρα, ἥτις ἔπλασε τὸν θρόνον.

Εἰς τὰς Πάτρας ὅταν πρώτην ναυμαχίαν ἐπεχείρει
Φοβεράν ἐκ τῶν συστάδων,

Καὶ μετέβαλλον αἱ βόμβαι τοῦ πολεμικοῦ Ταχίρη
Τὴν αὐγὴν εἰς νύκτα μαύρην καὶ τὸν οὐρανὸν εἰς ἄδην,

Ἄντεστάθην αὐτὸς μόνος καὶ μ' ἐν σκάφος εἰς τρεῖς στόλους
Κ' εἰς δειλὰς φωνὰς μὴ κλίνων,

Καὶ μὲ χάλκινον τρομβόνι ἀπειλῶν τὴν φήλους ὄλους
Καὶ μὲ χεῖρα ῥωμαλέαν τὸ πηδάλιον εὐθύνων.

Τώρα κεῖται... γεγραμμένοι πόσαι ἡμιθέου πράξεις
Εἰς τὸ μέγα μέτωπόν του.

ὦ ἐχθρέ! χωρὶς νὰ τρέμης, τώρα μόνον νὰ κυττάξης,
Τώρα μόνον κατὰ πρόωτον δύνασαι τὸ πρόσωπόν του!

Ἔπεσες, ὦ πρότε στῦλε τοῦ ἑλληνικοῦ ἀγῶνος,
Καὶ ὁ θάνατος ἀρπάζει

Ἐνα, ἕνα τοὺς προμάχους τῆς πατρίδος μας ἀπόνως,
Καὶ ἡ δόξα μένει χήρα καὶ ὁ ξένος τὸ καγχάζει.

Θάπτεσαι εἰς τὴν ἀκτὴν μας, ἔς τὸ τεθρυλημένον μνημα
Τοῦ λαμπροῦ Θεμιστοκλέους,

Κ' ἡ σκιά σου θέλει βλέπει μὲ χαρὰν τὸ λευκὸν κύμα,
Στάδιον τοῦ ἰδικοῦ σου καὶ τοῦ ἰδικοῦ του κλέους.

Γλύψετε εἰς τὸ μνημεῖον τοῦ θῆ κρύψη τὰ ὀστέα του,
Ἐχθρικά ἑκατὸν πλῆθια,

Εἰς τὴν πρύμνιν του δεμένα καὶ μὲ τὴν σημαίαν κάτου,
Κ' εἰς τοὺς πόδας του ἅς κλαίουσιν καὶ ἡ Ἀφρικὴ καὶ Ἡ Ἀσία.

Καραῖσκε καὶ Μιαούλη! πρόωτοι καὶ οἱ δύο ζῶντες
Ἐς τὴν μεγαλοουργίαν εἴσθε.

Καὶ εἰς μίαν παραλίαν σήμερον ἀποθανόντες
Κ' ἐν μιᾷ τιμῇ καὶ δόξῃ γείτων εἰς τοῦ ἄλλου κείσθε.

**Τί ἐχάραξαν οἱ ἀρχαῖοι ἡμῶν πρόγονοι ἐπὶ
τοῦ τάφου τοῦ Θεμιστοκλέους.**

Ἐπὶ τοῦ τάφου τοῦ Θεμιστοκλέους, παρὰ τὸν ὁποῖον οἱ σημερινοὶ

Ἕλληνες ἔθαψαν τὸν ἥρωα Μιαούλην, οἱ ἀρχατοὶ ἡμῶν πρόγονοι εἶχον χαράξει ἐπιγραφὴν, μὲ ἔννοιαν περίπου τὴν ἐξῆς·

«Ὁ τάφος σου ἔχει ἀνεγερθῆ εἰς καλὸν μέρος· διότι θὰ βλέπη καὶ αἴσους εἰσέρχονται εἰς τὸν λιμένα Πειραιῶς καὶ ὅσοι φεύγουν ἐξ αὐτοῦ νικημένοι».

Εἰς ἐκδήλωσιν δηλαδὴ τῆς πρὸς τὸν ἥρωα τῆς Σαλαμίνας εὐγνωμοσύνης των, οἱ Ἕλληνες ἐκεῖνοι ἐχάραξαν ἐπὶ μαρμάρου τὴν ὑπόθεσιν ὅτι θὰ μείνωσι πάντοτε ἀήττητοι.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΕΚΤΟΝ

ΕΚ ΤΟΥ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΟΥ ΒΙΟΥ

Ἡ διήγησις τῆς κυρίας Ἀννίκας.*

Τὴν ἡμέραν, κατὰ τὴν ὁποίαν περιεμένομεν τὸν πατέρα μας νὰ ἐπιστρέψῃ ἐκ τοῦ ταξειδίου του, ἐσηκώθην πολὺ ἑνωρίς τὴν πρωΐαν ἂν καὶ τὸ ἀτμόπλοιο προσήγγιζεν εἰς Πειραιᾶ ἀργὰ τὸ ἀπόγευμα. Ἄλλ' ἐπλησίαζον τὰ Χριστούγεννα καὶ ἐπρόκειτο νὰ μεταλάβωμεν. Ἐνῶ ἐνδύομην, οἱ ὀφθαλμοί μου ἔπεσον ἐπὶ τοῦ ἡμεροδείκτου μου ἥτο τόσον συνδεδεμένος μὲ τὴν ἐνθύμησιν τοῦ πατρός μου ὁ ἡμεροδείκτης ἐκεῖνος, ὥστε ἀκουσίως μου ὁ νοῦς μου ἔτρεξεν εἰς αὐτόν. Ὅταν μοὶ τὸν ἀνήρτησεν ἐκεῖ μόνος του, ὑπεράνω τῆς μικρᾶς τραπέζης, ἥτις μοὶ ἐχρησίμευεν ὡς γραφεῖον, μὲ εἶχεν ἐρωτήσῃ.

— Παρετήρησες τὴν ἐπικεφαλίδα ;

Ἔκυψα, καὶ εἰς τὸ κενὸν μέρος αὐτῆς, τὸ προωρισμένον ὅπως δεχθῆ ἔργόχειρον, ἀνέγνωσα τὰ ἐξῆς :

Πῆ παρέθην ; τί δ' ἔρρεξα ; τί μοὶ δεόν οὐκ ἐτελέσθη ;

Τὰ εἶχε γράψῃ ὁ ἴδιος ἀπὸ τὰ ἀγαπητὰ του χρυσᾶ ἔπη τοῦ Πυθαγόρου**

— Κάθε ἑσπέραν, ὅταν θ' ἀλλάσσης τὴν ἡμερομηνίαν, μοὶ εἶπε, θὰ πίπτουν ἐδῶ οἱ ὀφθαλμοί σου χωρὶς νὰ τὸ θέλῃς· ἐπιθυμῶ νὰ σοῦ ἐντυπωθῆ βαθεῖα ὁ στίχος αὗτος, δι' αὐτὸ σοὶ τὸν ἔγραψα.

* Ἀπόσπασμα ἐκ τῶν « Ἀθηναϊκῶν Ἀνθυλλίων ».

** Ὁ Πυθαγόρας εἰς τὰ χρυσᾶ ἔπη λέγει· « Μῆτε νὰ δεχθῆς τὸν μαλακὸν ὕπνον εἰς τὰ ὄμματά σου, ποῖν ἢ διέληθῃς ὅσα ἔπραξες κατὰ τὸ διάστημα τῆς ἡμέρας Τί παρέθην ; Τί ἔπραξα ; Τί ἐξ ὅσων ἄφειλον νὰ κάμω δὲν ἐξετίλειπαι » (Νὰ ἐρωτᾷς σεαυτήν).

Είκοσιτρείς τοῦ μηνός, ἐσκέφθην, βλέπουσα τὰς γραμμὰς ἐκεῖνας, ἀκόμη ὀκτὼ ἡμέραι καὶ τελειώνει τὸ ἔτος !

Ἄλλ' ὁ μικρός μου ἀδελφός ὄρμησεν αἴφνης εἰς τὸ δωμάτιον.

Ἄννικα, Ἄννικα, μοὶ ἐφώναξε, σέ ζητεῖ ἡ μαμά, πῆγαινε.

Ἔσπευσα εἰς τὸ δωμάτιον τῆς μητρός μου, τὴν εὔρον ἀκόμη εἰς τὴν κλίνην τῆς.

Δὲν θὰ ἠμπορέσω νὰ ἔλθω μαζί σας εἰς τὴν ἐκκλησίαν, μοὶ εἶπε, διότι ὅλην τὴν νύκτα ὑπέφερα ἀπὸ τὴν δύσπνοιάν μου· πάρε τὸν ἀδελφόν σου ἀπὸ τὸ χέρι καὶ πῆγαινε μὲ τὰς ἀδελφάς σου νὰ μεταλάβητε. Τώρα πλέον ὁμοιάζεις σωστῇ κυρία, παρητήρησε καμαρώνουσα τὸ νέον μου φόρεμα, καὶ ἠμπορεῖς πολὺ καλὰ νὰ με ἀναπληρώσης.

Ἐκκλησιαζόμεθα συνήθως εἰς τὴν ἐκκλησίαν τῆς μονῆς τῶν Ἀσωμάτων καὶ ὁ περίπατος ἕως ἐκεῖ ἦτο ὠραιότατος· δὲν ἦτο πλέον μοναστήριον ἢ περιοχὴ τῶν Ἀσωμάτων, ἀλλ' εἰς τὰ κελία τῆς αὐλῆς ἔμενον ἀκόμη ὀλίγοι καλόγηροι, καὶ αὐτοὶ μόνον καὶ ὀλίγοι ἄλλοι ἐκ τῆς ἐργατικῆς τάξεως καὶ δύο τρεῖς χωρικαὶ ἦσαν εἰς τὸν ναόν. Ἄλλ' ὁ ὑπέργηρος ἱερεὺς ἐψαλλε τὴν ἀκολουθίαν βραδέως καὶ μὲ κατάνυξιν καὶ ἐπεκρατεῖ γύρω μας τόση ἡσυχία, ὥστε καὶ αὐτὸς ὁ μικρός ἀδελφός μου ἐνσεῖ, ὅτι εὐρισκόμεθα εἰς τόπον ἱερὸν καὶ ἱστατο πλησίον μας μὲ σέβας· ὅταν δὲ ἤλθεν ἡ ὄρα νὰ μεταλάβωμεν, προσήλθομεν συγκεκινημένοι. Καὶ οἱ μοναχοὶ μετέλαβον τὴν ἡμέραν ἐκείνην, καὶ ἐπειδὴ ἀνέγνωσαν κατόπιν τὰς εὐχὰς τῆς εὐχαριστίας, ἐμείναμεν καὶ ἠκούσαμεν καὶ αὐτάς. Πολλάκις ἄλλοτε τὰς εἶχον ἀναγνώσει μετὰ τὴν μετάληψιν, ἀλλὰ ποτὲ δὲν μοὶ ἐφάνησαν τόσον ὠραῖαι.

Ὁ πατήρ μου συνήθιζε νὰ μοὶ ἀναγινώσκῃ τεμάχια ἐκ τῶν ἀρχαίων συγγραφέων, καὶ μὲ τὸν τρόπον, τὸν ὅποιον εἶχε νὰ καθιστᾷ εὐχαρίστους καὶ καταληπτάς καὶ τὰς δυσκολωτέρας ἐννοίας, προσεπάθει νὰ μὲ κάμῃ νὰ ἐμβαθύνω εἰς αὐτάς. Καὶ ἐκεῖνοι παρορμῶσι πρὸς τὴν ἀρετὴν καὶ ἐκεῖνοι ὑψοῦσι τὸ φρόνημα ὑπεράνω τῶν μικρολογιῶν καὶ τῆς γήινης ματαιότητος· ἀλλ' ἐνῶ μανθάνει ὁ ἄνθρωπος δι' αὐτῶν νὰ ἐξουσιάζῃ τὰ πάθη του καὶ νὰ ἐπιβάλλῃ τὴν θέλησίν του εἰς τὸν ἴδιον ἑαυτὸν του, ἀποκτᾷ συγχρόνως καὶ πεποίθησιν τινα ἀγέρωχον εἰς τὰς ἰδίας του δυνάμεις. Πόσον ὅμως διαφορετικὸν εἶναι.